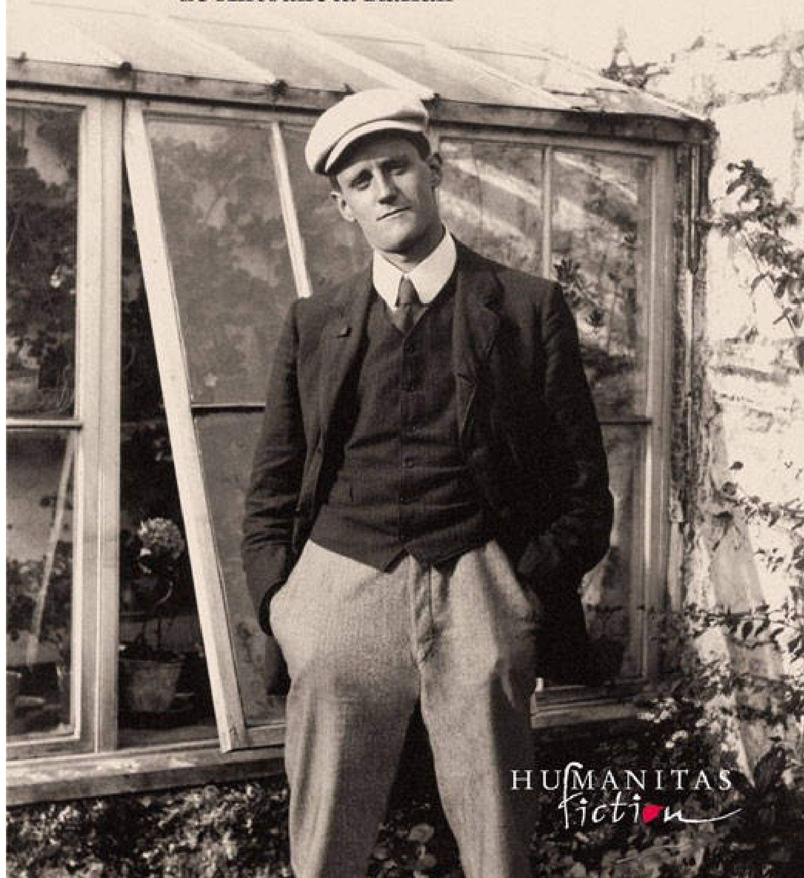
Seria de autor

JAMES JOYCE

Portret al artistului la tinerețe

Traducere
de Antoaneta Ralian

JAMES JOYCE
Portret al artistului la tinereţe

Traducere
de Antoaneta Ralian

Exerciţii de zbor

Portret al artistului la tinereţe este textul cel mai paradoxal al lui James Joyce. Această afirmaţie ar putea părea ea însăşi paradoxală, dacă luăm în considerare aprecierile critice predominant favorabile, precum şi popularitatea romanului, periodic confirmată de varii sondaje (de exemplu, la sfârşitul anilor ’90 apărea pe locul al treilea în clasamentul celor mai bune 100 de romane, întocmit de editura Modern Library). Textul însă (text şi în sens barthian, diferit de operă) este o sumă fascinantă de contradicţii, un adevărat câmp de bătălie în care două instincte fundamental diferite se războiesc în mintea lui Joyce, dând naştere unui roman pe cât de apreciat, pe atât de ne-joycean.

Aceste două instincte, după cum este de părere şi Kevin Dettmar în *The Illicit Joyce of Postmodernism. Reading Against the Grain* (1996:118), ar fi „năzuinţa înalt modernistă” şi „joaca postmodernă”, credinţa în opera considerată creaţie a Artistului-Dumnezeu şi conştiinţa faptului că textul este creaţia Artistului-bricoler, o creaţie neterminată, instabilă, în continuă transformare prin intervenţia cititorilor. Într-o oarecare măsură, acest conflict poate fi observat în toate textele lui James Joyce. În *Oameni din Dublin* şi *Ulise* izbândeşte instinctul postmodern; în *Portret al artistului la tinereţe* domină atracţia modernistă. Joyce e un artist care scrie la o

răscruce de timpuri şi transformări culturale. Cu simbolismul şi realismul de o parte şi modernismul de alta, James Joyce a avut instinctul şi ambiţia de a vrea mai mult, de a nu se încadra în niciun curent, de a ţinti mai departe. Acest instinct transpus în text i-a asigurat impresionanta posteritate. În *Portret* e puţin ezitant însă – de înţeles, pe undeva, având în vedere investiţia autobiografică semnificativă. *Portretul* e încă legat afectiv de tradiţia ce-l precedă (ceea ce nu înseamnă că Joyce nu e conştient că trebuie s-o lase în urmă). Este un roman al potenţialităţilor şi al promisiunilor, iar adevărata sa valoare se vede la o lectură integrată, alături de *Oameni din Dublin* şi *Ulise*.

Deşi a apărut în volum în 1916, după *Oameni din Dublin*, începuturile *Portretului* le precedă pe cele ale povestirilor. În iarna anului 1904, John Eglinton şi Fred Ryan, pe care Joyce îi cunoştea din lumea literară a Dublinului, se pregătesc să înfiinţeze o publicaţie numită *Dana*, după zeiţa celtă a pământului (Ellmann, 1982:144). Într-o singură zi, pe 7 ianuarie, Joyce scrie un eseu autobiografic pe care intenţionează să îl ofere spre publicare noii reviste. La sugestia fratelui său, Stanislaus, îşi intitulează textul „Portret al artistului la tinereţe”. Ideea de bază, pe care Joyce nu a abandonat-o, de altfel, nici în rescrierile ulterioare, a fost aceea de a-şi organiza etapele evoluţiei spirituale de până atunci în aşa fel încât să scoată în evidenţă traiectoria artistică pe care, la 21 de ani, Joyce se simte ferm înscris. Lectura acestui proto-Portret (publicat de Robert Scholes şi Richard M. Kain în *The Workshop of Daedalus: James Joyce and the Raw Materials for* A Portrait of the Artist as a Young Man) dezvăluie un Joyce agresiv, convins că orice detaliu poate fi semnificativ în formarea artistului. Stilul pe alocuri bombastic, simbolismul excesiv şi nu întotdeauna uşor de descifrat sugerează o admiraţie pe cât de exagerată, pe atât de sinceră pentru protagonist, o încredere necondiţionată în capacităţile acestuia. Urmele acestei afecţiuni se resimt

chiar şi în *Portret*, în ciuda eforturilor autorului de a se detaşa cât se poate de mult.

Joyce trimite textul celor doi redactori, dar aceştia refuză să îl publice. „Nu pot tipări ceea ce nu pricep”, spune unul din ei, obiectând şi faţă de conţinutul erotic relativ explicit pentru vremea respectivă (Ellmann, 1982:147). În stil tipic, Joyce primeşte refuzul ca pe o provocare. Ideea, pe care nu întârzie să i-o împărtăşească fratelui său, este de a transforma eseul într-un roman autobiografic în notă satirică (Stanislaus Joyce citat în Ellmann, 1982:147). Romanul se va intitula, tot la sugestia fratelui său, *Stephen Eroul* (*Stephen Hero*), titlu de asemenea satiric, şi va trasa în detaliu parcursul eroului/autorului către individualizarea artistică. La jumătatea lui februarie 1904, Joyce terminase deja primul capitol, iar, într-o scrisoare din 1906 către Grant Richards, Joyce susţine că are scrise în jur de o mie de pagini. Primele capitole nu au supravieţuit, iar restul manuscrisului a fost publicat postum în 1944.

În ansamblul său, *Stephen Eroul* e un text stufos, lipsit de vigoare, probabil şi din cauza dimensiunilor. Stilul e greoi şi inegal, alternând între clişee romantice şi sfidări la nivel semantic ale convenţiilor vremii. Stephen Daedalus e un personaj ambiguu, neconvingător, care se bucură de simpatia autorului, fără să reuşească însă s-o stârnească pe cea a cititorului. Toate acestea au contribuit la reacţiile deloc entuziaste din partea posibililor editori. Se spune că Joyce, exasperat de numeroasele refuzuri, ar fi aruncat manuscrisul în foc, de unde ar fi fost salvat de sora sa, Eileen. E interesant de remarcat că redactarea textului e simultană cu scrierea povestirilor din *Oameni din Dublin*, o simultaneitate din a cărei perspectivă lipsa de control din *Stephen Eroul* poate părea surprinzătoare. În ciuda scriiturii anevoioase, manuscrisul rămâne un pas important în clarificarea poziţiei estetice a lui Stephen şi oferă pentru prima dată o definiţie coerentă a epifaniei,

exerciţiul preferat al tânărului Joyce, o tehnică pe care o va transforma în principiu structural în *Portret al artistului la tinereţe*.

În viziunea lui Joyce, epifania este „o manifestare spirituală bruscă, fie în trivialitatea vorbirii sau a unui gest, fie într-o fază memorabilă a minţii înseşi. Era convins că e de datoria omului de litere să transcrie aceste epifanii cu mare grijă, înţelegând că ele sunt cele mai delicate şi evanescente momente” (*Stephen Hero*: 210-211). Aşadar, definiţia include atât momentul culminant al revelaţiei artistice, cât şi rezultatul literar, transcrierea acestuia. Aşa cum au remarcat o serie de critici, printre care Robert Scholes (1965), noţiunea prezintă o serie de dificultăţi din cauza originii sale religioase şi felului în care exaltă superioritatea spiritului, care se întrupează doar momentan în material. Fără îndoială că Joyce a conştientizat această dificultate, astfel că în *Portret* referinţele explicite la epifanie dispar, aceasta rămânând însă ca principiu organizator: evoluţia lui Stephen este construită în jurul a câteva astfel de momente de iluminare, mai degrabă decât cronologic.

Descurajat de reacţiile negative la *Stephen Eroul*, precum şi de faptul că are senzaţia că a ajuns într-un punct mort cu personajul, Joyce abandonează textul, dar nu şi ideea care i-a stat la bază. În 1907, la scurt timp după naşterea fiicei sale, scriitorul irlandez începe munca de rescriere. Nenumăratele capitole ale manuscrisului vor fi în final reduse la cinci secţiuni relativ concise. În decembrie 1913, după ani buni de dezamăgiri din partea publicaţiilor, Joyce primeşte o scrisoare-surpriză din partea lui Ezra Pound, care, la îndemnul lui W.B. Yeats, îl invită să-i trimită texte spre publicare. În acest moment, romanul – care revenise între timp la titlul iniţial sugerat de Stanislaus Joyce – avea primele trei capitole terminate. Pound reacţionează cu entuziasm şi aranjează ca manuscrisul să fie publicat în foileton în *The Egoist*. Joyce

capătă astfel impulsul necesar pentru a finaliza textul, care va vedea lumina tiparului în volum în 1916. (Merită, poate, menţionat faptul că este publicat prima dată în Statele Unite şi abia apoi în Marea Britanie.)

Primirea critică a fost relativ favorabilă, deşi majoritatea recenzenţilor s-au simţit obligaţi să menţioneze depreciativ caracterul „sordid” al realităţii romanului. În ciuda acestuia însă, ei remarcă realismul psihologic al textului, precum şi metoda narativă indirectă cu care Joyce experimentează. Printre reacţiile negative se numără, surprinzător, dacă ne gândim că şi ea cocheta deja cu experimentele moderniste, cea a Virginiei Woolf, care, într-o cronică apărută în *The Times Literary Supplement* în aprilie 1919, deşi recunoaşte că unele scene din *Portret* se apropie de „viaţa însăşi”, afirmă că romanul în ansamblu este un eşec din cauza „sărăciei minţii scriitorului” (Woolf, 1993:9). La fel ca în cazul *Oamenilor din Dublin*, momentul publicării *Portretului* îl găseşte pe Joyce doar pe jumătate implicat. Bătălia autobiografică s-a terminat, iar autorul e deja angajat în alte eforturi, cel mai notabil fiind începutul lui *Ulise*. Cariera de protagonist a lui Stephen Dedalus s-a încheiat şi ea. Chiar dacă el reapare în *Ulise*, o face doar în calitate de personaj cu rol secundar.

O examinare mai îndeaproape a textului trebuie să includă câteva consideraţii referitoare la titlu şi la numele personajului. Este foarte clar că prin Stephen Dedalus (sau Daedalus, cum a apărut în *Stephen Eroul*, Joyce simplificând ulterior numele) autorul sugerează din start două dintre trăsăturile esenţiale ale protagonistului, şi anume dimensiunea sacrificială şi cea creativă. Stephen trimite cu gândul la primul martir creştin, lapidat pentru credinţa sa, iar Dedalus, simbol al ingeniozităţii creative, prefigurează zborul eroului din labirintul convenţiilor în care trăieşte prima parte a vieţii. Joyce echilibrează referinţele creştine şi cele păgâne, sugerând şi prin

aceasta felul în care Stephen va încerca să se situeze dincolo de orice constrângeri culturale.

Revenirea la titlul inţial de *Portret al artistului la tinereţe* indică faptul că Joyce a fost conştient că intenţiile satirice pe care le va fi avut cu *Stephen Eroul* nu s-au materializat, „eroul" din titlu riscând să fie luat mult prea în serios. *Portret al artistului la tinereţe* mai are şi alte avantaje. „Portret" este destul de nedefinit (articolul nehotărât din engleză făcând şi mai clar acest lucru) pentru a sublinia faptul că textul e departe de-a fi o variantă finală, o sentinţă categorică asupra anilor formativi ai protagonistului. E doar unul dintre portretele posibile, o interpretare inevitabil subiectivă, făcută retrospectiv. Prin aceasta, Joyce se delimitează clar de pretenţiile omnisciente ale literaturii de secol XIX. Faptul că e un portret „la tinereţe" face, printre altele, apel la simpatia cititorului: oricare ar fi teribilismele de care dă dovadă Stephen, le putem pune, măcar în parte, pe seama tinereţii sale. Marea certitudine pe care titlul o anunţă e cea a „artistului", a vocaţiei creatoare a personajului, de care Joyce nu se dezice. În ansamblu însă, e clar că această versiune a titlului îi permite autorului să pună ceva mai multă distanţă între el şi acest problematic alter-ego.

Cum sugeram mai înainte, dimensiunea autobiografică a constituit o dificultate majoră cu care s-a confruntat Joyce de-a lungul anilor de lucru la acest text în diferitele sale forme, pe care nu a reuşit s-o surmonteze cu totul. Joyce a fost convins că destinul său individual e reprezentativ pentru lupta pe care un artist irlandez se vedea nevoit să o ducă împotriva constrângerilor impuse de spaţiul natal. Dacă în *Oameni din Dublin* şi în *Ulise* viziunea asupra Irlandei şi Dublinului nu e lipsită de afecţiune şi o oarecare nostalgie, în *Portret* domină resentimentul şi revolta. Trebuie spus de asemenea că Joyce şi-a considerat textele, *Portretul* în speţă, o

modalitate de a plăti varii poliţe personale. Însemnările jurnaliere ale fratelui său menţionează intenţia lui Joyce de a introduce în text „un mare număr de cunoştinţe, precum şi iezuiţii pe care i-a cunoscut. Nu cred că le va plăcea să se vadă în el" (Ellmann, 1982:147). Joyce e conştient însă că trebuie să se şi detaşeze dacă vrea să fie luat în serios. În eseul pentru *Dana*, o face în primul rând prin alunecarea în abstracţiune, iar în *Stephen Eroul*, prin interpretarea obsesivă şi prolixă a acţiunilor protagonistului în cheie estetică. În *Portret,* o face atât la nivel de conţinut, prin modificarea detaliilor biografice (ca fapt divers, documentele de la Clongowes din perioada când a fost Joyce student arată că acesta a fost mult mai puţin disciplinat decât Stephen), cât mai ales prin tehnica narativă pe care o adoptă, discursul indirect liber, şi suprapunerea vocilor narative ale lui Stephen cel tânăr şi Stephen adultul, care priveşte în urmă şi transcrie (fără intenţia de a interpreta prea mult) evoluţia sinelui său de tinereţe.

Pe lângă dificultatea autobiografică, Joyce îşi mai ridică şi obstacolul genului literar în care se înscrie. *Portret al artistului la tinereţe* descrie evoluţia lui Stephen Dedalus începând din copilărie şi până la momentul din studenţie în care îşi articulează nevoia de a lăsa Dublinul în urmă pentru a-şi urma vocaţia creatoare. Cu alte cuvinte, textul este un bildungsroman, iar Stephen, cel puţin la prima vedere, un erou tipic de bildungsroman. Protagonistul are convingerea că există un ţel pentru care a fost creat, fiecare experienţă fiind astfel o posibilă revelaţie a acestui ţel. Stephen e tipic şi în aceea că procesul său de individualizare este rezultatul interacţiunii dintre trăsăturile sale psihologice specifice şi mediul social în care evoluează.

E la fel de adevărat însă că Joyce contrazice într-o oarecare măsură şablonul bildungsromanului. În primul rând, cronologia e mult mai puţin strictă şi relevantă,

textul fiind construit, cum spuneam şi mai sus, în jurul unor momente de revelaţie, care îi permit tânărului să acceadă la niveluri din ce în ce mai complexe ale experienţei. În al doilea rând, dacă în bildungsromanul tradiţional evoluţia protagonistului culminează, de obicei, cu obţinerea unei poziţii sociale sigure (şi superioare celei de pornire) şi cu definirea unui rol precis asociat acestei poziţii, traiectoria lui Stephen este inversă. Incursiunile sale în social nu fac decât să-l convingă să se desprindă de acesta. În al treilea rând, *Portret al artistului la tinereţe* reuşeşte să se delimiteze în parte de viziunea eroică a bildungsromanelor secolului al XIX-lea. Ambiguităţile rămân însă, iar chestiunea integrării (sau nu) în gen a romanului reiterează ideea caracterului contradictoriu al acestuia. În ciuda impulsurilor critice, *Portretul* nu se rupe complet de moştenirea romantică inerentă speciei în care se încadrează, mai ales la nivelul personajului. Deşi Joyce a pornit deja în contra curentului tradiţional, Stephen rămâne în esenţă un personaj romantic, fapt demonstrat nu doar de preferinţele sale literare, ci şi de propria-i scriitură, la care avem acces în finalul textului.

Cele cinci părţi ale romanului corespund celor cinci etape definitorii din evoluţia lui Stephen Dedalus şi dramatizează încercările acestuia de a găsi un principiu care să-l călăuzească în viaţă. În primele patru capitole, îl vedem pe Stephen reacţionând pe rând la câte un stimul care pare să reprezinte acest principiu. Aceste patru capitole se încadrează într-un tipar asemănător: naraţiunea se intensifică până ce ajunge într-un punct culminant (care corespunde momentului de epifanie pe care îl trăieşte protagonistul şi ilustrează felia de viaţă pe care acesta o crede cea mai autentică în acel moment), după care urmează o cădere. Capitolul următor începe întotdeauna într-o traiectorie descendentă, pe o notă epuizată, dezamăgită chiar. Weldon Thornton (1994:89) susţine că există şi o alternanţă simetrică a naturii

experienţei prin care trece protagonistul, capitolele întâi şi al treilea reprezentând reacţii la stimuli externi (de natură socială şi, respectiv, religioasă), pe când în capitolele al doilea şi al patrulea îl vedem pe Stephen răspunzând unor impulsuri interne (senzuale şi estetice în final).

În prima parte, Stephen se vede nevoit să descifreze complexităţile spaţiului social în care e din ce în ce mai conştient că se află. Fie că e vorba de familie sau de internatul iezuit unde îl trimit părinţii, experienţa copilului este alienantă. Atmosfera rigidă, apăsătoare de la şcoală îl face pe Stephen să se retragă în cochilia încă moale, nu foarte clar demarcată a personalităţii sale şi să-şi conştientizeze sentimentul diferenţei faţă de ceilalţi. Plasa de siguranţă a familiei începe şi ea să se destrame. Faimoasa scenă a cinei de Crăciun scoate în evidenţă puternicele tensiuni politice şi religioase cărora le este martor copilul şi care sunt caracteristice nu numai familiei, ci şi Irlandei în ansamblu. Punctul culminant al acestei prime părţi îl constituie hotărârea lui Stephen de a protesta împotriva pedepsei nedrepte care i-a fost aplicată în clasă. Îl vedem, astfel, forţat să iasă din tăcerea pe care o preferă pentru a-şi articula sinele social incipient. Atât cauzele crizei, cât şi rezolvarea sa sunt de natură externă, iar „răsplata” curajului său – reacţia rectorului şi uralele băieţilor – confirmă şi ele natura eminamente socială a acestei prime etape a iniţierii lui Stephen Dedalus. În finalul capitolului însă, „Stephen a rămas singur. Fericit şi liber”. Triada „singur – fericit – liber” este o importantă prefigurare a destinului pe care Stephen va hotărî să şi-l croiască în cele din urmă.

În capitolul al doilea, dimensiunea socială este înlocuită de procesul de descoperire a propriei senzualităţi. Impulsurile nu sunt foarte definite iniţial, Stephen părând doar confuz, pierdut prin labirintul străzilor din Dublin. Treptat însă observăm cum ochiul său se închide către aceste detalii înconjurătoare, atenţia

fixându-i-se, în schimb, pe instinctele erotice incipiente şi pe imaginaţia din ce în ce mai bogată. Lumea pe care şi-o construieşte în această imaginaţie pare mult mai reală decât cea în care trăieşte. E adevărat şi că principalii piloni ai acesteia din urmă, familia şi şcoala, sunt în proces de dezintegrare. Ca urmare a atitudinii iresponsabile a tatălui, familia din ce în ce mai numeroasă se vede nevoită să se mute – una din multele mutări ce vor urma –, iar situaţia financiară precară nu îi mai permite lui Stephen să se întoarcă la Clongowes. Răspunsul copilului este refugiul în mintea îmbibată de lecturi şi transpunerea în atmosfera romantică a universului din *Contele de Monte-Cristo*. În consecinţă, sentimentul că e altfel decât ceilalţi, înfiripat în primul capitol, devine mai puternic: „Zarva copiilor care se jucau îl irita şi ţipetele lor prosteşti îl făceau să simtă, chiar mai acut decât simţise la Clongowes, că el era conceput din altă plămadă. El nu avea chef de joacă. Ar fi dorit să întâlnească în lumea reală acea imagine insubstanţială, imaterială, pe care o făurise şi o păstra sufletul lui”. Experienţele care urmează – noua şcoală la care este trimis, precum şi excursia la Cork cu tatăl său – îl arată din ce în ce mai puţin dispus să se lase influenţat de mediul în care trăieşte. E interesant de observat felul în care Stephen încearcă totuşi să se agaţe de realitatea până de curând familiară: când n-o mai recunoaşte, când nu se mai recunoaşte pe sine în ea, recurge la cuvinte, la nume, pentru a şi-o reapropria:

„Sunt Stephen Dedalus. Păşesc lângă tatăl meu, pe care-l cheamă Simon Dedalus. Ne aflăm în Cork, în Irlanda. Cork e un oraş. Avem o cameră la hotelul Victoria. Victoria şi Stephen şi Simon. Simon şi Stephen şi Victoria. Simple nume.

Amintirea copilăriei lui i se voala în minte. Încerca să evoce câteva momente mai pregnante, dar nu reuşea”.

Această nereuşită îl adânceşte şi mai mult în sine. Îl vedem aici pe Stephen – şi-l vom vedea oarecum în aceeaşi

ipostază şi în capitolul următor – luptându-se cu dihotomia dintre interior şi exterior, dintre imaginaţie şi realitate. Treptat însă va învăţa că o astfel de separare este, de fapt, artificială. În această lecţie administrată eroului său, Joyce marchează un punct modernist, chiar dacă nu merge încă atât de departe ca în *Ulise*, unde va arăta în ce măsură ambii termeni sunt, în fond, o chestiune de percepţie tradusă în limbaj.

Criza din capitol e precipitată, pe de o parte, de această izolare progresivă şi, pe de altă parte, de intensificarea tensiunii erotice: „Pe lângă dorinţa sălbatică de a împlini enormităţile care dospeau în el, nu mai exista nimic sfânt. Accepta cu cinism ruşinoasele detalii ale zbuciumului său tainic, în care se desfăta să meschinizeze, să vulgarizeze cu minuţie orice imagine care-i atrăsese ochii peste zi. Îşi popula zilele şi nopţile cu imagini distorsionate ale lumii exterioare”. Stephen va capitula în cele din urmă în faţa acestei presiuni sexuale, sfârşind în braţele unei prostituate. Paralizat de enormitatea gestului şi copleşit de dorinţă, Stephen se abandonează „cu trupul şi cu sufletul”. Chiar dacă e „inconştient de orice altceva în afară de apăsarea buzelor ei moi, deschise”, tânărul le simte „mângâierea pe creier, ca şi pe buze, de parcă i-ar fi transmis un mesaj tainic”. Nu e doar o simplă experienţă erotică, e o iniţiere ce trece dincolo de carnal şi îşi lasă pecetea pe „creierul” lui.

În căderea de după acest punct culminant, ce deschide partea a treia, lumea exterioară, de care Stephen păruse că se desprinde, îşi impune din nou prezenţa. Vulnerabilizat de conştiinţa păcatului comis, Stephen e o pradă uşoară în faţa dulăilor hămesiţi ai catolicismului. Capitolul al treilea este probabil cel mai intens şi mai bine scris al *Portretului*. Eliberat de cămaşa de forţă a conştiinţei lui Stephen, liber să dea glas şi altor voci, Joyce face un impresionant tur de forţă în paginile predicii părintelui Arnall. Acest personaj, ivit din trecutul copilului

de la Clongowes, funcţionează ca un liant interesant între partea întâi şi a treia. Pe de o parte, îl reconciliază pe Stephen cel din prezent cu cel din trecut: „Figura bătrânului său profesor, atât de ciudat reapărută, i-a readus lui Stephen în minte viaţa lui la Clongowes. [...] Sufletul lui, redeşteptat la viaţă asemenea amintirilor, redevenise un suflet de copil”. Pe de altă parte, confirmă similitudinile dintre cele două capitole – ambele bombardează personajul cu condiţionări externe şi ambele au drept centru de greutate pedeapsa. Joyce a fost întotdeauna extrem de atent la aceste detalii de eşafodaj, spre deliciul (uneori şi exasperarea) cititorilor săi.

Nu e o exagerare să afirmăm că viziunea iadului din predicile pe care Stephen le ascultă în timpul perioadei de reculegere de la şcoală este una din cele mai copleşitoare de la Dante încoace. Se spune chiar că Thomas Merton s-ar fi convertit la catolicism după ce a citit aceste pagini. Zdrobit de forţa acestora şi de enormitatea păcatului comis, Stephen se hotărăşte să-şi reprime toate instinctele şi să se dedice colosalului efort de a-şi izbăvi sufletul. Îl vedem pradă unei înfricoşătoare agonii a spiritului, rătăcind din nou pe străzile Dublinului, de data aceasta în căutarea unei capele şi a unui preot. În toate trei capitolele preludiul epifaniei îl plasează pe Stephen într-un spaţiu întunecat, labirintic – coridoarele ce duc spre biroul rectorului în prima parte şi străzile Dublinului în celelalte două. Punctul culminant al acestei părţi, spovedania, îi readuce lui Stephen speranţa că se va putea spăla de păcat şi reintegra în lumea drept-credincioşilor. Orbit de teamă şi de ruşine, Stephen nu reuşeşte încă să-şi dea seama că reacţia sa e provocată de forţa unei instituţii, Biserica Catolică Irlandeză, şi nu de o vocaţie religioasă autentică izvorâtă din interiorul său. În finalul capitolului, în scena împărtăşaniei, Joyce construieşte o atmosferă aparent paradiziacă, menită să sublinieze senzaţia de imponderabilitate pe care o are personajul despovărat de

păcat:

„A adormit ca în vis. Ca într-un vis s-a deşteptat şi a văzut că se luminase de zi. Ca într-un vis cu ochii deschişi a plecat în dimineaţa liniştită la colegiu. Băieţii se adunaseră şi îngenuncheaseră pe locurile lor. A îngenuncheat şi el, fericit şi sfios. Altarul era încărcat cu maldăre de flori albe, parfumate, şi, în lumina dimineţii, flăcările lumânărilor de pe altar ardeau palid printre florile albe, cu o strălucire clară şi senină ca sufletul lui”.

Propoziţia cu care se încheie însă această parte introduce o notă ceva mai stranie, ce prefigurează transformările din capitolul următor. „Potirul ajunsese la el”. E o propoziţie aparent simplă, dar care conţine un cuvânt şi un simbol de o importanţă deosebită în textele lui Joyce. Între caliciul spart al părintelui Flynn din *Oameni din Dublin* şi bolul cu clăbuci al lui Buck Mulligan de la începutul lui *Ulise*, potirul care ajunge la Stephen marchează un interesant punct median, un nod al posibilităţilor. Stephen l-ar putea urma pe Flynn, ceea ce i se şi oferă, de altfel, în capitolul următor, sau i s-ar putea alătura lui Buck Mulligan în parodia euharistică din turnul Martello, ceea ce va şi face, într-o altă viaţă narativă. În *Portret* însă, Dedalus îşi păstrează idealismul şi credinţa că va găsi o ieşire din labirint.

Partea a patra are aceeaşi structură acumulativă ca cele precedente, dar se simte deja o diferenţă de ton şi de ritm. Să nu uităm că Joyce a întrerupt lucrul la roman pentru o perioadă şi a scris capitolele 4 şi 5 după ce Pound îi acceptă manuscrisul primelor trei spre publicare în *The Egoist*. Bineînţeles, tonul mai ferm şi cadenţa mai alertă pot fi puse şi pe seama maturizării lui Stephen, dar probabil au ceva de-a face şi cu motivaţia proaspăt regăsită a autorului de a finaliza textul. Transformat de epifania din capitolul precedent, Stephen duce o viaţă imaculată, ardoarea sa fiind atât de convingătoare, încât i se propune chiar să urmeze o carieră religioasă. Este un

moment crucial pentru tânăr, care se vede din nou nevoit să plonjeze în adâncurile interiorităţii sale şi să-şi supună unei examinări dezbărate de teamă reacţiile la această propunere care, cu doar câteva pagini mai înainte, ar fi însemnat încununarea izbăvirii sale. Rapiditatea cu care Stephen îşi dă seama că nu are de fapt chemarea religioasă poate surprinde. Dar toate scăpărările de îndoială pe care le-a avut deja se contopesc într-o iluminare, o semiepifanie, care îi dezvăluie ceea ce frica nu l-a lăsat să vadă în capitolul precedent. Religia este o forţă exterioară; iar în atracţia resimţită faţă de ea Stephen recunoaşte atracţia puterii. Îşi înşiră în minte toate prerogativele pe care le-ar avea: i s-ar dezvălui taine, ar putea ierta păcate, s-ar putea înălţa deasupra tuturor cu conştiinţa superiorităţii sale. Simultan însă, lui Stephen i se revelează şi cât de limitantă ar fi această putere prin comparaţie cu viaţa însăşi. Trecând prin faţa casei iezuiţilor, unde ar urma să locuiască dacă s-ar alătura ordinului, Stephen se miră „de distanţarea sufletului său faţă de tot ce-şi închipuise până atunci că ar fi sanctuarul lui sufletesc; s-a mirat de fragilitatea influenţei pe care o avuseseră asupra lui toţi acei ani de ordine şi obedienţă, acum când un singur act ferm şi irevocabil al lui ameninţa să pună capăt libertăţii sale pentru totdeauna, pentru eternitate. Glasul directorului, înşirându-i înaltele cerinţe ale bisericii şi misterul şi forţa carierei preoţeşti, îi răsuna vag în memorie. Dar sufletul lui nu era de faţă ca să-l audă şi să-l întâmpine, şi Stephen ştia prea bine că predica pe care o ascultase se şi prefăcuse într-o poveste searbădă şi formală. Nu o să legene niciodată în calitate de preot cădelniţa în faţa tabernacolului. Destinul lui îi impunea să evite ordinea socială sau religioasă. Înţelepciunea îndemnurilor preotului nu-i mersese la inimă. Lui îi era sortit să-şi făurească de unul singur propria înţelepciune sau să-şi însuşească înţelepciunea altora, pribegind printre capcanele lumii”.

Ni se spune deja că destinul său îl va face să evite ordinea socială şi religioasă. Ambele îi sunt exterioare, străine, iar aceste gânduri par să sugereze că Stephen le-a simţit astfel întotdeauna, fără a putea să-şi exprime foarte clar sentimentul.

Punctul culminant al acestui capitol – şi al romanului, de altfel – ni-l prezintă pe Stephen pe malul mării, admirând o fată ce se joacă cu picioarele în apă şi simţindu-se transfigurat de experienţă:

„O fată stătea în faţa lui, în mijlocul apei, singură şi nemişcată, privind marea. S-ar fi zis că o mână fermecată o făcuse să semene cu o pasăre de mare stranie şi frumoasă. [...] Pletele lungi şi blonde erau feciorelnice, ca şi chipul atins de miracolul frumuseţii pământene, pieritoare.

Era singură şi nemişcată, privind în largul mării, şi când a simţit prezenţa şi admiraţia din ochii lui, privirile i s-au întors către el acceptându-i liniştit privirea, fără sfială şi fără aţâţare. [...]

— Dumnezeule mare! a strigat sufletul lui Stephen, într-o izbucnire de bucurie profană.

[...]

Imaginea fetei i se imprimase în suflet pe vecie şi niciun cuvânt nu spărsese sacra tăcere a extazului. Ochii ei îl chemaseră şi el răspunsese chemării. Să trăieşti, să greşeşti, să cazi, să birui, să recreezi viaţă din viaţă. I se ivise un înger sălbatic, îngerul tinereţii şi frumuseţii pieritoare, simbol al fascinantelor adâncuri ale vieţii, menit să-i deschidă, într-o clipă de extaz, porţile tuturor căilor spre greşeală şi spre glorie. Înainte, înainte, tot înainte, tot înainte!”

E un citat lung, dar merită inclus aici pentru a vedea termenii în care Stephen îşi articulează revelaţia. Ţipătul de extaz izvorăşte dintr-un adânc pe care Stephen şi-l imaginează necontaminat, în ciuda vocabularului cu ecouri clar religioase. (E relevant că izbucnirea de bucurie este

caracterizată drept profană, cu toate că Dumnezeu a fost cel invocat în ea.) Aşa cum o arată şi Weldon Thornton (1994), fragmentul prefigurează, de asemenea, estetica de esenţă simbolistă pe care o îmbrăţişează Stephen. În plus, pe lângă chemarea artistică, Stephen se vede în cele din urmă drept o entitate de sine stătătoare, care îşi va asuma toate gesturile (fie ele „spre greşeală” sau „glorie”) şi nu se va mai defini prin raportare la influenţele exterioare.

Ultimul capitol, al cincilea, modifică semnificativ formula primelor patru. Acum, că şi-a descoperit vocaţia, Stephen nu mai trebuie să treacă prin reconsiderări dramatice ale existenţei sale de până atunci, nerămânându-i decât să-şi examineze conştiinţa şi să înţeleagă în ce constă de fapt această chemare. Este însă şi capitolul în care Joyce pare să abandoneze lupta cu Stephen, lăsându-l în voia sorţii sale de artist tânăr, trufaş şi simbolist, sacrificându-l pe altarul unui modernism parţial şi condamnând astfel romanul la statutul de capodoperă imperfectă, cum sugerează şi Wayne Booth în excelenta sa analiză din *The Rhetoric of Fiction* (1961).

În teoria pe care i-o expune aproape sub forma unui curs lui Lynch, Stephen încearcă să facă două lucruri: în primul rând, să definească frumosul şi felul în care acesta funcţionează, iar în al doilea rând, să definească rolul artistului în raport cu creaţia sa. Pentru a defini frumosul, Stephen recurge la Aristotel şi, mai ales, la Toma d’Aquino; pentru a explica rolul artistului, Stephen se arată influenţat, printre alţii, de Flaubert, Pater, Wilde şi Ibsen (Blades, 1991; Thornton, 1994). Toma d’Aquino defineşte frumosul drept ceea ce place simţurilor. Pentru a înţelege însă frumosul, trebuie să înţelegem „fazele necesare [...] percepţiei artistice”. Acestea sunt, pe filieră tomistă, „integritate, armonie şi claritate”. Dintre toate, „claritatea” îi pune lui Stephen cele mai mari probleme de definiţie, iar felul în care o explică în cele din urmă – „calitatea esenţială, primordială, intrinsecă a unui lucru,

care-l deosebeşte de orice alt lucru” –, precum şi faptul că „această calitate supremă este intuită de artist în clipa când imaginaţia lui concepe prima imagine estetică” – sugerează o oarecare afinitate cu definiţia epifaniei oferită în *Stephen Eroul*.

Din punctul de vedere al cititorului contemporan însă, mai importantă este viziunea lui Stephen asupra rolului artistului, mai precis asupra relaţiei dintre acesta şi creaţia sa. Idealul în această privinţă ar fi un autor imparţial şi absent: „Artistul, ca şi Dumnezeul creaţiei, rămâne înăuntrul sau îndărătul sau dincolo sau deasupra operei sale, invizibil, rarefiat până la inexistenţă, indiferent, curăţându-şi unghiile”. Cu alte cuvinte, personajele au destulă forţă dramatică pentru a produce textul, care text este, de fapt, o reflecţie a felului lor de a percepe realitatea şi a imaginilor mentale rezultate în urma acestei percepţii. Această atitudine este preferinţa lui Joyce însuşi. Stephen însă nu va reuşi să atingă o astfel de perfecţiune, cel puţin nu în *Portret*. Stephen care reapare în primele pagini ale lui *Ulise* s-ar putea afla mai aproape de acest deziderat. Deşi încearcă să înţeleagă la nivel teoretic ce înseamnă să fii artist, în practică, aşa cum arată şi Thornton (1994:105), Stephen nu face decât să întrupeze imaginea-clişeu a artistului sensibil, chiar prea sensibil pentru trivialitatea vieţii de fiecare zi, şi neînţeles de semenii săi, o imagine consacrată de esteţii sfârşitului de secol XIX, Walter Pater sau Oscar Wilde.

În ciuda teoriei destul de bine articulate, singura creaţie artistică a lui Stephen, vilanela din finalul romanului, ne confirmă faptul că Stephen nu reuşeşte să păşească împreună cu autorul său în experimentalismul secolului XX, ci rămâne ancorat în clişeele simboliste şi estetiste ale sfârşitului de secol XIX. Chiar dacă unii critici au interpretat această vilanelă drept o sugestie din partea lui Joyce că Stephen se înşală când îşi imaginează că va deveni artist, probabil ea trebuie văzută doar ca o indicaţie

a faptului că Stephen îşi ia totuşi în serios această vocaţie şi nu rămâne la stadiul de contemplaţie sterilă de care au fost urmate epifaniile precedente. Merită observat din nou faptul că, deşi teoretic s-a detaşat de catolicism, multe din afirmaţiile sale continuă să folosească retorica religioasă, el definindu-se, de exemplu, drept: „un preot al eternei imaginaţii, care preface pâinea cea de toate zilele în trupul celui cu viaţă veşnică". Chiar dacă citim astfel de rânduri în cheie ironică, Stephen îşi înţelege foarte serios chemarea drept o misiune, nu foarte diferită, în esenţă, de cea a misionarilor porniţi să salveze suflete. „Plec să întâmpin pentru a milioana oară realitatea experienţei şi să forjez în fierăria sufletului meu conştiinţa încă necreată a neamului meu". Pentru a putea face asta însă, Stephen trebuie să se debaraseze de tot ce îl ţine legat de trecut. Această delimitare este unul din elementele cel mai convingător moderniste, intenţia de a lăsa în urmă orice formă de tradiţie înscriindu-se clar în paradigma transformatoare a începutului de secol XX. Într-o discuţie cu Cranly din finalul romanului, Stephen îşi exprimă în termeni categorici intenţia de a-şi lua zborul: „Nu am să slujesc unui lucru în care nu mai cred, fie că se numeşte căminul meu, patria mea sau biserica mea şi am să mă străduiesc să mă exprim prin mijlocirea unui mod de viaţă şi de artă pe cât de liber îmi va fi cu putinţă şi pe cât de deplin îmi va fi cu putinţă, folosind în apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc: tăcerea, exilarea şi viclenia". Dorinţa de a ieşi din labirintul acestor constrângeri este, fără îndoială, şi a lui Joyce însuşi. Dintre toate „armele", exilul se va dovedi cel mai puternic şi cel mai problematic, un act de sfidare, dar care are înscrisă în el înfrângerea, căderea, o cădere glorioasă însă, la fel ca şi aceea a lui Icar sau Lucifer. Aluziile luciferice abundă, de altfel, în această ultimă parte a romanului, mai ales prin repetatul *non serviam*.

Pasul modernist cel mai categoric este făcut însă la

nivel de limbaj. De la bun început romanul introduce obsesia lui Stephen pentru cuvinte, felul în care intuieşte, dincolo de aparenta lor soliditate, o instabilitate care pune sub semnul întrebării însăşi noţiunea de realitate. În această privinţă romanul este, într-adevăr, o capodoperă. Copleşit de dilema autobiograficului, Joyce nu reuşeşte (sau nu vrea, până la urmă) să-şi salveze personajul de clişeul romantic al artistului care crede în destinul său excepţional. În ceea ce priveşte limbajul însă, Joyce îşi urmează în bună măsură instinctul reformator.

Notaţiile de jurnal cu care se încheie romanul au fost deseori interpretate drept o asumare a vocii proprii de către Stephen, un semn al nou-dobânditei sale independenţe spirituale şi artistice. Pe de altă parte, ar putea fi şi semnul detaşării finale a autorului de personaj. Când scrie aceste rânduri, în mintea lui Joyce se conturează deja alte călătorii, ale altor personaje, chiar dacă prin acelaşi labirint dublinez. Dilema Dedalus rămâne. La un moment dat îi mărturiseşte exasperat lui Frank Budgen că s-a săturat de Stephen, „a cărui formă nu poate fi schimbată" (1960:105). Iar, după cum spune Richard Pearce, „probabil forma lui Stephen n-a putut fi schimbată din cauză că a fost determinată de forma povestirii sale" (citat în Dettmar, 1996: 118). Faptul că îl păstrează totuşi în *Ulise*, deşi într-o variantă înfrântă şi deziluzionată, e o dovadă a ataşamentului pe care îl simte faţă de această umbră a tinereţii sale. Stephen Dedalus este însă o umbră imperfectă, mult prea împovărătoare, care va îngreuna zborul adevăratului artist din labirint. Invocaţia din finalul *Portretului* – „Bătrâne tată, bătrâne meşter, fii alături de mine şi dăruieşte-mi sprijinul tău acum şi întotdeauna" – poate fi foarte bine interpretată drept un strigăt nu doar înspre ilustrul făurar mitic al cărui nume Stephen îl poartă, ci şi o implorare a adevăratului său părinte literar de a nu-l abandona.

Portret al artistului la tinereţe rămâne un text de

referinţă în paradigma modernismului european. În paradigma joyceană, care transcende modernismul, *Portretul* e un exerciţiu – necesar, ambiţios, dar incomplet, care dezvăluie doar o parte din capacităţile inovatoare ale scriitorului.

Dana Crăciun

Bibliografie

Booth, Wayne C. 1961. *The Rhetoric of Fiction*. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Budgen, Frank. 1960. *James Joyce and the Making of* Ulysses. Bloomington: Indiana University Press.

Dettmar, Kevin. 1996. *The Illicit Joyce of Postmodernism. Reading Against the Grain*. Madison: The University of Wisconsin Press.

Ellmann, Richard. 1982 (1959). *James Joyce*. Oxford, New York, Toronto, Melbourne: Oxford University Press.

Joyce, James. 1963. *Stephen Hero*. Edited by Theodore Spencer. New York: New Directions.

Scholes, Robert & Richard M. Kain. 1965. *The Workshop of Daedalus: James Joyce and the Raw Materials for* A Portrait of the Artist as a Young Man. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.

Thornton, Weldon. 1994. *The Antimodernism of Joyce's* Portrait of the Artist as a Young Man. New York: Syracuse University Press.

Woolf, Virginia. 1993. *The Crowded Dance of Modern Life*. Edited with an introduction and notes by Rachel Bowlby. Harmondsworth: Penguin.

Et ignotas animum dimittit in artes.

Ovidiu – *Metamorfoze*, VIII, 1881

1 „Şi a început să se gândească la unele meşteşuguri necunoscute" (lat.). Ovidiu se referă la mitul lui Dedal,

tatăl lui Icar, cel care a încercat să zboare cu aripi de ceară.

I

Cândva, pe vremuri – dar ce mai vremuri erau şi acelea – o vacă mugitoare venea pe drum la vale, şi vaca asta mugitoare, care venea pe drum la vale, a ieşit în calea unui băieţaş drăguţ pe care-l chema micul hăpăilă1…

Tatăl lui îi istorisea povestea asta: taică-su se uita la el printr-o bucată de sticlă şi avea o faţă acoperită toată de păr.

El era micul hăpăilă. Vaca mugitoare venea pe drumul unde locuia Bety Byrne: cea care vindea bomboane de lămâie.

Ah, măceşul înfloreşte
Pe pajiştea ce înverzeşte.

Aşa suna cântecul. Dar aşa îl cânta băieţaşul.

Ah, ialba pe pazistea ce învelzeşte.

Când faci pipi în pat, mai întâi e cald şi bine, pe urmă se face rece. Mama îi pusese o muşama. Muşamaua avea un miros ciudat.

Mama mirosea mai frumos decât tata. Mama îi cânta la pian un cântec marinăresc ca să danseze. Şi el dansa:

Tralala lala
Tralala, tralaladi,
Tralala lala
Tralala lala.

Unchiul Charles şi Dante îl aplaudau. Ei erau mai în vârstă decât mama şi decât tata, iar Charles era mai bătrân decât Dante.

Dante avea în dulăpaşul ei două perii. Peria căptuşită pe spate cu catifea maronie era pentru Michael Davitt2 şi peria căptuşită cu catifea verde era pentru Parnell3. Dante îi dădea câte o acadea de câte ori îi aducea un şerveţel de hârtie.

Copiii Vance locuiau la numărul şapte. Ei aveau alt

tată şi altă mamă. Aceştia erau tatăl şi mama lui Eileen. Când o să crească mare, o să se însoare cu Eileen.

Se ascundea sub masă şi mama zicea:

— Vai, acum Stephen o să-şi ceară iertare.

Iar Dante adăuga:

— Vai, şi dacă nu-şi cere iertare, vin vulturii şi-i scot ochii.

O să-ţi scoată ochii vulturi şi fiare,
De nu-ţi ceri iertare,
De nu-ţi ceri iertare.
O să-ţi scoată ochii vulturi şi fiare.
Cere-ţi imediat iertare,
Să nu-ţi scoată ochii vulturi şi fiare.
Dacă vrei să nu-ţi scoată ochii vulturi şi fiare,
Cere-ţi imediat iertare.

* * *

Băieţii roiau pe terenul de joc spaţios. Toţi urlau cât îi ţinea gura şi prefecţii4 îi îndemnau la joc, răcnind la rândul lor. Aerul înserării era palid şi răcoros şi, după fiecare şut sau izbitură a jucătorilor, mingea de piele unsuroasă zbura spintecând lumina cenuşie, ca o pasăre greoaie. Stephen se ţinea la marginea terenului, ferindu-se de privirea prefectului, de picioarele bolovănoase ale jucătorilor, prefăcându-se, din când în când, că aleargă. Îşi simţea trupul închircit şi vlăguit în hărmălaia jocului şi ochii îi erau înceţoşaţi şi apoşi. Rody Kickham nu era nici pe departe aşa: toţi ziceau că Rody va conduce echipa secţiei a treia5.

Rody Kickham era băiat bun, dar Nasty Roche era un bădăran. Rody Kickham avea în vestiarul lui moletiere şi în refectoriu ţinea un coş cu alimente primite de acasă. Nasty Roche avea nişte labe mari cât toate zilele. Zicea că budinca de pâine e budincă de câine şi într-o zi l-a întrebat:

— Cum te cheamă?

— Stephen Dedalus, a răspuns el.

— Ce nume mai e şi ăsta? a comentat Nasty bădăranul.

Şi când Stephen nu s-a simţit în stare să-l lămurească, Nasty l-a întrebat:

— Ce-i taică-tău?

— Un gentleman, a răspuns Stephen.

La care Nasty l-a întrebat:

— E magistrat?

Stephen se mişca de colo-colo pe linia de margine a terenului, prefăcându-se din când în când că aleargă. Dar mâinile i se învineţiseră de frig. Şi le vârâse în buzunarele jachetei cenuşii, strânse în talie cu o curea. Era o curea care-i înconjura buzunarele. Şi curea se zicea când îi trăgeai o scatoalcă unui coleg. Într-o zi, un băiat îi spusese lui Cantwell:

— Îţi ard o curea de nu te vezi.

Şi Cantwell îi răspunsese:

— Arde-i pe cei de teapa ta. Arde-i o curea lui Cecil Thunder. Grozav mi-ar plăcea să văd una ca asta. Ce şut în fund ţi-ar mai trage!

Era o expresie urâtă. Mama îl sfătuise să nu stea de vorbă la şcoală cu băieţii mojici. Ce bună era mama! În prima zi, când l-a condus în holul castelului şi când şi-a luat la revedere de la el, şi-a ridicat voaleta ca să-l sărute: şi avea ochii şi nasul roşii. Dar el s-a făcut că nu observă că-i gata să plângă. Era drăguţă mama, dar când plângea nu prea era drăguţă. Şi taică-su îi dăduse două monede de câte cinci şilingi, ca bani de buzunar, şi-i spusese că dacă are nevoie de ceva, să-i scrie lui, acasă, şi niciodată, orice-ar fi, să nu-şi toarne vreun coleg. După aceea, în poarta castelului, rectorul a dat mâna cu tatăl şi cu mama lui; sutana preotului flutura în vânt, şi trăsura i-a furat de acolo pe tata şi pe mama. I-au făcut semne cu mâna, din trăsură, şi i-au strigat:

— La revedere, Stephen, la revedere.

— La revedere, Stephen, la revedere!

S-a lăsat prins în vălmăşagul unui meci de rugby şi, temându-se de privirile înfierbântate ale băieţilor şi de ghetele lor noroioase, s-a aplecat şi a privit printre picioare. Băieţii fremătau şi zbierau, şi picioarele lor hârşâiau şi bufneau şi bocăneau. Pe urmă, bocancii galbeni ai lui Jack Lawton au extras balonul şi întreaga învălmăşeală de picioare şi de bocanci s-a năpustit pe minge. A alergat şi el un pic după ei, pe urmă s-a oprit. N-avea niciun rost să mai alerge. Peste puţin timp o să plece cu toţii acasă, în vacanţă. După cină, în sala de studiu, o să schimbe cifra lipită pe partea dinăuntru a capacului pupitrului; din şaptezeci şi şapte, o să treacă la şaptezeci şi şase.

Ce bine e să fie înăuntru, în sala de studiu, faţă de afară, în frig. Cerul era palid şi rece, dar în castel se aprinseseră câteva lumini. Se întreba de la care fereastră şi-o fi aruncat pălăria revoluţionarul Hamilton Rowan, pe vremuri, şi dacă şi pe atunci or fi fost straturi de flori sub ferestre. Într-o zi, când fusese chemat în castel, îngrijitorul îi arătase urmele lăsate de gloanţele soldaţilor în lemnul porţii şi-i dăduse o bucată de pesmet din cel pe care-l mâncau cei de acolo. Da, era plăcut şi-ţi încălzea inima când vedeai luminile aprinse în castel. Parcă erau dintr-o carte. Poate că aşa o fi fost la abaţia Leicester. Şi ce fraze frumoase se găseau în manualul de ortografie şi pronunţie de doctor Cornwell! Parc-ar fi fost poeme, dar nu erau decât propoziţii menite să te înveţe să pronunţi corect.

Wolsey a murit la abaţia Leicester
Unde călugării l-au îngropat.
Mălura e o boală a plantelor.
Malaria e o boală a oamenilor.

Ce plăcut ar fi să te întinzi acum pe covoraşul din faţa căminului, cu capul rezemat pe braţe, şi să te gândeşti la propoziţiile astea. Brusc l-a străbătut un fior de parcă l-ar fi stropit cineva cu apă rece, vâscoasă. Ce urât din

partea lui Wells să-l împingă cu capul în bazinul cu rezerva de apă pentru closet, fiindcă refuzase să facă schimb cu el, adică să-şi dea mica lui tabacheră pe castana victorioasă, legată cu un şnur, a lui Wells, cu care acesta doborâse patruzeci de castane ale altora. Cât de rece şi de vâscoasă fusese apa aceea! Un băiat a văzut odată un şobolan sărind în bazin. Mama şedea acum cu Dante, la gura sobei, aşteptând ca Brigid să le servească ceaiul. Îşi ţinea picioarele pe apărătoarea căminului şi papucii ei brodaţi cu strasuri se încinseseră atât de tare, încât degajau un miros cald, intim. Dante ştia o sumedenie de lucruri. Îl învăţase şi pe el unde era Canalul Mozambic şi care era cel mai lung fluviu din America şi cum se numea cel mai înalt munte de pe Lună. Părintele Arnall ştia chiar mai multe lucruri decât Dante, pentru că el era preot, dar şi tata şi unchiul Charles ziceau că Dante era o femeie inteligentă şi cultivată. Şi când Dante, după ce mânca, scotea zgomotul acela râgâit din gâtlej, după care îşi ducea mâna la gură, însemna că avea arsuri.

Cineva striga de departe, pe terenul de joc:

— Toată lumea înăuntru!

Pe urmă s-au auzit şi alte glasuri, venind dinspre secţiile a doua şi a treia:

— Înăuntru, toată lumea!

Jucătorii s-au îngrămădit, înfierbântaţi şi înnoroiaţi, iar el s-a amestecat printre ei, bucuros că în sfârşit o să intre. Rody Kickham ţinea mingea de şnurul ei soios. Un băiat i-a propus să mai tragă un şut, dar Rody nici n-a catadicsit să-i răspundă. Simon Moonan i-a atras atenţia să n-o facă, pentru că-l vede prefectul. Celălalt băiat s-a întors spre Simon Moonan:

— Las’ că ştim noi de ce vorbeşti aşa. Eşti lingăul lui McGlade.

Îl numise aşa pe Simon Moonan pentru că acesta îl tachina pe prefect: îi înnoda la spate aripile de pelerină ale sutanei şi preotul se prefăcea a fi furios. Dar cuvântul

„lingău” suna urât. O dată se spălase pe mâini la hotelul Wicklow şi tatăl lui scosese căpăcelul cu lanţ al chiuvetei, iar apa murdară se scursese pe gaură, în canal. Şi după ce s-a scurs toată, gaura chiuvetei a scos un zgomot ghiorăit ca ăsta: liing-liing. Numai că mai zgomotos.

Amintirea ghiorăitului şi a toaletei albe a făcut să-l treacă un fior rece urmat de unul de fierbinţeală. Erau acolo, la toaletă, două robinete pe care le puteai răsuci ca să curgă apa: pe unul apa rece, pe celălalt apa caldă. Acum l-a trecut un fior rece şi pe urmă unul de fierbinţeală: revedea ce scria pe cele două robinete: rece şi cald. Ce lucru curios!

Şi aerul din coridor era răcoros. Neobişnuit de umed. Dar în curând aveau să aprindă gazul care, când ardea, scotea un fâsâit ca un fel de cântec. Mereu acelaşi; şi, când băieţii nu făceau larmă în sala de jocuri, puteai desluşi cântecul gazului.

Era ora de aritmetică. Părintele Arnall a scris pe tablă un exerciţiu greu, şi apoi li s-a adresat:

— Ia să vedem cine învinge. La luptă, York! La luptă, Lancaster.6

Stephen se căznea din răsputeri, dar exerciţiul era prea greu şi-l fâstâcea. Micul ecuson de mătase brodat cu un trandafir alb, prins cu un ac pe pieptul jachetei, porni să tremure. Nu era el prea priceput la aritmetică, dar îşi dădea toată silinţa ca York să nu piardă. Faţa părintelui Arnall arăta foarte întunecată, totuşi el nu părea supărat. Râdea. Când Jack Lawton a pocnit din degete, părintele Arnall s-a uitat în caietul lui şi i-a spus:

— Corect! Bravo, Lancaster! A câştigat trandafirul roşu! Haide, York! Porneşte în şarjă!

Jack Lawton s-a uitat la el, de pe locul lui. Micul ecuson de mătase, brodat cu trandafirul roşu, arăta elegant, pentru că Lawton purta o bluză marinărească albastră. Stephen a simţit că i se aprind obrajii fiindcă se gândea la toate rămăşagurile puse de băieţi pe miza cine o

să fie primul la toate materiile: Jack Lawton sau el. În unele săptămâni sorţii ţineau cu Jack Lawton, în altele ţineau cu el. Ecusonul de mătase albă a fluturat şi a tot fluturat în timp ce se străduia să rezolve a doua ecuaţie şi asculta glasul părintelui Arnall. Deodată a simţit că i s-a stins toată fierbinţeala şi că obrajii i s-au răcit. Şi-a spus că, probabil, arată alb la faţă întrucât i se făcuse frig. Nu putea rezolva exerciţiul, dar nu mai avea importanţă. Ce frumos să te gândeşti la culorile trandafirilor albi şi trandafirilor roşii! Şi cartonaşele de locul întâi şi de locul doi şi trei aveau culori frumoase: roz, galben, liliachiu. Ce frumos să te gândeşti la trandafiri liliachii şi galbeni! S-ar putea ca trandafirii sălbatici să aibă asemenea culori, şi şi-a adus aminte de cântecelul cu florile de măceş pe pajiştea verde. Dar trandafir verde nu există. Sau poate că, undeva, pe lume, o fi existând.

Suna clopoţelul şi toate clasele începură să se golească, elevii îndreptându-se, rânduri, rânduri, pe coridor, spre sala de mese. Şedea şi se uita la cele două cubuleţe de unt din farfuria lui, dar nu putea mânca pâinea umedă. Faţa de masă era jilavă şi pleoştită. A băut ceaiul slab, fierbinte, pe care i l-a turnat în cană ajutorul de bucătar, încins cu un şorţ alb. S-a întrebat dacă şi şorţul băiatului ăstuia o fi jilav şi dacă toate lucrurile celelalte sunt reci şi umede. Nasty Roche şi Saurin se desfătau cu cacao primită de acasă, în cutii de tablă. Ziceau că nu pot să bea ceaiul – era o poşircă. Cică taţii lor erau magistraţi, aşa spuneau băieţii.

Toţi elevii aveau ciudăţenii. Toţi aveau taţi şi mame şi haine şi glasuri diferite. Lui îi era dor de ai lui şi ar fi vrut să zacă cu capul în poala mamei. Dar nu se putea, aşa că aştepta cu nerăbdare să se termine jocul şi învăţatul şi rugăciunile şi să se ducă la culcare.

A băut şi a doua cană de ceai şi Fleming l-a întrebat:

— Ce-i cu tine? Te doare ceva, sau ce-ai păţit?

— Nu ştiu, a răspuns Stephen.

— Ţi-o fi rău de la stomac, că eşti alb la faţă. O să-ţi treacă.

— O, da.

Dar nu de la stomac i se trăgea răul. Simţea că-i vine de la inimă, dacă poate să-ţi fie greaţă dintr-un asemenea loc. Frumos din partea lui Fleming că l-a întrebat. Îi venea să plângă. Şi-a sprijinit coatele pe masă şi a început să-şi astupe şi să-şi destupe urechile, lipindu-şi şi dezlipindu-şi clapele. De câte ori îşi dezlipea clapele urechilor, auzea larma din refectoriu. Uruia ca un tren în noapte. Şi când îşi lipea clapele, uruitul înceta, de parcă trenul intra într-un tunel. În noaptea aceea când a plecat la Dalkey, aşa huruise trenul şi pe urmă, când au intrat în tunel, zgomotul a amuţit.

A închis ochii şi trenul a continuat să înainteze, ba huruind, ba amuţind; iar huruind, iar amuţind. Era plăcut să-l auzi huruind şi amuţind, apoi ieşind din nou din tunel şi oprindu-se iar.

De-a lungul rogojinei din centrul sălii de mese începuseră să apară băieţii din cursul superior, Paddy Rath şi Jimmy Magee şi Spaniolul, care avea voie să fumeze trabucuri, şi micul Portughez, care purta un fes de lână. Pe urmă au venit şi cei de la mesele secţiei mijlocii şi cei de la secţia a treia. Şi fiecare dintre ei avea un alt fel de mers.

Stătea într-un colţ al sălii de jocuri, prefăcându-se că urmăreşte o partidă de domino şi, o dată sau de vreo două ori, a izbutit, pentru o fracţiune de secundă, să audă cântecul gazului. Prefectul stătea în uşă, de vorbă cu nişte băieţi, şi Simon Moonan îi înnoda aripile sutanei. Le spunea ceva despre colegiul Tullabeg.

Pe urmă s-a îndepărtat de uşă şi Wells a venit glonţ la Stephen şi l-a întrebat:

— Dedalus, ia spune-mi, tu o săruţi pe maică-ta când te duci la culcare?

— Da, a răspuns Stephen.

Wells s-a întors către ceilalţi băieţi şi i-a anunţat:

— Ia uitaţi-vă, un tip care zice că o sărută pe maică-sa în fiecare seară înainte de culcare.

Băieţii s-au oprit din joc şi s-au întors spre el, râzând. Stephen a roşit ca para focului şi a strigat:

— N-o sărut!

La care Wells a comentat:

— Ia uitaţi-vă, un tip care zice că nu o sărută pe maică-sa în fiecare seară înainte de culcare.

Şi iarăşi au izbucnit cu toţii în râs. A încercat şi Stephen să râdă împreună cu ei. Simţea că-i arde întreg trupul şi se fâstâcise cu totul. Care să fi fost răspunsul corect la întrebarea aceea? Răspunsese şi într-un fel, şi în celălalt şi Wells continua să râdă de el. Wells trebuie să fi cunoscut răspunsul exact pentru că el era în anul trei la gramatică. Stephen a încercat să şi-o închipuie pe mama lui Wells, dar nu îndrăznea să ridice ochii la faţa lui. Nu-i plăcea mutra lui Wells. El era cel care îl împinsese cu o zi înainte în bazinul pătrat cu apă pentru closet, fiindcă refuzase să schimbe mica lui tabacheră pe castana victorioasă a lui Wells, care doborâse alte patruzeci de castane. Fusese o faptă urâtă, toţi colegii gândeau aşa. Şi ce rece şi vâscoasă era apa aia! Şi un băiat văzuse o dată un şobolan sărind în bazin.

Vâscozitatea rece a apei din bazin i se lipise de corp şi, când a sunat clopoţelul pentru ora de studiu şi elevii au ieşit în rând din sala de joc, el s-a simţit străbătut, prin haine, de curentul rece de pe coridor şi de pe scară.

Tot îşi mai bătea capul să afle care o fi fost răspunsul corect. Era bine să o sărute pe mama, sau nu era bine? Şi ce însemna sărutarea? Îţi înalţi faţa ca să spui noapte bună şi mama îşi lasă în jos faţa ei, asta însemna sărutul. Mama îşi lipea buzele de obrazul lui, avea buze moi, care îi lăsau o urmă umedă pe faţă; şi care plescăiau într-un sărut uşor. De ce-or fi făcând oamenii lucrul ăsta cu feţele lor?

În sala de studiu a ridicat capacul pupitrului şi a schimbat cifra lipită, din şaptezeci şi şapte în şaptezeci şi

şase. Dar vacanţa de Crăciun era încă foarte departe; totuşi o dată şi o dată o să vină, pentru că pământul continuă să se învârtească.

Pe prima pagină a cărţii de geografie era o poză a pământului: o minge mare în mijlocul unor nori. Fleming avea o cutie cu creioane de toate culorile şi, într-o seară când îşi făcea lecţiile, a colorat pământul în verde şi norii în cafeniu. Întocmai ca cele două perii din dulapul lui Dante, peria căptuşită pe spate cu catifea verde pentru Parnell, şi cea cu catifea cafenie pentru Michael Davitt. Dar nu el l-a sfătuit pe Fleming să aleagă culorile astea. Le alesese de capul lui.

A deschis cartea de geografie ca să-şi înveţe lecţia, dar nu putea să ţină minte numele locurilor din America. Şi totuşi erau nişte locuri deosebite, cu denumiri deosebite. Toate în alte ţări, şi ţările în continente, şi continentele în lume, şi lumea în univers.

A deschis iar cartea la prima pagină albă şi a citit ce scrisese el acolo, numele şi locul unde se afla.

Stephen Dedalus

Clasa întâi

Colegiul Clongowes Wood

Sallins

Comitatul Kildare

Irlanda

Europa

Lumea

Univers

Astea toate fuseseră scrise de el şi, într-o seară, Fleming s-a amuzat să adauge pe pagina următoare:

Stephen Dedalus mă numesc
Şi în Irlanda locuiesc.
La Clongowes studiez acum
Şi-n paradis sper să-mi fac drum.

A încercat să citească versurile de-a-ndoaselea, dar nu mai sunau a poezie. Pe urmă a citit prima pagină de jos în sus, până ce a ajuns la numele lui, ăsta era el; şi a citit din nou pagina. Ce vine după Univers? Nimic. Dar o fi existând ceva la marginea Universului, ceva care să arate unde sfârşeşte acesta şi unde începe nimicul? Un zid nu s-ar putea să existe, dar poate că o linie subţire care să încercuiască totul. Prea era mult să te gândeşti la tot şi la pretutindeni. Numai Dumnezeu ar reuşi aşa ceva. Încercă şi el să se gândească la cât de vast ar putea fi un asemenea gând, dar nu-i venea în minte decât Dumnezeu. Dumnezeu era numele lui Dumnezeu, aşa cum Stephen era numele lui. *Dieu* însemna Dumnezeu pe franţuzeşte, dar era tot numele lui Dumnezeu şi când cineva se ruga la Dumnezeu şi-i zicea *Dieu*, Dumnezeu ştia pe dată că cel care se roagă e un francez. Dar cu toate că existau nume diferite pentru Dumnezeu în diferitele limbi din lume, Dumnezeu înţelegea tot ce-l rugau oamenii în diferitele lor limbi; şi Dumnezeu rămânea întotdeauna acelaşi Dumnezeu şi numele adevărat al lui Dumnezeu era Dumnezeu.

Îl oboseau asemenea gânduri. Îi făceau capul cât o baniţă. A întors pagina albă şi s-a uitat la pământul rotund verde din mijlocul norilor cafenii. Se întreba ce-i mai bine, să ţii cu verdele sau cu cafeniul, pentru că Dante tăiase într-o bună zi cu foarfecele catifeaua verde de pe dosul periei Parnell şi-i spusese că Parnell era un om rău. Se întreba dacă cei de acasă se mai ciondăneau pe chestia asta. Era ceva ce se numea politică. Şi existau două părţi în politică. Dante era de o parte, iar tatăl lui şi domnul

Casey erau de cealaltă parte, dar mama spunea că unchiul Charles nu-i de partea nimănui. În fiecare zi apărea în ziare ceva în legătură cu lucrurile astea.

Îl râcâia faptul că nu înţelegea bine cum e cu politica şi că nu ştia unde sfârşeşte Universul. Se simţea mic şi slab. Când o să ajungă şi el ca băieţii de la cursurile de poezie şi de retorică? Ăştia aveau glasuri puternice şi ghete mari şi studiau trigonometria. Mai era mult şi bine până atunci. Întâi venea vacanţa şi pe urmă semestrul următor şi pe urmă din nou vacanţa, după care iar un nou semestru şi pe urmă iar vacanţa. Ca un tren care intră şi iese din tuneluri şi ca zarva băieţilor în refectoriu când îţi lipeai şi dezlipeai clapele urechilor. Semestru, vacanţă, tunel, afară din tunel, zgomot, oprire. Şi ce departe era! Mai bine să se ducă la culcare. Întâi rugăciunile în capelă şi pe urmă, zdup în pat. Iar l-a străbătut un fior şi a căscat. Era bine în pat, după ce se mai încălzeau puţin cearceafurile. La început aşternutul era rece ca gheaţa. Dar pe urmă se încălzea şi putea să adoarmă. E plăcut să fii obosit. A căscat din nou. Rugăciunile de seară şi pe urmă, patul: l-a cuprins un nou tremur şi iar a căscat. Peste câteva minute totul o să fie din nou bine. Îl scălda un val de căldură care se ridica parcă din aşternuturile reci, ceva cald, tot mai cald, până când a simţit cum căldura îl cuprinde cu totul; cât de cald îi era, cât de cald, şi totuşi tremura şi îi venea să caşte.

A sunat clopotul pentru rugăciunile de seară şi s-a integrat în rând, în spatele celor care ieşeau din sala de studiu; a coborât scara şi a traversat coridoarele până la capelă. Şi coridoarele, şi capela erau învăluite într-o lumină chioară, leşioasă. Peste puţin totul o să fie cufundat în întuneric şi în somn. În capelă plutea un aer de noapte rece şi marmurile aveau culoarea mării în noapte. Marea e rece şi ziua, şi noaptea, dar noaptea parcă e şi mai rece. Spumega rece şi întunecoasă sub parapetul de piatră de lângă casa tatei. Dar sigur că apa pentru punci clocotea în

ceainicul de pe plită.

Prefectul capelei se ruga deasupra capetelor lor, şi el cunoştea pe de rost răspunsurile:

O, Doamne Dumnezeule, desfă-ne buzele
Pentru ca gurile noastre să te poată slăvi.
Înclină-te către noi să ne ajuţi, Doamne!
O, Doamne grăbeşte-te să ne ajuţi!

În capelă plutea un miros de noapte rece. Dar era un miros sfânt. Nu ca mirosul ţăranilor bătrâni care îngenuncheau la slujba de duminică, în fundul capelei. Ăştia miroseau a aer şi a ploaie şi a iarbă şi a pantaloni de pluş. Dar erau nişte ţărani cucernici. În timp ce se rugau, îi suflau lui în ceafă şi se tot închinau. Locuiau în Clane, aşa i-a spus un coleg; stăteau în nişte colibe prăpădite şi o dată văzuse, în pragul unei colibe, o femeie cu un copil în braţe la ceasul când veneau căruţele din Sallins. Ar fi plăcut să dormi o noapte într-o colibă din astea, în faţa focului de turbă, în întunericul iluminat de flăcări, în bezna caldă, şi să inspiri mirosul de ţărani, de aer şi de ploaie şi de iarbă şi de pantaloni de pluş. Dar, nu, drumul până acolo, pe sub copaci, era întunecos. Te-ai rătăci în beznă. Îl cuprindea frica numai la gândul cum o fi pe acolo.

Auzea glasul prefectului îngânând ultima dintre rugăciuni. O rosti şi el ca să se apere de întunericul de afară, de sub copaci.

Te implorăm, Doamne, pogoară în casa noastră şi zădărniceşte toate urzelile vrăjmaşilor. Fie ca sfinţii îngeri să se statornicească în casă şi să ne ocrotească în pace şi binecuvântează-ne pre noi prin Isus, Domnul nostru. Amin.
În timp ce se dezbrăca în dormitor, îi tremurau degetele. Le îndemna să-şi zorească treaba. Trebuia să se dezbrace, apoi să îngenuncheze şi să-şi spună rugăciunile lui personale, apoi să intre repede în pat înainte de a se micşora flacăra gazului, altminteri, când o să moară o să nimerească în iad. Şi-a scos ciorapii, încolăcindu-i, şi-a tras repede pe el cămaşa de noapte, a îngenuncheat,

tremurând, la marginea patului şi şi-a rostit fuga, fuguţa rugăciunile, temându-se să nu scadă lumina gazului. Simţea cum îi dârdâie umerii în timp ce murmura:

Doamne, binecuvântează-i pe tata şi pe mama şi ţine-mi-i! Doamne, binecuvântează-mi fraţii şi surorile şi ţine-mi-i! Doamne, binecuvântează-i pe Dante şi pe unchiul Charles şi ţine-mi-i! Îşi făcu semnul crucii, se căţără repede în pat şi, trăgându-şi marginile cămăşii de noapte sub tălpile picioarelor, se ghemui sub cearşafurile albe şi reci, bâţâind şi dârdâind. Dar n-avea să nimerească în iad când o să moară şi, în scurt timp, tremuriciul o să-i treacă. Un glas le-a urat băieţilor noapte bună. A aruncat o privire peste marginea păturii şi a văzut perdelele galbene care înconjurau patul, izolându-l de toţi din jur. Lumina scăzuse pe nesimţite.

Ghetele prefectului se făcură nevăzute. Unde s-or fi dus? În jos pe scară şi de-a lungul coridoarelor sau în camera lui din capăt? Vedea întunericul. Să fi fost adevărat ce se povestea despre dulăul negru care bântuia noaptea prin castel şi care avea ochi holbaţi cât felinarele de trăsură? Se spunea că era stafia unui asasin. Un fior de spaimă îi scutură trupul. Vedea holul întunecat de la intrarea în castel. Servitori bătrâni, îmbrăcaţi în veşminte de pe vremuri, se înşirau în camera de călcat de deasupra scării. Totul se petrecea cu mult timp în urmă. Bătrânii servitori erau tăcuţi. În cămin ardea un foc, dar sala era tot întunecată. O siluetă urca scara, venind de jos. Era înveşmântată într-o mantie; chipul îi era livid şi straniu; îşi apăsa mâna pe coapse. Se uita cu ochi stranii la bătrânii servitori. Şi aceştia se uitau la el; vedeau chipul şi mantia stăpânului lor şi înţelegeau că acesta fusese rănit de moarte. Doar bezna se desfăşura în faţa ochilor lor şi nu vedeau decât aer întunecat şi mut. Stăpânul lor fusese rănit de moarte în bătălia de la Praga, departe, peste mări şi ţări. Stătea pe câmpul de luptă: îşi apăsa cu mâna rana din coapsă; faţa îi era lividă şi stranie şi era înveşmântat în

mantia albă de mareşal.7

Vai, ce gând rece şi straniu! Întregul întuneric era rece şi straniu. Chipuri livide şi stranii, ochi holbaţi ca nişte felinare de trăsură. Stafii de asasini, arătări de mareşali răniţi de moarte pe câmpul de luptă de peste mări şi ţări. Ce-or fi vrând oare să spună de aveau feţele atât de stranii?

Te implorăm, Doamne, pogoară în casa noastră şi zădărniceşte... Să plece acasă în vacanţă! Avea să fie minunat: toţi colegii îi spuneau aşa. Te urci în trăsuri, în răcoarea dimineţii vântoase, în faţa porţii castelului. Roţile scrâşnesc pe prundiş. Ovaţii pentru rector!

Ura! Ura! Ura!

Trăsurile trec pe lângă capelă şi toţi băieţii îşi scot şepcile de pe cap. Pe urmă o pornesc vesel pe drumurile de ţară. Vizitiii le arată cu biciul unde-i oraşul Bodenstown. Băieţii hăulesc voios. Trec pe lângă casa Fermierului Chefliu. Urale după urale şi alte urale. Trec şi prin Clane, chiuind de zor. Sunt şi ei aclamaţi. Femeile stau în pragul colibelor, bărbaţii se învârtesc de colo-colo. Mirosul reavăn al aerului de iarnă: mirosul satului Clane: miros de ploaie şi de aer iernatic, de spuză de turbă şi de pantaloni de catifea.

Trenul era ticsit de elevi. Un tren lung, lung ca de ciocolată ornat cu frişcă. Conductorii se foiesc de colo-colo, deschizând uşile, închizându-le, încuindu-le, descuindu-le. Poartă uniforme albastru închis cu argintiu, un fluier de argint şi lanţurile lor de chei scot clinchete voioase: clic, clic; clic, clic.

Şi trenul aleargă pe lângă câmpuri netede şi pe la poalele dealului Allen. Stâlpii de telegraf fug unul după altul. Şi trenul goneşte, goneşte. Trenul ştie. În holul casei atârnă lampioane colorate şi împletituri de ramuri verzi. Mănunchiuri de ilice şi de iederă în jurul oglinzii mari, ilice şi iederă, bobiţe roşii şi frunze verzi, aninate de candelabre. Ilice roşii şi iederă verde împrejmuiesc vechile

portrete de pe pereţi. Ilice şi iederă în cinstea lui şi a Crăciunului.

Frumos...

Şi toată lumea e de faţă. Bine-ai venit, Stephen! Urări de bun sosit. Mama îl sărută. Oare se cuvine? Tata e acum mareşal; asta-i mai mult decât magistrat. Bine-ai venit acasă, Stephen!

Zgomote...

Zgomotul draperiilor alunecând pe bara de metal, plescăit de apă împroşcată în chiuvete. În dormitor zgomote de deşteptare, de îmbrăcare, de spălare; bătăi din palme când prefectul se plimbă printre paturi şi le dă ghes băieţilor să treacă la treabă. O oază de soare palid scoate la lumină perdelele galbene şi paturile răvăşite. Patul lui e fierbinte şi faţa şi capul îi sunt încinse.

Se scoală şi se aşază pe marginea patului. Se simte vlăguit. Încearcă să-şi tragă un ciorap. Cât e de zgrunţuros! Lumina soarelui e rece şi ciudată.

Fleming îl întreabă:

— Nu ţi-e bine?

Nu ştie, şi Fleming îi spune:

— Vâră-te înapoi în pat. Îi spun domnului McGlade că ţi-e rău.

— E bolnav.

— Cine?

— Spune-i lui McGlade!

— Culcă-te înapoi în pat.

— Nu se simte bine?

Un coleg l-a sprijinit cât şi-a scos ciorapul care-i atârna pe picior, după care s-a culcat înapoi în patul fierbinte.

S-a cuibărit în aşternut, bucuros de căldura cearceafurilor. Îi auzea pe băieţii care vorbeau despre el, în timp ce se îmbrăcau pentru slujbă. Fusese o porcărie, spuneau, să-l împingă în bazinul pătrat.

Pe urmă vocile au amuţit: plecaseră. Dar o voce i se

adresa chiar lângă patul lui.

— Dedalus, n-ai să mă spui, nu-i aşa?

Faţa lui Wells, lângă a lui. S-a uitat la el şi-a văzut că Wells era speriat.

— N-am făcut-o dinadins. N-ai să mă torni?

Tatăl lui îi spusese că, orice-ar fi, să nu-şi toarne vreodată un coleg. A clătinat din cap, i-a răspuns că nu şi s-a simţit bucuros.

— S-a întâmplat fără voia mea, pe cuvânt de onoare. A fost doar o glumă. Îmi pare rău.

Faţa şi vocea s-au îndepărtat. Îi părea rău că era speriat. Se temea, probabil, că făcuse cine ştie ce boală. Mălura e o boală a plantelor, malaria e o boală a oamenilor, sau o fi altă boală. Trecuse multă vreme de atunci când se pitise la bordura terenului de joc, în albastrul înserării, mutându-se dintr-un loc în altul, tot pe margine, şi o pasăre greoaie zbura jos, în lumina leşioasă. S-au aprins luminile în abaţia Leicester. Acolo a murit Wolsey. Şi l-au îngropat chiar călugării.

De astă dată nu era faţa lui Wells, ci a prefectului. Nu, nu se prefăcea. Nu, nu, era bolnav de-a binelea. Nu se prefăcea. A simţit mâna prefectului pe fruntea lui, şi şi-a simţit fruntea fierbinte şi umedă sub mâna rece şi umedă a prefectului. Pesemne că aşa o fi şi un şobolan, vâscos şi jilav şi rece. Orice şobolan are doi ochi, cu care se uită. Şi o blană alunecoasă, vâscoasă şi două lăbuţe strânse sub el, dar gata să sară, şi ochişori negri, lucitori, cu care te fixează. Cum se mai pricep să sară! Dar trigonometrie nu pot pricepe. Şi când mor, zac într-o rână. Şi blana li se scorţoşează. Nu sunt decât nişte stârvuri.

Uite-l pe prefect din nou lângă el, şi vocea lui îndemnându-l să se scoale, pentru că Părintele Administrator a spus că trebuie să se scoale, să se îmbrace şi să se ducă la infirmerie. Şi în timp ce-şi trăgea hainele pe el cât de repede izbutea, prefectul îi da de zor:

— Trebuie să mergem la Fratele Michael să ne scape

de pântecăraie. Urât lucru pântecăraia! Ce ne mai ghiorăie maţele când ne apucă pântecăraia!

Frumos din partea lui să-i vorbească aşa. Voia să-l facă să râdă. Dar nu putea râde pentru că-i tremurau obrajii şi buzele; aşa că prefectul trebuia să râdă de unul singur.

Prefectul îi comanda ca la armată:

— Înainte marş! Ăl cu fân! Ăl cu paie!

Au coborât împreună treptele, pe urmă au luat-o de-a lungul coridoarelor, pe lângă baie. Şi când au trecut prin faţa uşii băii, şi-a adus aminte, cu un fior de spaimă, de apa călâie, stătută, pământie, de aerul călduţ, umed, de lipăitul apei când te afunzi în cadă, de mirosul, ca de medicament, al prosoapelor. Fratele Michael stătea în uşa infirmeriei şi, din dreapta lui, dinspre dulăpaşul negru, se răspândea un miros medicinal. De la sticlele înşirate pe rafturi. Prefectul i-a spus ceva Fratelui Michael, care i-a răspuns, adresându-i-se cu *Sir*. Fratele Michael avea un păr roşcat, amestecat cu fire cărunte, şi o mutră ciudată. Curios că avea numai rangul de „Frate”. Curios că lui nu-i putea spune *Sir*, pentru că era numai călugăr-frate şi arăta altfel decât ceilalţi. Să nu fi fost oare la fel de sfânt ca ceilalţi, de ce oare nu putea fi la înălţimea lor?

În sala de infirmerie erau două paturi; unul era ocupat de un băiat care, de îndată ce l-a văzut, a strigat:

— Hei, uite-l pe puştiul Dedalus. Ce se mai aude sus?

— Sus e cerul, i-a răspuns Fratele Michael.

Era un băiat din clasa a treia şi, în timp ce Stephen se dezbrăca, pacientul i-a cerut Fratelui Michael să-i aducă o felie de pâine prăjită unsă cu unt.

— Hai, te rog! l-a îndemnat.

— La ce bun să te mai ung! Mâine-dimineaţă, când vine doctorul, îţi dă biletul de externare.

— Zău? Da’ încă nu-s bine.

— Îţi face biletul de externare, a repetat Fratele Michael.

Călugărul s-a aplecat să înteţească focul.

Avea o spinare lungă, neagră, ca spinarea lungă şi neagră a unui cal care trage tramvaiul. A scormonit, cu gravitate, cu vătraiul prin jăratic şi a dat din cap către băiatul din clasa a treia.

Când Fratele Michael s-a îndepărtat de ei, băiatul dintr-a treia s-a întors cu faţa spre perete şi a adormit. Vasăzică asta era infirmeria. Vasăzică era bolnav. Le-or fi scris acasă părinţilor? Sau poate că era mai uşor să se ducă la ei unul dintre preoţi şi să-i înştiinţeze. Poate c-ar trebui să le scrie el o scrisoare pe care s-o ducă preotul:

Dragă mamă,

Sunt bolnav. Vreau să vin acasă. Te rog vino aici şi ia-mă acasă. Sunt la infirmerie.

Al tău fiu iubitor,

Stephen

Vai, la ce mare depărtare se găseau toţi! Afară, pe fereastră, se vedea un soare cu dinţi. S-a întrebat dacă o să moară. Puteai muri şi pe o zi însorită. S-ar putea să moară chiar înainte de a veni mama să-l ia. Şi în cazul ăsta o să i se facă o slujbă de înmormântare în capelă, aşa cum i-au povestit băieţii că s-a făcut când a murit Little. Vor lua parte toţi elevii, înţoliţi în haine negre şi cu feţe întristate. O să fie de faţă şi Wells, dar nimeni n-o să se uite la el. O să vină şi Rectorul, înveşmântat într-o robă neagră, cu aur, iar la altar şi în jurul catafalcului o să străjuiască lumânări înalte, galbene. Vor purta coşciugul afară din capelă, înaintând cu paşi rari, şi îl vor îngropa în micul cimitir al comunităţii, dincolo de strada mare cu tei. Şi Wells o să fie foarte mâhnit că a făcut ce-a făcut, şi clopotul o să dăngăne solemn.

Auzea dangătele clopotului. Şi şi-a repetat în gând cântecul pe care l-a învăţat de la Brigid.

Ding, dong! Auzi clopotul cum bate, Adio, mamă bună! Îngroapă-mă în cimitir, lângă al meu frate, Sub a

copacilor cunună. Coşciugul negru, chip de moarteŞi şase îngeri să mă poarte, Doi să-mi cânte imnuri, doi să se închine, Doi să înalţe sufletul din mine. Cât de frumos şi cât de trist era totul! Ce frumos sunau cuvintele „Sub a copacilor cunună!” Un tremur îi străbătea trupul. Îi venea să plângă încetişor, dar nu de mila lui, ci pentru înţelesul cuvintelor, atât de frumoase şi de triste, ca o muzică. Clopotele! Clopotele! Adio! O, adio!

Lumina soarelui rece se împuţinase şi Fratele Michael stătea lângă patul lui cu o cană de supă de carne. Ce bine, pentru că-şi simţea gura uscată şi fierbinte. Auzea larma băieţilor care jucau pe teren. Şi ziua de şcoală se mistuia, ca şi cum el n-ar fi lipsit de acolo.

Pe urmă Fratele Michael s-a dus la treburile lui şi băiatul dintr-a treia i-a cerut să vină numaidecât înapoi ca să-i povestească toate noutăţile apărute în gazetă. L-a informat pe Stephen că pe el îl cheamă Athy şi că tatăl lui creştea cai de curse care săreau obstacole, şi că taică-său îi dădea câte un bacşiş gras Fratelui Michael care era foarte cumsecade şi-i povestea toate noutăţile din gazeta pe care o primea zilnic la castel. Apăreau tot felul de ştiri în gazeta aceea: accidente, naufragii pe mare, veşti din sport şi din politică.

— În zilele astea se scrie foarte mult despre politică, a continuat băiatul. Şi ai tăi discută politică?

— Da, a răspuns Stephen.

— Şi ai mei la fel.

Pe urmă, după ce a stat un moment pe gânduri, a adăugat:

— Ai un nume curios, Dedalus; de altfel şi eu am un nume curios: Athy8. Eu am nume de oraş, al tău sună parcă pe latineşte.

Pe urmă l-a întrebat:

— Te pricepi la ghicitori?

— Nu prea.

— Ia spune-mi: De ce Comitatul Kildare arată pe

hartă ca un crac de pantalon?

Stephen se gândi ce răspuns ar putea da, dar nu-i venea niciunul.

— Mă dau bătut.

— Pentru că ascunde o coapsă9 în el. Ai înţeles şpilul? Athy e un oraş în Comitatul Kildare şi e deci o coapsă.

— E o ghicitoare veche.

După o clipă a urmat:

— Auzi?

— Ce anume?

— Ştii, ghicitoarea asta poţi s-o spui şi sub altă formă.

— Da?

— Aceeaşi ghicitoare, întocmai. Ştii cum poţi s-o mai spui?

— Nu.

— Şi nu-ţi dă prin minte cum ai mai putea-o spune?

În timp ce vorbea îl privea pe Stephen peste marginea păturii. După care, şi-a lăsat capul pe pernă şi i-a spus:

— Mai există un fel de a o spune, dar n-am să ţi-l spun.

Oare de ce nu voia să i-l spună? Se vede că tatăl lui, care avea cai de curse, era tot magistrat ca şi tatăl lui Saurin sau al lui Nasty Roche. Stephen s-a gândit la tatăl lui şi şi-a amintit cum cânta în timp ce mama îl acompania la pian şi cum îi dădea întotdeauna un şiling, când el îi cerea şase pence; îi părea rău că nu era şi tatăl lui magistrat, ca taţii celorlalţi băieţi. Şi atunci de ce l-o fi trimis aici, laolaltă cu ceilalţi? Taică-su îl asigurase că n-o să se simtă stingher în şcoală, pentru că unchiul lui scrisese de acolo, cu cincizeci de ani în urmă, o jalbă către eliberator10. Puteai să ţi-i închipui pe oamenii din vremea aceea după hainele pe care le purtau. Lui Stephen i se părea o epocă plină de gravitate şi se întreba dacă, pe

atunci, elevii din Clongowes purtau tunici albastre cu nasturi de metal şi veste galbene şi căciuli din blană de iepure, dacă beau bere ca oamenii mari şi aveau ogari cu care vânau iepuri.

S-a uitat pe fererastră şi a constatat că lumina de zi scăpătase. Terenurile de joc erau acum scăldate, probabil, într-o lumină cenuşie, pâcloasă. Nu se mai desluşea larma jucătorilor. Probabil că se duseseră să-şi facă lecţiile, sau poate că părintele Arnall le citea o legendă dintr-o carte.

Curios că nu-i dăduseră niciun medicament. Poate că o să-i aducă unul Fratele Michael când s-o întoarce. Băieţii spuneau că la infirmerie îţi dau tot felul de băuturi puturoase. Oricum, se simţea mai bine. Era plăcut să te însănătoşeşti încetul cu încetul. Poţi să-ţi iei şi o carte. Era la bibliotecă o carte despre Olanda. Plină de nume străine şi de pozele unor oraşe ciudate şi ale unor vapoare. Era o plăcere să te uiţi la ele.

Cât de palidă era acum lumina care se cernea pe fereastră! Flăcările din cămin aruncau pe perete umbre dansante, care ba se înălţau, ba se micşorau. Ca valurile mării.

Cineva mai pusese cărbuni pe foc şi se auzeau şi nişte glasuri. Vorbeau. Parc-ar fi fost vuiet de valuri. Sau poate că vorbeau valurile între ele, pe măsură ce se umflau şi se retrăgeau.

Vedea o mare de valuri, talazuri prelungi, întunecate, înlănţuindu-se şi prăbuşindu-se, negre, în noaptea fără lună. O lumină clipea la capătul digului unde acosta vaporul, şi o mulţime de oameni se îngrămădea la ţărmul apei, ca să vadă vaporul trăgând la chei. Se vedea pe punte un om care se uita fix la uscat, la pământul întunecat; în lumina aceea anemică de pe dig, a desluşit faţa omului, faţa întunecată a Fratelui Michael.

L-a văzut înălţând mâna către mulţime şi l-a auzit rostind peste ape, cu o voce în care tremura durerea:

— A murit! L-am văzut întins pe catafalc.

Un vuiet de jale s-a înălţat din mulţime:

— Parnell! Parnell! A murit!

Au căzut cu toţii în genunchi, gemând sfâşietor.

Şi a văzut-o pe Dante într-o rochie de catifea cafenie şi o mantie de catifea verde pe umeri, păşind semeaţă şi tăcută pe lângă oamenii îngenuncheaţi la ţărmul mării.

* * *

Un foc vesel erupea în cămin în flăcări rubinii; sub crengile de iederă împletite în jurul candelabrului se întindea masa împodobită de Crăciun. Sosiseră cu toţii ceva mai târziu, totuşi cina nu era încă gata. Dar va fi într-o clipită, îi asigura mama. Aşa încât aşteptau să se deschidă uşile şi să apară servitoarele cu platourile mari, acoperite cu capace de metal.

Erau cu toţii în aşteptare: unchiul Charles, retras în umbra ferestrei. Dante şi domnul Casey, cufundaţi în fotoliile pluşate de o parte şi de cealaltă a căminului; Stephen, aşezat pe un scaun între cei doi, sprijinindu-şi picioarele pe rezemătoarea din faţa sobei. Domnul Dedalus s-a contemplat în oglinda de peste poliţa căminului, şi-a răsucit sfârcurile mustăţii lucioase, după care, despărţindu-şi cozile redingotei, s-a plantat cu spatele spre focul scăpărător: dar, din când în când, îşi scotea de sub coada redingotei câte o mână ca să-şi înţepenească vârfurile mustăţii. Domnul Casey stătea cu capul aplecat într-o parte şi, zâmbind, îşi pipăia ganglionii gâtului. Lui Stephen îi venea să râdă, pentru că se convinsese că nu era adevărată închipuirea lui că domnul Casey ar fi avut în gât o pungă cu argint. Îl amăgise zornăitul metalic pe care îl scotea domnul Casey din gâtlej. Şi, o dată când încercase să-i desfacă domnului Casey pumnul ca să vadă dacă nu ascundea acolo punga cu argint, constatase că avea degete cocârjate, care nu mai puteau fi îndreptate. Şi domnul Casey i-a povestit că s-a ales cu cele trei degete ţepene când a încercat să-i facă reginei Victoria un dar de ziua ei.

Domnul Casey şi-a pipăit ganglionii de la gât şi i-a zâmbit lui Stephen, urmărindu-l cu o privire uşor adormită, iar domnul Dedalus a declarat:

— Da, e în ordine. Ah, am făcut o plimbare tare frumoasă, nu, John? Da… mă întreb dacă o să avem parte de o cină în seara asta. Da… Am înghiţit o porţie zdravănă de ozon când ne-am plimbat pe lângă promontoriu. Aşa e.

Apoi, întorcându-se spre Dante:

— Dumneata nu te-ai mişcat din loc, doamnă Riordan?

Dante s-a încruntat şi a răspuns răstit:

— Nu.

Domnul Dedalus şi-a unit cozile redingotei şi s-a îndreptat spre bufet. A scos o ploscă mare de piatră plină de whisky şi a început să toarne din ea, cu grijă, într-o carafă, pe care o clătina din când în când într-o parte şi în alta, ca să vadă ce cantitate turnase. După aceea a vârât din nou plosca în bufet şi a vărsat în două pahare câte puţin din whisky-ul din carafă, a adăugat un pic de apă şi s-a îndreptat, cu paharele în mână, spre cămin.

— John, ia un degetar de tărie, ca să-ţi stârnească pofta de mâncare.

Domnul Casey a luat paharul, l-a golit, apoi l-a aşezat lângă el pe poliţa căminului, comentând:

— Mă rog, nu mă pot împiedica să nu mă gândesc tot timpul la amicul nostru Christopher, fabricând…

A izbucnit într-un hohot de râs amestecat cu un acces de tuse şi a continuat:

— …fabricând acea „şampanie” pentru ăia…

Şi domnul Dedalus a scos un hohot puternic de râs.

— Ăsta-i Christy. Un neg de pe chelia lui cuprinde mai multă viclenie decât o haită întreagă de vulpi bătrâne.

Domnul Casey şi-a lăsat capul în piept, a închis ochii, şi-a lins lacom buzele şi a început să turuie, pe tonul lui de hotelier:

— Şi ce mieros vorbeşte, nu? Ai zice că are în guşă

numai lapte şi miere, Domnul să-l aibă în pază.

Domnul Casey continua să se înece cu râsul şi tusea. Stephen, văzându-l şi auzindu-l pe hotelier doar prin expresia feţei şi glasul tatălui său, râdea şi el.

Domnul Dedalus şi-a înfipt monoclul în ochi şi, privind în jos, l-a întrebat:

— Dar tu ce te hlizeşti, căţelandrule?

În clipa aceea au intrat servitoarele, au aşezat platourile pe masă. Doamna Dedalus şi-a făcut apariţia în urma lor şi i-a poftit pe oaspeţi să ia loc.

Domnul Dedalus s-a instalat în capul mesei şi i-a invitat:

— Ia loc, doamnă Riordan, John, dragule, aşază-te şi tu.

Şi-a îndreptat privirea către unchiul Charles şi i s-a adresat:

— Domnule, aveţi o întâlnire cu o pasăre grozavă.

După ce s-a aşezat toată lumea, domnul Dedalus şi-a lăsat mâna pe un capac, apoi a retras-o şi a spus cu repeziciune:

— Stephen, e rândul tău.

Stephen s-a ridicat în picioare şi a rostit rugăciunea de masă:

Binecuvântează-ne, Doamne, pe noi şi aceste daruri pe care, din bunătatea Ta, le vom primi prin Domnul nostru Isus Christos. Amin. Şi-au făcut cu toţii semnul crucii, iar domnul Dedalus, cu un oftat de plăcere, a ridicat de pe un platou capacul gros, de metal, perlat pe margini cu stropi de sos strălucitor. Stephen a aruncat o privire curcanului dolofan, pe care-l văzuse pe masa din bucătărie, eviscerat şi legat, gata de frigare. Ştia că tatăl lui plătise o guinee pe curcan la magazinul Dunn de pe D’Olier Street din Dublin şi că vânzătorul împunsese de câteva ori pasărea în piept ca să le arate cât era de cărnoasă, şi le spusese:

— Luaţi-l pe ăsta, domnule, e o pasăre pe cinste.

Oare de ce domnul Barrett de la Clongowes numea „curcan” cureaua cu care-i plesnea pe băieţi? Dar Clongowes era acum la mare depărtare şi aromele calde, apetisante, de curcan fript, de jambon şi de ţelină se înălţau din platouri şi din farfurii; focul din sobă dansa în flăcări rubinii, jucăuşe, ramurile de iederă verde şi boabele roşii de ilice te făceau să simţi fericirea; şi, la sfârşitul mesei, va fi adusă măreaţa budincă de stafide, încrustată cu migdale cojite şi rămurele de ilice, încercuită de o cunună de flăcărui albastre şi cu un steguleţ verde fâlfâind în vârf.

Era prima lui cină de Crăciun şi se gândea la frăţiorii şi surioarele lui care aşteptau în camera copiilor, aşa cum de atâtea ori aşteptase şi el, apariţia budincii.

Gulerul rotund şi jacheta de uniformă Eton îl făceau să se simtă ciudat, mai matur: şi în dimineaţa aceea, când mama l-a adus în salon, gata îmbrăcat pentru biserică, lui taică-su îi dăduseră lacrimile. Pentru că îşi adusese aminte de propriul lui tată. Aşa spusese şi unchiul Charles.

Domnul Dedalus a pus la loc capacul pe platou şi a început să se înfrupte cu poftă. Pe urmă a comentat:

— Bietul Christy, nu mai are mult până o să i se înfunde.

— Simon, a intervenit doamna Dedalus, nu i-ai oferit sos doamnei Riordan.

Domnul Dedalus a ridicat sosiera.

— Am omis? Doamnă Riordan, fie-vă milă de un sărman nevăzător.

Dante şi-a ferit farfuria, acoperind-o cu palmele şi a spus:

— Nu vreau, mulţumesc.

Domnul Dedalus s-a întors spre unchiul Charles:

— Dumitale ce-ţi lipseşte, domnule?

— Am tot ce-mi trebuie.

— Şi tu, John?

— Totul e perfect. Vezi-ţi de treburile tale.

— Mary? Hei, Stephen, uite ceva ce-o să te facă să-ţi lingi degetele.

A turnat sos din belşug în farfuria lui Stephen, după care a aşezat sosiera la loc pe masă. Şi l-a întrebat pe unchiul Charles dacă porţia lui e fragedă. Unchiul Charles nu i-a putut răspunde pentru că avea gura plină de friptură, dar a confirmat din cap.

— Ce răspuns minunat i-a dat prietenul nostru preotului. Nu găseşti? a întrebat domnul Dedalus.

— Nu l-aş fi crezut în stare, a răspuns domnul Casey.

— *Părinte, o să plătesc cele cuvenite Bisericii când o să încetaţi să transformaţi casa Domnului în cabină de vot.*

— Straşnic răspuns din partea unui om care se consideră catolic, a comentat Dante.

— Ei poartă toată vina, a contrazis-o domnul Dedalus pe un ton suav. Până şi un tont le-ar putea spune că treaba lor e să se ţină de religie.

— Dar şi asta e religie, s-a încăpăţânat Dante. E de datoria lor să-i prevină pe oameni.

— Noi păşim smeriţi în Casa Domnului, a intervenit domnul Casey, ca să ne închinăm Creatorului nostru şi nu ca să ascultăm propagandă electorală.

— E vorba tot de religie, a susţinut Dante. Au perfectă dreptate. Sunt datori să-şi îndemne enoriaşii pe calea cea bună.

— Şi să predice politică de la amvon, asta-i? a întrebat domnul Dedalus.

— Absolut, a replicat Dante. E o problemă de moralitate politică. Un preot nu ar fi preot dacă nu le-ar deschide enoriaşilor ochii arătându-le ce e drept şi ce nu e drept.

Doamna Dedalus şi-a aşezat pe masă furculiţa şi cuţitul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, haideţi să nu mai discutăm politică într-o zi sfântă ca asta.

— Aveţi perfectă dreptate, doamna mea, a susţinut-o

unchiul Charles. Gata! Simon, pune punct. Niciun cuvânt în plus.

— Da, da, a aprobat domnul Dedalus, cu iuţeală.

A ridicat capacul de pe platou şi a întrebat:

— Cine mai doreşte o bucăţică de curcan?

Niciun răspuns. Dante a spart tăcerea:

— Frumos limbaj din partea unui catolic.

— Doamnă Riordan, a apostrofat-o doamna Dedalus, te rog să pui capăt pe dată acestui subiect.

Dante s-a întors spre ea:

— Adică să stau mută şi să ascult cum sunt ponegriţi preoţii bisericii mele?

— Nimeni nu suflă un cuvânt împotriva preoţilor atâta timp cât aceştia nu se amestecă în politică, a ripostat domnul Dedalus.

— Episcopii şi clericii Irlandei şi-au spus cuvântul, i-a replicat Dante, iar noi trebuie să le dăm ascultare.

— Să renunţe la politică, dacă nu vor ca oamenii să renunţe la biserică, a declarat domnul Casey.

— L-ai auzit? a întrebat Dante, întorcându-se spre doamna Dedalus.

— Domnule Casey! Simon! Vă rog să încheiaţi discuţia! le-a propus doamna Dedalus.

— Lucrurile stau rău. Stau foarte rău! a exclamat unchiul Charles.

— Cum adică? a strigat domnul Dedalus. Să-l abandonăm pe Parnell pentru că aşa au dispus englezii?

— Nu mai era demn să fie conducător, a decretat Dante. A săvârşit un păcat public[11].

— Cu toţii săvârşim păcate, mai mari sau mai mici, a rostit domnul Casey.

— *Isus a spus ucenicilor Săi: Este cu neputinţă să nu vină smintelile; dar vai aceluia prin care vin. Mai de folos i-ar fi dacă i s-ar lega o piatră de moară de gât şi ar fi aruncat în mare decât să smintească pe unul din aceştia mici.*[12] Aşa grăit-a Duhul Sfânt, a citat doamna Riordan.

— Dacă vrei să ştii părerea mea, foarte prost a grăit, i-a tăiat vorba, cu răceală, domnul Dedalus.

— Simon! Simon! Băiatul! i-a atras atenţia unchiul Charles.

— A, da, s-a corectat domnul Dedalus. Eu mă refeream… mă gândeam la felul în care vorbeşte hamalul ăla de la gară. Ei, hai, e-n ordine. Stephen, ia să-ţi văd farfuria, băiete. Rade tot!

A umplut din nou cu bucate farfuria lui Stephen şi le-a mai servit unchiului Charles şi domnului Casey câte o bucată mare de curcan îmbăiat în sos. Doamna Dedalus abia se atingea de mâncare şi Dante zăcea cu mâinile încrucişate în poală. I se îmbujoraseră obrajii. Domnul Dedalus a scormonit cu furculiţa şi cuţitul pe la capătul platoului şi i-a anunţat:

— Uitaţi-vă aici, e o bucăţică gustoasă, mustoasă pe care noi o numim „nasul Papei”. Dacă o doreşte careva…

Ţinea în vârful furculiţei un anumit organ al păsării. Nimeni nu l-a revendicat. Drept care, domnul Dedalus şi l-a depus în farfurie, avertizându-i:

— Să nu spuneţi că nu v-am întrebat. Cred că-i mai bine să-l mănânc eu, pentru că în ultima vreme nu m-am simţit prea bine cu sănătatea.

I-a făcut cu ochiul lui Stephen şi, după ce a acoperit din nou platoul cu capacul, s-a pus pe înfulecat.

Toată lumea tăcea. În cele din urmă, a vorbit tot domnul Dedalus:

— Ei, în general, a fost o zi frumoasă. Au venit şi o mulţime de străini în oraş.

Nu i-a răspuns nimeni. A continuat:

— Cred c-au venit mai mulţi străini decât anul trecut de Crăciun.

Şi-a rotit privirea în jurul mesei, uitându-se la capetele aplecate peste farfurii şi, cum nimeni nu s-a grăbit să-i răspundă, a aşteptat o clipă, după care a adăugat cu amărăciune:

— Oricum, masa mea de Crăciun e ratată.

— Într-o casă în care nu există respect faţă de oamenii Bisericii, nu poate încolţi nici norocul, nici mila Domnului, a rostit solemn Dante.

Domnul Dedalus şi-a trântit cu zgomot cuţitul şi furculiţa în farfurie:

— Respect! Poate pentru Billy Buzatul sau pentru haznaua aceea duhnind a scârnă de sus din Armagh? Respect!

— Magnificii prinţi ai Bisericii! a întărit dispreţuitor Casey.

— Sluga lordului Leitrim, zău aşa, a continuat domnul Dedalus.

— Oameni miruiţi cu harul Domnului! Ei sunt mândria ţării noastre! a ţinut-o Dante pe a ei.

— O hazna duhnind a scârnă! i-a curmat vorba, cu grosolănie, domnul Dedalus. Frumos numai când doarme. Ar trebui să-l vedeţi cum îşi hăpăie ciolanul cu varză pe o zi friguroasă de iarnă. Doamne, Doamne!

Şi-a pungit faţa într-o grimasă de animal hulpav şi a scos din buze un zgomot de leorpăit lacom.

— Simon, zău aşa, a intervenit doamna Dedalus, n-ar trebui să vorbeşti în felul ăsta de faţă cu Stephen. Nu se cuvine.

— Ah, când o să fie mare o să-şi aducă aminte de toate astea, a întrerupt-o Dante cu înflăcărare. O să-şi aducă aminte de cuvintele de hulă rostite în casa lui, cuvinte împotriva lui Dumnezeu şi a religiei şi a preoţilor.

— Dar o să-şi aducă aminte, i-a strigat domnul Casey de la celălalt capăt al mesei, şi de cuvintele cu care preoţii şi slugoii lor i-au zdrobit inima lui Parnell şi l-au hăituit până la groapă. O să-şi amintească şi de asta când o să crească mare.

— Nemernicii! a izbucnit domnul Dedalus. Când l-au văzut doborât s-au întors împotriva lui şi l-au trădat, şi l-au sfârtecat ca nişte şobolani de pivniţă. Jivine hămesite. Asta

sunt! Pe Dumnezeul meu, asta sunt!

— S-au comportat aşa cum se cuvenea să se comporte, i-a apărat Dante. S-au supus învăţămintelor episcopilor şi preoţilor! Cinste lor!

— Vai de mine, s-a lamentat doamna Dedalus. E cumplit că nici măcar într-o singură zi din an nu putem renunţa la certurile astea oribile.

Unchiul Charles şi-a înălţat mâinile într-un gest împăciuitor şi a spus:

— Potoliţi-vă! Potoliţi-vă! Potoliţi-vă! Oare nu ne putem exprima părerile, oricare ar fi ele, fără să ne ieşim din fire şi fără să ne aruncăm vorbe urâte? E foarte rău.

Doamna Dedalus i-a şoptit ceva lui Dante, dar aceasta din urmă a izbucnit cu glas tare:

— N-am de gând să tac! Trebuie să-mi apăr biserica şi preoţii când sunt insultaţi şi scuipaţi de nişte catolici renegaţi.

Domnul Casey şi-a împins cu zgomot farfuria în mijlocul mesei şi, rezemându-şi coatele de tăblie, i s-a adresat, cu o voce groasă, răguşită, gazdei:

— Ţi-am istorisit vreodată povestea unui scuipat glorios?

— Nu mi-ai spus-o, John.

— Ţi-o spun acum, că-i o poveste foarte instructivă. S-a petrecut nu demult, în comitatul Wicklow, în care ne găsim acum.

Şi-a întrerupt vorba şi, întorcându-se spre Dante, i s-a adresat pe un ton de indignare stăpânită:

— Şi ţin să-ţi spun, cucoană, că eu, dacă la mine te-ai referit, nu sunt un catolic renegat. Sunt catolic, aşa cum a fost şi tatăl meu, şi tatăl tatălui meu şi tatăl tatălui tatălui meu, şi noi ne-am da mai curând viaţa decât să ne vindem credinţa.

— Cu atât mai ruşinos că vorbeşti cum vorbeşti, i-a tăiat-o Dante.

— Spune povestea, John, l-a îndemnat domnul

Dedalus, zâmbind. Hai să auzim povestea.

— Ce mai catolic! a repetat Dante, ironic. Cel mai de jos protestant n-ar folosi cuvintele pe care le-am auzit în seara asta, aici.

Domnul Dedalus a început să-şi legene capul în dreapta şi-n stânga, mormăind ca un cântăreţ de la ţară.

— Îţi repet că nu sunt protestant, a tunat domnul Casey, înroşindu-se.

Domnul Dedalus a continuat să mormăie şi să-şi bâţâie capul, intonând fonfăit:

*Uniţi-vă, romano-catoliciCare-n biserică nu călcaţi.*13

Şi-a reluat, vesel, cuţitul şi furculiţa şi s-a pus din nou pe mâncat, cerându-i domnului Casey:

— Spune odată povestea aceea, John. O să ne ajute la digestie.

Stephen s-a uitat cu afecţiune la capul domnului Casey, sprijinit în palme. Îi plăcea să stea lângă el, în faţa focului, şi să-i privească chipul aprig, negricios. Ochii lui negri nu erau însă niciodată aprigi şi glasul lui domol suna plăcut. Dar de ce o fi fost atât de pornit împotriva preoţilor? Pentru că Dante o fi având, desigur, dreptate. Pe de altă parte, îl auzise pe tatăl lui povestind că Dante fusese un fel de călugăriţă răspopită, care părăsise mânăstirea din Alleghani pentru că fratele ei făcuse avere vânzând băştinaşilor africani zorzoane şi porţelanuri crăpate. Poate că de asta era atât de neînduplecată cu Parnell. Şi se burzuluia când îl vedea pe el jucându-se cu Eileen, pentru că Eileen era protestantă şi Dante cunoscuse în tinereţe nişte copii care se jucau cu fii de protestanţi şi aceştia din urmă îşi băteau joc de litania Preacuvioasei Fecioare. *Turn de fildeş, Cămin de aur!* îngânau ei, râzând, versetele rugăciunii. Cum poate o femeie să fie turn de fildeş sau cămin de aur? Oare cine avea dreptate? Şi îşi amintea de seara din infirmeria de la Clongowes, de apele tulburi întunecate, de lumina palidă de pe alei şi de vaierul mulţimii la aflarea tristei veşti.

Eileen avea mâini lungi, albe. Într-o seară când jucau leapşa, ea îi acoperise ochii cu mâinile lungi şi albe şi răcoroase şi subţiri şi catifelate. Asta era fildeşul: ceva alb şi răcoros. Ăsta era înţelesul *Turnului de fildeş*.

— Povestea mea e scurtă şi nostimă, a început domnul Casey. S-a întâmplat într-o zi la Arklow – o zi posomorâtă, friguroasă, cu puţin înainte de a murit conducătorul – Dumnezeu să-l odihnească!

— Vrei să spui cu puţin înainte de l-au omorât, l-a întrerupt domnul Dedalus.

Domnul Casey a oftat şi a continuat.

— Vasăzică într-o zi la Arklow. Ne-am adunat acolo la un miting şi, când s-a încheiat întrunirea, a trebuit să ne croim drum până la gară, printr-o mulţime imensă. Asemenea puhoi de huiduieli şi de behăieli n-aţi auzit în viaţa voastră. Ne suduiau şi ne aruncau tot felul de ocări în faţă. Şi era printre ei o babă, o zgripţuroaică, mai mult ca sigur beată, care avea ce avea cu mine. Ţopăia prin glod pe lângă mine răcnind şi urlându-mi în faţă: *Vânător de preoţi! Fonduri de la Paris! Mister Fox! Kitty O'Shea!14*

— Şi tu ce-ai făcut, John? a întrebat domnul Dedalus.

— Am lăsat-o să zbiere. Era o zi urâcioasă şi, ca să-mi mai încălzesc inima, mestecam nişte tutun (să-mi fie cu iertare, doamnelor). Nu puteam scoate o vorbă pentru că gura mi-era plină de zeamă de tutun.

— Şi mai departe, John?

— Mă rog, am lăsat-o să ragă după pofta inimii, despre Kitty O'Shea şi toate celelalte până când a rostit în legătură cu acea doamnă un cuvânt pe care nu l-aş putea repeta fără să pângăresc masa asta de Crăciun, şi urechile dumneavoastră, doamnă, şi chiar buzele mele.

S-a oprit din vorbă. Domnul Dedalus, înălţându-şi capul peste osul de curcan pe care-l sugea, a întrebat:

— Şi tu cum ai reacţionat, John?

— Cum am reacţionat? Băbătia şi-a ridicat mutra zbanghie spre mine şi când a rostit cuvântul acela, gura

mea era năclăită de zeamă de tutun. M-am aplecat spre ea, şi, *Ptiu!* i-am strigat în faţă.

S-a răsucit într-o parte, imitând actul scuipatului.

— Ptiu! i-am strigat, drept în ochi.

Şi-a plesnit ochiul cu palma şi a scos un răget răguşit de durere.

— *O, Sfinte Isuse, Sfântă Fecioară şi Sfinte Iosif*, a început să strige. *Am orbit! M-a orbit şi m-a înecat!*

Domnul Casey şi-a curmat vorba, zguduit de un acces de tuse şi de râs, apoi a repetat:

— *Am orbit cu totul!*

Domnul Dedalus a râs cu poftă şi s-a lăsat pe speteaza scaunului, iar unchiul Charles şi-a clătinat capul dintr-o parte în alta.

Dante arăta înfuriată la culme şi le repeta celor doi care se scuturau de râs:

— Frumos vă şade! Ha! N-am ce zice!

Desigur că scuipatul ăsta în ochi era un gest urât. Dar oare ce cuvânt o fi spus femeia aceea despre Kitty O'Shea, de nu putea domnul Casey să-l repete? Stephen şi l-a amintit pe domnul Casey, cocoţat într-o căruţă şi vorbind mulţimilor. De asta ajunsese la puşcărie, şi îşi mai aducea aminte că, într-o seară, sergentul O'Neill venise la ei acasă, şi stătuse de vorbă cu tata, în hol, cu voce scăzută, în timp ce-şi rodea nervos cureluşa de la caschetă. În noaptea aceea domnul Casey n-a plecat la Dublin cu trenul, ci a fost scos pe ascuns într-o căruţă care venise până la uşa lor; îl auzise pe taică-său pomenind ceva despre drumul spre Cabinteely.

Domnul Casey era un luptător pentru Irlanda, şi aşa era şi Parnell, şi tatăl lui, ba chiar şi Dante, pentru că într-o seară când cânta fanfara pe esplanadă, a văzut-o lovind cu umbrela în cap pe un domn care şi-a scos pălăria când, la sfârşit, muzica a intonat imnul englez, *God Save the Queen.*

Domnul Dedalus a sforăit dispreţuitor.

— Da, John! Din păcate puterea-i de partea lor. Suntem un neam nefericit, înrobit de preoţi, aşa am fost dintotdeauna şi aşa vom fi până când s-o încheia istoria.

Unchiul Charles a clătinat din cap, spunând:

— Urâtă treabă! Urâtă treabă!

Domnul Dedalus a repetat:

— Un neam înrobit de preoţi şi uitat de Dumnezeu.

A arătat cu degetul spre portretul bunicului său, agăţat pe perete, în dreapta lui.

— John, îl vezi pe bătrânul ăsta din tablou? A fost un irlandez înflăcărat, pe vremea când nu ieşeau bani din afacerea asta. A fost osândit la moarte ca *whiteboy15*. Şi avea el o vorbă cu privire la amicii noştri clerici: că pentru nimic în lume n-ar lăsa ca vreunul dintre ei să-şi vâre picioarele sub masa lui.

Dante nu şi-a mai putut stăpâni mânia:

— Dacă am fi într-adevăr un neam supus preoţilor, ar trebui să fie un titlu de mândrie pentru noi. Căci ei sunt lumina ochilor Domnului. *Cel care se atinge de voi*, spune Isus, *se atinge de lumina ochiului lui*.16

— Şi asta înseamnă că nu ne iubim ţara? a întrebat domnul Casey. Adică nu-l putem urma pe omul care s-a născut pentru a ne conduce?

— Un vânzător de ţară! a izbucnit Dante. Un trădător, un adulterin! Preoţii au fost perfect îndreptăţiţi să-l abandoneze. Preoţii au fost dintotdeauna adevăraţii prieteni ai Irlandei.

— Nu zău? Aşa o fi? a ripostat domnul Casey.

A bătut cu pumnul în masă, apoi a început să enumere pe degete:

— Nu episcopii Irlandei ne-au trădat când Lenigan17 i-a făcut marchizului Cornwallis un jurământ de loialitate? Nu episcopii şi preoţii au vândut în 1829 aspiraţiile ţării noastre, în schimbul emancipării catolicismului? Nu ei au condamnat de la amvon şi din confesional Mişcarea Feniană?18 Nu ei au dezonorat rămăşiţele lui Terence

Bellew MacManus?

Obrajii domnului Casey ardeau de mânie ca para focului şi Stephen a simţit văpaia furiei încingând şi faţa lui, pe măsură ce asculta cuvintele rostite. Domnul Dedalus a scos un hohot de râs răguşit, dispreţuitor.

— Stai puţin, a strigat, l-am uitat pe bătrânelul Paul Cullen! Altă lumină a ochilor Domnului!

Dante s-a aplecat peste masă şi i-a strigat domnului Casey:

— Au avut dreptate! Au avut perfectă dreptate! De fiecare dată au avut dreptate. Dumnezeu şi religia şi moralitatea au întâietate!

Doamna Dedalus, văzându-i explozia de iritare, i s-a adresat:

— Doamnă Riordan, nu vă mai enervaţi răspunzându-le.

— Dumnezeu şi religia înainte de orice altceva! Dumnezeu şi religia înainte de întreaga omenire!

Domnul Casey şi-a ridicat pumnul încleştat, şi l-a trântit apoi pe masă.

— Foarte bine, dacă-i pe aşa, atunci Irlanda n-are nevoie de Dumnezeu, a răcnit cu voce groasă.

— John! John! a încercat să-l domolească domnul Dedalus, apucându-l de mânecă.

Dante s-a uitat la ei pe deasupra mesei, cu obrajii tremurând de furie. Domnul Casey s-a opintit în picioare şi s-a aplecat spre ea, peste masă, râcâind cu degetele aerul din faţa ochilor, de parcă ar fi sfâşiat o pânză de păianjen.

— Irlanda n-are nevoie de Dumnezeu! a continuat să strige. Am avut parte de destul Dumnezeu în Irlanda. Ne ajunge. Afară cu Dumnezeu!

— Blasfemie! Satana! urla Dante, ridicându-se de pe scaun şi aproape scuipându-l în faţă.

Unchiul Charles şi domnul Dedalus l-au înşfăcat pe domnul Casey, silindu-l să se aşeze din nou pe scaun, şuşotindu-i şi dintr-o parte, şi din cealaltă şi încercând să-l

facă să-şi vină în fire. Dar el se zgâia în faţă, scăpărând scântei din ochii negri şi repetând:

— Afară cu Dumnezeu, asta vă spun!

Dante şi-a împins brutal scaunul şi s-a ridicat de la masă, răsturnând inelul şervetului, care s-a rostogolit pe covor, aterizând la piciorul unui fotoliu.

Doamna Dedalus s-a ridicat în grabă şi s-a dus după ea. Ajunsă la uşă, Dante s-a răsucit violent şi, cu obrajii înfierbântaţi, tremurând de furie, a strigat cât a ţinut-o gura:

— A scăpat diavolul din iad! Dar noi l-am învins! L-am strivit şi l-am stâlcit până şi-a dat duhul. Păcătosul!

Uşa s-a trântit în urma ei.

Domnul Casey, eliberându-şi braţele din strânsoarea prietenilor, şi-a îngropat brusc capul în mâini, sughiţând îndurerat:

— Sărmanul Parnell! Regele meu mort!

Hohotea de plâns şi jale.

Ridicându-şi privirea îngrozită, Stephen a văzut că ochii tatălui său erau scăldaţi în lacrimi.

* * *

Băieţii pălăvrăgeau între ei, adunaţi în mici cete.

Unul le spunea:

— I-au prins pe lângă dealul Lyons.

— Cine i-a prins?

— Domnul Gleeson şi vicerectorul. S-au dus cu o şaretă după ei. Mi-a spus un băiat din cursul superior.

— Da’ de ce-au fugit? a întrebat Fleming.

— Eu ştiu de ce, a mărturisit Cecil Thunder. Pentru c-au şparlit bani din camera rectorului.

— Cine a şparlit?

— Fratele lui Kickham. Dar au luat parte cu toţii. Furt în regulă. Cum au putut face una ca asta?

— Ştii pe naiba, Thunder! Eu ştiu de ce-au şters-o, l-a repezit Wells.

— Spune-ne tu, Wells, i-au cerut băieţii. Poţi să ne spui. N-o să suflăm nimănui o vorbă.

Stephen şi-a aplecat capul, să audă mai bine.

— Mi s-a cerut să-mi ţin gura.

— Haide, Wells, spune-ne!

Wells s-a uitat în jur să vadă dacă nu se apropie cineva. Pe urmă a murmurat cu o voce misterioasă:

— Ştiţi de vinul de împărtăşanie pe care-l ţin ascuns în sacristie?

— Da.

— Ei bine, au băut vinul şi i-au dibuit după miros. Dacă vreţi să ştiţi, de asta au fugit.

Băiatul care vorbise prima dată a adăugat:

— Da, şi eu am auzit asta de la un băiat din cursul superior.

Băieţii au rămas împietriţi. Lui Stephen îi era aproape teamă să vorbească. O vagă undă de greaţă şi de spaimă îl făcea să simtă că i se taie picioarele. Cum putuseră să facă aşa ceva? Vedea în minte sacristia întunecoasă, cufundată în tăcere. Da, erau acolo nişte dulăpioare din lemn negru în care se păstrau stiharele împăturite. Sacristia nu făcea parte chiar din capelă, totuşi şi acolo trebuia să vorbeşti în şoaptă. Era un loc sfânt. Îşi amintea seara de vară când îl duseseră acolo ca să-l îmbrace pentru procesiunea de la altarul mic din pădure. Da, şi acela era un loc ciudat şi sfânt. Băiatul care purta cădelniţa o clătinase uşor dintr-o parte în alta, ţinând-o de lanţul din mijloc, ca să nu se stingă cărbunii. Tăciunii aceia se numeau mangal şi ardeau mocnit, legănaţi de băiat, răspândind în aer o uşoară mireasmă acrie. După aceea, când fuseseră cu toţii înveşmântaţi, a ţinut el cădelniţa şi rectorul a turnat în ea o lingură de tămâie, drept care tăciunii roşii au sfârâit.

Acum elevii se adunaseră în mici grupuri pe teren şi trăncăneau. Lui Stephen i se părea că băieţii se micşoraseră la statură, şi asta pentru că un biciclist, un

băiat din clasa a doua, îl răsturnase cu o zi înainte. Bicicleta îl trântise pe aleea de zgură şi ochelarii i se sfărâmaseră, se rupseseră în trei bucăţi, şi pietricelele îi intraseră în gură. De asta i se păreau acum băieţii mai scunzi şi îi vedea la mai mare depărtare; stâlpii porţilor arătau mai subţiri şi mai îndepărtaţi, iar cerul uşor înnorat se mutase la şi mai mare înălţime. Nu se juca rugby, pentru că se apropia sezonul de cricket; unii ziceau că Barnes o să fie căpitanul echipei, iar alţii îl prevedeau pe Flowers. Pe toate terenurile se antrenau în simulacre de baseball sau rostogolind mingi joase, ca la popice. Şi din toate părţile, pe sub cerul uşor înnorat, se auzeau pocnetele bâtelor de cricket. Poc, pac, pic, puc, ca nişte picături de apă picurând lent în preaplinul unei fântâni.

Athy, care nu scosese nicio vorbă până atunci, li s-a adresat rostind rar:

— Nu ştiţi nimic niciunul dintre voi.

Băieţii s-au întors spre el, plini de curiozitate.

— Cum aşa?

— Ce ştii tu?

— Cine ţi-a spus?

— Athy, zi-ne şi nouă.

Athy a arătat cu degetul spre porţiunea de teren pe care se plimba de unul singur Simon Moonan, împingând, din mers, cu vârful pantofului o piatră.

— Întrebaţi-l pe el, le-a răspuns.

Băieţii s-au uitat într-acolo şi au întrebat:

— De ce pe el?

— E amestecat în chestia asta?

— Haide, Athy, spune-ne şi nouă. Dacă ştii adevărul, poţi să ni-l spui şi nouă.

Athy a răspuns cu voce scăzută.

— Vreţi să ştiţi de ce au şters-o băieţii ăia? Ei bine, am să vă spun, dar nu cumva să se afle că ştiţi.

A făcut o pauză, apoi a continuat cu o voce misterioasă:

— Au fost prinşi într-o seară, cu Simon Moonan şi cu Boyle-Colţuri, în curticica din spate, cu closetele.

Băieţii au căscat ochii la el şi l-au întrebat:

— Prinşi?

— Ce făceau?

— Porcărele.

Tăcere absolută; Athy a urmat:

— Uite, de-aia.

Stephen s-a uitat la feţele elevilor, dar toţi rămăseseră cu ochii pierduţi în gol. Ar fi vrut să întrebe pe unul dintre ei despre ce era vorba. Ce înseamnă că făceau porcărele în curticică? Şi de ce a fost nevoie ca pentru aşa ceva să fugă de la şcoală cinci băieţi din cursul superior? O fi vreo şotie, şi-a spus. Stephen Moonan era întotdeauna spilcuit şi o dată i-a arătat o minge mare plină cu bomboane cu cremă, pe care băieţii din echipa lui o rostogoliseră pe covorul din refectoriu, când intrase el pe uşă. În seara meciului cu Bective Rangers. Mingea arăta ca un măr mare, roşu cu verde, numai că se deschidea şi era plină cu bomboane. Iar Boyle spusese într-o zi că un elefant are două colţuri, în loc de doi colţi, şi de aici se alesese cu porecla Boyle-Colţuri, dar unii băieţi îi spuneau „Lady Boyle”, pentru că tot timpul îşi inspecta unghiile şi le pilea.

Şi Eileen avea mâini lungi, albe şi răcoroase, dar ea era fată. Erau mâini ca de fildeş, însă catifelate. Asta însemna *Turnul de fildeş*, numai că protestanţii nu puteau înţelege şi-i luau peste picior. Într-o zi, stătuse lângă ea şi amândoi se uitaseră la terasa hotelului. Un chelner înălţa un steag pe catargul de pe acoperiş şi un foxterier se zbenguia pe pajişte, în soare. Eileen şi-a vârât mâna în buzunarul în care-şi ţinea şi el mâna, iar Stephen a simţit cât de răcoroasă şi de subţire şi de catifelată era mâna ei. Eileen a spus că buzunarele sunt nişte lucruri foarte caraghioase, şi deodată a zbughit-o râzând pe panta zigzagată a aleii. Pletele blonde îi fluturau în vânt,

strălucind ca aurul în soare. *Turn de fildeş! Cămin de aur*. Unele lucruri, dacă te gândeşti bine la ele, le poţi înţelege. Dar de ce tocmai în curticica aia de la closete? Acolo te duceai să-ţi faci nevoile. Era pavată cu dale groase de ardezie şi toată ziua se scurgea apa prin nişte şănţuleţe înguste ca nişte fire şi plutea un miros neplăcut de apă coclită. Pe spatele uşii uneia dintre cabine cineva desenase cu un creion roşu un bărbos, într-o togă romană, ţinând în fiecare mână câte o cărămidă, iar dedesubt scria: *Balbus ridică un zid.* Se vede că desenatorul urmărise să sugereze un scrot. Dar îi ieşise ceva foarte aiuristic care semăna grozav cu o mutră bărboasă. Pe zidul altei cabine era scris, într-o caligrafie frumoasă:

Iulius Caesar a scris *Despre belitu calic19*.

Poate că de asta se duseseră băieţii aceia acolo, ca să scrie sau să deseneze cine ştie ce năzbâtii. Totuşi ceea ce spusese Athy şi, mai ales, felul în care o spusese era ciudat. Nu din cauza unei pozne haioase fugiseră ei de la şcoală. Şi-a lăsat şi el privirea să rătăcească în gol şi a simţit cum încolţeşte în el un soi de spaimă.

În cele din urmă, Fleming a rupt tăcerea:

— Şi au de gând să ne pedepsească pe toţi pentru ce-au făcut alţii?

— Eu, unul, nu mă mai întorc aici, să nu-mi spuneţi mie pe nume dacă mă vedeţi întorcându-mă, a declarat Cecil Thunder. Auzi, trei zile de tăcere absolută în refectoriu şi una, două, loviţi la palme cu cureaua, de câte trei ori şi pe urmă de câte patru ori de fiecare palmă.

— Da, a confirmat Wells. Şi babalâcul de Barrett are acum un sistem nou de a împături hârtia pe care notează câte lovituri trebuie să ni se aplice, aşa că nici n-o mai putem deschide ca să vedem ce ne aşteaptă. Nici eu nu mă mai întorc.

— Da, a continuat Cecil Thunder, şi prefectul de studii a fost azi-dimineaţă în inspecţie la cei din cursul doi de gramatică.

— Ce-ar fi să ne răzvrătim? a propus Fleming. Punem de o revoltă?

Nu i-a răspuns nimeni. Afară era linişte şi pocnetele bâtelor de cricket răsunau parcă mai rar: pic, poc!

— Şi ce-au de gând să le facă? a întrebat Wells.

— Simon Moonan şi Colţuri o să fie biciuiţi, a răspuns Athy, şi cei din cursul superior au de ales între a fi biciuiţi sau a fi eliminaţi din şcoală.

— Şi ce aleg? a întrebat băiatul care vorbise primul.

— Toţi au ales eliminarea, cu excepţia lui Corrigan, i-a lămurit Athy. El preferă să fie biciuit de domnul Gleeson.

— Corrigan e tipul ăla mătăhălos? a întrebat Fleming. Ăsta ar putea da gata doi de Gleeson dintr-un foc.

— Eu înţeleg de ce, a intervenit Cecil Thunder. El are dreptate, iar ceilalţi sunt fraieri, pentru că o biciuire doare, adevărat, dar pe urmă îţi trece, pe când un tânăr care a fost eliminat din şcoală poartă stigmatul ăsta toată viaţa. Unde mai pui că Gleeson n-o să-l lovească prea tare.

— Nu-i stă în fire, a comentat Fleming.

— N-aş vrea să fiu în locul lui Simon Moonan sau al lui Colţuri, a spus Cecil Thunder. Dar nu cred că o să fie şi biciuiţi. Poate c-o să-i plesnească numai în palmă.

— Ba nu, l-a contrazis Athy. Amândoi o să fie zdravăn atinşi la părţile moi.

Wells s-a prefăcut că-şi masează fundul şi s-a rugat pe o voce plângăcioasă:

— Vă rog, domnule, lăsaţi-o baltă.

Athy a rânjit, şi-a suflecat mâneca hainei şi a declamat:

Să n-aud un cuvânt;O pedeapsă grea se cere:Pantalonii la pământŞi fundul la vedere. Băieţii au râs, dar se simţea că erau uşor speriaţi. În liniştea cenuşie de sub cerul înnorat, Stephen asculta pocnetele ritmice ale bâtelor de cricket: poc! Ăsta era un zgomot plăcut de auzit, dar dacă bâta te-ar fi atins, atunci zgomotul ar fi fost dureros. Şi rigla scotea un pocnet, dar de alt fel. Băieţii

ziceau că-i făcută din piele, cu os de balenă şi plumb pe dinăuntru; Stephen se întreba ce fel de durere o fi provocând. Existau diferite feluri de durere şi erau asociate cu diferite feluri de zgomote. O nuia lungă şi subţire scoate un fel de vâjâit şuierat, şi oare ce fel de durere o fi provocând? Îl trecea un tremur şi un fior rece numai cât se gândea. Şi îşi amintea de poezioara lui Athy. Ce era de râs în asta? Pe el îl făcea să tremure, pentru că de câte ori îţi laşi jos pantalonii, simţi ceva ca un suflu rece. Chiar şi când te dezbraci pentru baie. Se întreba oare cine trage în jos pantalonii, profesorul sau băiatul? Vai de mine, cum le venea să râdă de aşa ceva?

S-a uitat la mâneca suflecată a lui Athy şi la mâinile lui ciolănoase şi pătate de cerneală. Îşi suflecase mâneca vrând să-l imite pe domnul Gleeson, care o să-şi suflece mânecile. Dar domnul Gleeson avea manşete rotunde, lucioase, şi încheieturi albe şi curate, şi mâini albe şi grăsulii, cu unghii lungi şi ascuţite. Poate că şi dânsul şi le pilea, ca „Lady Boyle”. Dar unghiile lui erau extrem de lungi şi de ascuţite. Arătau ca nişte gheare pline de cruzime, însă mâinile lui albe, grăsulii, nu erau crude, ci blânde. Şi, cu toate că-l străbătea un tremur de frig şi de frică la gândul unghiilor acelora lungi şi crude, şi la şuieratul nuielei şi la suflul rece care se strecoară pe la poalele cămăşii când îţi dezbraci pantalonii, totuşi s-a simţit pătruns de o calmă undă de plăcere ciudată, când s-a gândit la mâinile grăsulii, curate, robuste şi blânde. Şi-a adus aminte de spusele lui Cecil Thunder, că domnul Gleeson n-o să-l biciuiască prea aspru pe Corrigan.

Fleming adăugase că nu-i stă în fire. Dar nu era numai asta.

O voce dinspre marginea terenului a strigat:

— Toată lumea înăuntru!

Alte voci au repetat:

— Toată lumea înăuntru!

În timpul exerciţiului scris, Stephen a stat cu braţele

încrucişate la piept, ascultând zgâriatul peniţelor. Domnul Harford se plimba de colo-colo, făcând mici semne cu creionul roşu pe caiete şi aşezându-se pe lângă câte un băiat ca să-i arate cum să ţină condeiul. Stephen încercase să desluşească titlul temei, cu toate că îi era cunoscut, fiind ultima lecţie din carte: *Zelul lipsit de gândire e ca o corabie fără cârmă.* Dar literele din titlu păreau nişte firicele subţiri, aproape invizibile, şi numai dacă-şi închidea strâns ochiul drept şi privea concentrat doar cu ochiul stâng, izbutea să distingă curbele literelor mari.

Dar domnul Harford era foarte cumsecade şi niciodată nu făcea crize de nervi. Toţi ceilalţi profesori aveau izbucniri de furie. De ce însă trebuiau să ispăşească ei păcatele săvârşite de băieţii din cursul superior? Wells pretindea că băuseră din vinul de altar, păstrat în dulăpioarele din sacristie şi că fuseseră dibuiţi în urma mirosului. Poate că, într-adevăr, furaseră un potir şi fugiseră cu el ca să vândă pe undeva vinul. Ăsta ar fi fost un păcat cutremurător, să pătrunzi în liniştea sacristiei în toiul nopţii, să deschizi dulăpioarele negre şi să furi podoabele de aur strălucitor în care e aşezat Dumnezeu pe altar – la benedicţiune, înconjurat de flori şi de lumânări, în timp ce fumul de tămâie se înalţă ca nişte nori când băiatul clatină cădelniţa, şi Dominic Kelly cântă solo în prima parte din cor. Dar, de bună seamă, când au furat potirul, Dumnezeu nu era în el. Totuşi, era un păcat adânc şi straniu să atingi măcar potirul. Se gândea la lucrul ăsta cu profundă tulburare: un păcat adânc şi straniu; gândul îl răscolea în tăcerea ştirbită doar de scârţâitul peniţelor. Să bei însă vinul de altar şi să fii descoperit pe calea mirosului era un păcat greu, greu, dar nu adânc şi straniu. Îţi stârnea însă o uşoară senzaţie de greaţă, din cauza mirosului de vin. Pentru că în ziua primei lui împărtăşanii, în capelă, închisese ochii, deschisese gura şi scosese vârful limbii; iar când rectorul se înclinase spre el să-i dea sfânta împărtăşanie, Stephen simţise în respiraţia lui un vag

miros de vin, o rămăşiţă a vinului de la slujbă. Cuvântul suna frumos: VIN. Te ducea cu gândul la culoarea brumăriu-purpurie, pentru că brumării-purpurii erau ciorchinii de struguri care creşteau în Grecia, pe lângă casele albe ca nişte temple. Dar mirosul vag de vin din respiraţia rectorului îi făcuse greaţă în dimineaţa primei lui comuniuni. Ziua primei împărtăşanii era cea mai fericită zi din viaţa ta. O dată, nişte generali l-au întrebat pe Napoleon care a fost cea mai fericită zi din viaţa lui. Se aşteptau să-l audă răspunzând că a fost ziua când a câştigat cine ştie ce victorie, sau ziua în care a fost încoronat împărat. Dar Napoleon a răspuns: „Domnilor, cea mai fericită zi din viaţa mea a fost cea în care mi s-a dat prima sfântă împărtăşanie”.

Părintele Arnall a intrat în clasă şi a început ora de latină; a rămas calm, sprijinindu-se de catedră, cu braţele încremenite. Părintele Arnall le adusese caietele lor de exerciţii şi le-a declarat că erau o adevărată ruşine şi că erau obligaţi cu toţii să le rescrie, pe dată, cu corecturile şi îndreptările făcute de el. Şi cel mai oribil dintre toate era caietul lui Fleming, care avea paginile lipite de o pată de cerneală. Părintele Arnall a ridicat caietul, ţinându-l de un colţ, şi a declarat că a trimite unui profesor un asemenea caiet era o insultă. Pe urmă i-a cerut lui Jack Lawton să decline substantivul latin *mare*, şi Jack Lawton s-a oprit la ablativul singular, nefiind în stare să treacă la plural.

— Să-ţi fie ruşine! i-a strigat părintele Arnall cu asprime. Tu, fruntaşul clasei!

Pe urmă a întrebat pe un alt băiat, şi pe un al doilea şi pe un al treilea. Niciunul nu a ştiut. Părintele Arnall a devenit foarte tăcut şi tăcerea i se adâncea de câte ori un băiat încerca să răspundă şi nu reuşea. Faţa i se întunecase şi ochii i se încrâncenaseră, deşi glasul nu i se auzea deloc. În cele din urmă l-a întrebat şi pe Fleming, care i-a răspuns că substantivul *mare* nu are plural. Părintele Arnall a închis cartea cu o bufnitură şi i-a strigat

lui Fleming:

— Treci în genunchi în mijlocul clasei. Eşti unul dintre cei mai leneşi elevi din câţi am cunoscut vreodată. Toţi ceilalţi recopiaţi-vă temele!

Fleming s-a urnit greoi de pe locul lui şi s-a lăsat în genunchi între ultimele două şiruri de bănci din spate. Ceilalţi băieţi s-au aplecat peste caiete şi s-au pus pe scris. Tăcerea se înstăpânise pe clasă şi Stephen, aruncând o privire timidă spre faţa negricioasă a părintelui Arnall, a văzut că se înroşise de mânie.

Oare părintele Arnall săvârşise un păcat pentru că se lăsase purtat de furie, sau lui îi erau îngăduite accesele de mânie când elevii se dovedeau leneşi, fiindcă în felul ăsta îi făcea să-şi vadă de învăţătură, sau poate că se prefăcea numai a fi mânios? Se vede că îi era îngăduit să se înfurie, pentru că, altminteri, un preot şi-ar da seama ce păcat săvârşeşte şi nu s-ar lăsa în voia lui. Dar dacă, vreodată, păcătuieşte din greşeală, se duce oare să se spovedească? Poate că se spovedeşte vicerectorului. Şi dacă păcătuieşte şi vicerectorul, se duce la rector, rectorul la arhiepiscop şi acesta din urmă, dacă păcătuieşte, la „general”, comandantul suprem al iezuiţilor. Aşa se numea Ordinul şi îl auzise o dată pe tatăl lui spunând că toţi iezuiţii erau oameni de înaltă gândire. Toţi ar fi putut ajunge mari personalităţi în lume dacă n-ar fi ales să fie preoţi iezuiţi. Stephen se întreba ce-ar fi putut să ajungă părintele Arnall şi Barrett Furiosul, şi ce-ar fi devenit domnul McGlade şi domnul Gleeson dacă n-ar fi preferat să fie iezuiţi. Îi venea greu să şi-i închipuie altfel, sub altă înfăţişare, îmbrăcaţi cu jiletci colorate şi pantaloni, cu bărbi şi cu mustăţi şi cu altfel de pălării pe cap.

Uşa s-a deschis şi apoi s-a închis fără zgomot. Un murmur rapid s-a răspândit printre băieţi: prefectul de studii. O clipă de tăcere mormântală, urmată de plesnetul zgomotos al riglei pe un pupitru din fundul clasei. Stephen a simţit că-i sare inima din piept.

— Părinte Arnall, aveţi pe aici vreun băiat care trebuie bătut? a strigat prefectul de studii. E vreun puturos, sau vreo haimana în clasa asta care să merite rigla?

A înaintat până în centrul clasei şi l-a văzut pe Fleming în genunchi.

— Ho, ho! Ăsta cine mai e? De ce stă în genunchi? Cum te cheamă, băiete?

— Fleming, domnule.

— Ho, ho, Fleming! Un trântor, de bună seamă. Ţi se citeşte în ochi… De ce l-ai pus în genunchi, părinte Arnall?

— Exerciţiul lui de latină era plin de greşeli şi n-a ştiut să răspundă la întrebările de gramatică.

— Bineînţeles că n-a ştiut! a exclamat prefectul de studii. Bineînţeles! Un trândav înnăscut. I se vede în ochi.

A plesnit cu rigla în alt pupitru şi a răcnit:

— Sus, Fleming! Ridică-te băiete!

Fleming s-a ridicat cu încetineală.

— Întinde mâna!

Fleming şi-a întins mâna. Rigla i-a căzut pe palmă cu un plesnet zdravăn: o dată, de două ori, de trei, patru, cinci, şase ori.

— Întinde cealaltă mână!

Alte şase pliciuri pripite.

— În genunchi! i-a poruncit prefectul de studii.

Fleming s-a lăsat din nou în genunchi, adăpostindu-şi palmele la subsuori. Faţa îi era schimonosită de durere, dar Stephen ştia ce palme scorţoase are Fleming, pentru că şi le freca întruna cu sacâz. Probabil însă că-l usturau puternic, pentru că plesnetele riglei fuseseră asurzitoare. Lui Stephen îi bătea inima, gata să-i spargă pieptul.

— Înapoi cu toţii la muncă! le-a strigat prefectul de studii. N-avem nevoie de puturoşi şi de lichele aici, n-avem nevoie de şmecheri trândavi. La muncă! Aşa vă spun! Părintele Dolan va veni aici şi mâine.

L-a împuns pe unul dintre băieţi cu mânerul riglei şi

l-a întrebat:

— Hei, tu, băiete! Când va veni din nou părintele Dolan?

— Mâine, domnule, s-a auzit răspunsul lui Tom Furlong.

— Mâine şi iar mâine, tot mereu.[20] Băgaţi-vă bine în cap. Părintele Dolan va veni în fiecare zi. Notaţi-vă! Tu, băiete, cine eşti?

Stephen a simţit că-i sare inima.

— Dedalus, domnule.

— Şi tu de ce nu scrii ca toţi ceilalţi?

— Eu… ştiţi…

Amuţise de spaimă.

— Părinte Arnall, ăsta de ce nu scrie?

— Şi-a spart ochelarii şi l-am scutit de scris, a răspuns părintele Arnall.

— Şi i-a spart? Ce-mi aud urechile? Cum ai zis că te cheamă?

— Dedalus, domnule.

— Vino aici, Dedalus! Umbli cu fofârlica? Citesc pe faţa ta că eşti un mare şmecher. Unde ţi-ai spart ochelarii?

Stephen a înaintat până în mijlocul clasei, orbit de spaimă şi de grabă.

— Unde ţi-ai spart ochelarii? a repetat întrebarea prefectul de studii.

— Pe aleea de zgură, domnule.

— Ho, ho! Pe aleea de zgură. Cunosc eu şiretlicul ăsta!

Stephen şi-a înălţat privirea cu mirare şi, o clipă, a întrezărit faţa bătrânicioasă, alb-cenuşie, a părintelui Dolan, ţeasta lui cheală, alb-cenuşie, cu smocuri pufoase la tâmple, ramele de metal ale ochelarilor şi ochii incolori care-l priveau prin lentile. De ce-o fi spus că-i cunoaşte şiretlicul?

— Pişicher trândav ce eşti! Ţi-ai spart ochelarii! O şmecherie şcolărească veche de când lumea! Întinde

mâna!

Stephen a închis strâns ochii şi şi-a întins mâna care-i tremura ca varga, cu palma în sus. A simţit o clipă atingerea mâinii prefectului de studii, care i-a îndreptat degetele încovrigate, şi a auzit foşnetul mânecii sutanei, când rigla a fost înălţată, gata să intre în acţiune. O lovitură fierbinte, înţepătoare, usturătoare, arzătoare, un zgomot de cracă frântă a făcut ca mâna lui tremurândă să se zbârcească asemenea unei frunze aruncate în foc; zgomotul plesnit şi durerea i-au umplut ochii de lacrimi care-l frigeau. Întregul trup îi dârdâia de frică, îi tremurau braţele, iar mâna făcută boţ îi ardea, lividă, şi flutura ca frunza în vânt. Un strigăt i-a ţâşnit până pe buze, o rugăminte să fie iertat. Dar cu toate că lacrimile îi frigeau ochii, cu toate că picioarele i se zbăteau de durere şi de spaimă, şi-a stăvilit plânsul între pleoape şi şi-a înfrânat strigătul în gâtlej.

— Cealaltă mână! a poruncit prefectul de studii.

Stephen şi-a retras braţul drept, maltratat şi desfigurat, şi a întins palma stângă. Mâneca sutanei a fâşâit din nou, rigla s-a înălţat şi un pârâit de cracă frântă, un sfredel de durere înţepătoare, usturătoare, arzătoare au făcut ca mâna să i se închircească, palma şi degetele să se fleşcăiască în boţ livid, ca o piftie tremurândă. De astă dată, apa care-l opărea i s-a revărsat din ochi şi, încins tot de ruşine şi de sfâşierea durerii, şi-a tras îndărăt braţul zvâcnitor şi a lăsat să-i scape un scâncet de suferinţă. Trupul îi era zgâlţâit de spaimă, şi de ruşine şi de furie îşi simţea strigătul gâlgâit rupându-i-se din gâtlej şi lacrimile care-l frigeau opărindu-i obrajii.

— În genunchi! a strigat prefectul de studii.

Stephen a îngenuncheat iute, apăsându-şi mâinile strivite pe coapse. Numai cât se gândea la ele, stâlcite şi tumefiate de durere într-o singură clipă, îl potopea un val de milă, de parcă n-ar fi fost mâinile lui, ci ale altcuiva, pe care îl deplângea. Şi, stând în genunchi, străduindu-se să-

şi potolească ultimele sughiţuri de plâns din gâtlej, şi simţind durerea aceea usturătoare şi înţepătoare presată de coapse, se gândea la mâinile pe care le întinsese în aer, cu palmele în sus, şi la atingerea dură a prefectului când i-a îndreptat degetele încovrigate şi la terciul roşu, umflat, în care se prefăcuseră palmele şi degetele lui, care se bâţâiau acum, neajutorate, în vânt.

— Înapoi la treabă, cu toţii! le-a strigat prefectul de studii, din uşă. Părintele Dolan va veni la voi în fiecare zi să vadă dacă e nevoie să mai bată vreo haimana trândavă. Zi de zi. Zi de zi.

Uşa s-a închis în urma lui. Elevii, împietriţi în tăcere, continuau să-şi copieze temele. Părintele Arnall s-a ridicat şi a venit printre ei, ajutându-i cu câte o vorbă bună şi atrăgându-le atenţia asupra greşelilor pe care le făceau. Vocea îi era blândă şi domoală. Pe urmă s-a aşezat din nou pe scaunul lui şi li s-a adresat lui Fleming şi lui Stephen:

— Voi doi, puteţi să vă întoarceţi la locurile voastre.

Fleming şi Stephen s-au ridicat şi s-au aşezat pe locurile lor. Stephen, roşu ca para focului de ruşine, a deschis cu mâna lui scofâlcită o carte şi s-a aplecat asupră-i, atingând-o aproape cu faţa.

Era nedrept şi dureros, pentru că doctorul îi recomandase să nu încerce să citească fără ochelari, şi chiar în acea dimineaţă îi scrisese tatei să-i trimită altă pereche. Pe de altă parte, părintele Arnall îl scutise de studiu până la sosirea noilor ochelari. Auzi, să-i strige în faţa întregii clase că e un şmecher şi să-l bată la palme pe el, care luase întotdeauna prima sau a doua cea mai bună notă la purtare, pe el, care era fruntaşul yorkiştilor. Cum putea şti prefectul de studii că era vorba de un vicleşug? Mai simţea şi acum atingerea mâinii prefectului când îi îndreptase degetele; la început avusese impresia că vrea să dea mâna cu el, pentru că degetele prefectului erau netede şi ferme, dar în clipa următoare auzise foşnetul mânecii sutanei şi pârâitul curelei. A fost o nedreptate şi o

cruzime faptul că l-a obligat să îngenuncheze în mijlocul clasei; şi părintele Arnall le-a spus ambilor pedepsiţi să-şi reia locurile, fără să facă vreo deosebire între ei. Asculta vocea domoală şi blândă a părintelui Arnall, care corecta exerciţiile. Poate că acum îi părea şi lui rău şi voia să se arate blajin. Dar, fără îndoială, a fost o nedreptate şi o cruzime. Şi faţa aceea alb-cenuşie, şi ochii incolori îndărătul ochelarilor cu rame de metal vădeau cruzime, pentru că îi ţinuse mâna, cu degetele lui netede şi ferme, doar ca să-l poată lovi mai bine şi mai zdravăn.

— A fost o porcărie nemaipomenită, asta a fost, a comentat Fleming pe coridor, când elevii se îndreptau rânduri, rânduri spre refectoriu. Auzi, să biciuieşti un elev fără nicio vină.

— Tu ţi-ai spart ochelarii într-un accident, nu-i aşa? l-a întrebat Nasty Roche.

Stephen s-a simţit uns pe inimă de cuvintele lui Fleming, şi n-a mai răspuns nimic.

— Bineînţeles că a fost un accident, a confirmat Fleming. În locul lui eu n-aş răbda şi m-aş duce să reclam la rector.

— Da, a intervenit şi Cecil Thunder, mai ales c-am văzut cum a ridicat rigla peste umăr, n-are voie să facă aşa ceva.

— Te-a durut tare? s-a interesat Nasty Roche.

— Foarte tare, a recunoscut Stephen.

— Eu, unul, n-aş răbda, a repetat Fleming, n-aş răbda de la chelbosul ăla şi de la niciun alt chelbos. E o porcărie împuţită. Eu m-aş duce, după cină, direct la rector şi i-aş povesti totul.

— Aşa să faci, aşa să faci! l-a îndemnat Cecil Thunder.

— Da, Dedalus, du-te şi pârăşte-l la rector, a fost de părere şi Nasty Roche. Nu uita c-a spus că vine şi mâine să te bată din nou.

— Da, da. Reclamă-l la rector, au sărit şi ceilalţi

băieţi.

Erau de faţă şi câţiva elevi din clasele mari şi unul dintre ei a declarat:

— Senatul şi poporul roman21 au decretat că Dedalus a fost pedepsit pe nedrept.

Într-adevăr fusese un lucru nedrept, necinstit şi crud: retrăia în memorie clipele acelea de umilinţă până când, la un moment dat, a început să se întrebe dacă nu cumva faţa lui trăda că ar fi realmente un şmecher: ar fi dorit să aibă o oglinjoară, să se inspecteze. Dar n-ar fi fost cu putinţă, şi totul a fost nedrept, crud, necinstit. Nu putea să mănânce chiftelele de peşte, prea rumenite, care li se serveau în postul Paştelui şi unul dintre cartofii din farfuria lui avea urmele înţepăturilor de furcă. Da, o să facă ce l-au sfătuit băieţii. O să se ducă la rector şi o să reclame că a fost pedepsit pe nedrept. A mai făcut şi altul în trecut asemenea ispravă, o mare personalitate, al cărei portret apărea în cărţile de istorie. Şi rectorul o să decreteze că a fost pedepsit pe nedrept pentru că senatul şi poporul roman declarau întotdeauna acest lucru despre cei ce fuseseră pedepsiţi pe nedrept. Aceştia erau marii oameni ale căror nume figurau în *Cartea cu întrebări pentru tineret* a lui Richmal Magnall. Toată istoria era plină de asemenea personalităţi şi de faptele lor şi despre ele era vorba în *Povestirile despre Grecia şi despre Roma* de Peter Parley. Ba chiar şi poza lui Peter Parley apărea pe prima pagină a unei cărţi. Mergea pe un drum de ţară, mărginit de iarbă şi de hăţişuri; Peter Parley purta o pălărie cu boruri largi, ca un preot protestant, şi ţinea în mână un toiag gros; mergea grăbit, pare-se, pe drumul către Grecia şi Roma.

Nu avea mare lucru de făcut. Nu trebuia decât ca, după cină, când îi venea rândul să iasă din sala de mese, să n-o pornească după ceilalţi pe coridor, ci să urce pe scara din dreapta, care ducea la castel. Asta-i tot ce avea de făcut: să cotească la dreapta şi să urce în grabă

treptele; cât ar zice peşte s-ar pomeni în coridorul strâmt şi întunecos care ducea în castel, spre camera rectorului. Toţi băieţii fuseseră de părere că se săvârşise o nedreptate, chiar şi băiatul acela din cursul superior care vorbise despre senat şi poporul roman.

Ce o să se întâmple? I-a auzit pe băieţii mari, din capătul refectoriului, ridicându-se de la mese şi le-a auzit paşii pe rogojină: Paddy Rath şi Jimmy Magee şi Spaniolul şi Portughezul, şi cel de-al cincilea era namila de Corrigan, care urma să fie biciuit de domnul Gleeson. Din cauza lor prefectul de studii îi strigase lui că e un şmecher şi-l bătuse degeaba; şi-a încordat ochii miopi, osteniţi de lacrimi şi a urmărit umerii laţi ai lui Corrigan şi capul lui mare şi negru, care-i atârna în jos. El făcuse într-adevăr ceva, şi apoi domnul Gleeson nu avea să-l lovească prea tare. Stephen şi-a adus aminte cum arăta Corrigan la duş. Avea o piele tuciurie, de aceeaşi culoare ca apa joasă, stătută, mâloasă de la capătul bazinului, şi când păşea pe margini, tălpile lui plescăiau pe dalele ude şi pulpele i se scuturau pentru că era gras.

Refectoriul se golise pe jumătate, dar băieţii continuau să iasă, rânduri, rânduri. Putea să urce cu uşurinţă scara, pentru că la uşa refectoriului nu pândea niciodată vreun preot sau vreun prefect. Şi totuşi simţea că nu poate s-o facă. De bună seamă, rectorul va ţine partea prefectului de studii şi se va lăsa convins că e vorba de o şmecherie şcolărească, drept care prefectul de studii o să revină zi de zi, numai că o să fie şi mai dur, o să fie şi mai înverşunat împotriva unui elev care a cutezat să-l reclame la rector. Băieţii l-au îndemnat să se ducă, dar dacă ar fi vorba de pielea lor, n-ar face-o. De altfel, dăduseră deja totul uitării. Nu, ar fi fost mai înţelept să se facă şi el că plouă, şi poate că prefectul de studii a vorbit în vânt şi nu o să revină în fiecare zi. Nu, era mai înţelept să se dea la fund; când eşti boboc şi neajutorat e lesne să te faci nevăzut.

S-au ridicat şi băieţii de la masa lui. Stephen s-a integrat în rând. Trebuia să ia o hotărâre – da sau ba. Dacă mergea înainte cu şirul de băieţi, nu se mai putea duce la rector, pentru că n-ar putea pleca de pe terenul de joc. Dar dacă se ducea la rector şi urma totuşi să fie pedepsit, toţi o să-şi bată joc de el şi o să râdă de puştiul Dedalus, care s-a dus să-l pârască pe prefectul de studii.

Păşea pe rogojina de pe podea şi se uita la uşa din faţa lui. Îi era cu neputinţă. Revedea capul chel al prefectului, cu ochii săi incolori, care se zgâiau la el, şi îi auzea vocea care îl întrebase de două ori cum îl cheamă. De ce nu-şi putuse aminti de prima dată numele lui? Nu fusese atent când îl auzise sau încercase să-şi bată joc de nume? Şi alţi mari oameni din istorie aveau nume de felul ăsta, şi nimeni nu-i zeflemisea. Mai curând ar fi trebuit să râdă de propriul lui nume, dacă ţinea să fie ironic. Dolan – semăna cu un nume de spălătorească.

Când a ajuns la uşă, a cotit iute la dreapta, a urcat treptele şi, înainte de a se putea hotărî să se întoarcă din drum, s-a pomenit în coridorul strâmt şi întunecos care ducea la castel. A trecut pragul uşii coridorului şi şi-a dat seama, fără să-şi întoarcă privirea, că toţi băieţii din rând se uitau după el. A străbătut coridorul strâmt şi întunecos, trecând pe lângă uşile mici ale camerelor preoţilor. Îşi încorda privirea, uitându-se în dreapta şi în stânga, şi îşi spunea că ceea ce desluşea pe pereţi, în obscuritate, trebuie să fi fost portrete. Pluteau liniştea şi întunericul, iar ochii lui erau slăbiţi şi obosiţi de lacrimi, aşa încât vedea ca prin ceaţă. Dar, şi-a spus în gând, probabil că erau portretele sfinţilor şi ale înaltelor personalităţi din Ordin, care acum îl măsurau în deplină tăcere: Sfântul Ignaţiu de Loyola, care ţinea în mână o carte deschisă, arătând cu degetul spre cuvintele *Ad Maiorem Dei Gloriam22*; sfântul Francisc Xavier cu mâna îndreptată spre crucifixul de pe piept, generalul Lorenzo Ricci, cu bereta lui roşie de cardinal, cei trei patroni model ai

tineretului iezuit: sfântul Stanislaus Kostka, sfântul Aloysius Gonzaga şi Preafericitul John Berchmans, toţi trei cu chipuri tinereşti pentru că au murit de tineri, şi părintele Peter Kenny, aşezat într-un fotoliu şi înveşmântat într-o mantie somptuoasă.

Stephen a ieşit pe palierul de deasupra holului de la intrare şi şi-a rotit privirea în jur. Pe aici trecuse Hamilton Rowan, iar urmele gloanţelor ostaşilor lui erau încă vizibile. Şi tot aici servitorii bătrâni văzuseră strigoiul unui mareşal într-o mantie albă.

Un servitor bătrân mătura acum palierul. Stephen l-a întrebat unde era camera rectorului şi bătrânul i-a arătat cu mâna uşa din capătul palierului şi s-a uitat după el când l-a văzut îndreptându-se înspre acolo şi bătând la uşă.

Niciun răspuns. A bătut din nou, ceva mai tare, şi urechile aproape că i-au sărit din loc când a auzit o voce înăbuşită rostind: „Intră!”

A răsucit mânerul, a deschis uşa şi a bâjbâit după mânerul uşii interioare, capitonate cu postav verde. În cele din urmă l-a găsit şi a intrat.

L-a văzut pe rector stând la birou şi scriind. Pe birou era un craniu şi în încăpere plutea un miros ciudat, solemn, ca de scaune vechi de piele.

Lui Stephen îi bătea inima repede din cauza solemnităţii locului unde se afla şi a tăcerii care învăluia camera: se uita când la craniu, când la faţa blajină a rectorului.

— Ei, copile, ce e? a întrebat rectorul.

Stephen şi-a înghiţit nodul din gât şi a răspuns:

— Mi-am spart ochelarii, domnule.

Rectorul a deschis gura şi a scos un:

— O!

După care a zâmbit şi a spus:

— Ei, dacă ţi-ai spart ochelarii trebuie să scriem acasă şi să cerem o pereche nouă.

— Am scris acasă, domnule, şi părintele Arnall m-a

scutit de lecţii până-mi sosesc ochelarii.

— Foarte bine a făcut.

Stephen şi-a înghiţit un al doilea nod şi s-a străduit să-şi stăpânească tremurul picioarelor şi al vocii.

— Dar, domnule…

— Da?

— Părintele Dolan a venit azi şi m-a bătut la palmă pentru că nu-mi scriam exerciţiile.

Rectorul l-a privit în tăcere, iar Stephen a simţit cum îi năvăleşte sângele în obraji şi lacrimile îi îneacă ochii.

— Te cheamă Dedalus, nu? l-a întrebat rectorul.

— Da, domnule.

— Şi unde ţi-ai spart ochelarii?

— Pe aleea de zgură, domnule. A ieşit un băiat din hangarul cu biciclete, a dat peste mine, am căzut şi ochelarii s-au spart. Nici nu ştiu cum îl cheamă pe băiat.

Rectorul l-a măsurat din nou, în tăcere. După care a vorbit zâmbind:

— Ei, da, a fost o greşeală, sunt convins că părintele Dolan nu a ştiut.

— Dar i-am spus că i-am spart, domnule, şi tot m-a bătut.

— I-ai spus că ai scris acasă şi-ai cerut o nouă pereche de ochelari?

— Nu, domnule.

— Ei, vezi, părintele Dolan n-a înţeles bine. Poţi să-i spui că eu te-am scutit de lecţii pentru câteva zile.

Stephen s-a grăbit să răspundă ca nu cumva tremurul vocii să-l împiedice să vorbească:

— Da, domnule, dar părintele Dolan a spus că vine mâine din nou ca să-mi dea la palme.

— Bine, bine, e o greşeală şi o să stau chiar eu de vorbă cu părintele Dolan. De acord?

Stephan a simţit lacrimile scăldându-i ochii şi a murmurat:

— Da, domnule, vă mulţumesc.

Rectorul a întins mâna peste biroul pe care trona craniul, iar Stephen şi-a lăsat mâna în palma lui, şi a simţit-o umedă şi rece.

— Şi acum, bună ziua, i-a spus rectorul retrăgându-şi mâna şi înclinându-se.

— Bună ziua, domnule, a bâlbâit Stephen.

S-a înclinat şi el şi s-a grăbit să iasă din încăpere, închizând încet, cu grijă, uşa în urma lui.

Dar când a trecut din nou pe lângă bătrânul servitor care mătura şi când s-a văzut din nou în coridorul strâmt şi întunecos a luat-o la picior, iuţindu-şi întruna paşii. Iute, tot mai iute şi mai emoţionat, a străbătut întunericul. S-a ciocnit cu cotul de uşa din fund şi, săltând pe scări în jos, a traversat în goană cele două coridoare şi ţuşşşti afară.

Se auzeau ţipetele băieţilor pe terenurile de sport. A pornit să alerge cu sufletul la gură, a străbătut în fugă aleea de zgură şi, gâfâind, a ajuns, în cele din urmă la terenul secţiei a treia.

Băieţii îl văzuseră venind în viteză. Au făcut cerc în jurul lui, îmbrâncindu-se ca să-l audă cât mai îndeaproape.

— Spune-ne! Povesteşte!

— Ce-a spus?

— Ai intrat în biroul lui?

— Ce-a spus?

— Spune-ne! Spune-ne!

Le-a relatat ce a spus el şi ce a spus rectorul şi, după ce a terminat de povestit, toţi băieţii şi-au zvârlit şepcile în înaltul cerului şi au strigat:

— Uraaa!

Apoi şi-au prins şepcile din zbor şi le-au proiectat din nou în vânt, continuând să strige:

— Uraaa! Uraaa!

După care şi-au împletit mâinile, formând un soi de leagăn, l-au săltat pe Stephen pe braţele lor şi l-au purtat, până când s-a zbătut să se elibereze. Şi când s-a smuls din mâinile lor, băieţii s-au răspândit în toate direcţiile,

continuând să-şi arunce şepcile în aer, urmărindu-le cum se roteau în vânt, fluierând şi chiuind.

— Uraaa!

După care au strigat de trei ori „huo!” pentru chelbosul de Dolan, şi de trei ori „ura!” pentru Conmee, pe care l-au declarat cel mai cumsecade rector din câţi au fost vreodată la Clongowes.

Uralele şi huiduielile s-au topit în văzduhul cenuşiu de sub cerul înnorat. Stephen a rămas singur. Fericit şi liber. Dar n-o să se arate trufaş faţă de părintele Dolan. Va fi foarte cuminte şi ascultător, ba chiar ar fi vrut să facă o faptă bună pentru el ca să-i dovedească, să-l convingă că nu se împăunează.

Aerul era plăcut şi cenuşiu şi mângâios, iar seara se lăsa cu încetul. Pluteau în văzduh miresmele înserării, aromele lanurilor din care smulgeau gulii – pe care, după ce le cojeau, le mâncau când făceau câte un picnic la ferma maiorului Barton –, şi mirosul reavăn al păduricii dindărătul boschetelor.

Băieţii exersau lovituri lungi, aruncau mingi înalte şi mingi joase. Liniştea domoală, cenuşie, era spartă de păcănelile mingilor şi ici, colo, prin văzduhul neclintit, de pocnetele beţelor de cricket: pic, pac, poc, puc: ca picături de apă, picurând lent în preaplinul unei fântâni.

Note 2 Michael Davitt (1846-1906), lider revoluţionar irlandez, conducător, alături de Parnell, al mişcării de eliberare naţională din Irlanda.

3 Charles Parnell (1846-1891), conducătorul mişcării de eliberare naţională a Irlandei.

4 Preoţi-pedagogi în şcolile iezuite.

5 Elevii sub treisprezece ani.

6 York şi Lancaster au fost cele două case nobiliare opuse în Războiul celor Două Roze (1445-1485). Casa York avea ca emblemă trandafirul alb, iar Casa Lancaster, trandafirul roşu.

7 Legenda spune că un membru al familiei care

stăpânise castelul Clongowes, în secolul al XVIII-lea, devenise mareşal şi murise în bătălia de la Praga (1757), iar fantoma sa însângerată se arăta servitorilor castelului.

8 Athy e un oraş în Comitatul Kildare, în apropiere de Dublin.

9 Joc de cuvinte intraductibil: „o coapsă” se scrie în engleză „a thigh” şi se pronunţă exact ca Athy, numele oraşului.

10 Daniel O’Connell (1775-1847), conducător al revoluţionarilor catolici irlandezi.

11 Referire la faptul că Parnell a divorţat.

12 Evanghelia după Luca 17:1,2.

13 Parodiere a unui imn catolic irlandez.

14 Protagonista scandalului erotic provocat de Parnell, care, în relaţiile lor, folosea şi pseudonimul Mr Fox.

15 *The Whiteboys* – sectă agrară antiguvernamentală, înfiinţată în secolul al XVIII-lea, care se opunea plăţii dărilor, condamnată de Biserica Catolică. Membrii ei se îmbrăcau în alb în raidurile rebele nocturne.

16 Zaharia 2:12.

17 Episcopul irlandez James Lenigan a încheiat în 1799 un pact oneros cu lordul Charles Cornwallis.

18 Denumirea organizaţiei republicane înfiinţată în 1858 la New York, de Ziua Sf. Patrick, simultan cu Frăţia Republicană Irlandeză (IRB), înfiinţată la Dublin.

19 Caricaturizare a titlului celebrelor comentarii *De bello Gallico* ale lui Iulius Caesar.

20 Replică din *Macbeth*, actul V, scena 5.

21 Fraza cu care începeau toate decretele senatoriale romane.

22 „Spre Mai Marea Glorie a lui Dumnezeu” (lat.), deviza Ordinului Iezuiţilor, fondat de Ignaţiu de Loyola (1491-1556).

II

Unchiul Charles fuma nişte ţigări răsucite de el dintr-o mahorcă tuciurie atât de respingătoare, încât tata – nepotul lui – i-a cerut să se delecteze cu pufăitul matinal afară, în mica magazie din capătul grădinii.

— Foarte bine, Simon. Nicio supărare, l-a asigurat bătrânul. Oriunde doreşti tu. Magazia e foarte bună. E mai sănătoasă.

— Să fiu al naibii dacă-mi dau seama cum poţi fuma asemenea scârboşenie, i-a spus în faţă domnul Dedalus. Parc-ar fi praf de puşcă, zău aşa.

— E foarte plăcut, Simon, a replicat bătrânul. Răcoros şi emolient.

Drept care, dimineaţă de dimineaţă, unchiul Charles îşi făcea apariţia în magazie, dar nu înainte de a-şi peria cu grijă şi a-şi unge cu ulei părul de pe ceafă, după care îşi peria şi îmbrăca jobenul. În timp ce fuma, numai borul jobenului şi căuşul pipei se iveau dincolo de tinda magaziei. Refugiul lui, cum îi plăcea să numească dependinţa aceea urât mirositoare pe care o împărţea cu pisica şi cu uneltele de grădinărit, îi servea şi drept cabină de probe muzicale: în fiecare dimineaţă fredona, satisfăcut, unul dintre cântecele lui favorite: *O, împletiţi-mi o boltă de verdeaţă* sau *Ochi albaştri păr de aur* sau *Crângurile din Blarney*, în timp ce rotocoalele de fum albăstriu-cenuşiu se despleteau graţios din pipa lui şi se topeau în aer. În prima parte a verii pe care familia a petrecut-o la Blackrock, unchiul Charles a fost nedespărţit de Stephen. Unchiul Charles era un bătrân solid, cu pielea arsă de soare, trăsături aspre şi favoriţi albi. În cursul săptămânii făcea curse între casa de pe Carysfort Avenue şi prăvăliile de pe strada principală a orăşelului unde se instalase familia. Stephen se bucura să-l însoţească la cumpărături, pentru că unchiul Charles îi oferea cu largheţe bunătăţile expuse în lăzile şi butoaiele deschise din faţa tejghelelor. Lua câte un ciorchine de struguri, amestecat cu talaş, sau trei, patru mere mustoase şi le îndesa, generos, în mâna

nepotului, în timp ce negustorul zâmbea strâmb, şi, când Stephen se prefăcea că le refuză, se vedea nevoit să insiste:

— Ia-le, domnule, mă auzi? Fac bine la stomac.

După ce epuizau lista de cumpărături, cei doi se duceau în parc, unde îi aştepta, pe o bancă, Mike Flynn, un vechi prieten de-al tatălui lui Stephen. Din momentul acela începea cursa lui Stephen; de jur împrejurul parcului. Mike Flynn stătea în poarta dinspre gară şi îl urmărea cu ceasul în mână, în timp ce Stephen îşi executa traseul, în felul în care îl învăţase Mike Flynn, cu capul sus, genunchii bine înălţaţi şi mâinile lipite de corp. Când se termina exerciţiul de dimineaţă, antrenorul făcea comentariile, ba uneori chiar îşi ilustra sfaturile, târşâindu-se comic, un metru sau doi, în pantofii lui de pânză, albaştri. De obicei se aduna un mic cerc de copii gură-cască şi de guvernante care-i urmăreau performanţa şi care zăboveau pe acolo, chiar când el şi unchiul Charles se aşezau pe bancă şi discutau politică şi sport. Cu toate că îl auzise pe tatăl lui afirmând că Mike Flynn antrenase pe câţiva dintre cei mai buni alergători din vremea lor, Stephen urmărea cu neîncredere faţa fleşcăită şi nerasă, ţepoasă, a fostului sportiv când acesta se îndoia peste degetele lungi şi pătate între care îşi răsucea o ţigară; îi contempla cu milă ochii albaştri, apoşi, când îşi ridica privirea de la îndeletnicirea lui şi se uita, pierdut, în depărtările albastre, în timp ce degetele noduroase i se opreau din rularea foiţei şi firicele şi grăuncioare de tutun alunecau la loc în săculeţ.

În drum spre casă, unchiul Charles se oprea adeseori la capelă şi, cum pocalul cu agheasmă era mai înalt decât capul lui Stephen, bătrânul îşi muia mâna în apa sfinţită şi-i stropea hainele şi podeaua portalului. Când se închina, unchiul îngenunchea pe basmaua lui roşie şi citea în şoaptă dintr-o carte de rugăciuni înnegrită de degetele care o tot răsfoiseră; în josul fiecărei pagini erau tipărite note de explicaţii. Stephen îngenunchea şi el alături, din

respect pentru cucernicia unchiului, deşi nu i-o împărtăşea. Se întreba de multe ori ce o fi implorând unchiul lui cu atâta ardoare. Poate că se ruga pentru sufletele celor din purgatoriu sau pentru milostenia unei morţi lipsite de suferinţă sau poate îl ruga pe Dumnezeu să-i restituie o parte din marea avere pe care o irosise în Cork.

Duminicile, Stephen îi însoţea pe tatăl său şi pe unchiul acestuia într-o plimbare lungă „pentru a se menţine în formă”. Bătrânul avea un mers vioi în ciuda bătăturilor şi, adeseori, parcurgeau zece până la douăsprezece mile. Micul sat Stillorgan era punctul de răscruce. De aici fie că o luau la stânga, în direcţia munţilor Dublin, fie pe drumul către Goatstown şi de acolo spre Dundrum, întorcându-se acasă prin Sandyford. Mărşăluiau pe un drum obositor şi, uneori, îşi trăgeau sufletul în vreo cârciumioară sordidă de pe şosea; cei doi adulţi discutau probleme care le stăteau la inimă: despre politica irlandeză, despre oraşul lor natal, Munster, despre legendele legate de familia lor; iar Stephen asculta totul cu urechile ciulite. Cuvintele pe care nu le înţelegea şi le repeta întruna în gând, până când le învăţa pe de rost: şi, prin aceste cuvinte, întrezărea porţiuni din lumea reală care-l înconjura. Se părea că ceasul când avea să ia şi el parte la viaţa acestei lumi era tot mai aproape şi, în taină, începuse să se pregătească pentru rolul cel mare care, după cum simţea el, îl aştepta, dar despre a cărui natură nu avea decât vagi presimţiri.

Serile erau cu totul ale lui: şi atunci sorbea avid o traducere rebegită din *Contele de Monte-Cristo*. Acel sumbru erou răzbunător simboliza în mintea lui tot ce aflase sau intuise în copilărie din aspectele stranii şi crâncene ale vieţii. Seara, construia pe masa din salon o reproducere a miraculoasei peşteri de pe insulă, confecţionată din abţibilduri, flori de hârtie, şerveţele colorate şi fâşii de ambalaje argintii şi aurii de la pachetele

de ciocolată. După ce năruia decorul, plictisit de atâta beteală, i se alcătuiau în minte peisajele luminoase ale Marsiliei, cu boschete însorite, şi chipul frumoasei Mercédès. Dincolo de Blackrock, pe drumul care ducea spre munţi, era o căsuţă albă, cu o grădină îmbrăcată în tufe de trandafiri; şi, îşi spunea el, în această căsuţă locuia, probabil, o altă Mercédès. Căsuţa aceasta era punctul lui de reper şi când venea de acasă, şi când se întorcea; şi trăia în imaginaţie un lung şirag de aventuri, la fel de eroice ca şi cele din carte, care se încheiau cu o viziune a lui însuşi, maturizat şi melancolic, stând într-o grădină scăldată de razele lunii, alături de Mercédès, cea care îi zdrobise iubirea cu atâţia ani în urmă, şi aruncându-i cu un trufaş gest de refuz, replica:

— Doamnă, eu nu mănânc niciodată struguri tămâioşi.23

S-a împrietenit cu un băiat pe care-l chema Aubrey Mills şi, împreună cu acesta, a organizat o bandă de aventurieri de cartier. Aubrey avea un fluier care-i atârna de la butonieră şi o lanternă de bicicletă legată de cureaua de la brâu, iar ceilalţi băieţi purtau la cingătoare beţe scurte în chip de pumnale. Stephen, care citise despre îmbrăcămintea simplă, lipsită de zorzoane, purtată de Napoleon, a respins orice însemn, ceea ce îi sporea satisfacţia de a se consulta cu aghiotantul său înainte de emiterea unor ordine. Grupul de viteji întreprindea raiduri în grădinile fetelor bătrâne sau cobora la castel, unde dădea aprige bătălii cu stâncile colţuroase, năpădite de bălării, după care ostaşii se întorceau acasă, istoviţi de luptă, cu miresmele ţărmului în nări şi cu părul şi mâinile pătate de alge.

Aubrey şi Stephen aveau acelaşi lăptar şi adeseori se cocoţau în camionul lui cu lapte şi o întindeau până la Carrickmines, unde păşteau vacile. În timp ce bărbaţii mulgeau vacile, băieţii dădeau pe rând câte o raită călare pe iapa blândă care trăgea camionul. Dar odată cu sosirea

toamnei, vacile au fost aduse acasă de la păşune şi când Stephen a văzut pentru prima oară ţarcul soios în care erau ţinute vacile la Stradbook, cu băltoacele verzui împuţite şi grămezile de baligă lichefiată şi troacele de tărâţe mucede, s-a simţit teribil de îngreţoşat. Cireada de vaci care-i apăruse atât de pitorească pe verdele câmpului, în bătaia soarelui, îi întorcea acum stomacul pe dos; nu mai avea ochi nici pentru laptele pe care-l dăruiau.

Sosirea lunii septembrie nu-l tulbura anul ăsta, pentru că nu se mai întorcea la Clongowes. Exerciţiile din parc luaseră sfârşit fiindcă Mike Flynn fusese internat în spital. Aubrey începuse şcoala şi nu mai avea decât o oră sau două de libertate seara. Banda de luptători se destrămase – gata cu raidurile nocturne şi cu bătăliile pe stânci. Uneori, Stephen îl însoţea pe lăptar în cursele lui serale de livrare a laptelui, şi plimbările astea în răcoarea amurgului estompaseră amintirea ţarcului de vaci slinoase şi nu mai simţea un val de repulsie la vederea firelor de păr de vacă sau a petelor de pe haina lăptarului. De câte ori se oprea camionul în faţa unei case, Stephen aştepta să zărească un crâmpei de bucătărie bine frecată sau un hol iluminat difuz şi urmărea cum câte o slujnică întindea urciorul de lapte sau cum închidea uşa. Îşi spunea că, în fond, e o viaţă destul de plăcută aceea de plimbări vesperale pentru livrarea laptelui, dacă ai o pereche de mănuşi călduroase şi, în buzunar, o pungă cu turtă dulce în care să plonjezi întruna. Dar aceeaşi premoniţie care-i întunecase inima şi-i înmuiase brusc picioarele pe când alerga în parc, aceeaşi intuiţie care-l făcuse să privească cu neîncredere faţa fleşcăită, acoperită de ţepi, a antrenorului său şi stângăcia lui când se apleca greoi peste degetele lungi şi pătate, îi tulbura acum orice perspectivă a viitorului. În chip confuz, înţelegea că tatăl lui avea neplăceri şi că din această pricină nu mai fusese trimis la Clongowes. De câtva timp era conştient de unele schimbări care surveniseră în casă şi asemenea schimbări, în ceea ce

considerase el că e de neschimbat, constituiau mici breşe în concepţia lui adolescentină despre lume.

Ambiţia care îi fremăta uneori în adâncurile sufletului nu găsea nicio portiţă de scăpare la suprafaţă. O adumbrire, o eclipsare a lumii din jur îi învăluia mintea în timp ce asculta ropotul copitelor iepei clămpănind pe drumul de tramvai de pe Rock Road şi bidoanele de lapte săltând şi zăngănind în spate.

Gândurile i se întorceau la Mercédès şi, când încerca să-şi alcătuiască imaginea ei, o ciudată nelinişte i se răspândea în sânge. Câteodată se simţea cuprins de o ardoare care-l mâna să hoinărească seara de unul singur, pe străduţa liniştită. Priveliştea paşnică a grădinilor şi a luminilor îmbietoare din ferestre îi înfăşurau într-o caldă duioşie inima frământată. Zarva copiilor care se jucau îl irita şi ţipetele lor prosteşti îl făceau să simtă, chiar mai acut decât simţise la Clongowes, că el era conceput din altă plămadă. El nu avea chef de joacă. Ar fi dorit să întâlnească în lumea reală acea imagine insubstanţială, imaterială, pe care o făurise şi o păstra sufletul lui. Nu ştia unde sau cum să o caute, dar îl stăpânea premoniţia că, fără vreo mişcare calculată a lui, acea plăsmuire o să se materializeze. Vor veni, calmi, unul spre celălalt, de parcă s-ar fi cunoscut de o viaţă şi şi-ar fi făgăduit să se întâlnească, poate în faţa unei porţi sau poate într-un loc mai tainic. Vor fi doar ei doi, învăluiţi de întuneric şi tăcere: şi în clipa aceea de supremă tandreţe, el se va transfigura. Chiar sub ochii ei, se va abstractiza într-un element impalpabil şi apoi, într-o clipită, se va transfigura. Neputinţa şi timiditatea şi lipsa de experienţă se vor rupe, se vor desprinde de el, în acel moment de vrajă.

* * *

Într-o dimineaţă, s-au oprit la uşa lor două camioane uriaşe, galbene, şi o ceată de bărbaţi au intrat în casă, bocănind, ca să desfacă mobila. Piesele de mobilier au fost

depozitate în grădina din faţă, presărată toată cu ghemotoace de paie şi capete de funie, şi apoi îndesate în furgonetele uriaşe care aşteptau la poartă. După ce totul a fost bine înghesuit şi legat, camioanele au pornit cu zgomot în josul străzii; pe fereastra compartimentului de tren, în care stătea alături de mama lui, cu ochii înroşiţi de plâns, Stephen a văzut furgonetele hurducându-se pe şoseaua Merrion.

În seara aceea focul din salon refuza să se înteţească şi domnul Dedalus zgândărise jăraticul cu vătraiul, printre grilele grătarului, ca să încingă flăcările. Unchiul Charles moţăia într-un colţ al încăperii, golită de mobilă pe jumătate şi cu podeaua fără covor şi, lângă el, rezemate de perete, zăceau portretele familiei. Lampa de pe masă arunca o lumină leşinată pe podeaua de scânduri, murdărită de tălpile noroioase ale cărăuşilor. Stephen şedea pe un scăunaş lângă tatăl lui şi asculta un monolog lung şi incoerent. La început înţelesese prea puţin sau aproape deloc din vorbăria lui, dar, treptat, se lămurise că tatăl lui avea duşmani şi că urma să aibă loc un soi de luptă. Simţea că şi el era antrenat în această luptă şi că o anumită îndatorire apăsa şi pe umerii lui. Părăsirea pripită a confortului şi huzurului din Blackrock, intrarea şi trecerea prin noul oraş posomorât şi ceţos, gândul la casa străină, pustie şi urâcioasă în care aveau să locuiască acum, îi împovăra inima şi din nou îl bântuia o intuiţie sau o premoniţie a viitorului. Acum înţelegea de ce servitorii şuşoteau adeseori între ei în hol şi de ce tatăl lui stătea de multe ori în picioare, cu spatele la sobă, vorbindu-i cu glas răstit unchiului Charles, care-l îndemna să se aşeze şi să-şi termine cina.

— Stephen, băiete, am încă destulă vlagă şi voinţă în mine, i-a spus domnul Dedalus, străduindu-se din nou să înteţească focul muribund. Încă se zbate în mine viaţa. Pe Dumnezeul meu (iartă-mă, Doamne), încă n-am murit, nici pe jumătate, fiule.

Dublin însemna o senzaţie inedită şi complexă. Mintea unchiului Charles se aburise atât de rău, încât bătrânul nu mai putea fi trimis după cumpărături şi dezorganizarea pe care o presupune instalarea într-o casă nouă îi oferea lui Stephen mai multă libertate decât avusese în Blackrock. La început se mulţumise să hoinărească, timid, în jurul scuarului din vecinătate sau, în cel mai bun caz, să străbată până la jumătate câte una din străzile laterale, dar după ce şi-a schiţat în minte o hartă schematică a oraşului, şi-a luat inima în dinţi şi a parcurs una din arterele centrale, până a ajuns la clădirea vămii. S-a învârtit, neobservat, printre docuri şi de-a lungul cheiurilor, minunându-se de sumedenia de dopuri de plută care săltau la suprafaţa apei, ca o spumă groasă, galbenă, şi de furnicarul de hamali din port, de huruiala vagonetelor, de poliţistul bărbos şi şleampăt. Vastitatea şi stranietatea vieţii îi erau sugerate de baloturile de mărfuri stivuite de-a lungul zidurilor sau iţindu-se din calele vapoarelor, imagini care-i răscoleau din nou neliniştea trăită în serile când vagabondase din grădină în grădină, în căutarea lui Mercédès. Şi, în vârtejul acestei vieţi noi, ar fi putut să se închipuie într-o altă Marsilie, numai că-i lipseau cerul luminos şi bolţile verzi scăldate în soare ale vinăriilor. Încolţea în el o vagă nemulţumire când îşi plimba privirile peste cheiuri, peste râu şi peste norii joşi; totuşi continua zi de zi să colinde, în sus şi în jos, de parcă într-adevăr era în căutarea cuiva care-l ocolea.

S-a dus de vreo două ori cu mama în vizită la rude şi, cu toate că au trecut prin faţa unui vesel şirag de vitrine iluminate şi împodobite în aşteptarea Crăciunului, amărăciunea şi tăcerea lui îmbufnată nu s-au risipit. Pricinile de amărăciune erau numeroase, unele imediate, altele îndepărtate. Era mâniat pe el însuşi pentru că, atât de tânăr fiind, se lăsa pradă unor impulsuri fanteziste, tulburătoare; era mânios şi din pricina întorsăturii de soartă care modificase şi preschimbase lumea din jurul lui

într-o viziune de nimicnicie şi de făţărnicie. Dar mânia nu-l ajuta să-şi clarifice viziunea. Înregistra răbdător tot ce vedea, detaşându-se cât îi sta în putinţă şi gustând tainic, în sinea lui, izul înjositor.

Şedea, în bucătăria mătuşii lui, pe un scaun fără spetează. O lampă cu strălucire puternică atârna pe peretele lăcuit de lângă sobă şi la lumina lămpii, mătuşa citea gazeta de seară, întinsă pe genunchii ei. După ce a contemplat îndelung o fotografie zâmbitoare, publicată în ziar, a exclamat îngândurată:

— Frumoasa Mabel Hunter!

O fetiţă cu păr buclat s-a ridicat în vârful picioarelor ca să vadă şi ea fotografia şi a întrebat alintat:

— În ce joacă?

— Într-o pantomimă, scumpo.

Fetiţa şi-a rezemat capul buclat de mâneca mamei, continuând să privească fotografia, şi a murmurat, fascinată:

— Frumoasa Mabel Hunter!

De parc-ar fi fost hipnotizată, ochii copilei au rămas aţintiţi pe ochii afectat zeflemitori din poză, apoi a murmurat din nou, vrăjită:

— Nu-i aşa că-i minunată?

Şi băiatul care tocmai intrase pe uşă, bocănind sub greutatea unui sac cu cărbuni, i-a auzit cuvintele. A depus cu repeziciune sacul pe jos şi s-a repezit lângă ea, să vadă fotografia. Dar fetiţa nu şi-a ridicat capul ca să-l lase să vadă. Atunci băiatul a smucit brutal marginile ziarului, cu mâinile lui înroşite şi înnegrite, îmbrâncind-o pe fetiţă într-o parte şi văitându-se că nu-i lăsat să privească.

Şedea în cămăruţa strâmtă de sus, în care luau micul dejun, în casa bătrânească, cu ferestre întunecate. Flăcările din sobă aruncau umbre pâlpâitoare pe pereţi şi, dincolo de ferestre, pe râu, se aduna un amurg spectral. În faţa focului se agita o bătrână care pregătea ceaiul şi, în timp ce-şi vedea grăbită de treabă, povestea cu glas

molcom ce-i spusese preotul şi ce-i spusese doctorul. Pomenea de nişte schimbări şi ciudăţenii, pe care le observase în ultima vreme, în felul ei de a fi şi de a vorbi. Stephen asculta şuvoiul de cuvinte şi urmărea imaginile îmbietoare la aventură care se înfiripau din jocurile jăraticului: arcade, portaluri, galerii şerpuitoare şi caverne colţuroase.

Brusc, a devenit conştient de ceva ce apăruse în cadrul uşii. O ţeastă ce părea suspendată în întunericul încadrat de uşă. O creatură măruntă, ca o maimuţică, se ivise acolo, atrasă de zgomotul glasurilor de lângă foc. O voce scâncită se auzi dinspre uşă:

— E Josephine acolo?

Bătrâna, aferată de treburile ei, a răspuns voioasă de lângă sobă:

— Nu, Ellen. E Stephen.

— O… o, bună seara, Stephen.

A răspuns şi el la salut şi a desluşit un zâmbet tâmp pe chipul din uşă.

— Ai nevoie de ceva, Ellen? a întrebat bătrâna de lângă sobă.

Nu i-a răspuns la întrebare şi a rostit:

— Am crezut că e Josephine. Stephen, am crezut că tu eşti Josephine.

A repetat acest lucru de câteva ori, după care a izbucnit într-un râs tembel.

Era la o petrecere de copii în Harold’s Cross. Felul lui de a observa totul în detaşată tăcere se făcea tot mai simţit, aşa încât nu lua parte la jocurile celorlalţi. Copiii, împopoţonaţi cu podoabe de jucărie, dansau şi ţopăiau zgomotos, iar el, deşi se străduise să le împărtăşească veselia, ştia că face o figură mohorâtă printre coifurile de hârtie ţuguiate şi bonetele de soare.

După ce şi-a cântat cântecul, s-a retras într-un colţişor comod şi a început să guste plăcerea singurătăţii. Veselia, care la început i se păruse falsă şi trivială, îi

apărea acum ca o adiere mângâietoare, prefirată plăcut pe lângă simţurile lui, camuflând de ochii celorlalţi clocotul febril din sângele său, care zvâcnea de câte ori, din vâltoarea dansurilor, în toiul muzicii şi al râsetelor, privirea ei aluneca spre colţişorul lui, măgulitoare, zeflemitoare, întrebătoare, dilatându-i inima.

Copiii care stătuseră mai târziu se îmbrăcau acum în hol; petrecerea se încheiase. Ea s-a înfăşurat într-un şal şi, cum au pornit împreună spre tramvai, pale vaporoase din răsuflarea ei caldă şi proaspătă i se încolăceau deasupra capului învelit ca într-o glugă, iar pantofii îi ţăcăneau cadenţat pe caldarâmul îngheţat.

Au prins ultimul tramvai. Caii roibi, deşiraţi, ştiau acest lucru şi îşi clincăneau clopoţeii în noaptea de cristal, dorind parcă să-şi vestească retragerea. Controlorul stătea la taclale cu vizitiul, şi amândoi dădeau mereu din cap în lumina verzuie a felinarului. Băncile pustii ale tramvaiului erau presărate cu bucăţele colorate de bilete rupte. Pe străzi nu se vedea ţipenie de om. Niciun zgomot nu tulbura pacea deplină a nopţii, în afară de caii roibi, deşiraţi, care-şi frecau boturile şi îşi scuturau clopoţeii.

Cei doi păreau să asculte tăcerea, el pe platforma de sus a tramvaiului, ea în partea de jos. Şi ea urca mereu până la el, apoi se întorcea din nou jos; schimbau între ei observaţii, ea de vreo două ori a uitat să coboare şi a rămas foarte aproape de el în etajul de sus, după care totuşi a coborât. Şi inima lui sălta în ritm cu mişcările ei, ca un dop de plută pe un talaz. Auzea ce-i spuneau ochii ei de sub învelişul şalului şi ştia că odată, într-un trecut înceţoşat, poate că în vis sau poate că în realitate, auzise aceleaşi cuvinte. Îi vedea chemarea, cochetăriile, rochia elegantă, eşarfa legată în talie, ciorapii lungi, negri, şi ştia bine că de mii de ori se lăsase cucerit. Şi totuşi o voce dinlăuntrul lui se ridica dominant peste inima vibrantă şi-l întreba dacă să primească darul ei, pentru care nu trebuia decât să întindă mâna. I-a revenit în minte ziua în care el şi

Ellen au privit împreună în curtea hotelului la chelnerii care înălţau un steag pe catargul de pe acoperiş, în timp ce un foxterier se zbenguia pe pajiştea însorită, iar ea, pe neaşteptate, a izbucnit într-un hohot de râs şi a zbughit-o în goană pe cărarea în pantă, zigzagată. Şi acum, ca şi atunci, el a rămas nemişcat pe locul lui, aparent un observator detaşat al scenei petrecute.

„Ar dori s-o iau în braţe”, îşi spunea în sinea lui. „De asta a venit cu mine cu tramvaiul. Ar fi foarte simplu s-o îmbrăţişez când vine sus la mine; nu ne-ar vedea nimeni. Aş putea s-o strâng în braţe şi s-o sărut.”

Dar nu a făcut-o şi, când a rămas singur în tramvaiul gol, şi-a rupt biletul în fărâmiţe mărunte şi a rămas cu ochii trişti, fixaţi pe podeaua de tablă ondulată.

A doua zi s-a aşezat la măsuţa lui din camera goală de sus şi a rămas acolo ore în şir. Avea în faţă un condei nou, o sticlă de cerneală neîncepută şi un caiet verde ca smaraldul. Din puterea obişnuinţei, scrisese în fruntea primei pagini literele devizei iezuite: A.M.D.G.24 Apoi, pe primul rând al paginii a notat titlul poemului pe care avea de gând să-l scrie: *Pentru E.C.* Ştia că e bine să începi cu o dedicaţie, pentru că văzuse titluri similare în culegerea de poezii ale Lordului Byron. După ce a caligrafiat titlul şi a tras o linie ornamentală dedesubt, s-a lăsat furat de un vis cu ochii deschişi şi a început să traseze diagrame pe coperta caietului. Îşi revedea propria imagine din ziua următoare discuţiei de la cina de Crăciun, când s-a aşezat la masa lui din Bray şi a încercat să scrie un poem despre Parnell pe dosul unei facturi de plată a impozitelor semestriale a tatălui său. Dar creierul lui refuzase atunci să se ia la trântă cu subiectul respectiv şi, renunţând la efort, umpluse pagina cu numele şi adresele unor colegi de clasă:

Roderick KickhamJohn LawtonAnthony MacSwineySimon Moonan S-ar fi zis că şi acum o să dea greş, dar, pe măsură ce revedea întâmplarea, îşi recăpăta

încrederea. În timp ce medita, toate elementele care îi apăruseră până atunci banale şi insignifiante s-au evaporat din scenă. S-au făcut nevăzuţi, ca prin vrajă, şi tramvaiul şi conductorii şi caii; nici măcar el şi ea nu constituiau prezenţe distincte. Versurile lui înfăţişau doar noaptea şi adierea îmbălsămată şi lucirea feciorelnică a lunii. O vagă melancolie se ţesea în sufletele protagoniştilor, împresuraţi de tăcerea adunată sub copacii desfrunziţi, şi când s-a ivit clipa despărţirii, sărutul care fusese înfrânat pe buzele unuia dintre ei, s-a topit în amândoi. La încheiere a scris literele L.D.S.25 şi, după ce a închis caietul, a intrat în dormitorul mamei lui şi şi-a contemplat îndelung chipul în oglinda de pe măsuţa de toaletă.

Dar acest lung răgaz de huzur şi libertate se apropia de sfârşit. Într-o seară tatăl lui a venit acasă zbârnâind de noutăţi care l-au făcut să nu mai închidă gura în tot timpul cinei. Stephen îi aşteptase cu nerăbdare întoarcerea, pentru că aveau la masă tocătură din carne de miel şi ştia că taică-su o să-l îmbie să moaie pâinea în sos. Dar nu s-a prea bucurat de tocătură, pentru că la auzul numelui Clongowes, cerul gurii i s-a acoperit de dezgust.

— M-am întâlnit faţă-n faţă cu el, repeta domnul Dedalus pentru a patra oară; chiar la colţul scuarului.

— Atunci, bănuiesc că va reuşi să îndrepte lucrurile – mă refer la Belvedere, a observat doamna Dedalus.

— Bineînţeles. Nu-ţi spun că el e acum preşedintele regional al Ordinului!

— Nicio clipă nu mi-a surâs ideea să-l trimitem la colegiul „Fraţii creştini”, a răspuns doamna Dedalus.

— La naiba cu „Fraţii creştini”! Cum aşa, să fie coleg cu Paddy Împuţitu’ şi cu Mickey Glod? Nu, din moment ce a intrat la iezuiţi, aici trebuie să rămână. O să-i fie de mare folos în viitor. Ăştia se pricep să-ţi aranjeze o situaţie.

— Şi-s un ordin bogat, nu-i aşa, Simon?

— Desigur. O duc bine, îţi spun eu. Ai văzut masa lor la Clongowes. Se îndoapă, zău aşa, ca nişte cocoşi de

luptă.

Domnul Dedalus i-a împins lui Stephen platoul şi l-a poftit să dea gata tot ce mai rămăsese pe el.

— Hei, Stephen, bătrâne, acum trebuie să pui şi tu umărul la treabă. Ai avut parte de destulă vacanţă.

— O, sunt convinsă că o să fie foarte silitor, a intervenit doamna Dedalus, mai ales că o să-l aibă şi pe Maurice alături.

— Ah, sfinte Pavel, am şi uitat de Maurice, a exclamat domnul Dedalus. Hei, Maurice, vino aici, năzdrăvanule cu cap pătrat. Ştii că te trimit la şcoală, unde o să te înveţe să citeşti: c.a.p. cap. Şi o să-ţi cumpăr şi o batistuţă ca să-nveţi să-ţi ştergi nasul, mucosule. N-o să fie nostim?

Maurice a rânjit către taică-su şi pe urmă către frate-su. Domnul Dedalus şi-a înfipt monoclul în orbită şi s-a uitat cu gravitate la ambii săi fii. Stephen şi-a molfăit bucata de pâine fără să răspundă privirii tatălui său.

— Apropo, şi-a amintit în cele din urmă domnul Dedalus, rectorul, sau mai bine zis preşedintele regional, mi-a povestit despre păţania ta cu părintele Dolan. Zicea că eşti un pişicher neruşinat.

— Ei, nu, Simon! a protestat doamna Dedalus.

— Nu-s cuvintele lui! Dar mi-a istorisit totul în amănunt. Am stat la o parolă, ştii, şi trecând de la una la alta, am ajuns şi aici. Şi, fiindcă veni vorba, despre cine crezi că mi-a spus c-o să pună mâna pe slujba de la corporaţie? Las’ că-ţi spun eu mai târziu. Ei, aşa cum ziceam, am stat de vorbă foarte deschis şi, la un moment dat, m-a întrebat dacă amicul nostru de aici mai poartă ochelari, după care mi-a povestit toată tărăşenia.

— Şi era supărat, Simon?

— Supărat? Nici vorbă! Un *puşti bătăios*, aşa l-a numit.

Domnul Dedalus a imitat tonul nazal, afectat, al preşedintelui.

— „Părintele Dolan şi cu mine, când i-am povestit de

vizita puştiului, ne-am prăpădit de râs. *Ar trebui să ai grijă, părinte Dolan*, i-am spus, *că s-ar putea ca tânărul Dedalus să-ţi ardă de două ori câte nouă la palmă!* Ne-am prăpădit de râs. Ha! Ha! Ha!”

Domnul Dedalus s-a întors către soţia lui şi i s-a adresat pe vocea lui firească:

— Asta-ţi dovedeşte cum se pricep ei să-i trateze pe băieţi. Nimeni nu se poate întrece în diplomaţie cu iezuiţii.

A imitat iar tonul preşedintelui şi a repetat:

— „Le-am povestit tuturor la cină despre întâmplarea cu părintele Dolan şi ne-am tăvălit de râs. Ha! Ha! Ha!”

* * *

A venit şi seara spectacolului de Rusalii, iar Stephen urmărea de la fereastra vestiarului mica pajişte iluminată de şiruri de lampioane chinezeşti. Se uita la spectatorii care coborau treptele caselor şi intrau în sala de teatru. Organizatorii, înţoliţi în haine de seară, foşti elevi ai colegiului Belvedere, se adunaseră în grup în faţa intrării şi-i conduceau ceremonios pe spectatori. În ţâşnirea de lumină a unui lampion, Stephen a recunoscut faţa zâmbitoare a unui preot. Pentru a lărgi spaţiul din faţa altarului, sfânta cuminecătură fusese scoasă din tabernacul şi primele şiruri de bănci fuseseră împinse în spate. De-a lungul pereţilor se înşirau maldăre de haltere şi de măciuci indiene; greutăţile fuseseră îngrămădite într-un colţ, şi în mijlocul unor munţi de papuci de gimnastică, tricouri şi maiouri maronii, aruncate claie peste grămadă, se înălţa semeţ calul pentru sărituri, înveşmântat în piele, aşteptându-şi intrarea în scenă. Un scut mare de bronz, cu vârf de argint, sprijinit de panoul altarului, îşi aştepta rândul să fie cărat pe scenă şi plantat în mijlocul echipei câştigătoare, la sfârşitul demonstraţiei de gimnastică. Stephen, deşi fusese ales secretar al secţiei de gimnastică, din respect pentru faima lui de autor al unor compuneri literare, nu primise niciun rol în prima parte a

programului, urmând să apară abia în sceneta din partea a doua, în care i se repartizase rolul principal, adică cel al unui pedagog caraghios. I se alesese acest rol tocmai din cauza atitudinii sale serioase şi a sobrietăţii felului său de a fi, pentru că acum ajunsese la sfârşitul celui de-al doilea an al său la Belvedere, în secţia a doua.

O hoardă de boboci, în pantaloni scurţi albi şi maiouri, ieşiseră bocănind de pe scenă şi intraseră în capelă, trecând prin vestiar. Vestiarul şi capela roiau de băieţi şi de profesori agitaţi. Sergentul major chel şi rotofei se asigura de rezistenţa trambulinei de pe care se sărea peste cal, încercând-o cu piciorul. Tânărul zvelt, într-o manta lungă, care urma să prezinte o demonstraţie specială de jonglerie cu măciuci, stătea prin apropiere, urmărind totul cu interes, iar măciuliile argintii al măciucilor i se iveau din buzunarele adânci ale mantalei. O nouă echipă se pregătea să intre în scenă, în răpăitul halterelor de lemn, şi un prefect nervos îi mâna pe băieţi prin vestiar ca pe un cârd de gâşte, fâlfâindu-şi aripile sutanei şi zorindu-i pe cei mai îngălaţi. O trupă de ţărani napolitani îşi repetau paşii de dans în capătul capelei, unii unduindu-şi braţele deasupra capetelor, alţii legănându-şi coşurile cu violete de hârtie şi făcând plecăciuni graţioase. Într-un colţ întunecat al capelei, în apropiere de altar, îngenunchease o cucoană bătrână, corpolentă, înfăşurată în ample fuste negre. Când s-a ridicat, a ieşit la iveală o siluetă firavă, îmbrăcată în roz, purtând o perucă blondă buclată şi o pălărie de pai demodată; sprâncenele îi erau desenate cu un dermatograf negru şi obrajii delicat pudraţi şi rujaţi. Un murmur de curiozitate s-a răspândit prin capelă la dezvăluirea acestei figuri feciorelnice. Unul dintre prefecţi s-a apropiat de colţişorul cufundat în întuneric, zâmbind şi dând din cap, şi, făcând o plecăciune în faţa bătrânei, a rostit voios:

— Doamnă Tallon, ce-i aici, o domnişorică frumoasă sau o păpuşă?

Pe urmă, aplecându-se ca să vadă mai bine faţa zâmbitoare şi machiată, umbrită de dantelele pălăriei, a exclamat:

— Nu! Pe cuvântul meu, cred că, până la urmă, e chiar micul Bertie Tallon.

Din postul lui de observaţie de lângă fereastră, Stephen i-a auzit râzând pe bătrânică şi pe preot şi a prins murmurul de admiraţie al elevilor care se întreceau să-l vadă pe băieţaşul travestit pentru dansul pălăriei de soare pe care urma să-l interpreteze de unul singur. La un moment dat, Stephen a avut o tresărire de nerăbdare. A lăsat să-i cadă dintre degete marginea storului ridicat şi, coborând de pe banca pe care se urcase, a ieşit din capelă. A trecut de clădirea şcolii şi s-a oprit sub umbrarul de la marginea grădinii. Dinspre teatrul aflat în faţa lui răzbeau larma înnăbuşită a publicului şi frânturi răzleţe de fanfară militară. Lumina izbucnea prin tavanul de sticlă al pavilionului, inundând teatrul care părea o arcă festivă, ancorată printre bolovanii masivi ai caselor, o arcă legată de ţărm prin cablurile gingaşe ale lampioanelor. O uşă laterală a teatrului s-a deschis brusc şi o ţâşnire de lumină a poleit deodată iarba. Odată cu lumina, a năvălit din arcă şi un val de muzică, preludiul unui vals, dar, în clipa când uşa laterală s-a închis, a mai dăinuit doar ritmul fantomatic al muzicii. Melodioasele acorduri iniţiale, lascivitatea şi supla lor unduire i-au amintit de incomunicabila emoţie care-i pricinuise neastâmpărul ciudat al acelei zile şi gestul de nerăbdare care-l alungase afară din capelă. Tulburarea se răspândea din el ca o revărsare de sunete şi, săltată de fluxul muzicii, arca se lăsa purtată de valuri, antrenând în siajul ei cablurile de lampioane. Deodată, un zgomot ca de artilerie miniaturală i-a oprit plutirea: cascada de aplauze care saluta intrarea în scenă a echipei de haltere.

La capătul umbrarului, în apropiere de ieşirea în stradă, sclipea în beznă o luminiţă trandafirie şi, când Stephen s-a apropiat de ea, a simţit în nări o vagă

mireasmă. Doi băieţi fumau la adăpostul unei arcade şi, chiar înainte de a le putea distinge chipurile, l-a recunoscut, după voce, pe Heron.

— Ah, iată-l pe nobilul Dedalus! s-a auzit un glas puternic, gutural. Să-l întâmpinăm pe prietenul nostru de încredere.

Manifestarea de bun venit s-a încheiat cu un hohot de râs lipsit de veselie, când Heron i-a făcut o reverenţă după care a pornit să râcâie pământul cu vârful bastonului.

— Da, iată-mă, a ripostat Stephen, oprindu-se locului şi plimbându-şi privirea de la unul la celălalt.

Nu-l cunoştea pe cel de-al doilea băiat, dar în licărul focurilor de ţigară a putut distinge un obraz palid, spilcuit, traversat de un zâmbet lenevos, o siluetă înaltă, încotoşmănată într-un palton şi o pălărie tare. Heron nu s-a ostenit să facă prezentările, ci s-a mulţumit doar să adauge:

— Tocmai îi spuneam prietenului meu Wallis ce nostimadă ar ieşi astă-seară dacă, în rolul profesorului pe care-l joci tu, l-ai imita pe rector; ar fi o farsă irezistibilă.

Heron a făcut o încercare stângace de a imita, pentru prietenul său Wallis, vocea baritonală, afectată, a rectorului, pe urmă, râzând de propriul lui eşec, i-a cerut lui Stephen s-o facă.

— Hai, Dedalus, tu îl imiţi straşnic. *Dacă nuu vrea să ascuulte nici de Biseerică, să fie pentru tiine ca un păgân şi ca un vaameş.26*

Imitaţia a fost împiedicată de o uşoară expresie de furie din partea lui Wallis, căruia i se înţepenise ţigara în ţigaret.

— Fir-ar să fie scârboşenia asta de ţigaret, a exclamat scoţându-şi muştiucul dintre buze, zâmbind şi încruntându-se îngăduitor. Mereu se înţepeneşte. Foloseşti şi dumneata un ţigaret?

— Eu nu fumez, a răspuns Stephen.

— Nu, a întărit Heron. Dedalus e un elev model. Nu

fumează, nu frecventează serbările, nu flirtează, nu înjură pe nimeni şi nimic.

Stephen a clătinat din cap şi s-a uitat zâmbind la faţa îmbujorată şi mobilă a rivalului său, ascuţită ca un cioc de pasăre. În repetate rânduri i se păruse ciudat că Vincent Heron avea un chip de pasăre şi un nume de pasăre27. Pe frunte îi juca un smoc de păr gălbior, ca o creastă zburlită; avea o frunte îngustă şi osoasă, un nas subţire şi coroiat, de o parte şi de alta a căruia erau plantaţi ochii cei mai apropiaţi cu putinţă, deschişi la culoare şi inexpresivi. Erau colegi şi rivali. Şedeau unul lângă celălalt în clasă, îngenuncheau împreună în capelă, trăncăneau împreună la masă, după rugăciuni. Cum elevii din secţia întâi erau o hoardă de prostănaci, Stephen şi Heron se situaseră, pe parcursul anului, ca fruntaşii clasei. Ei doi erau cei care se duceau împreună la rector să-i ceară câte o zi liberă sau să intervină ca vreun coleg să fie iertat.

— Apropo, l-am văzut pe taică-tău intrând în teatru.

Surâsul de pe faţa lui Stephen a pierit brusc. Orice aluzie la tatăl lui venită de la un coleg sau de la un profesor îi răvăşea întreg calmul. Un moment a aşteptat, într-o tăcere timorată, să audă ce mai avea Heron de spus. Dar acesta din urmă n-a făcut decât să-i tragă un ghiont şi să-i declare:

— Eşti o mare licheluţă, Dedalus.

— De ce?

— S-ar spune că eşti nevinovăţia întruchipată. Dar de fapt zace în tine o mare licheluţă.

— Pot să te întreb ce anume vrei să spui? i s-a adresat Stephen politicos.

— Poţi să mă întrebi, a replicat Heron. Las' c-am văzut-o noi, aşa-i c-am văzut-o, Wallis? Şi-i drăguţă de-ţi ia ochii. Da-i şi foarte curioasă: *Domnule Dedalus, ce rol joacă Stephen? Stephen n-o să cânte, domnule Dedalus?* Şi taică-tău se zgâia la ea prin monoclul ăla de care face atâta caz, şi din felul în care o privea am dedus că bătrânul

îţi ştie năravul. Dar mie, în locul tău, nici că mi-ar păsa. Tipa îţi ia ochii. Nu-i aşa, Wallis?

— Nu-i deloc rău, a apreciat Wallis liniştit, în timp ce încerca să-şi potrivească iar ţigaretul în colţul gurii.

O împunsătură de furie a trecut vertiginos prin mintea lui Stephen la auzul acestor aluzii lipsite de delicateţe, rostite în faţa unui străin. El unul nu găsea nimic amuzant în interesul şi preocuparea manifestate de o fată. Întreaga zi se gândise numai la schimbările lor de niveluri din tramvaiul de la Harold’s Cross, la fluxul de emoţii ciudate care-i inundase toată făptura, şi la poemul pe care simţise nevoia să-l scrie. Întreaga zi îşi făurise în minte imaginea unei noi întâlniri cu ea, pentru că ştia că va veni la spectacol. Vechiul neastâmpăr îi tulburase din nou liniştea, acelaşi freamăt ca în seara petrecerii, aceeaşi frământare care nu-şi putuse găsi alinare în versuri. Între atunci şi acum trecuseră doi ani de timp şi de cunoaşteri, care nu-i mai îngăduiau aceleaşi încercări de domolire, aşa încât întreaga zi se lăsase străbătut de adierile unei duioşii melancolice, care ba îl inunda, ba se retrăgea în ea însăşi, răscolindu-l cu gânduri neguroase şi impulsuri ciudate, storcându-l de vlagă, până când gluma prefectului cu băieţaşul machiat l-a împins la un gest de nervoasă nerăbdare.

— Aşadar trebuie să recunoşti, a continuat Heron, că de astă dată te-ai dat de gol. Cu mine n-o mai poţi face pe sfântul, asta-i limpede ca bună ziua.

Un nou hohot de râs lipsit de veselie i-a scăpat de pe buze şi, aplecându-se, l-a lovit uşor pe Stephen cu bastonul peste fluierul piciorului, în chip de glumeaţă mustrare.

Lui Stephen îi trecuse împunsătura de mânie. Nu se simţea nici flatat, nici fâstâcit, nu dorea decât ca farsa să înceteze. Nu-l mai irita ceea ce la început i se păruse a fi o stupidă lipsă de delicateţe, pentru că ştia bine că zeflemelile lor nu puteau periclita imaginea din mintea lui, astfel încât oglindea şi el zâmbetul fals al rivalului său.

— Recunoaşte! a repetat Heron, lovindu-l din nou cu bastonul pe fluierul piciorului.

O lovitură care se voia glumeaţă, dar care, de astă dată, a fost ceva mai dureroasă decât predecesoarea ei. Stephen a simţit o usturătură şi o uşoară arsură a pielii şi, înclinându-se obedient, ca şi cum s-ar fi adaptat la atitudinea haioasă a colegului său, a început să recite *Confiteor28*.

Episodul s-a terminat cu bine, pentru că atât Heron, cât şi Wallis au izbucnit în râs indulgent în faţa ereziei.

Spovedania formală venea doar de pe buzele lui Stephen şi, în timp ce rostea cuvintele, îşi aduse aminte dintr-odată de o altă scenă, revenită, ca prin magie, în clipa când observase uşoara grimasă de cruzime din colţurile surâsului lui Heron, simţise familiara atingere a bastonului pe fluierul piciorului şi auzise familiara poruncă mustrătoare: „Recunoaşte!”

Lucrurile se petrecuseră spre sfârşitul primului semestru trăit în colegiu. Sensibilitatea lui era încă traumatizată de durităţile unui mod de viaţă superficial şi meschin. Sufletul îi era încă tulburat şi deprimat de opacul fenomen numit Dublin. Venise acolo după doi ani de huzur şi reverie şi plonjase în miezul unor scene insolite, populate de întâmplări şi figuri care-l afectau până în cele mai intime fibre, îl îndepărtau sau îl ademeneau şi, fie că-l ademeneau sau îl îndepărtau, îi stârneau nelinişti şi gânduri amare. Timpul liber din afara obligaţiilor şcolare şi-l petrecea în tovărăşia unor scriitori distructivi, ale căror ironii şi violenţe de limbaj făceau să-i încolţească anumiţi fermenţi în creier, înainte de a i se strecura în scrierile lui încă imature.

Compunerea era pentru el preocuparea de bază a săptămânii şi, în fiecare zi de marţi, când pleca de acasă spre şcoală, încerca să-şi ghicească soarta după incidentele de pe traseu, alegându-şi ca reper vreun pieton care păşea în faţa lui, accelerându-şi mersul ca să-l

depăşească înainte de atingerea unui anumit obiectiv sau înfigându-şi, scrupulos, tălpile în spaţiul dintre dalele trotuarului şi încercând să prevadă din toate aceste semne dacă în acea săptămână va fi sau nu primul la compunere.

Într-o anumită zi de marţi, lanţul triumfurilor sale s-a frânt brutal. Domnul Tate, profesorul de engleză, şi-a îndreptat spre el degetul arătător şi a declarat fără ocolişuri:

— Băiatul ăsta dă dovadă de erezie în compunerea lui.

O tăcere de mormânt s-a înstăpânit peste clasă. Domnul Tate n-a ştirbit-o, dar şi-a înfipt mâna între picioarele încrucişate, iar pânza puternic scrobită a cămăşii i-a foşnit pe ceafă şi la încheieturile mâinilor. Stephen nu şi-a înălţat privirea. Era o dimineaţă de primăvară crudă şi ochii lui slabi îl usturau. Era conştient de eşec şi de faptul că fusese dat în vileag, era conştient de nimicnicia minţii lui şi a vieţii de acasă şi simţea pe ceafă înţepătura tăioasă a gulerului răsfrânt şi ros.

Un hohot scurt de râs scos de domnul Tate a mai înviorat clasa.

— Poate că nu ţi-ai dat seama, a spus profesorul.

— În ce loc? a întrebat Stephen.

Domnul Tate şi-a retras mâna scormonitoare şi a netezit compunerea.

— Aici. Unde-i vorba de Creator şi de suflet. Hm... hmmm hmmm! Aha! *Fără putinţa de a ne apropia vreodată de El*. Asta-i erezie.

— Am vrut să spun... *fără putinţa de a atinge vreodată perfecţiunea Lui.*

Era un act de supunere şi domnul Tate, domolit, i-a împăturit compunerea şi i-a înmânat-o, spunându-i:

— O!... Ah!... fără putinţa de a-i atinge perfecţiunea. Asta-i cu totul altceva.

Dar clasa nu părea la fel de împăcată cu ideea. Deşi nimeni nu a discutat cu el după cursuri despre problema în

speţă, Stephen a simţit plutind în jurul lui un soi de vagă bucurie maliţioasă.

Câteva seri după acea dezvăluire publică, mergea pe Drumcondra Road, ca să ducă o scrisoare, când a auzit un glas poruncindu-i:

— Stai!

A întors capul şi a văzut trei băieţi din clasa lui, care se îndreptau spre el în albastrul serii. Heron era cel care strigase şi acum păşea în frunte, flancat de cei doi însoţitori, plesnind aerul, în ritmul paşilor, cu bastonul lui subţire; Boland, prietenul lui Heron, mergea alături de el, cu un rânjet larg zugrăvit pe faţă, iar Nash venea la câţiva paşi în urma lor, răsuflând greoi din pricina ritmului zorit şi bălăbănindu-şi capul mare, roşcovan.

De îndată ce au cotit în Clonliffe Road, băieţii au început să vorbească despre cărţi şi despre scriitori, menţionând cărţile pe care le citeau şi lăudându-se cu numărul mare de volume aflate acasă, în bibliotecile taţilor. Stephen îi asculta cu oarecare mirare, pentru că Boland era cel mai bleg elev din clasă, iar Nash cel mai puturos. Într-adevăr, după ce-au pălăvrăgit despre autorii favoriţi, Nash şi-a declarat predilecţia pentru Căpitanul Marryat29, pe care el îl considera cel mai mare scriitor.

— Vax! l-a repezit Heron. Întreabă-l pe Dedalus. Dedalus, care-i cel mai mare scriitor?

Stephen a perceput nota zeflemitoare a întrebării şi a răspuns:

— Cel mai mare prozator?

— Da.

— Cred că Newman30.

— Cardinalul Newman? a întrebat Boland.

— Da, a confirmat Stephen.

Rânjetul de pe faţa pistruiată a lui Nash s-a lărgit şi mai mult, când acesta i s-a adresat lui Stephen:

— Zău, Dedalus, îţi place cardinalul Newman?

— Ei, a intervenit Heron, lămurindu-i pe ceilalţi doi:

unii afirmă că Newman ar fi cel mai bun stilist în proză. Dar, fără îndoială, nu e poet.

— Şi cine-i cel mai bun poet, Heron? a întrebat Boland.

— Lord Tennyson, fireşte.

— A, da, Tennyson, a întărit Nash. Avem acasă o carte cu toate poeziile lui.

La auzul acestor cuvinte, Stephen a uitat că-şi jurase să-şi ţină gura, şi nu s-a putut opri să nu exclame:

— Tennyson, poet! Nu-i decât un versificator.

— Haide, haide! l-a repezit Heron. Toată lumea ştie că Tennyson e cel mai mare poet.

— Şi cine consideri tu c-ar fi cel mai mare poet? a întrebat Boland, înghiontindu-l cu cotul pe prietenul său.

— Byron, bineînţeles, a afirmat Stephen.

Heron a dat semnalul şi toţi trei au izbucnit într-un râs dispreţuitor.

— De ce râdeţi? a întrebat Stephen.

— De tine, l-a informat Heron. Auzi, Byron cel mai mare poet! E poetul oamenilor lipsiţi de cultură.

— Mare scofală de capul lui! a apreciat Boland.

— Tu să-ţi ţii gura! l-a repezit Stephen, întorcându-se spre el. Tot ce ştii tu despre poezie e ce-ai mâzgălit pe dalele din curte, şi pentru care era să fii pedepsit cu carcera.

Într-adevăr, se părea că Boland scrisese pe asfaltul din curte un cuplet privitor la un coleg de clasă care, de multe ori, pleca de la şcoală acasă călare pe un ponei:

Când Tyson a pornit spre Ierusalim călareA căzut şi s-a izbit unde-l durea mai tare. Ieşirea lui Stephen le-a închis gura celor doi, dar Heron tot nu s-a lăsat:

— În orice caz, Byron a fost un eretic şi un om imoral.

— Nu mă interesează ce-a fost, a strigat Stephen cu ardoare.

— Nu te interesează dacă a fost sau nu eretic? a izbucnit Nash.

— Ce ştii tu despre toate astea? a continuat Stephen să strige. Nici tu, nici Boland n-aţi citit vreodată altceva decât vreo parodie.

— Ştiu că Byron a fost un netrebnic.

— Ia puneţi mâna pe ereticul ăsta! a poruncit Heron.

Într-o clipă, Stephen s-a pomenit prizonier:

— Tate te-a făcut ieri să-ţi iei nasul la purtare cu erezia din compunerea ta, a stăruit Heron.

— Las’ că-i spun eu mâine, l-a ameninţat Boland.

— Nu zău? l-a ironizat Stephen. O să-ţi fie frică să deschizi măcar gura.

— Frică?

— Da. O să dârdâi de frică.

— Măsoară-ţi cuvintele! a strigat Heron lovindu-l pe Stephen cu bastonul peste picioare.

A fost semnalul dezlănţuirii bătăliei. Nash i-a imobilizat braţele la spate, iar Boland a cules din rigolă un cotor lung de varză. În timp ce se zbătea şi se zvârcolea sub loviturile de baston şi împunsăturile cotorului noduros, Stephen era împins de atacatori într-un gard de sârmă ghimpată.

— Recunoaşte că Byron e un poet prost.

— Nu!

— Recunoaşte!

— Nu!

— Recunoaşte!

— Nu! Nu!

În cele din urmă, după un efort de răsuceli şi smuceli, a reuşit să se elibereze. Călăii lui au luat-o pe Jones’s Road, hăhăind şi bătându-şi joc de el, iar Stephen, cu hainele sfâşiate, faţa tumefiată şi respiraţia gâfâită, s-a împleticit în urma lor, orbit de lacrimi, sughiţând de plâns şi încleştându-şi pumnii.

Acum, în timp ce recita rugăciunea *Confiteor*, sub râsetele îngăduitoare ale ascultătorilor săi, iar scenele acestui episod odios îi fulgerau usturător prin memorie, se

întreba cum de nu le poartă niciun fel de pică celor care-l torturaseră. Nu uitase nicio urmă a laşităţii şi cruzimilor lor, dar amintirea nu-i mai atingea nicio fibră de furie. Toate descrierile de iubire pătimaşă şi de ură pe care le întâlnise în cărţi i se păruseră ireale. Chiar şi în noaptea aceea teribilă, când se poticnise orbeşte pe Jones’s Road îndreptându-se spre casă, chiar şi atunci simţise un impuls puternic, care-l golea parcă, îl desfolia de mânia spontan încolţită în el, cu uşurinţa cu care cojeşti un fruct de pieliţa lui moale.

A rămas în picioare, alături de cei doi parteneri, la capătul umbrarului, ascultându-le, indiferent, vorbăria, sau ropotele de aplauze care răzbeau din teatru. Ea era acolo, înăuntru, printre ceilalţi, aşteptându-l poate să apară. Încerca să-i evoce chipul în gând, dar nu izbutea. Nu-şi putea aminti decât că în seara cu pricina purtase pe cap un şal înfăşurat ca o glugă şi că ochii ei negri îl îmbiau şi, în acelaşi timp, îl înfrânau. Se întreba dacă şi el îi umpluse gândurile, aşa cum ea îi umpluse lui toate gândurile. În întuneric, neobservat de ceilalţi doi, şi-a adăpostit degetele în palma celeilalte mâini, abia atingând-o şi totuşi apăsând-o uşor, ca un fulg. Dar apăsarea degetelor ei fusese mai fragilă şi, în acelaşi timp, mai fermă. Şi, brusc, amintirea atingerii degetelor ei i-a înfiorat creierul şi trupul, ca o undă caldă, invizibilă.

Un băiat venea spre ei alergând sub umbrar. Era emoţionat, cu răsuflarea tăiată.

— Ah, Dedalus, Boyle stă ca pe jăratic din cauza ta. A zis să vii imediat şi să te îmbraci pentru piesă. Hai, grăbeşte-te!

— O să vină când o să aibă el chef, i-a răspuns Heron mesagerului, vorbindu-i de sus.

Băiatul s-a întors spre Heron şi a repetat:

— Dar Boyle stă cu fundu’ pe jăratic.

— Te rog transmite-i lui Boyle complimente din partea mea şi spune-i că-l trimit la naiba.

— Bine, e timpul să plec, a hotărât Stephen, care nu-şi făcea un punct de orgoliu din atâta lucru.

— În locul tău n-aş pleca, l-a mustrat Heron. Să fiu al naibii dacă i-aş da ascultare. Auzi chestie, să trimită un băiat din cursul superior să te aducă. Stă cu fundu' pe jăratic, ce să zic. Să zică mersi c-ai acceptat un rol în vechitura aia zaharisită de piesă a lui.

Spiritul ăsta de camaraderie ţâfnoasă, contestatară, de care dădea dovadă, în ultima vreme, rivalul lui, nu clintise deprinderea de calmă obedienţă a lui Stephen. Nu-i plăceau stările conflictuale şi se îndoia de sinceritatea unei astfel de camaraderii, care-i apărea ca o tristă anticipare a maturităţii de mascul. Chestiunea de onoare care se ridica acum i se părea, ca şi toate celelalte chestiuni de acest gen, neimportantă. În timp ce mintea lui plăsmuia intangibile fantasme sau se reţinea, nehotărâtă, de la asemenea plăsmuiri, în auzul lui Stephen stăruiau, constant, glasurile tatălui său şi ale magiştrilor săi care-l îndemnau să fie un domn, şi, mai presus de orice, un bun catolic. Acum însă glasurile lor aveau parcă un ecou găunos în urechile lui. Când i se deschisese perspectiva exerciţiilor de gimnastică, auzise un alt glas care-l îndemnase să fie puternic, viril şi sănătos, şi când în colegiu începuse să pulseze mişcarea de renaştere naţională, răsunase un glas nou care-l îndemnase să fie credincios patriei sale şi să lupte pentru reînvierea limbii şi tradiţiilor ei. Presimţea că, în sfera lumească, o voce pământeană o să-l îndemne să ajute prin eforturile lui la redresarea situaţiei falimentare a tatălui său, în timp ce glasurile elevilor de şcoală îi cereau să fie un coleg bun, să-i apere pe ceilalţi de pedepse şi să se străduie să obţină cât mai multe zile libere. Larma tuturor acestor glasuri amestecate şi golite de sens îi creau starea de nehotărâre care-l împiedica acum să-şi plăsmuiască în continuare fantomele. Le acorda doar o atenţie trecătoare şi era fericit numai când izbutea să le ţină la distanţă, acolo de

unde nu le putea auzi chemarea, când era singur sau în tovărăşia unor colegi fantomatici.

În vestiar, un iezuit rotofei, cu o faţă adolescentină, se ciondănea cu un bărbat mai vârstnic, îmbrăcat în haine albastre jigărite, în legătură cu fardurile şi bucăţile de cretă. Băieţii care fuseseră deja machiaţi se învârteau prin jur sau stăteau locului, stingheriţi, atingându-şi pe furiş feţele cu buricele degetelor. Un alt tânăr iezuit, venit în vizită la colegiu, stătea în mijlocul vestiarului, legănându-se ritmic de pe vârfurile pantofilor pe călcâie, şi apoi îndărăt pe vârfuri, ţinându-şi mâinile adânc îngropate şi împinse înainte în buzunarele laterale. Avea un cap mic, încununat de bucle roşcate, lucioase, iar faţa lui proaspăt bărbierită se asorta cu perfecţiunea imaculată a sutanei şi cu pantofii strălucitori.

Privind balansul ritmic al acestei siluete şi încercând să surprindă tâlcul zâmbetului ironic care flutura pe buzele preotului, lui Stephen i-au revenit în minte nişte vorbe rostite de tatăl lui înainte de a-l fi trimis la Clongowes, anume că poţi recunoaşte întotdeauna un iezuit după vestimentaţie. A avut impresia că sesizează o similitudine între felul de a gândi al tatălui său şi cel al preotului zâmbitor şi impecabil îmbrăcat; şi, totodată, încerca senzaţia unei profanări a misiunii preotului sau poate chiar a vestiarului, a cărui linişte era acum spartă de conversaţii şi de glasurile gălăgioase şi a cărui atmosferă era viciată de mirosurile înţepătoare ale gazului aerian şi ale alifiilor.

În timp ce bărbatul mai vârstnic îi desena riduri pe frunte şi-i vopsea fălcile cu negru şi albastru, Stephen asculta distrat glasul tânărului iezuit rotofei care îi cerea să vorbească limpede pe scenă şi să-şi accentueze ideile şi argumentele. Auzea fanfara cântând arii din opera *Crinul din Killarney*, ceea ce însemna că în câteva minute va fi ridicată cortina. Nu avea niciun pic de trac, dar rolul pe care urma să-l interpreteze i se părea umilitor. Câteva replici care îi răsunau în minte l-au făcut să simtă că-i ard

obrajii machiaţi. Dar a revăzut în gând ochii ei serioşi şi ademenitori urmărindu-l din public, şi imaginea lor i-a spulberat pe dată scrupulele şi i-a înviorat încrederea. S-ar fi zis că i se insuflase o fire nouă: se răspândise în el beţia entuziasmului şi a tinereţii care i-a risipit neîncrederea posomorâtă. O clipă s-ar fi zis că fusese într-adevăr înveşmântat în mantia tinereţii şi, acolo, în culise, printre ceilalţi actori, a împărtăşit bucuria comună în timp ce cortina era ridicată; în urma smucelilor violente ale doi preoţi robuşti.

Câteva momente mai târziu s-a găsit pe scenă, sub lumina stridentă a gazului, în faţa decorului înecat în umbră şi a vidului cu nenumăratele capete. A constatat cu surprindere că piesa, care la repetiţii i se păruse a fi un text leşinat şi dezbinat, căpătase brusc o viaţă proprie. Părea acum să se interpreteze singură, cu de la sine putere, în timp ce el şi colegii lui doar o susţineau prin rolurile lor. Când a căzut cortina pe scena finală, a auzit vidul fremătând de aplauze şi, printr-o crăpătură laterală, a văzut masivul corp nediferenţiat, în faţa căruia evoluase el, divizat acum, ca prin magie, în contururi de capete şi în grupuri mobile, distincte.

A ieşit repede din scenă, a dezbrăcat veşmintele în care era deghizat şi, traversând capela, a ieşit în grădină. Acum că piesa se terminase, nervii lui erau avizi de o nouă aventură. Alerga grăbit de parcă ar fi vrut s-o înşface. Uşile teatrului erau larg deschise şi publicul se revărsa prin ele pe aleile care, într-un anume moment, i se păruseră cabluri ce fixau o arcă de uscat; se legănau în briza serii câteva lampioane, licărind mohorât. A urcat în grabă treptele grădinii, de parcă s-ar fi temut să nu-i scape vreo pradă, şi şi-a croit drum prin mulţime, trecând pe lângă cei doi iezuiţi care supravegheau exodul, făceau plecăciuni şi strângeau mâinile spectatorilor. Stephen se împingea nervos printre oameni, prefăcându-se a fi mai grăbit decât era, fără să ia în seamă zâmbetele şi privirile

şi coatele pe care şi le dădeau oamenii când îi observau capul pudrat.

Când a ajuns la scări, i-a văzut pe ai lui care-l aşteptau sub primul felinar. Dintr-o privire şi-a dat seama că în grup se găseau numai persoane din familie, ceea ce l-a făcut să coboare scările în goană, clocotind de furie.

— Trebuie să transmit un mesaj jos, în George’s Street, l-a anunţat din mers pe tatăl lui. O să ajung acasă după voi.

Fără să mai aştepte întrebările tatălui, a traversat în fugă şoseaua şi a pornit să coboare dealul cu o viteză primejdioasă. Habar n-avea încotro se îndreaptă. În sufletul lui, mândria, speranţa şi dorinţa fumegau ca nişte ierburi arse, călcate în picioare, înălţând spre mintea lui aburii unei tămâi care-i ardeau ochii minţii. Alerga pe deal în jos năucit de puhoiul aburilor subit iscaţi de mândria rănită, speranţa dezamăgită şi dorinţa neîmplinită.

Aburi îi împâcleau ochii îndureraţi cu fumuri dense şi înnebunitoare care, până la urmă, se risipeau deasupra şi dincolo de capul lui, lăsându-i din nou aerul cristalin şi rece.

Ochii îi erau încă înceţoşaţi, dar nu-l mai usturau.

O anumită forţă, înrudită cu cea care adeseori îi determinase mânia sau resentimentele să se dizolve, să se desprindă de el, îi încetinea acum paşii, îndreptându-i către odihnă. S-a oprit locului, şi-a ridicat privirea spre portalul sinistru al morgii, şi de acolo spre aleea laterală, întunecată, pietruită. A văzut înscrisă pe zid indicaţia *Lotts* şi a tras în piept aerul greu, rânced.

„Ăsta-i miros de urină de cal şi de fân putrezit”, şi-a spus în sinea lui. „E o aromă sănătoasă. O să-mi liniştească inima. Inima mea s-a calmat. O să mă întorc acasă.”

* * *

Stephen se găsea din nou aşezat alături de tatăl său în colţul unui compartiment de tren din gara Kingsbridge.

Călătorea, împreună cu tatăl lui, cu trenul de noapte, spre Cork. Când trenul a pornit din gară, şi-a adus aminte de mirarea lui copilărească, resimţită cu ani şi ani în urmă, şi de toate senzaţiile trăite în prima zi petrecută la Clongowes. Acum însă, nimic nu-i mai stârnea mirare. Urmărea priveliştile amurgului alunecând pe lângă tren, silenţioşii stâlpi de telegraf ivindu-se în viteză la ferestre la fiecare câteva secunde, micuţele gări luminoase, păzite de santinele mute, lăsate în urmă de tren şi licărind încă în întuneric, câteva clipe, ca nişte grăunţe de foc zvârlite îndărăt, peste umăr, de un alergător.

Asculta, lipsit de interes, amintirile tatălui său despre Cork şi diferitele întâmplări din tinereţea lui, povestiri întrerupte de câte un oftat sau de câte o duşcă din sticla plată de buzunar, ori de câte ori se ivea în memorie imaginea vreunui prieten dispărut, sau când povestitorul îşi amintea brusc de scopul vizitei actuale. Stephen asculta, dar nu încerca niciun strop de milă. Aspectele morţii îi erau încă străine, cu excepţia dispariţiei unchiului Charles, imagine care, în ultima vreme, începuse să i se eclipseze în minte. Dar ştia bine, totuşi, că proprietatea lui taică-su urma să fie scoasă la licitaţie, şi prin această înstrăinare, lumea îi arunca o aprigă negare a fanteziilor lui.

Când au ajuns la Maryborough a adormit. Şi când s-a deşteptat, trenul tocmai ieşea din Mallow, iar pe bancheta din faţa lui dormea, lungit, taică-su. Câmpiile erau scăldate în lumina rece a zorilor, care învăluia ogoarele pustii şi căsuţele încă oblonite. Privind ţinutul cufundat în tăcere sau ascultând respiraţia grea a tatălui său şi mişcările adormite ale acestuia, Stephen îşi simţea mintea fascinată de teroarea somnului. Vecinătatea unor necunoscuţi adormiţi îi insufla o spaimă stranie, de parcă oamenii aceia nevăzuţi, cufundaţi în somn i-ar fi putut face vreun rău. Se ruga să vină mai repede ziua. Şi ruga lui, care nu era adresată nici lui Dumnezeu şi nici vreunui sfânt, i-a iscat

un fior rece când răcoarea zorilor s-a strecurat printr-o crăpătură a uşii compartimentului, s-a furişat spre picioarele lui şi a sfârşit în vălmăşagul unor cuvinte răzleţe, lipsite de sens, pe care le adapta ritmului obsedant al roţilor de tren; în tăcere, stâlpii de telegraf, care se fugăreau din patru în patru secunde, stăvileau, ca între portative de partituri muzicale, galopul notelor. Această muzică furibundă îi domolea totuşi spaima şi, sprijinindu-şi fruntea de chenarul ferestrei, a închis din nou ochii.

Au străbătut într-o trăsură oraşul Cork, în primele mijiri ale dimineţii, iar Stephen şi-a completat somnul într-o cameră din hotelul Victoria. Razele calde, luminoase, ale soarelui străpungeau ferestrele, şi de afară răzbăteau înăbuşit zgomotele oraşului. Tatăl său stătea în faţa oglinzii de pe măsuţa de toaletă şi îşi examina cu grijă părul, faţa şi mustaţa, ba împingându-şi capul peste urciorul cu apă, ba trăgându-şi-l în spate, ba aplecându-l într-o parte, ca să se vadă mai bine. În timpul acestui balet al capului, fredona încet, ca pentru sine, un cântec cu un accent şi cuvinte ciudate:

Anii cruzi şi gărgăuniiÂi fac pe băieţi să se-nsoare, Aşa încât, iubito, Eu aicea nu rămân. Ce nu poate fi vindecatUrmează a fi îndurat. Aşadar, voi plecaDirect în America. Iubita mea e frumoasă, Frumoasă şi drăgăstoasă, E ca un whisky gustos, Când e proaspăt, spumos. Dar când îmbătrâneşteProspeţimea o părăseşte, Se apoşeşte, se topeşteCa roua pe creste. Căldura însorită a oraşului care pulsa dincolo de ferestre şi trilurile duioase cu care glasul tatălui lui dantela melodia ciudată, veselă şi tristă, au risipit din mintea lui Stephen toate ceţurile mohorelii de peste noapte. S-a sculat repede şi s-a îmbrăcat şi, când cântecul s-a isprăvit, a comentat:

— Ăsta-i mult mai plăcut decât toate baladele31.

— Găseşti? a întrebat domnul Dedalus.

— Mi-a plăcut.

— E un cântec vechi, a adăugat domnul Dedalus,

răsucindu-şi vârfurile mustăţii. Ah, dar ce ţi-ar mai fi plăcut dacă l-ai fi auzit pe Mick Lacy cântându-l. Sărmanul Mick Lacy! Avea el nişte întorsături în voce şi nişte adaosuri pe care eu nu le pot repeta. Băiatul ăsta ţi-ar fi cântat o baladă cum n-ai mai auzit în viaţa ta.

Domnul Dedalus a comandat la micul dejun plăcintă din carne de oaie şi, în timpul mesei, îl descosea pe chelner ca să mai afle noutăţi locale. De cele mai multe ori cei doi înţelegeau aiurea când pomeneau vreun nume, chelnerul referindu-se la purtătorul actual al numelui, iar domnul Dedalus la tatăl sau la bunicul aceluia.

— Mă rog, sper că n-au mutat din loc Queen’s College, pentru că vreau să i-l arăt fecioraşului ăstuia al meu.

Pe promenada Mardyke, copacii erau în floare. Au pătruns pe terenurile colegiului şi au străbătut patrulaterul curţii, conduşi de portarul vorbăreţ. Dar înaintau greoi pe prundiş, întrerupţi la fiecare zece paşi de opriri provocate de veştile portarului:

— Ah, nu mai spune! A murit? A murit bietul Pottlebelly?

— Da, domnule. E mort şi îngropat.

Pe parcursul acestor opriri, Stephen rămânea stânjenit în spatele celor doi, plictisit de discuţie şi aşteptând nervos să-şi reia lenta înaintare. Când au terminat traversarea curţii, nerăbdarea lui devenise febrilă. Nu înţelegea cum tatăl lui, pe care-l ştia un om cu minte vioaie şi bănuitoare, se lăsa captivat de apucăturile slugarnice ale portarului, iar dialectul hazliu din sud, care-l amuzase întreaga dimineaţă, ajunsese acum să-l agaseze.

Au intrat în amfiteatrul de anatomie, unde domnul Dedalus, ajutat de portar, s-a apucat să cerceteze pupitrele, pentru a-şi descoperi iniţialele scrijelite în lemn. Stephen rămânea în urma lor, mai copleşit ca oricând de obscuritatea şi tăcerea care domneau în amfiteatru şi de atmosfera de studiu căznit şi formal. Pe pupitrul din faţa

lui, a văzut cuvântul *Foetus*, săpat de mai multe ori în lemnul înnegrit şi pătat. Înţelesul subit al cuvântului i-a tulburat sângele: avea senzaţia că simte prezenţa studenţilor absenţi ai colegiului, şi se ferea de tovărăşia lor. Cuvântul săpat în lemn îi evocase o viziune a vieţii studenţilor, pe care cuvintele tatălui său nu izbutiseră să o schiţeze. Un student vânjos, mustăcios, cresta, plin de seriozitate, cuvântul cu un briceag. Alţi câţiva studenţi stăteau pe lângă el, râzând de strădania lui. Unul i-a tras un ghiont. Studentul voinic s-a răsucit spre el, încruntându-se. Purta haine lăbărţate cenuşii, şi cizme cafenii.

Stephen s-a auzit strigat. A coborât în grabă scările amfiteatrului, parcă pentru a se îndepărta cât mai mult de viziunea lui şi, scrutând atent iniţialele gravate de tatăl său, şi-a ascuns obrajii încinşi.

Dar când s-a întors în curtea pătrată şi s-a îndreptat spre poarta colegiului, cuvântul şi viziunea îi jucau în faţa ochilor. Îl şocase faptul că întâlnise în lumea exterioară o urmă a ceea ce i se păruse până atunci o maladie hidoasă, pur personală, a minţii sale. I se învălmăşeau acum în memorie vedeniile monstruoase care-l bântuiseră în ultima vreme. Cuvântul acela le iscase brusc şi năvalnic. Curând s-a lăsat în voia lor şi le-a îngăduit să-i invadeze şi să-i maculeze mintea, întrebându-se întruna de unde or fi încolţit, din ce lăcaş al monstruozităţilor s-or fi desprins; şi, de câte ori îl năpădeau, îl lăsau slab şi umil în faţa celorlalţi, frământat şi îngreţoşat de el însuşi.

— Ah, să vezi şi să nu crezi! Uite şi bodega, zău dacă nu! a strigat domnul Dedalus. M-ai auzit de multe ori vorbind despre bodegă, nu-i aşa, Stephen? Dădeam de multe ori câte o raită pe acolo, după ce se striga catalogul; eram o bandă întreagă, Harry Peard şi micul Jack Mountain şi Bob Dyas şi Maurice Moriarty, francezul, şi Tom O'Grady şi Mick Lacy, despre care ţi-am vorbit azi-dimineaţă, şi Joey Corbet, şi sărăcuţul de Johnny Keevers,

cel bun la inimă, care venea din Tantile.

Frunzele copacilor de pe Mardyke fremătau şi şuşoteau în lumina soarelui. O echipă de jucători de cricket a trecut pe lângă ei, tineri zvelţi, în pantaloni de flanel şi blazere, unul dintre ei purtând sacul lung, verde, cu barele porţii. Într-o străduţă liniştită, laterală, au dat peste o fanfară nemţească, alcătuită din cinci muzicanţi în uniforme ponosite şi cu instrumente jigărite, care cântau în faţa unui public de puştani vagabonzi şi de comisionari puturoşi care nu-şi vedeau de treabă. O cameristă cu şorţ şi bonetă albă uda o lădiţă cu flori de pe un pervaz, care strălucea în soare ca o lespede proaspăt văruită. Printr-o altă fereastră deschisă veneau, plutind, acorduri de pian, gamă după gamă, din ce în ce mai acute.

Stephen mergea lângă tatăl său, ascultându-i poveştile pe care le mai auzise în repetate rânduri, ascultând din nou numele celor plecaţi pe alte meleaguri sau morţi, care îi fuseseră parteneri de escapade în tinereţe. Şi o uşoară greaţă îşi făcea loc în inima lui. Se gândea la situaţia sa echivocă de la colegiul Belvedere, un băiat independent, un conducător speriat de propria-i autoritate, mândru, sensibil şi suspicios, luptându-se cu atmosfera anostă a vieţii sale şi cu răzvrătirile înăbuşite în mintea lui. Literele săpate în lemnul murdar al pupitrului se zgâiau la el, bătându-şi joc de slăbiciunile lui trupeşti, de entuziasmele lui superficiale şi făcându-l să se urască pentru demenţialele şi murdarele lui orgii mentale. Saliva din gâtlej căpătase un gust amar şi scârbos la înghiţit, iar greaţa uşoară din inimă urca spre creier, astfel încât preţ de câteva momente a închis ochii şi a păşit orbeşte, în beznă.

Continua să audă vocea tatălui său.

— Stephen, când o să te pui pe propriile tale picioare – ceea ce cred că se va întâmpla curând – ţine minte că, orice ai face, trebuie să te însoţeşti numai cu gentlemeni. Aşa cum ţi-am spus, în tinereţe am fost şi eu zvăpăiat. Dar

m-am însoţit numai cu oameni bine educaţi. Fiecare dintre noi era bun la ceva. Unul avea o voce frumoasă, altul era bun la actorie, un altul se pricepea să cânte cuplete comice, altul era bun vâslaş sau jucător de tenis, altul ştia să povestească istorioare interesante şi aşa mai departe. În orice caz, ne vedeam de treabă şi ne distram, ne trăiam viaţa, ceea ce nu ne dăuna deloc. Dar, Stephen, eram cu toţii nişte gentlemeni – cel puţin aşa cred – şi, totodată, buni patrioţi irlandezi. Cu asemenea oameni aş dori să te împrieteneşti, adică oameni de bună calitate. Îţi vorbesc ca prieten, Stephen. Nu-mi place s-o fac pe tatăl sever. Nu cred că un fiu trebuie să se teamă de tatăl lui. Nu, eu te tratez aşa cum m-a tratat bunicul tău pe mine când eram tânăr. Ne purtam mai curând ca doi fraţi decât ca tată şi fiu. N-am să uit niciodată ziua în care m-a prins fumând. Stăteam într-o zi pe South Terrace, cu câţiva băieţandri care o făceau pe grozavii şi, fireşte, ne dădeam mari, pufăind din nişte pipe lipite de colţul gurii. Pe neaşteptate, a trecut prin faţa noastră tata. N-a scos o vorbă, nici măcar nu s-a oprit. Dar, a doua zi dimineaţă, am ieşit împreună la o plimbare şi, când ne-am întors acasă, şi-a scos tabachera din buzunar şi mi-a spus: „Apropo, Simon, n-am ştiut că fumezi”, mă rog, ceva în genul ăsta. Eu am încercat să bălmăjesc ceva. „Dacă vrei să fumezi ceva bun, a continuat tata, încearcă una din ţigările astea de foi. Mi le-a dat cadou un căpitan american aseară, în port.”

Stephen a auzit glasul tatălui său spărgându-se într-un hohot de râs care semăna mai curând a hohot de plâns.

— Pe atunci, tata era cel mai chipeş bărbat din Cork, zău aşa! Femeile întorceau capul după el pe stradă.

Stephen a auzit icnetul de plâns secând zgomotos în gâtlejul tatălui său şi a deschis pleoapele, sub un impuls nervos. Lumina puternică a soarelui năvălindu-i abrupt în ochi a prefăcut cerul şi norii într-o lume fantastică de materii sumbre, despărţite între ele de spaţii ca nişte heleştee de lumină trandafirie. Până şi creierul îi era

vlăguit şi neputincios. Abia putea desluşi literele de pe firmele prăvăliilor. S-ar fi zis că, prin felul lui odios de viaţă, se situase dincolo de limitele realităţii. Nimic din lumea reală nu-l mai mişca şi nu-i mai spunea ceva decât dacă-i aducea vreun ecou al ţipetelor frenetice dinlăuntrul său. Nu se simţea în stare să răspundă nici unei chemări pământene sau omeneşti, rămânea mut şi inert la ispitele verii, la veselie, la tovărăşie tinerească, iar glasul tatălui său îl obosea şi îl deprima. Abia de-şi putea recunoaşte propriile gânduri ca fiind gândurile lui şi îşi repeta iar în minte:

— Sunt Stephen Dedalus. Păşesc lângă tatăl meu, pe care-l cheamă Simon Dedalus. Ne aflăm în Cork, în Irlanda. Cork e un oraş. Avem o cameră la hotelul Victoria. Victoria şi Stephen şi Simon. Simon şi Stephen şi Victoria. Simple nume.

Amintirea copilăriei lui i se voala în minte. Încerca să evoce câteva momente mai pregnante, dar nu reuşea. Îi veneau în memorie doar nume: Dante, Parnell, Clane, Clongowes. Un băieţel învăţase geografie cu o doamnă în vârstă care avea două perii în dulap. Pe urmă băieţelul a fost trimis de acasă la un colegiu. În colegiu a luat prima împărtăşanie şi a mâncat caramele cu zahăr pudră din şapca lui de cricket şi a privit lumina focului săltând şi dansând pe peretele unei cămăruţe de infirmerie, unde a visat că a murit, că un rector înveşmântat într-o robă neagră şi aurie a oficiat slujba de înmormântare şi că a fost îngropat apoi în micul cimitir comunitar, dincolo de strada cu tei. Dar, de fapt, nu murise atunci. Murise Parnell. Nu se oficiase nicio slujbă în capelă şi nu avusese loc nicio procesiune. Nu, nu murise, dar se destrămase ca pâcla în soare. Se rătăcise sau poate că nimerise dincolo de existenţă, pentru că a încetat să mai existe. Ce gând bizar, această ieşire din existenţă pe asemenea cale, adică nu prin moarte, ci, pur şi simplu, prin disoluţia în soare sau prin rătăcirea şi uitarea de sine pe undeva prin univers. Ce

straniu să-şi vadă măruntul trup reivindu-se pentru o clipă, un băieţaş într-un costum cenuşiu, încins cu o curea în talie. Cu mâinile în buzunare şi pantaloni prinşi cu elastic sub genunchi.

În seara zilei când a fost vândută proprietatea, Stephen l-a însoţit supus pe tatăl lui în oraş, din cârciumă în cârciumă. Vânzătorilor din piaţă, barmanilor şi barmaniţelor, cerşetorilor care-l hărţuiau pentru un bănuţ, domnul Dedalus le înşira aceeaşi poveste, anume că se trăgea dintr-o veche familie din Cork, că se străduise timp de treizeci de ani în Dublin să se dezbare de accentul din Cork şi că puştiulică ăsta de lângă el e fiul lui cel mare, deşi nu-i decât un ştrengar dublinez.

O luaseră devreme de dimineaţă din cafeneaua Newcombe, unde ceşcuţa domnului Dedalus zăngănise pe farfurioară, iar Stephen încercase să acopere dovada ruşinoasă a beţiei nocturne a tatălui său hârşâind cu scaunul şi tuşind. Dar umilinţele veneau una după alta: zâmbetele cu subînţeles ale vânzătorilor din piaţă, sclifoselile şi ocheadele fetelor de la tejghea cu care flirta taică-său, cuvintele de laudă şi încurajare ale prietenilor tatei. Îi ziceau lui Stephen că seamănă leit cu bunicul lui şi domnul Dedalus recunoştea asemănarea doar la părţile urâte. I-au descoperit şi în vorbire urme de accent din Cork şi l-au silit să admită că râul Lee din Cork e mult mai frumos decât Liffey din Dublin. Unul dintre ei a ţinut să-i pună latina la încercare, i-a cerut să traducă un scurt pasaj din *Dilectus32* şi l-a întrebat cum e corect să spui: *Tempora mutantur nos et mutamur in illis33,* ori *Tempora mutantur et nos mutamur in illis*.34 Un altul, un bătrânel ghiduş, căruia domnul Dedalus îi spunea Johnny Cashman, l-a făcut să se ruşineze întrebându-l unde sunt fete mai frumoase, la Dublin sau la Cork?

— El n-are asemenea preocupări, l-a apărat domnul Dedalus. Lasă-l în pace. E un băiat cu capul pe umeri, care ştie să gândească şi nu se lasă amăgit de prostioare.

— Înseamnă că nu-i fiul lui taică-su, a ripostat bătrânul.

— Nu ştiu, zău, a răspuns domnul Dedalus, zâmbind complezent.

— Taică-tău, i s-a adresat bătrânelul lui Stephen, era, în tinereţe, cel mai mare crai din Cork. Ştiai?

Stephen şi-a lăsat privirile în jos şi a studiat dalele de gresie din localul în care acostaseră.

— Haide, nu-i mai băga idei trăsnite în cap, a intervenit domnul Dedalus. Lasă-l în plata Domnului.

— Pe naiba! Bineînţeles că n-am să-i bag eu năzdrăvănii în cap. Aş putea să-i fiu bunic. Şi chiar sunt bunic, i se adresă din nou bătrânelul lui Stephen. Asta o ştiai?

— Chiar sunteţi?

— Ba bine că nu. Am doi nebunatici de nepoţi în Sunday’s Well. Ce mai! Câţi ani îmi dai? Eu îl ţin minte pe bunicul tău în jiletca lui roşie, când se ducea cu ogarii la vânătoare. Asta era înainte de te-ai născut tu.

— Înainte de a-l fi conceput măcar, a intervenit domnul Dedalus.

— Zău dacă nu, a repetat bătrânelul. Ba mai mult, eu îl ţin minte şi pe străbunicul tău, bătrânul John Stephen Dedalus, şi ce bărbat aprig şi mândru mai era! Uite aşa! Ce zici ce memorie am?

— Înseamnă trei generaţii – ba chiar patru, a intervenit altul dintre petrecăreţi. Johnny Cashman, înseamnă că te apropii de suta de ani.

— Ei, ca să vă spun adevărul, a răspuns moşulică, am doar douăzeci şi şapte de ani.

— Johnny, avem vârsta pe care o simţim, l-a asigurat domnul Dedalus. Goleşte-ţi paharul şi mai luăm un rând. Hei, Tim sau Tom sau cum te-o mai fi chemând, mai adu-ne un rând tot din ăsta. Uite şi eu, zău dacă simt că am mai mult de optsprezece ani. Poftim, fecioru’ ăsta al meu, are mai puţin de jumătate din anii mei, dar nu mă dau pe el,

sunt mai zdravăn ca el din toate punctele de vedere.

— Ia-o mai uşurel, Dedalus. Cred că-i timpul să treci pe locul doi, a intervenit domnul care vorbise mai înainte.

— Nici vorbă de aşa ceva, a protestat domnul Dedalus. Îl bat şi când e vorba de cântat un cântec sau de sărit un gard cu cinci pari, sau de gonit în urma ogarilor pe teren, aşa cum l-am bătut în urmă cu treizeci de ani pe Kerry Boy, care era cel mai priceput la toate astea.

— Dar el e mai tare ca tine şi te bate aici, l-a întrerupt bătrânelul, ciocănindu-se cu un deget în frunte şi ducându-şi paharul la buze.

— Ei, nădăjduiesc să fie un om la fel de bun ca taică-su, a replicat domnul Dedalus. Asta-i tot ce pot să spun.

— Dacă o fi să fie, o să fie, a comentat bătrânul.

— Johnny, slavă Celui de Sus că am trăit amândoi atâta amar de vreme şi n-am făcut nimănui vreun rău.

— Dar bine am făcut din belşug, Simon. Slavă Celui de Sus că am trăit atâta amar de vreme şi am făcut atâta bine.

Stephen a urmărit cele trei pahare ridicându-se de pe tejghea, şi pe taică-su cu cei doi prieteni ai lui dându-le pe gât în amintirea trecutului.

Se simţea despărţit de ei printr-o prăpastie a soartei sau a temperamentului. Gândirea lui părea mult mai matură decât a lor; privea de sus, cu răceală, ciondănelile şi bucuriile şi părerile lor de rău, ca luna când contemplă globul pământesc mai tânăr decât ea. Niciun fir de viaţă sau de tinereţe nu palpita în el, aşa cum clocotea în ei. Îi erau străine şi plăcerea tovărăşiei cu prieteni, şi vigoarea sănătoasei dârzenii bărbăteşti, şi pietatea filială. În sufletul lui nu fremăta decât o dorinţă senzuală, lucidă, crudă, lipsită de tandreţe. Copilăria lui expirase sau se pierduse şi, odată cu ea, i se stinsese şi sufletul iubitor de bucurii simple; pribegea prin viaţă, gol, ca găoacea găunoasă a lunii.

Eşti palidă de atâta istovire, De pribegit pe cer şi de-

a pământului înfăţişareSau de atâta tristă-nsingurare...35
Şi-a repetat în gând versurile lui Shelley. Alternanţa de tristă neputinţă omenească şi de vaste cicluri de activitate neomenească îl alina şi-l făcea să uite de propria-i neputincioasă suferinţă umană.

* * *

Mama lui Stephen, fratele şi unul dintre verii lui îl aşteptau în colţul liniştitei fundături Foster Place, în timp ce el şi tatăl lui urcau treptele de-a lungul colonadei sub care păşea ţanţoş sentinela scoţiană. După ce au străbătut holul amplu şi au ajuns la ghişeu, Stephen a prezentat ordinul de plată către guvernatorul băncii Irlandei, adică suma de treizeci şi trei de lire sterline, reprezentând bursa lui şcolară şi premiul de compunere; i-a fost achitată de către casier pe dată, în bancnote şi în monede de metal. Şi-a vârât banii în buzunar, cu prefăcută stăpânire de sine, şi a suportat ca prietenosul casier, cu care taică-su se lansase într-o discuţie, să-i strângă mâna, peste tejgheaua ghişeului, şi să-i ureze o carieră strălucită în viitor. Îl irita vorbăria celor doi şi abia se stăpânea să nu plece. Dar casierul încă nu se îndura să-i servească pe cei din spate şi trăncănea de zor că vremurile s-au schimbat şi că lucrul cel mai important era să oferi unui tânăr educaţia cea mai bună pe care ţi-o pot îngădui fondurile băneşti. Domnul Dedalus zăbovea în hol plimbându-şi privirile în jur şi în tavan şi informându-l pe Stephen, care-l îndemna să iasă afară, că se găseau în Camera Comunelor a vechiului Parlament irlandez.

— Stephen, Dumnezeu să ne ajute, a adăugat el cucernic, să ne întoarcem gândul la oamenii care au trăit în acele timpuri, Hely Hutchinson şi Flood şi Henry Grattan şi Charles Kendal Bushe36 şi să-i comparăm cu noii conducători ai Irlandei de azi, din ţară şi din străinătate. Păi cei din trecut nu i-ar răbda pe cei de azi nici ca vecini de cimitir. Nu, Stephen, băiete, îmi pare rău

s-o spun, dar ăştia de azi nu fac doi bani, vorba aia, ce-am avut şi ce-am pierdut.

Un vânt şfichiuitor de octombrie sufla pe la colţurile clădirii băncii. Cele trei persoane care-i aşteptau la marginea drumului noroios aveau obrajii muşcaţi de frig şi ochii umezi. Stephen s-a uitat la maică-sa, îmbrăcată în haine subţiri, şi şi-a adus aminte că, în urmă cu câteva zile, văzuse în vitrină la Barnardo un mantou care costa douăzeci de guinee.

— Ei, am făcut-o şi pe asta, a declarat domnul Dedalus.

— Ar fi bine să mergem să mâncăm ceva, a propus Stephen. Unde vreţi?

— Să luăm masa? a întrebat domnul Dedalus. Da, cred că n-ar fi rău.

— Într-un restaurant nu prea scump, a adăugat doamna Dedalus.

— La Underdone?

— Da. E un local liniştit.

— Haideţi, le-a tăiat Stephen vorba. Preţurile nu contează.

A luat-o înaintea celorlalţi, zâmbind şi înaintând cu paşi grăbiţi, nervoşi. Cei trei au încercat să se ţină după el, râzând de nerăbdarea care-l rodea.

— Ia-o mai încet, tinere, l-a domolit tatăl lui. Doar nu suntem la maraton.

O scurtă perioadă de veselie şi bună dispoziţie; banii de premiu ai lui Stephen i s-au scurs printre degete. Soseau acasă pachete substanţiale de la băcănii, cu tot felul de delicatese şi fructe confiate. În fiecare zi alcătuia o listă de bunătăţi pentru familie şi în fiecare seară îi ducea pe câte trei, patru dintre ei la teatru, să vadă *Ingomar37* sau *Doamna cu lei38*. Buzunarele paltonului îi erau doldora de ciocolată vieneză, pe care o oferea invitaţilor săi, în timp ce buzunarele pantalonilor plesneau de monede de aramă şi de argint. Cumpăra daruri pentru

toată lumea; şi-a schimbat aspectul camerei, a formulat dispoziţii în scris, a răsturnat ordinea cărţilor în bibliotecă, cerceta tot felul de liste de preţuri, a întocmit un regulament de ordine interioară a casei, în care fiecare membru avea câte o îndatorire, a deschis o bancă de împrumut pentru familie şi insista să le dea bani celor ce acceptau, numai din plăcerea de a redacta chitanţe şi de a calcula dobânzile la împrumuturi. Când a simţit că nu mai poate ţine piept, a început să străbată oraşul în lung şi în lat, cu tramvaiul. Epoca plăcerilor a luat sfârşit. Banii din oala cu smalţ trandafiriu au ajuns la fund, şi falsele lambriuri din camera lui au lăsat să se întrevadă, ca şi înainte, tencuiala prost finisată şi crăpată. Familia a revenit la vechiul mod de viaţă. Maică-sa nu mai avea pricini să-l mustre că aruncă banii pe fereastră. Şi el şi-a reluat viaţa de şcoală şi din toate noile lui iniţiative s-a ales praful. Regulamentul de ordine interioară s-a destrămat, banca de împrumut şi-a ferecat seifurile şi registrele cu mari pierderi, normele de viaţă pe care şi le impusese au căzut în desuetudine.

Ce iluzii efemere nutrise! Încercase să construiască un baraj de ordine şi eleganţă care să stăvilească fluxul sordid al vieţii din afara lui; visase să stabilească norme de conduită, interese active şi noi relaţii filiale, care să zăgăzuiască năvalnica revigorare a impulsurilor imunde dinlăuntrul lui. Dar totul fusese zadarnic. Apa săltase şi înecase atât barajele din afară, cât şi pe cele dinăuntru. Puhoiul începuse să inunde, să pulverizeze digul prăbuşit.

Vedea limpede zădărnicia propriei sale izolări. Nu se apropiase nici măcar cu un pas de vieţile după care tânjise şi nici nu îngrădise ruşinea devastatoare şi animozitatea care-l despărţeau de mama, de fratele şi de sora sa. Avea impresia că nu mai e din acelaşi sânge cu ei, că e ataşat doar printr-un fel de rudenie mistică, printr-un fel de adopţie.

Îl măcina nevoia iritantă de a-şi potoli tulburarea

aprigă care făcea ca totul să i se pară străin şi searbăd. Nu se sinchisea de faptul că trăieşte în păcat de moarte, că viaţa lui ajunsese o încâlceală de înşelăciuni şi disimulări. Pe lângă dorinţa sălbatică de a împlini enormităţile care dospeau în el, nu mai exista nimic sfânt. Accepta cu cinism ruşinoasele detalii ale zbuciumului său tainic, în care se desfăta să meschinizeze, să vulgarizeze cu minuţie orice imagine care-i atrăsese ochii peste zi. Îşi popula zilele şi nopţile cu imagini distorsionate ale lumii exterioare. O figură de femeie care la lumina zilei îi păruse serioasă şi candidă i se strecura noaptea printre meandrele întunecate ale somnului cu chipul transfigurat de o perversitate desfrânată, cu ochii aprinşi de o plăcere animalică. Doar dimineaţa îl ustura amintirea împâclită a spasmelor sale orgiastice nocturne şi senzaţia chinuitoare, umilitoare, de vinovăţie.

Şi-a reluat vagabondările. Serile voalate de toamnă îl mânau din stradă în stradă, aşa cum îl îmbiaseră, cu ani în urmă, pe liniştitele alei din Blackrock. Dar pierise priveliştea grădinilor îngrijite din faţa caselor sau a luminilor intime din ferestre, care aveau asupră-i o tandră influenţă. Doar din timp în timp, în intervalele dintre dorinţe, când tumultul care-l mistuia făcea loc unui dulce dor languros, amintirea lui Mercédès i se nălucea în minte. Vedea în faţa ochilor căsuţa albă şi grădina cu tufe de trandafiri de pe drumul care ducea în munţi şi se gândea la tristul şi arogantul gest de refuz pe care urma să-l facă acolo, stând lângă ea în grădina scăldată de lună, după atâţia ani de înstrăinare şi de aventură. În asemenea momente îi veneau pe buze cuvintele lui Claude Melnotte39, şi-i mai îndulceau amarul. Încolţea în el o tandră premoniţie a întâlnirii pe care o visase pe atunci şi, în pofida oribilei realităţi intervenite între atunci şi acum, se gândea la sacra speranţă a unei apropieri imaginare, în care întreaga-i neputinţă şi timiditate şi lipsă de experienţă s-ar fi desprins de el.

Dar asemenea momente iluzorii se spulberau repede şi flăcările nimicitoare ale dorinţei trupeşti îl devastau iar. Versurile i se ştergeau de pe buze, lăsând loc strigătelor nearticulate şi cuvintelor brutale nerostite, izvorâte din creier şi forţându-şi violent drumul spre suprafaţă. Sângele fierbea în el. Pribegea în sus şi-n jos pe străduţe strâmte, întunecoase, scrutând bezna aleilor şi a uşilor închise, avid să prindă măcar un sunet. Gemea în sinea lui ca o fiară văduvită de pradă. Simţea nevoia să păcătuiască cu o făptură din aceeaşi plămadă cu el, să se dezlănţuie în desfătarea păcatului. Avea senzaţia că o prezenţă întunecată prinde formă din tenebre şi vine irezistibil spre el; o prezenţă subtilă, insidioasă, care-i pătrundea întreaga făptură. Şi murmurul ei îi năpădea urechile asemenea şopotului unei mulţimi cuprinse de somn; vibraţii subtile îi penetrau fiinţa. Mâinile i se încleştau convulsiv, dinţii îi scrâşneau în chinul dureroasei străpungeri. Şi-a întins braţele cuprinzând întunericul străzii, ca să reţină, să strângă prezenţa evanescentă ce dădea să-i scape ocolindu-l şi aţâţându-l; şi strigătul pe care-l strangulase de atâta vreme în gâtlej i-a ţâşnit de pe buze. S-a rostogolit din el ca vaierul de disperare al unor osândiţi şi s-a topit într-un vaiet de exaltată implorare, un strigăt de abandon infam, un strigăt care nu era decât ecoul unei inscripţii obscene de pe zidul mucegăit al unui pisoar.

S-a pomenit într-un labirint de străduţe strâmte şi murdare. Din aleile imunde se auzeau frânturi de certuri grosolane, fojgăieli şi cântece năclăite, de beţivi. A mai înaintat puţin, plin de curaj şi s-a întrebat dacă nu cumva nimerise în cartierul evreiesc. Femei şi fete îmbrăcate în rochii lungi, ţipătoare, traversau strada de la o casă la alta, cu mişcări lascive, lăsând în urmă dâre de parfum. Stephen s-a simţit străbătut de un tremur şi ochii i s-au înceţoşat. Flăcările galbene de gaz i se proiectau în faţă, pe fundalul cerului aburit, de parcă ar fi pâlpâit în faţa unui altar. În pragul uşilor şi în holurile iluminate se

înşirau grupuri şi mici reuniuni, pregătite parcă pentru oficierea unui ritual. Se pomenise într-o altă lume: se deşteptase dintr-un somn de veacuri.

A rămas nemişcat în mijlocul străzii, simţind cum i se zbate inima în piept. O tânără, îmbrăcată într-o rochie lungă, roz, şi-a lăsat mâna pe braţul lui şi l-a privit în faţă. După care i s-a adresat veselă:

— Bună seara, Willie dragă!

Camera ei era caldă şi luminoasă. În fotoliul comod de lângă pat şedea tolănită o păpuşă uriaşă, cu picioarele desfăcute. Stephen a încercat să-şi îndemne limba să vorbească, dorind să pară degajat, în timp ce o privea cum îşi descheie rochia şi îi urmărea mişcările ferme, deliberate, ale capului parfumat.

A rămas încremenit în mijlocul camerei până a venit ea şi l-a îmbrăţişat vioaie, dar cu seriozitate. Braţele ei rotunde îl încolăceau cu putere şi el, văzându-i chipul înălţat spre faţa lui, cu calmă seriozitate şi simţindu-i calma răsuflare care-i ridica şi-i cobora pieptul, aproape că a izbucnit într-un plâns isteric. Lacrimi de bucurie şi de uşurare i-au sticlit în ochii fermecaţi, iar buzele i s-au întredeschis, deşi nu era în stare să scoată un cuvânt.

Ea şi-a trecut mâna, care zăngănea de brăţări, prin părul lui şi i-a spus că-i un mic hoţoman.

— Sărută-mă, i-a cerut.

Dar buzele lui refuzau să se aplece spre ale ei. Stephen dorea doar să simtă cum îl strânge puternic în braţe şi se voia mângâiat încet, încet, încet. În braţele ei se simţise brusc puternic, neînfricat, sigur de sine, dar buzele lui refuzau să se aplece să o sărute.

Cu un gest brusc, fata i-a tras capul în jos şi şi-a lipit buzele de buzele lui, iar Stephen i-a citit intenţia în privirea deschisă a ochilor înălţaţi spre el. Era prea mult, se simţea copleşit. A închis ochii, abandonându-i-se cu trupul şi cu sufletul, inconştient de orice altceva în afară de apăsarea buzelor ei moi, deschise. Le simţea

mângâierea pe creier, ca şi pe buze, de parcă i-ar fi transmis un mesaj tainic; şi mai frisona între ei o timidă şi necunoscută presiune, o presiune mai sumbră decât cufundarea în păcat şi mai gingaşă decât sunetul sau mireasma.

Note 23 *Ad Maiorem Dei Gloriam* (lat.).

24 *Ad Maiorem Dei Gloriam* (lat.).

25 *Laus Deus Semper* („Laudă-L Întotdeauna pe Dumnezeu" – lat.), deviză iezuită.

26 Evanghelia după Matei, 18:17.

27 În limba engleză *heron* înseamnă bâtlan.

28 *Mărturisesc* (lat.) Rugăciune catolică, în care credinciosul îşi mărturiseşte păcatele.

29 Căpitanul Frederick Marryat (1792-1848), autor de povestiri cu aventuri marinăreşti, pentru tineret.

30 Cardinalul John Henry Newman (1801-1890), scriitor ezoteric, autor al unor eseuri şi poeme de apologie a religiei; unul dintre stâlpii catolicismului englez.

31 În original, *come-all-you* („veniţi cu toţii"), balade populare care începeau cu această formulă.

32 Culegere de citate latine.

33 Vremurile se schimbă şi noi ne schimbăm odată cu ele (lat.).

34 Înţelesul e identic şi citatul e, de asemenea, corect.

35 Fragment din poemul *Către lună*, de Percy Bysshe Shelley (1792-1822).

36 Parlamentari irlandezi, economişti şi oratori de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, care au luptat pentru independenţa legislativă a Irlandei.

37 Piesă de Maria Anne Lovell (1851).

38 Comedie romantică de Edward Bulwer-Lytton (1858).

39 Personajul principal al piesei *Doamna cu lei* de Bulwer-Lytton.

III

Amurgul precipitat de decembrie a căzut greoi, încheind o zi posomorâtă, şi Stephen, în timp ce privea pătratul mohorât al geamului din clasă, şi-a simţit stomacul plângând după hrană. Spera să li se servească la cină tocană cu garnitură de gulii, morcovi şi cartofi piure, cu bucăţi grase de carne de oaie, scăldate într-un sos condimentat şi îngroşat cu rântaş. „Bagă-le în tine!” îl sfătuia burta lui goală.

Avea să fie o noapte tainică, melancolică. După întunecarea timpurie, o să se aprindă felinarele galbene, luminând, ici-colo, cartierul sordid al bordelurilor. Şi el avea să urmeze un drum sinuos, urcând şi coborând străzi abrupte, făcând ocoluri din ce în ce mai apropiate de destinaţie, stăpânit de un tremur de teamă şi de bucurie, până când picioarele o să-l conducă pe după un colţ întunecos. Era momentul când curvele ieşeau din case, pregătindu-se pentru activităţile nocturne, căscând lenevos după siesta de după-amiază, aranjându-şi agrafele în coama de păr. El o să treacă pe lângă ele calm, aşteptând un imbold subit al propriei voinţe sau o chemare subită, adresată sufletului său de păcătos de către carnea lor catifelată şi parfumată. Dar în timp ce tânjea după chemare, simţurile lui biciuite de dorinţă sesizau cu ascuţime tot ce li se ivea în cale şi tot ce le făcea să se ruşineze: ochii observau un cerc ud lăsat de spuma de bere pe o masă neacoperită sau fotografia a doi militari înţepeniţi în poziţie de drepţi ori programul unei piese de teatru vulgare; iar auzul prindea întâmpinările vesele în jargonul lor tărăgănat:

— Sal’tare, Bertie. Ţi-e poftă de ceva plăcut?

— Tu eşti, puişorule?

— Numărul zece. Nelly cea fragedă te aşteaptă.

— Bună seara, soţiorule! Ai chef de una scurtă?

Ecuaţia de pe pagina maculatorului a pornit să se lăbărţeze şi a ţâşnit din ea o coadă care se tot înfoia,

sclipea şi se zgâia la el cu ochi de păun; şi când ochii şi stelele indicilor matematici s-au volatilizat, coada a început să se strângă din nou în ea însăşi. Medicii care apăreau şi dispăreau erau ochi care se deschideau şi se închideau; ochii care se deschideau şi se închideau erau stele care se aprindeau şi se stingeau. Vastul ciclu de viaţă stelară îi purta mintea ostenită spre exterior, către marginile lui şi i-o readucea apoi în interior, spre centru; o muzică difuză, venită din depărtare, acompania balansul acesta în afară şi înăuntru. Ce muzică? Muzica se apropia şi cuvintele îi încolţeau în memorie, cuvintele fragmentului din Shelley despre luna care pribegeşte singuratică, palidă şi ostenită. Stelele au prins să se fărâmiţeze şi un nor de pulbere de stele a umplut spaţiul.

Lumina leşioasă cădea tot mai slab pe pagina unde o nouă ecuaţie începuse să se lăţească lent şi să-şi desfoaie coada tot mai înfoiată. Era propriul lui suflet, care plonja în marea experienţă, desfoindu-se păcat cu păcat, răspândind în depărtări semnalele de foc ale stelelor arzătoare, şi apoi strângându-se din nou în el însuşi, eclipsându-se încet, stingându-şi singur luminile şi flăcările. Toate erau stinse şi întunericul rece umplea haosul. O indiferenţă rece, lucidă, se înstăpânise pe sufletul lui. Când săvârşise primul păcat violent, simţise cum s-a scurs din el un val de vitalitate şi se temuse că o să-şi descopere trupul şi sufletul mutilate de exces. În schimb, valul de vitalitate îl purtase pe creasta lui, extrăgându-l din el însuşi şi readucându-l îndărăt, în momentul de reflux; şi nicio părticică din trup sau din suflet nu fusese mutilată, dimpotrivă, o pace întunecată se instalase între cele două. Haosul în care i se stinsese ardoarea era o rece şi indiferentă cunoaştere de sine. Săvârşise păcate mortale, nu o dată, ci de multe ori, şi ştia limpede că încă de la primul păcat îşi atrăsese primejdia osândei veşnice, iar toate celelalte care îi urmaseră nu făcuseră decât să-i adâncească vinovăţia şi meritata

pedeapsă. Zilele şi munca şi gândurile nu-i puteau aduce izbăvire, pentru că fântânile harului purificator încetaseră să-i mai împrospăteze sufletul. În cel mai bun caz, printr-o pomană dată unui cerşetor, de a cărui binecuvântare se ferea, ar fi putut să nutrească o slabă speranţă de vremelnică iertare. Cucernicia lui se răsturnase peste bord. La ce-i mai folosea să se roage când ştia bine că sufletul îi tânjea pofticios după propria-i prăbuşire? O anumită trufie, o anumită umilă şi înfricoşată veneraţie îl împiedicau să ofere Dumnezeirii măcar rugăciunea de seară, deşi ştia că Atotputernicul ar fi putut să-i curme viaţa în timp ce dormea şi să-i rostogolească sufletul în hăurile iadului, fără să-i dea putinţa de a cerşi iertarea. Orgoliul propriului păcat, veneraţie golită de iubire faţă de Dumnezeu, îi spuneau că abaterea pe care o săvârşea era prea cumplită pentru a mai putea fi iertată în întregime sau în parte printr-un fals omagiu adus Atotvăzătorului şi Atotştiutorului.

— Ei, Ennis, ştiu că ai un cap, dar cap are şi bastonul meu. Adică nu eşti în stare să-mi explici ce înseamnă un număr iraţional?

Răspunsul bălmăjit a răscolit tăciunii dispreţului său faţă de colegi. Nu încerca nici ruşine, nici teamă în relaţiile cu ceilalţi băieţi. În dimineţile de duminică, pe când trecea pe lângă uşa bisericii, îi privea cu răceală pe credincioşii înşiraţi pe patru rânduri, cu capetele descoperite, care se închinau în afara bisericii, consideraţi totuşi prezenţi, moralmente, la slujba pe care nici n-o vedeau, nici n-o auzeau. Habotnicia lor stupidă şi mirosul greţos al uleiului ieftin cu care-şi unseseră părul îi repugnau şi-l îndepărtau de altarul la care se prosternau ei. Se umilea până la păcatul ipocriziei faţă de ceilalţi, îndoindu-se de inocenţa lor, pe care o înşela cu atâta uşurinţă.

Pe un perete din dormitorul lui atârna un pergament ornamentat cu înflorituri, un certificat prin care i se atribuia conducerea pe colegiu a asociaţiei religioase

Binecuvântata Fecioară Maria. În dimineţile de sâmbătă, când asociaţia se reunea în capelă pentru oficierea slujbei de psalmi şi imnuri, locul lui era pe băncuţa capitonată a unui pupitru de rugăciuni, la dreapta altarului, de unde dirija răspunsurile aripii lui de băieţi. Falsitatea rangului său înalt nu-l stânjenea. Dacă uneori îl îmboldea câte un impuls să se ridice din locul lui de onoare şi, mărturisindu-şi în faţa tuturor nevrednicia, să iasă din capelă, îi era de ajuns să le privească mutrele ca să se răzgândească. Imagistica psalmilor profeţiei îi domolea mândria stearpă. Măreţia Fecioarei Maria îi captiva sufletul: smirna, mirtul şi tămâia care simbolizau preţioasele daruri ale Dumnezeirii către sufletul ei, veşmintele şi podoabele care simbolizau viţa ei regească, emblemele, florile care dăinuiau de-a lungul timpurilor, copacul cu muguri care dăinuia de-a lungul timpurilor, simbolizând statornicirea treptată a cultului Fecioarei printre oameni. Când îi venea rândul, către sfârşitul slujbei, să-şi citească versetul, îl citea cu un glas voalat, adormindu-şi conştiinţa în muzica lui:

Quasi cedrus exaltata sum in Libanon et quasi cupressus in monte Sion. Quasi palma exaltata sum in Gades et quasi plantatio rosae in Jericho. Quasi uliva speciosa in campis et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi et quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.40 Păcatul lui, care-l îndepărtase de privirea Domnului, îl apropiase de refugiile celor ce păcătuiesc. Ochii Fecioarei păreau să-l privească cu blândeţe miloasă; sfinţenia ei, lumina ciudată pe care o radia, carnea ei gingaşă nu-l umileau pe păcătosul care cuteza să se apropie de ea. Dacă vreodată s-ar izbăvi de păcat şi ar cunoaşte căinţa, ar dori din suflet să fie slujitorul ei. Când, uneori, intra sfielnic în lăcaşul Fecioarei după ce-şi săturase frenetica poftă trupească, îşi întorcea sufletul către ea, al cărei simbol era luceafărul de

dimineaţă, *luminoasă, pătrunsă de muzică, amintind de ceruri şi răspândind seninătate41*; şi slăvile ei erau şoptite molatic de buze pe care încă se prelingea dâra cuvintelor murdare şi ruşinoase, ba chiar şi savoarea unui sărut voluptuos.

Era o situaţie bizară. Stephen încerca să-şi explice cum de era cu putinţă, dar înserarea, îndesindu-se tot mai pâclos în clasă, i-a întunecat gândurile. S-a auzit clopoţelul. Profesorul le-a indicat teoremele aritmetice şi geometrice care trebuiau pregătite pentru lecţia următoare şi a plecat din clasă. Heron, aşezat lângă Stephen, a început să fredoneze.

Minunatul meu prieten Bombados. Ennis, care ieşise în curte, s-a întors anunţându-i:

— Vine servitorul să-l caute pe rector.

Un lungan din spatele lui Stephen şi-a frecat mâinile şi a comentat:

— Asta înseamnă că n-o să ţină cursul. Chiulim toată ora. Nu mai vine până la unu jumate. Şi-atunci ai să-i pui tu întrebări la catehism, Dedalus.

Stephen s-a lăsat pe spate, pe speteaza băncii, şi a început să mâzgălească desene pe maculator, ascultând trăncăneala din jur, pe care Heron o potolea din când în când, spunând:

— Ia mai ţineţi-vă gura. Nu mai faceţi atâta gălăgie.

Era bizar faptul că gusta o plăcere ascetică în urmărirea, de la un capăt la celălalt, a rigidelor doctrine ale bisericii şi în pătrunderea tăcerilor şi tainelor ei obscure, ceea ce-l făcea să simtă şi mai acut propria lui condamnare. Cuvintele Sfântului Iacob, cum că acel care calcă una dintre porunci se face vinovat de încălcarea tuturor celorlalte, i s-au părut, la început, doar o frază exaltată, până când a început să bâjbâie în tenebrele propriei lui stări. Din sămânţa otrăvită a poftei lui carnale au izbucnit toate celelalte păcate mortale: trufia şi dispreţul faţă de ceilalţi, lăcomia de bani pentru a plăti

plăceri nelegiuite, invidia faţă de cei care-şi îngăduiau vicii la care el nu putea ajunge, bombăneli calomnioase la adresa celor cucernici, plăcerea animalică de a se îndopa cu mâncare, mânia urâcioasă cu care îşi analiza şi îşi judeca dorinţele, mocirla spirituală şi fizică în care se afundase întreaga lui fiinţă.

În timp ce şedea în bancă, cu privirea calm aţintită la faţa vicleană şi dură a rectorului, gândurile i se învârteau în jurul ciudatelor întrebări care li se puneau. Dacă un om a furat în tinereţe o liră care l-a ajutat să adune mai târziu o bogăţie uriaşă, cât ar trebui să dea înapoi: lira furată sau lira împreună cu dobânzile care se adunaseră pe baza ei; sau întreaga avere? Dacă un laic, când botează un copil, toarnă apa înainte de a rosti cuvintele rituale, copilul e botezat sau nu? Botezul cu apă minerală e valabil? Cum se face că, în timp ce prima dintre fericirile biblice făgăduieşte Împărăţia Cerurilor celor săraci cu duhul, cea de a doua o făgăduieşte şi celor buni la suflet, care vor moşteni pământul? De ce prevede taina împărtăşaniei două elemente, pâinea şi vinul, din moment ce Isus Christos e prezent cu trupul şi sângele, cu sufletul şi divinitatea şi numai în pâine, şi numai în vin? Oare o fărâmă de pâine sfinţită cuprinde întregul trup şi întregul sânge al lui Isus sau numai o parte din trup şi din sânge? Dacă, după ce au fost sfinţite, vinul se preface în oţet, şi crusta pâinii se fărâmă şi mucegăieşte, Isus Christos continuă să fie întrupat în cele două elemente ca Dumnezeu şi ca om?

— Uite-l că vine! Uite-l că vine!

Din postul său de observaţie de lângă fereastră, un băiat l-a zărit pe rector ieşind din casă. Toate catehismele se deschid, toate capetele se apleacă în tăcere asupra lor. Rectorul a intrat în clasă şi şi-a luat locul la catedră. Un ghiont uşor venit de la lunganul din spate îl impulsionează pe Stephen să pună o întrebare grea.

Rectorul nu a cerut un catehism ca să urmărească lecţia. Şi-a lăsat pe catedră mâinile împreunate şi a grăit:

— Miercuri după-amiază începe perioada de reculegere în cinstea Sfântului Francisc Xavier, a cărui sărbătorire va avea loc sâmbătă. Perioada de reculegere ţine de miercuri până vineri. Întreaga după-amiază de vineri, după rozarii, se vor primi spovedanii. Dacă unii dintre băieţi au confesorii lor speciali, cred că e mai bine să nu-i schimbe. Slujba religioasă şi împărtăşania generală vor avea loc sâmbătă dimineaţa la orele nouă, pentru întregul colegiu. Sâmbătă e zi liberă. Bineînţeles că şi duminică. Sâmbătă şi duminică fiind zile libere, unii băieţi ar putea crede că şi luni e zi liberă. Feriţi-vă să faceţi asemenea greşeală. Cred că tu, Lowless, ai putea aluneca într-o astfel de abatere.

— Eu, domnule? De ce, domnule?

Zâmbetul sever al rectorului a stârnit, în clasă, un val de veselie reţinută. Stephen simţea că inima i se chirceşte de teamă, ba chiar i se usucă, asemenea unei flori ofilite.

Rectorul a continuat cu o voce gravă:

— Cunoaşteţi cu toţii povestea vieţii Sfântului Francisc Xavier, aşa bănuiesc. El e patronul colegiului nostru. Se trăgea dintr-o veche şi strălucită familie spaniolă şi vă amintiţi, cred, că el a fost unul dintre primii discipoli ai Sfântului Ignaţiu. S-au cunoscut la Paris, unde Francisc Xavier era profesor de filosofie, la universitate. Acest nobil tânăr şi sclipitor, cultivat om de litere, s-a dedicat trup şi suflet idealurilor gloriosului nostru întemeietor şi, după cum ştiţi, la cererea lui a fost trimis de către Sfântul Ignaţiu să le propovăduiască indienilor. După cum iarăşi ştiţi, i se spunea Apostolul Indiilor. A călătorit în Orient, din ţară în ţară, din Africa în India, din India în Japonia, creştinând populaţiile. Se spune că a botezat zece mii de păgâni pe lună. Şi se mai spune că braţul drept i-ar fi devenit neputincios de cât îl înălţase deasupra capetelor celor pe care-i creştina. A vrut să plece şi în China, să aducă şi acolo sufletele pe calea Domnului, dar a murit de friguri pe insula Sancian. Măreţ sfânt a fost

Sfântul Francisc Xavier! Măreţ ostaş al Domnului!

Rectorul a făcut o pauză, după care, scuturându-şi mâinile împreunate, a urmat:

— Purta în el credinţa aceea care mută munţii din loc. Zece mii de suflete câştigate întru Domnul într-o singură lună! Asta-i ceea ce înseamnă un adevărat cuceritor, devotat devizei ordinului nostru: *ad maiorem Dei gloriam!* Un sfânt care se bucură de mari puteri în ceruri, luaţi aminte; el are puterea de a se ruga pentru durerile noastre, puterea de a obţine orice îi cerem pentru binele sufletelor noastre şi, mai presus de orice, puterea de a ne dărui uşurarea căinţei, dacă am căzut cumva în păcat. Măreţ sfânt, Sfântul Francisc Xavier! Mare pescar de suflete!

A încetat să mai gesticuleze cu mâinile împreunate, şi-a odihnit palmele lipindu-le de frunte, şi-a rotit ochii negri şi tăioşi în dreapta şi în stânga, iscodindu-şi ascultătorii. În liniştea care se lăsase, scânteierile întunecate ale ochilor lui păreau să aprindă reflexe de bronz în amurg. Stephen simţea că i se zbârceşte inima, ca o floare din deşert care simte cum din depărtări se apropie simunul.

* * *

— *În tot ce faci adu-ţi aminte de sfârşitul tău şi nu vei păcătui niciodată* – sunt cuvinte, dragii mei fraţi întru Christos, luate din cartea Ecleziastului42, capitolul şapte, versetul patruzeci. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin.

Locul lui Stephen era în prima bancă din capelă. Părintele Arnall şedea la o masă în stânga altarului. Purta pe umeri o mantie grea; era palid şi tras la faţă, iar glasul îi era spart de răguşeală. Figura bătrânului său profesor, atât de ciudat reapărută, i-a readus lui Stephen în minte viaţa lui la Clongowes: spaţioasele terenuri de sport, vânzoleala jucătorilor, bazinul pătrat cu apă vâscoasă,

micul cimitir din spatele străzii cu tei, unde visase că a fost îngropat, dansul umbrelor de flăcări pe pereţii infirmeriei unde zăcuse bolnav, chipul îndurerat al Fratelui Michael. Sufletul lui, redeşteptat la viaţă asemenea amintirilor, redevenise un suflet de copil.

— Ne-am adunat astăzi aici, micii mei fraţi întru Christos, ca să trăim un scurt moment departe de zarva şi frământările lumii exterioare, să celebrăm şi să cinstim pe unul dintre cei mai importanţi sfinţi, Apostolul Indiilor, patronul colegiului vostru, Sfântul Francisc Xavier.

An de an, de mai multă vreme decât vreunul dintre voi, dragii mei băieţii, şi-ar putea aduce aminte sau chiar decât mi-aş putea aduce eu aminte, elevii colegiului s-au reunit în această capelă pentru a organiza anuala perioadă de reculegere în preajma sărbătorii sfântului lor patron. Timpul s-a scurs şi a adus cu el schimbări. Mulţi dintre voi au putut observa schimbări survenite chiar în ultimii câţiva ani. Mulţi dintre băieţii care au stat în băncile astea din faţă, cu câţiva ani în urmă, cutreieră poate acum ţinuturi îndepărtate, pe la tropicele fierbinţi, ori sunt prinşi în îndatoriri profesionale sau în felurite seminarii ori navighează pe nesfârşitele întinderi ale oceanelor sau, poate, au şi fost chemaţi de Dumnezeu Atotputernicul în altă viaţă, unde sunt eliberaţi de misiunile lor pământeşti. Şi totuşi, în pofida anilor care zboară, aducând schimbări şi în bine şi în rău, memoria acestui mare sfânt continuă să fie onorată de elevii din acest colegiu, care în fiece an trec prin această perioadă de reculegere în zilele care precedă sărbătorirea sortită de mama noastră sfântă, biserica, să transmită veac de veac numele şi faima unuia dintre cei mai importanţi fii ai Spaniei catolice.

Să vedem acum care este semnificaţia cuvântului *reculegere* şi de ce e aceasta considerată drept o practică binefăcătoare pentru toţi cei care doresc să ducă o viaţă cu adevărat creştină în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Reculegerea, dragii mei băieţi, înseamnă retragerea,

pentru o bucată de vreme, din grijile existenţei noastre, grijile îndeletnicirilor lumeşti cotidiene, pentru a ne putea cerceta starea lăuntrică, conştiinţa noastră, şi pentru a reflecta asupra tainelor sfintei religii şi a înţelege mai bine care-i rostul nostru în această lume. În timpul celor câteva zile vreau să vă confruntaţi cu unele gânduri privitoare la cele patru lucruri de pe urmă. Acestea sunt, după cum ştiţi din catehism, moartea, judecata de apoi, iadul şi raiul. Vom încerca în aceste câteva zile să le înţelegem pe deplin, şi din înţelegerea lor, să putem trage un folos dăinuitor pentru sufletele noastre. Şi luaţi aminte, dragii mei băieţi, că am fost trimişi pe lumea asta cu un singur ţel şi numai unul: să împlinim sfânta voinţă a Domnului şi să ne mântuim sufletele nemuritoare. Orice altceva e zădărnicie. Un singur lucru are preţ: mântuirea sufletului. Ce-i foloseşte unui om să câştige toate bogăţiile lumii dacă, în schimb, îşi pierde sufletul nemuritor? Credeţi-mă, dragii mei băieţi, nimic de pe lumea asta păcătoasă nu poate înlocui asemenea pierdere.

De aceea vă cer, dragii mei băieţi, ca în aceste câteva zile să vă îndepărtaţi din minte toate gândurile lumeşti, fie ele legate de învăţătură, plăcere sau ambiţie şi să vă concentraţi întreaga atenţie asupra stării în care se găsesc sufletele voastre. Nu e nevoie să vă mai amintesc că, pe timpul zilelor de reculegere, toţi băieţii trebuie să aibă un comportament liniştit şi pios şi să alunge orice plăceri gălăgioase şi necuviincioase. Desigur, băieţii mai mari vor veghea ca asemenea deprinderi să nu fie încălcate, şi mă aştept, în special, ca prefecţii şi membrii frăţiilor Sfintei Fecioare şi Sfinţilor Îngeri să ofere un înalt exemplu colegilor lor.

Aşadar, să încercăm să păşim în reculegerea în cinstea Sfântului Francisc cu toată inima şi cu tot spiritul nostru. Şi atunci studiile voastre din timpul anului vor primi binecuvântarea Domnului. Dar, mai presus şi dincolo de orice, fie ca peste ani şi ani, când poate vă veţi găsi la

depărtare de acest colegiu şi în împrejurări şi împrejurimi total diferite, să puteţi privi îndărăt, la aceste zile de reculegere, cu bucurie şi recunoştinţă, şi să-i mulţumiţi Domnului că v-a hărăzit prilejul de a pune prima piatră la temelia unei vieţi creştine cucernice, onorabile şi rodnice. Şi dacă cumva, din întâmplare, se găseşte în clipa asta, în aceste bănci, vreun sărman suflet care a avut nefericirea de negrăit de a pierde graţia Dumnezeirii şi de a cădea în negru păcat, cred şi mă rog cu ardoare ca zilele de reculegere să însemne punctul de cotitură din viaţa acelui suflet. Mă rog la Dumnezeu, prin mijlocirea credinciosului său slujitor Francisc Xavier, ca acel suflet să se îndrepte spre calea căinţei şi ca sfânta împărtăşanie din ziua Sfântului Francisc din acest an să constituie un legământ dăinuitor între Dumnezeu şi acel suflet. Fie ca această reculegere să rămână de neuitat atât pentru cei drepţi, cât şi pentru nedrepţi, pentru sfinţi şi pentru cei ce păcătuiesc.

Ajutaţi-mă, dragii mei fraţi mai mici întru Christos, ajutaţi-mă prin concentrarea atenţiei voastre, prin credinţa voastră, prin purtările voastre. Izgoniţi-vă din minte gândurile lumeşti şi reflectaţi numai la lucrurile cele de pe urmă: moartea, judecata, iadul şi raiul. Cel ce-şi aminteşte de aceste lucruri, spune Ecleziastul, nu va păcătui nicicând. Cel ce-şi aminteşte de lucrurile de pe urmă, le va simţi prezente în tot ce face şi în tot ce gândeşte. Va trăi o viaţă cinstită şi va muri o moarte cinstită, cu credinţa şi ştiinţa că, dacă a jertfit o parte din viaţa pământeană, va fi răsplătit însutit şi înmiit în viaţa de apoi, în împărăţia fără de sfârşit – binefacere pe care v-o doresc din inimă, dragii mei băieţi, tuturor şi fiecăruia dintre voi, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin.

În timp ce mergea spre casă, însoţit de colegi tăcuţi, o ceaţă deasă părea să se fi lăsat peste mintea lui. Aştepta, dezorientat, ca ceaţa să se risipească şi să-i dezvăluie ceea ce îi ascundea. A mâncat la cină cu o poftă ursuză şi, când

s-au sfârşit bucatele şi au rămas pe masă doar farfuriile abandonate, cu urme de grăsime, s-a ridicat şi s-a dus la fereastră, adunându-şi cu limba resturile de mâncare pripăşite prin gură şi lingându-şi rămăşiţele de sos de pe buze. Vasăzică a căzut în stadiul animalului care-şi linge botul după ce-a devorat carnea. Ăsta era sfârşitul; un licăr de spaimă a început să-i străpungă ceaţa din minte. Şi-a lipit faţa de sticla geamului şi a scrutat strada care se întuneca. Prin lumina împâclită treceau siluete, încoace şi încolo. Asta era viaţa. Literele numelui Dublin îi apăsau greoi mintea, îmbrâncindu-se morocănos una pe cealaltă, înghiontindu-se cu încăpăţânare şi bădărănie. Sufletul lui se îngrăşa şi se congela într-o gelatină unsuroasă, şi se afunda tot mai adânc în spaimele lui mohorâte, într-un amurg posomorât şi ameninţător, în timp ce trupul ăsta al lui stătea în picioare, apatic şi dezonorat, căutând cu ochi înceţoşaţi, neputincioşi, tulburi, dar omeneşti, chipul vreunui dumnezeu bovin spre care să se îndrepte.

A doua zi i-a adus moartea şi judecata de apoi, răvăşindu-i sufletul şi trezindu-l din disperata-i moleşeală. Acel vag licăr de spaimă s-a prefăcut într-o teroare a spiritului, pe măsură ce glasul spart al preotului îi picura moartea în suflet. Trăia chinurile morţii. Simţea răceala cadaverică îngheţându-i extremităţile trupului şi târându-se în sus, către inimă; ceaţa morţii îi împâclea ochii, centrii luminoşi ai creierului se stingeau, unul câte unul, ca nişte lămpi, cea de pe urmă sudoare îi umezea pielea, mâinile şi picioarele îşi pierduseră vlaga; vorbirea i se năclăise, o luase razna, se stinsese; inima îi bătea din ce în ce mai slab, tot mai sfâşiată, răsuflarea, sărmana răsuflare, sărmanul suflu omenesc, icnea în sughiţuri şi suspine, gâlgâind şi horcăind în gâtlej. Şi niciun ajutor! Niciun ajutor! Sinele lui, el însuşi, trupul lui, în voia căruia se lăsase, mureau. La groapă cu el! Ţintuiţi-i leşul într-o cutie de lemn pe care să o poarte pe umeri cioclii. Zvârliţi-l departe de ochii mulţimii. Scoateţi coşciugul din casă într-

o groapă lungă săpată în pământ – mormântul – în care să putrezească, să ajungă hrană pentru sumedeniile de viermi târâtori, să fie devorat în burţile umflate ale şobolanilor.

Şi în timp ce prietenii încă lăcrimează la căpătâiul lui, sufletul păcătosului e chemat la judecată. În cea din urmă clipă de luciditate, întreaga viaţă pământeană se desfăşoară în faţa ochilor sufletului şi, înainte ca spiritul să fi putut reflecta, trupul a şi murit, iar sufletul înspăimântat s-a pomenit în faţa scaunului Judecătorului. Dumnezeu, care atâta amar de vreme şi-a arătat îngăduinţa, de astă dată avea să treacă la împărţirea dreptăţii. Vreme îndelungată a fost răbdător, străduindu-se să-l îndrepte pe păcătos, dându-i timp să se căiască, cruţându-l. Dar acel timp s-a încheiat. A fost vremea păcatului şi a plăcerii, vremea sfidării Dumnezeirii şi a avertismentelor Sfintei Biserici, vremea neobrăzatei înfruntări a magnitudinii Sale, a încălcării poruncilor, a păcălirii semenilor, a săvârşirii de păcat după păcat, a tăinuirii depravării în faţa ochilor lumii. Dar vremea păcatelor se încheiase. Acum îi venise şi lui Dumnezeu rândul. Şi pe el n-aveai cum să-l îmbrobodeşti sau să-l păcăleşti. Fiecare păcat o să-şi scoată capul afară din ascunzişul lui. Cele de răzvrătire împotriva Dumnezeirii şi cele mârşave împotriva sărmanei noastre naturi corupte, de la cele mai mărunte abateri până la cele mai cumplite atrocităţi. La ce-ţi va mai folosi în clipa aceea că ai fost un mare împărat, un vajnic general, un strălucit inventator sau cel mai învăţat dintre învăţaţi? În faţa Domnului toţi suntem o apă şi un pământ. El o să-i răsplătească pe cei buni şi o să-i pedepsească pe cei răi. O singură clipă îi va fi de ajuns ca să judece un suflet de om. La o clipă după moartea trupului, sufletul va fi pus pe cântar. Şi după judecată sufletul va fi repartizat fie în lăcaşul fericirii eterne, fie în temniţa purgatoriului, fie zvârlit în urlete în focul iadului.

Şi asta nu era tot. Dreptatea divină îşi continua răzbunarea pe omenire: după judecarea fiecărui suflet în

parte, urma judecata generală. Va veni sfârşitul lumii. Se pregătea ziua osândei. Stelele din cer se vor desprinde şi vor cădea pe pământ asemenea smochinelor când vântul scutură smochinul. Soarele, marea făclie a universului, se va preface în veşmântul din sac miţos al pocăitului. Luna va sângera, roşie. Cerurile se vor înfăşura sul, ca un pergament vechi. Arhanghelul Mihail, comandantul oştilor cereşti, se va ivi pe boltă, triumfător şi înfricoşător. Cu un picior înfipt în mare şi un picior pe uscat, va sufla în trâmbiţa arhanghelească vestind sfârşitul timpului. Cele trei trâmbiţări ale îngerului vor răsuna în întregul univers. Timpul există, timpul a existat, dar timpul nu va mai exista. La cea de pe urmă trâmbiţare, sufletele întregii omeniri se vor îndrepta şuvoi spre valea Iosafatului, bogaţi şi săraci, nobili şi oameni din popor, înţelepţi şi nesăbuiţi, buni şi răi. Sufletele tuturor celor ce-au trăit vreodată, sufletele celor încă nenăscuţi, sufletele tuturor fiilor şi fiicelor lui Adam se vor aduna, laolaltă, în ziua aceea supremă. Şi Judecătorul suprem îşi va face apariţia. Terminatu-s-a cu mieluşelul Domnului, cu blândul Isus din Nazaret, cu Omul Patimilor, cu Bunul Păstor. Acum vine plutind peste nori, întruchipând forţa şi măreţia însoţit de nouă coruri de îngeri, de îngeri şi arhangheli, de înalţii dregători cereşti, de puteri şi de virtuţi, de căpetenii şi cârmuitori, de heruvimi şi serafimi, Dumnezeu Atotputernicul, Dumnezeu Veşnicul. Grăieşte, şi glasul Lui se face auzit până la cele mai îndepărtate margini ale spaţiului, până în abisul cel fără de fund. Judecătorul Suprem, la ale cărui sentinţe nu poate exista şi nu va exista apel. Pe cei drepţi îi cheamă alături de El şi-i pofteşte să pătrundă în împărăţia fericirii eterne, care-i aşteaptă. Pe cei nedrepţi îi îndepărtează de El, strigându-le din măreţia Sa insultată: *Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui!43* Vai, ce chinuri îi aşteaptă pe nefericiţii păcătoşi! Prietenul e despărţit de prieten, copilul e smuls de lângă părinţi, soţii îndepărtaţi de soţii.

Sărmanul păcătos întinde braţele cu implorare către cei ce i-au fost dragi în lumea pământeană, către cei de a căror cuviincioasă pietate poate că şi-a bătut joc, către cei care l-au sfătuit de bine şi au încercat să-l călăuzească pe drumul cel drept, întinde braţele spre un frate binevoitor, o soră iubitoare, spre mama şi tatăl lui, care l-au îndrăgit atât de mult. Dar e prea târziu, cei drepţi îşi întorc ochii de la blestematele suflete ale osândiţilor, pe care-i văd acum în toată hidoşenia caracterului lor. O, voi, făţarnicilor. O, voi, funeste gropi zugrăvite. O, voi care aţi arătat lumii chipuri senine, zâmbitoare, în timp ce sufletul vostru era o mlaştină rău-mirositoare de păcate, cum veţi străbate această zi cumplită?

Şi această zi vine, va veni, trebuie să vină, ziua morţii şi a Judecăţii de Apoi. Omului îi este hărăzit să moară şi după moarte să treacă prin ziua judecăţii. Moartea este o certitudine. Incerte sunt când şi cum o să moară, fie în urma unei lungi suferinţe, fie dintr-un accident imprevizibil; Fiul Domnului soseşte când îl aştepţi mai puţin. Drept care, fii pregătit în orice moment, dat fiind că în orice moment poţi muri. Moartea este sfârşitul nostru, al tuturor. Moartea şi judecata, aduse pe lume prin păcatul primilor noştri părinţi, sunt porţile întunecate care se închid peste viaţa noastră pământeană, porţile care se deschid în faţa necunoscutului şi a nevăzutului, porţi prin care trebuie să se strecoare fiecare suflet, singur, neajutat decât de faptele lui bune, lipsit de prieteni, de fraţi, de neamuri sau dascăli care să-l susţină, singur şi tremurând. Fie ca acest gând să vegheze mereu treaz în mintea noastră, şi atunci nu vom putea să cădem în păcat. Moartea, care-i pricină de spaimă pentru păcătos, înseamnă o binecuvântare pentru cel care a urmat cărarea dreaptă, îndeplinindu-şi îndatoririle cerute de vremelnica lui prezenţă în viaţă, respectând rugăciunile cerute de dimineaţă şi de seară, bucurându-se de sfânta împărtăşanie şi înfăptuind acţiuni bune şi caritabile.

Pentru catolicul evlavios şi cucernic, pentru omul drept, moartea nu poate fi pricină de spaimă. Addison, marele scriitor englez, n-a fost el acela care, aflat pe patul de moarte, l-a chemat pe uşuraticul tânăr conte de Warwick ca să-i dea pildă de cum ştie să întâmpine moartea un bun creştin? Numai creştinul pios şi credincios, numai el singur este cel care poate spune în inima lui:

O, mormânt, unde ţi-e biruinţa? O, moarte, unde ţi-e înţepătura?44 Fiecare cuvânt i se adresa lui. Întreaga mânie a Domnului era îndreptată împotriva păcatului său, mârşav şi secret.

Pumnalul predicatorului se înfipsese adânc în conştiinţa lui bolnavă şi acum i se părea că sufletul îi putrezeşte cufundat în păcat. Da, predicatorul avea deplină dreptate. Venise rândul lui Dumnezeu. Asemenea unei jivine pitite în vizuina ei, sufletul lui se bălăcise în propria sa scârnă, dar trâmbiţa îngerului îl smulsese din tenebrele păcatului şi-l scosese la lumină. Cuvintele de osândă rostite de înger îi zgâlţâiseră într-o clipă întregul calm înfumurat. Vijelia zilei cea de pe urmă îi vâjâia prin minte; târfele cu ochi din giuvaier din imaginaţia lui erau rostogolite de uragan şi, cuprinse de groază, chiţcăiau ca şoarecii înfăşurându-se în coamele lor de păr.

Când a traversat scuarul, în drum spre casă, râsul cristalin al unei fetişcane i-a asaltat urechile înfierbântate. Veselia şi gingăşia trilului de râs i-au zguduit inima mai puternic decât trâmbiţatul goarnei şi, necutezând să-şi înalţe privirea, s-a răsucit din mers şi a scrutat întunericul tufişurilor încâlcite. Un val de ruşine a izbucnit din inima lui abătută şi i-a inundat întreaga făptură. Chipul Emmei i s-a ivit în faţă şi, sub ochii ei, valul de ruşine i-a ţâşnit din nou din inimă. Dac-ar fi ştiut ea la ce o supusese mintea lui, cum o frământase pofta lui animalică, cum îi călcase în picioare inocenţa! Asta să fi însemnat iubire adolescentină? Asta să fi însemnat cavalerism? Asta să fi însemnat poezie? Amănuntele sordide ale orgiilor lui îi

duhneau în nări: mormanul de poze mânjite cu funingine pe care le dosise în coşul căminului şi a căror neruşinare şi destrăbălare îl făceau să le privească ceasuri întregi, păcătuind în gând şi în faptă; visurile lui monstruoase, populate de creaturi cu chipuri bestiale şi de târfe cu ochi de giuvaier scânteietor; scrisorile lungi, scabroase, pe care le întocmise cu uşurarea vinovăţiei mărturisite şi pe care le ţinuse în taină zile întregi, pentru ca apoi, sub zăbranicul nopţii, să le arunce prin bălăriile vreunui ungher de maidan sau pe sub vreo uşă dărăpănată ori printr-o spărtură dintr-un gard de verdeaţă, unde s-ar fi putut să le găsească vreo fată şi să le citească în mare secret. Nebunie! Nebunie! Cum era cu putinţă ca el să fi săvârşit asemenea fapte? O sudoare rece i-a îmbrobonit fruntea, de parcă amintirile oribile i s-ar fi condensat în creier.

Când chinuitoarea ruşine s-a mai domolit, a încercat să-şi înalţe sufletul din abjecta nimicnicie. Dumnezeu şi Sfânta Fecioară erau prea departe de el. Dumnezeu era prea măreţ şi prea sever, iar Fecioara prea pură şi sfântă. Dar s-a văzut stând lângă Emma, pe un câmp nemărginit, aplecându-se umil, cu ochii înlăcrimaţi, să-i sărute cotul mânecii.

În câmpul nemărginit, sub mângâioasa lumină de asfinţit a unui cer transparent, pe care aluneca un nor către apus, în talazul unei mări celeste de un verde pal, stăteau unul lângă celălalt, doi copii care au greşit. Greşeala lor insultase adânc magnitudinea dumnezeiască, deşi nu era decât rătăcirea a doi copii, dar nu o atinsese pe ea, cea a cărei frumuseţe *nu se asemuieşte cu frumuseţea pământeană primejdioasă privirii, ci e ca luceafărul dimineţii, care-i este simbol luminos şi melodios.* Ochii cu care-i privea nu erau nici ofensaţi, nici mustrători. Le-a împreunat mâinile, mână peste mână, şi le-a grăit, adresându-se inimilor lor:

— Luaţi-vă de mână, Stephen şi Emma. E o seară

minunată acum în ceruri. Aţi greşit, dar tot copiii mei sunteţi. E vorba de o inimă care iubeşte o altă inimă. Luaţi-vă de mână, dragii mei copii, şi veţi fi fericiţi împreună, iar inimile voastre se vor iubi una pe cealaltă.

Capela era scăldată în lumina purpurie care se prefira printre storurile lăsate, iar prin golul dintre marginea storului şi pervazul ferestrei se strecura o dâră de lumină palidă, ca o suliţă care aprindea alama sfeşnicelor sculptate de pe altar, făcându-le să scânteieze ca armurile frecate în bătălii ale îngerilor.

Ploaia cădea în şiroaie peste capelă, peste grădină, peste clădirea colegiului. O ploaie tăcută, care părea să ţină o veşnicie. Apele aveau să se umfle, palmă cu palmă, revărsându-se peste ierburi şi hăţişuri, înecând copacii şi casele, înghiţind monumentele şi crestele munţilor. Tot ce-i vietate se va înăbuşi fără zgomot: păsări, oameni, elefanţi, porci, copii; hoiturile vor pluti fără zgomot printre rămăşiţele naufragiului universului. Patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi ploaia se va vărsa până ce apele vor înghiţi faţa pământului. S-ar putea. De ce nu?

De aceea şi iadul şi-a mărit de două ori lăcomia lui, căscat-a gura sa peste măsură – cuvinte luate, dragii mei fraţi mai mici, din Isus Christos – Cartea lui Isaia, capitolul cinci, versetul paisprezece. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin.

Predicatorul şi-a scos dintr-un buzunar al sutanei un ceas fără lanţ, i-a cercetat o clipă, în tăcere, cadranul, apoi l-a aşezat pe masă, în faţa lui.

A continuat să vorbească pe un ton domol:

— După cum ştiţi, dragii mei băieţi, Adam şi Eva au fost primii noştri părinţi şi vă aduceţi aminte că ei au fost creaţi de Dumnezeu ca să umple locurile lăsate libere în ceruri în urma căderii lui Lucifer şi a îngerilor săi răzvrătiţi. Se spune că Lucifer a fost un fiu al dimineţii, un înger radios şi puternic, dar a căzut; a căzut şi odată cu el a căzut o treime din oştirea cerului; a căzut şi a fost

zvârlit, împreună cu îngerii lui răzvrătiţi, în iad. Care a fost păcatul lui nu putem spune. Teologii cred că a fost păcatul trufiei, gândul păcătos conceput într-o clipă: *non serviam. Nu voi sluji45*, şi clipa aceea nefericită a însemnat prăbuşirea lui. Prin gândul plăsmuit într-o singură clipă, a insultat măreţia Domnului şi Dumnezeu l-a izgonit pe veci din ceruri, în iad.

După aceea au fost creaţi Adam şi Eva şi aşezaţi în Rai, în câmpia Damascului, acea fermecată grădină, îmbăiată în strălucirea soarelui şi în culori, inundată de o vegetaţie luxuriantă; pământul rodnic le dăruia belşugul, jivinele şi păsările erau slujitorii lor inimoşi, nu cunoşteau bolile la care e supus trupul nostru, nici suferinţa, nici sărăcia, nici moartea; tot ceea ce le putea dărui un Dumnezeu mare şi mărinimos le era dăruit. Şi Dumnezeu nu le pusese decât o singură condiţie: să se supună cuvântului Său. Anume să nu mănânce roadele pomului oprit. Dar, vai!, dragii mei băieţi, şi ei au căzut. Diavolul, care a fost cândva un înger radios, un fiu al dimineţii, şi care devenise acum un vrăjmaş cumplit, a luat chip de şarpe, cea mai vicleană vietate dintre toate. Îi pizmuia. El, care căzuse de la o asemenea înălţime, nu îndura să vadă că omul, o făptură plămădită din lut, se bucură de moştenirea pe care el, prin păcatul săvârşit, o pierduse pe veci. S-a apropiat de femeie – fiinţa mai slabă – şi i-a picurat în ureche veninul vorbelor lui, făgăduindu-i – o, blestemul acelei făgăduinţe! – că dacă ea şi Adam vor muşca din fructul oprit, li se vor deschide ochii şi vor fi ca Dumnezeu.46 Eva a cedat vicleniilor ispititorului. A muşcat din măr şi i l-a dat şi lui Adam, care nu a avut curajul moral să se împotrivească. Limba otrăvită a Satanei şi-a împlinit opera. Au căzut. Şi atunci s-a auzit în grădină glasul lui Dumnezeu cerând socoteală creaţiei lui: omul. Şi Mihail, comandantul oştilor cereşti, ţinând în mâini spada în flăcări, s-a ivit înaintea perechii vinovate şi i-a izgonit din grădina Edenului în lume – în lumea bolilor şi a trudei,

a cruzimii şi a dezamăgirilor, a muncilor istovitoare şi a greutăţilor, ca să-şi câştige pâinea cu sudoarea frunţii. Dar chiar şi atunci, cât de nemărginită a fost mila Domnului! S-a înduioşat de soarta sărmanilor noştri părinţi decăzuţi, şi le-a făgăduit că, la timpul potrivit, le va trimite din ceruri pe Acel Unul care-i va mântui, care-i va readuce la pieptul Tatălui Ceresc, în chip de moştenitori ai Împărăţiei Cerurilor. Şi acest Unul, acest Mântuitor al omului căzut, va fi unicul fiu conceput de Dumnezeu, şi cel de-al doilea în Sfânta Treime, Cuvântul cel Veşnic.

Şi a venit. S-a născut dintr-o fecioară preacurată, Maria fecioara-mamă. S-a născut într-un staul sărăcăcios din Iudeea şi a trăit treizeci de ani ca dulgher umil, până când a sosit ceasul de a-şi împlini misiunea. Şi atunci, însufleţit de iubirea faţă de oameni, a păşit înainte şi a chemat oamenii să asculte cuvântul noii evanghelii.

Şi l-au ascultat? Da, l-au auzit, dar n-au vrut să-i dea ascultare.

A fost prins şi legat ca un răufăcător de rând, l-au batjocorit ca pe un nebun, a fost respins de la iertare în schimbul unui bandit de codru, şfichiuit cu cinci mii de biciuri, încoronat cu o cunună de spini, purtat şi înghiontit pe străzi de gloata iudeilor şi de ostaşii romani, despuiat de veşminte şi atârnat pe o cruce, spintecat în coastă cu o lance, şi din trupul sfârtecat al Domnului nostru ţâşneau întruna apă şi sânge.

Dar chiar şi atunci, în ceasul chinurilor supreme, Mântuitorul nostru milostiv era plin de milă pentru omenire. Chiar acolo, pe dealul calvarului, a întemeiat sfânta Biserică Catolică, pe care, aşa precum a făgăduit, porţile iadului nu o vor birui47. A întemeiat-o pe stânca veacurilor şi a înzestrat-o cu harul Lui, cu taine şi cu jertfe, şi a făgăduit că oamenii care vor asculta de cuvântul bisericii Lui vor pătrunde în viaţa veşnică, dar dacă, după toate cele care s-au făcut pentru ei, vor stărui în ticăloşia lor, atunci vor avea parte de veşnicia chinului: iadul.

Glasul predicatorului a scăpătat. A făcut o pauză, o clipă şi-a împreunat palmele, apoi le-a despărţit. După care, a reluat:

— Şi acum, să încercăm, un moment, să ne dăm seama, atât cât ne îngăduie puterile noastre, de structura acelui lăcaş al osândiţilor, pe care l-a plăsmuit dreptatea unui Dumnezeu insultat, pentru veşnica pedepsire a păcătoşilor. Iadul e un soi de temniţă strâmtă şi întunecoasă şi rău-mirositoare; lăcaşul demonilor şi al sufletelor celor rătăciţi, îmbâcsit de foc şi de fum. Dumnezeu l-a făcut atât de strâmt pentru a-i pedepsi pe cei care au refuzat să-i respecte legile. În puşcăriile de pe pământ, prizonierii au, de bine de rău, puţină libertate de mişcare, chiar dacă numai între cei patru pereţi ai celulei sau în mohorâta curte a închisorii. Dar în iad e altfel. Acolo, din pricina marii aglomerări de osândiţi, vinovaţii sunt îngrămădiţi claie peste grămadă, iar pereţii înfiorătoarei închisori au o grosime de patru mii de mile, şi captivii sunt atât de înghesuiţi şi de neputincioşi, încât, după cum scrie un sfânt binecuvântat, sfântul Anselm, în cartea sa despre similitudini, n-au putinţa nici măcar să-şi scoată din ochi un vierme care-i roade.

Zac cu toţii în beznă. Deoarece, vă rog să luaţi aminte, focul iadului nu luminează. Aşa cum, la porunca Domnului, focul cuptorului din Babilon şi-a pierdut fierbinţeala, dar şi-a păstrat lumina, tot la porunca Domnului focul din iad şi-a păstrat căldura dogorâtoare, care arde însă în beznă veşnică. E o nesfârşită furtună de întuneric, flăcări negre şi fum negru de pucioasă arzândă, în care trupurile zac grămadă, unele peste altele, fără cea mai firavă adiere de aer. Dintre toate năpastele care au lovit ţara Faraonilor, una singură a fost socotită ca mare pacoste, şi anume întunecimea. Şi atunci, cum să numim bezna iadului, care nu era menită să ţină doar trei zile, ci întreaga veşnicie?

Dar grozăvia acestei temniţe strâmte şi cufundate în

beznă e mărită de duhoarea înspăimântătoare. Toate scârboşeniile lumii, toate gunoaiele şi resturile lepădate, toată scârna şi mâzga se vor scurge acolo ca într-o hazna împuţită, în acea ultimă zi care va purifica omenirea. Pucioasa care arde în cantităţi neînchipuite umple iadul cu duhoarea ei de neîndurat, iar trupurile osândiţilor degajă un iz atât de pestilenţial, încât, aşa cum ne spune sfântul Bonaventura, unul singur dintre hoiturile acelea ar fi de-ajuns să infecteze întreaga omenire. Chiar şi aerul din lumea noastră, acest element pur, se împute şi devine de nerespirat când stă multă vreme închis. Gândiţi-vă ce împuţiciune trebuie să fie în iad. Închipuiţi-vă un cadavru respingător, putred, care a zăcut mult timp în groapă descompus şi descărnat, o masă de putregai vâscos, lichefiat ca o gelatină. Închipuiţi-vă un asemenea stârv căzut pradă flăcărilor, devorat de focul de pucioasă arzândă, şi răspândind aburii înecăcioşi, denşi, ai descompunerii greţoase, dezgustătoare. Şi încercaţi să vă închipuiţi duhoarea asta îngreţoşătoare multiplicată de milioane şi milioane de ori, emanată de milioane şi milioane de stârvuri fetide, îngrămădite laolaltă în bezna duhnitoare, o imensitate de mucegai uman putrezit. Închipuiţi-vă toate astea şi atunci veţi putea avea o idee despre oroarea duhorii iadului.

Dar duhoarea, oricât ar fi de respingătoare, nu-i chinul cel mai înfiorător la care sunt supuşi osândiţii. Cel mai cumplit calvar pe care vreun tiran l-a impus vreodată semenilor săi este focul. Încercaţi să atingeţi cu degetul flacăra unei lumânări şi veţi cunoaşte arsura focului. Dar focul nostru de pe pământ a fost creat de Dumnezeu spre binele omului, ca să ţină vie în el scânteia vieţii şi ca să-l ajute în îndeletnicirile lui folositoare, pe când focul iadului e de altă natură şi a fost creat de Dumnezeu pentru a-i tortura şi a-i pedepsi pe păcătoşii care nu se pocăiesc. Focul nostru de pe pământ se stinge, mai curând sau mai târziu, în funcţie de obiectul pe care-l atacă, în măsura în

care acesta arde mai repede sau mai încet, aşa încât mintea ingenioasă a omului a izbutit să inventeze substanţe chimice care controlează sau slăbesc acţiunea focului. Dar pucioasa care arde în iad e o substanţă menită să ardă veşnic, fără oprire, şi cu o furie de nedescris. Mai mult, focul de pe pământ distruge pe măsură ce arde, aşadar cu cât arde mai intens, cu atât consumă mai repede, pe când focul iadului are însuşirea de a menţine ceeea ce arde, şi cu toate că se dezlănţuie cu o violenţă de neînchipuit, nu conteneşte nicicând.

Şi focul nostru de pe pământ, oricât ar fi de înverşunat sau de extins, cunoaşte totuşi îngrădiri, pe când marea de foc a iadului e neîngrădită, neţărmurită, nu are margini, nici fund. Se spune că însuşi diavolul, când a răspuns întrebării unui anumit ostaş, a mărturisit că, dacă un munte întreg ar fi azvârlit în oceanul arzător al iadului, ar pieri într-o clipă ca un boţ de ceară. Şi acest foc feroce nu vatămă trupurile osândiţilor numai la suprafaţă, ci fiecare suflet pierdut trăieşte un iad în el însuşi, pentru că focul cel nemărginit îi răvăşeşte măruntaiele. Vai, ce cumplită e soarta acestor făpturi prăbuşite! Sângele îţi zvâcneşte şi îţi clocoteşte în vine, creierii îţi fierb în cap, inima ia foc şi-ţi plesneşte în piept, maţele ţi se terciuiesc într-o pastă roşie încinsă, ochii gingaşi scot scântei şi ard ca doi cocoloşi topiţi.

Şi toate câte vi le-am spus despre forţa şi natura şi nemărginirea acestui foc nu sunt nimic în comparaţie cu intensitatea lui, o intensitate care reprezintă instrumentul ales de divinitate pentru pedepsirea sufletului şi totodată a trupului. E un foc izbucnit de-a dreptul din mânia Domnului şi care nu acţionează cu de la sine putere, ci ca o unealtă a răzbunării divine. Precum apele botezului purifică în acelaşi timp şi sufletul, şi trupul, tot astfel şi focul răzbunării vatămă şi spiritul, şi carnea. Fiecare dintre simţuri e torturat în parte şi, prin simţuri, e rănită fiecare dintre sensibilităţile sufletului: văzul printr-o beznă

impenetrabilă, mirosul prin duhori otrăvitoare, auzul prin vaiete şi urlete şi blesteme, gustul prin putreziciuni, descompuneri leproase, scârboşenii asfixiante, pipăitul prin ghimpi şi ţepi înroşiţi în foc, linşi de limbile crude ale flăcărilor. Şi prin asemenea torturări ale simţurilor, sufletul nemuritor este supus unor chinuri groaznice în însăşi esenţa sa, prin nesfârşite mile de focuri ce ard în abisuri, aprinse de măreţia insultată a lui Dumnezeu Atotputernicul, focuri înteţite de suflul furiei veşnice şi mereu crescânde a căpeteniei divine.

Şi, în cele din urmă, gândiţi-vă că în această infernală temniţă calvarul e intensificat prin însăşi prezenţa damnaţilor. În viaţa pământească, o prezenţă ostilă este atât de respingătoare, încât până şi plantele se retrag, din instinct, în faţa oricui le brutalizează sau le distruge. În iad, toate legile sunt răsturnate: nu există noţiunea de familie sau de ţară, de rudenie sau de prietenie. Osândiţii zbiară şi urlă unii la alţii, suferinţa şi furia fiindu-le aţâţate de prezenţa altor făpturi torturate şi turbate de mânie ca şi ei. Orice sens de umanitate e anihilat. Vaierele păcătoşilor care se zbat în suferinţă se răsfrâng până în cele mai îndepărtate unghere ale hăului. Din gurile damnaţilor se revarsă numai blasfemii împotriva lui Dumnezeu, valuri de ură faţă de semenii lor prinşi în ghearele aceluiaşi zbucium şi blesteme adresate acelor suflete care le-au fost complici în păcat. În vechime exista obiceiul de a-l pedepsi pe patricid, adică pe omul care a ridicat o mână ucigaşă împotriva tatălui său, zvârlindu-l în adâncurile mării, legat într-un sac în care mai erau vârâţi un cocoş, o maimuţă şi un şarpe.

Legiuitorii care făuriseră asemenea legi – considerate sângeroase cruzimi în zilele noastre – urmăreau să-l pedepsească pe criminal prin tovărăşia acelor vietăţi nesuferite şi agresive. Dar ce înseamnă zbaterea bătăioasă a acestor fiare mute pe lângă violenţa blestemelor izbucnite pe buzele arse şi din gâtlejurile îndurerate ale

osândiţilor din iad, când îi văd în tovărăşia lor de chin pe cei care i-au încurajat şi i-au ademenit în păcat, pe cei ale căror cuvinte au sădit în mintea lor prima sămânţă a gândurilor şi a faptelor murdare, cei ale căror îndemnuri neobrăzate i-au împins pe calea relelor, cei ale căror priviri i-au ispitit şi i-au abătut de la cărarea virtuţii. Se smucesc către aceşti parteneri întru păcat şi-i blestemă şi-i înjură. Dar sunt neputincioşi şi lipsiţi de orice nădejde. E prea târziu pentru pocăinţă.

Şi, în sfârşit, gândiţi-vă ce calvar înspăimântător înseamnă pentru aceste suflete – de ispitiţi şi ispititori laolaltă – prezenţa diavolilor. Aceşti diavoli îi hăituiesc pe osândiţi pe două căi: prin însăşi prezenţa lor şi prin necontenite mustrări. Nu vă puteţi închipui cât de urâcioşi sunt dracii ăştia. Sfânta Caterina din Siena a văzut o dată un diavol şi a scris că decât să-i mai cadă vreodată privirile, o singură clipă, pe un asemenea monstru înfricoşător, ar prefera să păşească, până la capătul zilelor ei, numai pe tăciuni încinşi. Aceşti diavoli, care au fost cândva îngeri frumoşi, au devenit sluţi şi hidoşi, pe cât erau altădată de angelici. Şi tot timpul zeflemisesc şi batjocoresc sufletele pierdute pe care ei le-au târât în dezastru. Ei, diavolii, sunt cei care reprezintă în iad glasurile conştiinţei. De ce aţi căzut în păcat? De ce aţi plecat urechea la îmbierile vrăjmaşilor? De ce v-aţi abătut de la deprinderile voastre evlavioase şi de la faptele bune? De ce n-aţi ocolit prilejurile de a păcătui? De ce nu l-aţi părăsit pe omul acela care vă împingea la rău? De ce nu v-aţi lepădat de obiceiul acela respingător, de deprinderea aceea murdară? De ce n-aţi ascultat de sfaturile duhovnicului vostru? De ce, chiar după ce-aţi săvârşit primul sau al doilea păcat, şi apoi al treilea, al patrulea sau al o sutălea, nu v-aţi căit şi nu v-aţi întors faţa spre Dumnezeu, care vă aştepta să vă pocăiţi şi să vă ierte de păcate? Acum vremea pocăinţei s-a încheiat. Timpul există, timpul a existat, dar timpul nu va mai exista. A existat

vremea păcatelor înfăptuite în taină, a trândăviei şi a trufiei, a poftelor nelegiuite, a lăsării în voia instinctelor celor mai de jos ale firii omeneşti, a vieţuirii asemenea animalelor din câmp; ba nu, o viaţă mai josnică decât a jivinelor, pentru că ele nu sunt decât nişte bestii primitive, lipsite de o raţiune care să le călăuzească: da, timpul a existat, dar timpul nu mai există. Domnul Dumnezeu s-a adresat vouă prin nenumărate glasuri, dar n-aţi vrut să-l auziţi. Aţi refuzat să alungaţi trufia şi mânia din inimile voastre, aţi refuzat să înapoiaţi bunurile dobândite pe căi nedrepte, aţi refuzat să ascultaţi de învăţămintele sfintei Biserici şi să vă îndepliniţi îndatoririle religioase, aţi refuzat să vă dezbăraţi de tovarăşii voştri ticăloşiţi, aţi refuzat să vă feriţi din calea ispitelor primejdioase. Aşa sună vorbele acelor despoţi duşmănoşi, vorbe de dojană şi de reproşuri usturătoare, de ură şi de dezgust. Da, de dezgust. Pentru că până şi ei, diavolii înşişi, când au păcătuit, au săvârşit singurul păcat compatibil cu natura lor îngerească, şi anume răzvrătirea gândului; aşa încât şi ei, da, până şi ei îşi întorc faţa de la acele păcate de negrăit prin care omul decăzut întinează şi degradează templul Sfântului Duh, şi se întinează şi se spurcă pe el însuşi.

O, micii mei fraţi întru Christos, mă rog ca niciodată să nu ne fie sortit să auzim asemenea vorbe! Zis-am, fie ca niciodată vreunul dintre noi să nu aibă asemenea soartă! Ridic rugă fierbinte Domnului ca în acea zi a teribilei socoteli niciunul dintre cei care se află acum în această capelă să nu se numere printre acele făpturi nefericite pe care Marele Judecător le osândeşte să piară pe veci din ochii Lui; mă rog ca urechile nici unuia dintre voi să nu audă vreodată înfiorătoarea sentinţă a izgonirii: *Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui.*

Stephen a străbătut naosul, simţind cum îi tremură picioarele şi până şi pielea capului, de parcă l-ar fi atins

nişte degete fantomatice. A urcat treptele şi a ieşit în coridorul pe pereţii căruia spânzurau paltoanele şi impermeabilele ca nişte răufăcători răstigniţi, cu capetele tăiate, diformi şi picurând. La fiecare pas îl săgeta spaima că era mort, că sufletul îi fusese smuls din teaca trupului, că se scufunda cu capul în jos în abis.

Nu simţea pământul sub tălpi şi s-a lăsat să cadă greoi pe banca pupitrului său; a deschis o carte la întâmplare şi şi-a plimbat ochii pe ea. Fiecare cuvânt i se adresase lui. Era adevărat. Dumnezeu era Atotputernic. Dumnezeu ar putea să-l cheme acum la el, aşa cum stătea în bancă, să-l cheme înainte măcar de-ar avea timp să fie conştient de chemare. L-a chemat Dumnezeu. Da? Cum? Carnea i s-a încrâncenat de parcă simţise apropierea limbilor nesăţioase ale flăcărilor, apoi i s-a zbârcit ca şfichiuită de un vârtej de aer sufocant. Murise. Da. Era judecat. Întâi şi-a simţit trupul străpuns de un val de foc. Şi din nou, alt val. Creierul a început să i se încingă. Alt val. Creierul îi bolborosea şi făcea clăbuci în ceaunul plesnit al craniului. Flăcările îi izbucneau din cap ca o corolă şi scoteau ţipete ca nişte voci.

— Iadul! Iadul! Iadul! Iadul! Iadul!

Glasuri comentau lângă el:

— Despre iad.

— Cred că v-a băgat minţile în cap.

— Ba bine că nu. Ne-a băgat în sperieţi.

— De aşa ceva aveţi nevoie; ba chiar de multă sperietură ca să vă facă să vă vedeţi de carte.

S-a lăsat, vlăguit, pe speteaza pupitrului. Nu murise. Dumnezeu îl mai cruţase. Se găsea încă în lumea familiară a şcolii. Domnul Tate stătea de vorbă cu Vincent Heron în faţa ferestrei, glumeau, se uitau la ploaia mohorâtă, dădeau din cap.

— Aş vrea să văd că se înseninează. Am aranjat cu câţiva colegi un raid cu bicicletele spre Malahide. Dar cred că te afunzi în noroi până la genunchi pe drumurile astea.

— S-ar putea să se facă frumos, domnule.

Glasurile care-i erau atât de cunoscute, cuvintele obişnuite, liniştea din clasă când vocile se opreau şi tăcerea se umplea de rumegatul vitelor la păscut când băieţii îşi molfăiau liniştit micul dejun; sunete care-i alinau sufletul. Deci mai avea timp! O, Maria, refugiu, liman al păcătoşilor, roagă-te pentru el! O, Fecioară Neprihănită, mântuieşte-l de hăul morţii!

Lecţia de engleză a început prin ascultarea la istorie. Regi, curteni, intriganţi, episcopi defilau ca nişte fantome mute în cortegiul numelor lor. Toţi erau morţi. Toţi fuseseră judecaţi. Ce-i foloseşte unui om să câştige întreaga lume dacă şi-a pierdut sufletul? În sfârşit a înţeles şi el: şi viaţa oamenilor se desfăşura mai departe în jurul lui: o întindere de pace senină, unde oamenii munceau înfrăţiţi, harnici ca nişte furnici, iar morţii lor dormeau sub muşuroaie tăcute. A simţit atingerea cotului colegului de bancă şi inima i s-a umplut de duioşie; şi, când a răspuns la o întrebare a profesorului, şi-a auzit propria-i voce, plină de calm, de umilinţă şi de pocăinţă.

Şi sufletul i s-a cufundat mai adânc în profunzimile seninei pocăinţe; nu-l mai măcinau durerea şi spaima, şi, pe măsură ce se cufunda în adâncuri, înălţa o vagă rugăciune. Da, încă va fi cruţat; inima lui o să se căiască şi el va dobândi iertarea, şi cei din înalturi, cei din ceruri, vor vedea cum e el în stare să-şi răscumpere trecutul: îşi va dedica întreaga viaţă, fiecare ceas din viaţă. O să vedeţi voi!

— Ah, Doamne, îţi voi dărui totul, totul!

Un curier a venit la uşă să anunţe că în capelă se primesc spovedanii. Patru băieţi au şi ieşit din clasă, şi de pe coridor se auzeau paşii grăbiţi ai altora. Un fior rece i-a străbătut trupul, dar nu mai năvalnic decât o adiere de vânt şi totuşi, ascultând şi suferind în tăcere, s-ar fi zis că-şi lipise urechea de muşchiul inimii şi-i simţea şovăiala şi freamătul ventriculelor.

Nicio scăpare. Va trebui să se spovedească, să articuleze în cuvinte păcatele lui din gând şi din faptă, păcat după păcat. Cum? Cum?

— Părinte, eu…

Gândul îi străpungea ca un pumnal lucitor carnea tânără: Spovedania! Dar nu aici, în capela colegiului. O să mărturisească totul, fiecare păcat şi fiecare faptă şi fiecare gând, cu toată sinceritatea, dar nu aici, printre colegii de şcoală. Undeva departe de aici, într-un loc întunecos, în care-şi va murmura ruşinea; l-a implorat umil pe Dumnezeu să nu se simtă insultat pentru că nu îndrăzneşte să se spovedească în capela colegiului. Cu întreaga smerenie şi înjosire a spiritului tânjea după iertarea mută a inimilor tinereşti care-l înconjurau.

Timpul trecea.

Iată-l din nou în prima bancă din capelă. Lumina zilei începuse să se stingă şi se filtra molcom printre storurile de un roşu întunecat – părea că soarele celei de pe urmă zile dădea să asfinţească şi că toate sufletele se adunaseră în aşteptarea Judecăţii de Apoi.

— *Sunt izgonit dinaintea Ta*, aceste cuvinte, dragii mei fraţi întru Christos, sunt luate din Cartea Psalmilor, capitolul treizeci, versetul douăzeci şi trei. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin.

Predicatorul şi-a reluat vorbirea pe un ton liniştit, prietenos. Avea o faţă blajină şi şi-a împreunat mâinile, lipindu-şi buricele degetelor şi formând astfel un fel de colivie.

— În dimineaţa aceasta ne-am străduit, prin reflecţiile noastre privitoare la iad, să reconstituim ceea ce sfântul întemeietor al ordinului nostru numeşte în cartea sa despre exerciţiile spirituale48 alcătuirea locului. Cu alte cuvinte, am încercat să ne imaginăm, cu simţurile spiritului nostru, înfăţişarea vizuală, materială, a acelui loc înfricoşător şi chinurile fizice pe care le îndură cei ce populează iadul. În această seară vom reflecta, preţ de

câteva momente, la natura spirituală a chinurilor impuse de iad. Păcatul, vă aduceţi aminte, este o oroare dublă. Pe de o parte înseamnă o josnică cedare în faţa îndemnurilor naturii noastre corupte, în faţa instinctelor animalice, adică în faţa a ceea ce e grosolan şi bestial în noi; pe de altă parte înseamnă o nesocotire a impulsurilor naturii elevate din noi, a tot ce înseamnă puritate şi sfinţenie, o îndepărtare de însuşi Dumnezeu cel sfânt. Din această pricină, păcatul de moarte este pedepsit în iad tot printr-o formă dublă de pedeapsă: fizică şi spirituală.

Ei, şi dintre toate suferinţele spirituale cel mai dureros este simţământul pierderii, atât de sfâşietor, încât e un chin mai cumplit decât toate celelalte. Sfântul Toma, cel mai mare cărturar al Bisericii, denumit cărturarul angelic49, spune că cea mai grea dintre osânde e faptul că puterea de gândire a omului e cu totul lipsită de lumina divină şi puterea de simţire se îndepărtează cu îndărătnicie de bunătatea lui Dumnezeu. Luaţi aminte, Dumnezeu este o fiinţă de o bunătate fără de margini şi de aceea a-L pierde trebuie să însemne o pierdere sfâşietoare. Noi, în viaţa pământeană, nu putem avea o idee foarte limpede despre ceea ce poate însemna asemenea pierdere, dar osândiţii din iad înţeleg pe deplin ce au pierdut, înţeleg că marea pierdere se datorează propriilor păcate şi că ce au pierdut au pierdut pe veci. În clipa morţii, legăturile cărnii se desfac, una câte una, şi sufletul îşi ia zborul către Dumnezeu. Sufletul se îndreaptă spre Dumnezeu ca spre centrul existenţei sale. Ţineţi minte, dragii mei băieţi, că sufletele noastre tânjesc să fie alături de Domnul; Domnul ne-a creat, prin Domnul trăim, aparţinem Domnului: suntem ai Lui, în mod inalienabil. Ai Lui. Dumnezeu iubeşte cu o dragoste divină fiecare suflet omenesc şi fiecare suflet omenesc trăieşte prin această dragoste. Cum altfel ar putea să fie? Fiecare răsuflare din pieptul nostru, fiecare gând din creierul nostru, fiecare clipă din viaţa noastră e zămislită de neistovita bunătate a

lui Dumnezeu. Şi dacă e cumplit de dureros pentru o mamă să fie despărţită de copilul ei, pentru un bărbat să fie izgonit din casa şi căminul lui, pentru un prieten să fie rupt de prietenul lui, o, gândiţi-vă ce durere insuportabilă, ce completă răsturnare înseamnă pentru un biet suflet să fie văduvit de prezenţa supremului Creator bun şi iubitor, care a suflat viaţă în acel suflet şi l-a plămădit din nimic, care l-a ţinut viu şi l-a iubit cu o dragoste nemăsurată. Deci acest lucru: să fii smuls pe veci de la supremul bine, să fii rupt de Dumnezeu, să trăieşti supliciul acestei despărţiri, ştiind că nimic nu mai poate fi schimbat, acesta este cel mai îngrozitor chin pe care-l poate îndura sufletul creat, *poena damni*, durerea pierderii.

Cea de a doua caznă care răneşte sufletele damnaţilor din iad este înţepătura conştiinţei. Întocmai cum în măruntaiele unui cadavru viermii încolţesc din putreziciune, în sufletele pierdute răsar perpetue remuşcări, generate de putregaiul păcatului, de junghiurile conştiinţei, viermele căruia Papa Inocenţiu al III-lea îi atribuie „tripla muşcătură”. Prima muşcătură a acestui vierme crud este amintirea plăcerilor din trecut. Ah, ce amintiri devastatoare! Scufundat în balta flăcărilor devoratoare, trufaşul rege îşi va aminti de luxul pompos de la Curte, omul învăţat dar nemernic îşi va aminti de bibliotecile şi uneltele lui de cercetare, amatorul de artă, de marmurile şi picturile şi de celelalte comori artistice, cel ce se desfăta în plăcerile ospeţelor îşi va aminti de bucatele delicios pregătite şi de vinurile lui alese, avarul de mormanele de galbeni, banditul de bogăţiile furate de la alţii, ucigaşii brutali, răzbunători şi necruţători, de faptele sângeroase şi violente care le bucurau inima, perverşii şi adulterinii, de plăcerile murdare, de negrăit, în care se delectau. Cu toţii îşi vor aminti şi se vor detesta pentru păcatele lor. Cât de abjecte vor apărea toate aceste plăceri în ochii celor osândiţi să îndure focul iadului în vecii vecilor! Cum vor mai turba şi spumega de mânie la gândul

că au pierdut beatitudinea cerurilor în schimbul drojdiei pământului, a câţiva galbeni de metal, al unor onoruri găunoase, al huzurului trupesc sau al gâdilării nervilor. Se vor căi cu adevărat; şi aceasta este cea de-a doua muşcătură a viermelui conştiinţei, un regret târziu şi steril pentru păcatele săvârşite. Justiţia divină stăruie ca puterea de înţelegere a acestor suflete ruinate să se fixeze continuu asupra păcatelor de care s-au făcut vinovate, ba mai mult, aşa cum ne arată Sfântul Augustin, Dumnezeu le va împărtăşi câte ceva din propria Sa cunoaştere a păcatului, aşa încât acesta să le apară în întreaga sa hidoşenie şi mârşăvie, aşa cum apare în ochii lui Dumnezeu. Îşi vor vedea păcatele în toată infamia lor şi se vor căi, dar va fi prea târziu şi atunci vor deplânge prilejurile de salvare pe care le-au ignorat. Aceasta este cea din urmă şi, totodată, cea mai profundă şi mai nemiloasă dintre muşcăturile viermelui conştiinţei. Şi conştiinţa le şopteşte: Ai avut şi prilejuri de pocăinţă şi le-ai respins. Părinţii tăi te-au crescut în învăţăturile religiei. Ai beneficiat şi de împărtăşanii, şi de harul şi de iertările Bisericii. Ai avut un slujitor al Domnului, un preot care să-ţi propovăduiască sfintele cuvinte şi să te întoarcă pe calea cea dreaptă când te-ai abătut de la ea, să-ţi ierte păcatele, oricât de numeroase ar fi fost şi oricât de odioase, doar dacă i te-ai fi spovedit şi te-ai fi căit. Nu. N-ai vrut. I-ai sfidat pe reprezentanţii sfintei religii, ai întors spatele confesionalului, te-ai afundat tot mai adânc în mocirla păcatului. Dumnezeu te-a chemat, te-a ameninţat, te-a implorat să-ţi întorci faţa spre El. O, câtă ruşine, câtă josnicie! Cârmuitorul universului te-a implorat pe tine, o creatură plămădită din lut, să-L iubeşti. Pe El, care te-a creat ca să-i respecţi legea. Dar nu! N-ai făcut-o. Şi acum, cu toate că ai putea îneca iadul cu lacrimile tale dacă ai izbuti să plângi, tot acest ocean de pocăinţă n-ar putea să-ţi dobândească ceea ce ţi-ar fi adus o singură lacrimă de căinţă sinceră, vărsată în timpul vieţii tale pe pământ.

Zadarnic implori acum să ţi se dea o clipă de viaţă muritoare în care să te pocăieşti. Timpul s-a terminat; s-a terminat pe vecie.

Aşa arată întreita muşcătură a conştiinţei, vipera care roade miezul inimii nefericiţilor din iadul care colcăie de o furie infernală, în care se blestemă pe ei înşişi pentru nebunia de care s-au lăsat stăpâniţi şi pe tovarăşii ticăloşi care i-au târât în prăpastie şi pe diavolii care în timpul vieţii i-au ispitit şi acum, în eternitate, îşi bat joc de ei şi-i tortturează; ba chiar învinovăţesc şi înjură până şi Fiinţa Supremă a cărei bunătate şi răbdare le-a stârnit dispreţ şi pe care au desconsiderat-o, dar a cărei justiţie şi putere nu le mai pot ocoli.

Următoarea caznă spirituală la care sunt supuşi damnaţii constă în dureroasa extindere a chinurilor. În viaţa pământeană, omul, deşi e capabil să sufere simultan multe rele, nu e în stare să le trăiască pe toate odată, întrucât un rău îl tempereaza şi-l neutralizează pe celălalt, aşa cum, adeseori, o otravă anulează o altă otravă. În iad, dimpotrivă, un chin în loc să-l contracareze pe celălalt, îl intensifică şi, mai mult, dat fiind că însuşirile lăuntrice sunt mai desăvârşite decât simţurile exterioare, sunt cu atât mai sensibile la suferinţă. Aşa cum am văzut că fiecare simţ e afectat de o anumită pedeapsă, tot astfel se întâmplă şi cu fiecare dintre facultăţile morale: imaginaţia e populată de viziuni înfiorătoare, sensibilitatea e sfâşiată între accese de furie şi doruri pustiitoare, gândirea şi puterea de înţelegere sunt năpădite de o beznă lăuntrică mai chinuitoare decât tenebrele exterioare care s-au înstăpânit peste cumplita temniţă. Răutatea, oricât ar fi ea de neputincioasă, care se înrădăcinează în aceste suflete demonice, e un calvar de o întindere fără de margini şi de o durată fără limite, o înfricoşătoare stare de abjecţie de ale cărei dimensiuni nu ne dăm seama decât în raport cu enormitatea păcatului şi cu ura pe care i-o provoacă lui Dumnezeu.

Opusă acestei suferinţe a extinderii şi totuşi coexistând cu ea este suferinţa intensităţii. Iadul este centrul tuturor năpastelor şi, după cum ştiţi, lucrurile sunt mult mai intense în centrul lor decât în punctele mai îndepărtate. Şi nu există antidoturi sau soluţii de niciun fel care să mai modereze sau să mai astâmpere câtuşi de puţin caznele iadului. Dimpotrivă, lucrurile care sunt bune în sine, devin diabolice în iad. Tovărăşia oamenilor, care de fapt e o sursă de alinare pentru cei loviţi, devine aici o continuă tortură; cunoaşterea, atât de râvnită ca fiind cel mai de preţ bun al spiritului, în iad e mai detestată decât ignoranţa, lumina atât de dorită de toate vietăţile, de la Înfăptuitorul creaţiei până la cea mai măruntă plantă din pădure, aici stârneşte numai ură. În viaţa de toate zilele durerile noastre nu sunt nici foarte durabile, nici excesiv de dure, pentru că natura sau le înfrânge creând obişnuinţa, sau le pune capăt lăsându-se ea înfrântă sub greutatea lor. Dar în iad chinurile nu pot fi domolite prin obişnuinţă.

Întrucât cunosc o asemenea intensitate şi, în acelaşi timp, o continuă varietate, fiecare suferinţă ia foc, ca să spunem aşa, de la o alta şi în loc să o slăbească, o înteţeşte mai aprig pe cea de la care s-a aprins. Şi nici natura nu poate scăpa de aceste torturi intense şi variate cedând în faţa lor, deoarece sufletul e călit şi menţinut în rău, pentru ca suferinţa să fie tot mai acută. Vastitate nemărginită a chinului, intensitate de neînchipuit a suferinţei, neîncetată varietate a torturilor – asta-i ceea ce urmăreşte măreţia divină atât de ofensată de păcătoşi, asta-i ceea ce sfinţenia cerească, nerespectată şi sfidată, le-a hărăzit celor lacomi şi înjosiţi de plăcerile cărnii corupte, asta-i ceea ce impune sângele vărsat de nevinovatul miel al Domnului, călcat în picioare de cei mai ticăloşi dintre ticăloşi, pentru mântuirea păcătoşilor.

Şi cea din urmă tortură, care le întrece pe toate celelalte din acest lăcaş înspăimântător, este eternitatea

infernului. Eternitate! Ce cuvânt răvăşitor şi crunt! Eternitate! Ce minte omenească l-ar putea înţelege? Şi, nu uitaţi, e vorba de o eternitate de durere. Chiar dacă torturile iadului nu ar fi atât de cumplite pe cât sunt, ar deveni infinite întrucât sunt sortite să dăinuie pe veci. Şi pe cât sunt de durabile, pe atât sunt de insuportabil de intense, intolerabil de extinse. Chiar simpla înţepătură a unei insecte, dacă ar fi s-o suporţi în eternitate, ar fi o tortură de neîndurat. Şi atunci, cum credeţi că trebuie să fie când eşti nevoit să înduri pentru totdeauna multiplele sfâşieri ale iadului? Pentru totdeauna! Încercaţi să vă imaginaţi groaznicul înţeles al acestui lucru. Aţi privit adeseori nisipul de pe ţărmul mării. Cât de fine sunt măruntele fire de nisip! Şi câte boabe din acestea micuţe încap în pumnul micuţ al unui copil care se joacă în nisip. Ei bine, închipuiţi-vă acum un munte din boabe de nisip; un munte înalt de un milion de leghe, care ţâşneşte din pământ şi ajunge până în tăriile cerului, un munte lat de un milion de leghe, care se întinde până în depărtările spaţiului, şi gros tot de un milion de leghe; şi închipuiţi-vă o asemenea masă uriaşă alcătuită din particule de nisip fără număr, multiplicată de atâtea ori câte frunze cresc în pădure, câţi stropi de apă cuprinde marele ocean, câte pene acoperă păsările, câţi solzi au peştii, câte fire de păr animalele, câţi atomi se găsesc în vastele întinderi aeriene; şi mai închipuiţi-vă că la sfârşitul fiecărui milion de ani soseşte o mică pasăre pe acest munte şi ciuguleşte cu pliscul un mărunt fir de nisip. Câte milioane peste milioane de veacuri vor trebui să treacă până când pasărea o să poată ciuguli măcar un metru pătrat din munte, câţi eoni peste eoni de ere vor trebui să treacă până îl va şterge de pe faţa pământului? Şi totuşi, la sfârşitul acestei uriaşe întinderi de timp, nu se va fi încheiat nici măcar o secundă din eternitate. La sfârşitul acestor bilioane şi trilioane de ani eternitatea abia va fi la început. Şi dacă acest munte se va înălţa din nou după ce va fi fost ras de pe pământ, şi

dacă pasărea va sosi din nou şi-l va ciuguli iar bob cu bob, şi dacă ar fi să se înalţe şi apoi să piară din nou de atâtea ori câte stele sclipesc pe cer, câţi atomi sunt în aer, stropi de apă în ocean, frunze pe copaci, pene pe păsări, solzi pe peşti, fire de păr pe animale, la sfârşitul tuturor acestor înălţări şi prăbuşiri ale nemăsurabilului munte, nicio secundă din eternitate nu se va fi încheiat, chiar şi atunci, după trecerea atâtor eoni de timp, la care numai cât te gândeşti şi simţi că ţi se învârtejesc creierii, eternitatea abia va fi început.

Un preacuvios sfânt (cred că a fost unul dintre părinţii ordinului nostru) a fost cândva învrednicit cu o viziune a infernului. I s-a părut că stă în mijlocul unei săli gigantice, întunecată şi cufundată în deplină tăcere, în afară de ticăitul unui ceasornic mare. Ticăitul se auzea neîncetat şi sfântului i s-a părut că era de fapt repetarea la infinit a cuvintelor: mereu, nicicând, mereu, nicicând. Mereu să zaci în iad, nicicând să fii în ceruri; mereu să fii rupt de prezenţa Domnului, nicicând să nu te bucuri de beatitudinea priveliştii divine, mereu să fii muşcat de flăcări, ros de viermi, înţepat cu ţepi înroşiţi în foc, nicicând să nu te descătuşezi de durere; mereu conştiinţa să te mustre, amintirile să te răvăşească, mintea să-ţi clocotească în beznă şi deznădejde, nicicând să nu fii scutit, mereu să blestemi şi să zgândări demonii urâcioşi care se bucură în duşmănie de amarul celor pe care i-au amăgit, nicicând să nu priveşti strălucitoarele veşminte ale spiritelor binecuvântate; mereu să strigi din fundul abisului către Dumnezeu implorându-I o clipă, doar o clipă de răgaz din aprigile chinuri, nicicând să nu dobândeşti, nici măcar pentru o clipă, iertarea Domnului; mereu să te zbaţi în suferinţă, nicicând să nu cunoşti bucuria, mereu să fii osândit; nicicând mântuit; mereu, nicicând, mereu, nicicând. Ah, ce îngrozitoare pedeapsă! O eternitate de chinuri fără de sfârşit, de torturi trupeşti şi spirituale, fără nicio rază de speranţă, fără vreo clipă de întrerupere, o

eternitate de dureri, fără limite în vastitate, fără limite în intensitate, de suferinţe infinit de durabile, infinit de variate, de cazne care menţin etern ceea ce te devorează etern, de spaime care-ţi sfârtecă sufletul în timp ce-ţi sfâşie carnea, o eternitate în care fiecare clipă e o eternitate în sine, o eternitate de jale. Aceasta este teribila pedeapsă hărăzită celor ce mor în păcate de moarte, de către un Dumnezeu Atotputernic şi drept.

Da, un Dumnezeu drept! Oamenii, care raţionează conform cu raţiunea omenească, se miră că Dumnezeu îngăduie o pedeapsă eternă şi infinită, de felul iadului, pentru un singur păcat supărător; ei raţionează astfel pentru că, orbiţi de amăgirile grosolane ale cărnii şi de tenebrele înţelegerii umane, nu pot percepe răul şi hidoşenia păcatului de moarte. Raţionează astfel pentru că nu-şi pot da seama că până şi păcatul venial50 e de o natură atât de putredă şi de odioasă, încât, chiar dacă Atotputernicul Creator ar putea să pună capăt tuturor relelor şi mizeriilor din lume, războaielor, bolilor, hoţiilor, crimelor, morţii, omorurilor, cu condiţia ca El să îngăduie ca un singur păcat vernial să treacă nepedepsit, un singur păcat, o minciună, o privire mânioasă, o clipă de lenevie intenţionată, El, marele Atotputernic Dumnezeu, n-ar putea să procedeze astfel, pentru că păcatul, săvârşit fie în gând, fie în faptă, reprezintă o încălcare a Legii Sale şi Dumnezeu n-ar fi Dumnezeu dacă nu l-ar pedepsi pe cel ce L-a nesocotit.

Un păcat, o clipă de răzvrătire trufaşă a minţii, i-a făcut pe Lucifer şi o treime din cohortele îngerilor să decadă din gloria lor. Un păcat, o clipă de nebunie şi de slăbiciune i-a izgonit pe Adam şi Eva din grădina Edenului şi a semănat moartea şi suferinţa în omenire. Pentru a răscumpăra urmările acelui păcat, Unicul Fiu al lui Dumnezeu a coborât pe pământ, a trăit, a suferit şi a murit cea mai dureroasă dintre morţi, răstignit timp de trei ceasuri pe cruce.

O, dragii mei frăţiori întru Isus Christos, am putea noi să-l insultăm pe bunul Mântuitor şi să-i stârnim mânia? Am putea călca din nou în picioare acel trup sfâşiat şi ciopârţit? Am putea scuipa acel chip care zvâcneşte de durere şi de iubire? Am putea, asemenea cruzilor iudei şi brutalilor ostaşi să-l batjocorim pe acel blând şi milostiv Mântuitor care, de dragul nostru, a strivit cu picioarele strugurii usturători ai suferinţei? Fiece vorbă de ocară e o rană în coapsa lui îndurerată. Fiecare faptă păcătoasă e un spin care-i străpunge capul. Fiecare gând necurat, în voia căruia ne lăsăm, e o suliţă tăioasă care se înfige în inima aceea sfântă şi iubitoare. Nu, nu! E cu neputinţă ca o fiinţă umană să înfăptuiască ceva care i-ar insulta atât de adânc divina maiestate, ceva ce e pedepsit printr-o eternitate de chinuri, ceva ce l-ar răstigni din nou pe Fiul lui Dumnezeu şi şi-ar bate joc de El.

Mă rog bunului Dumnezeu ca sărmanele mele cuvinte să-şi fi atins ţelul de a-i menţine în cucernicie pe cei aflaţi în graţia Domnului, de a-i întări pe cei şovăielnici, de a readuce în starea de graţie bietele suflete care s-au abătut de la calea dreaptă, dacă s-ar găsi asemenea rătăciţi printre voi. Mă rog Domnului şi rugaţi-vă şi voi împreună cu mine, să ne izbăvim de păcate. Şi acum o să vă cer, tuturor, să repetaţi după mine rugăciunea de pocăinţă, îngenunchind aici, în această umilă capelă, în faţa lui Dumnezeu. El e prezent aici, în tabernacul, radiind de iubire de oameni, gata să aducă alinare celor obidiţi. Nu fiţi speriaţi. Oricât de multe sau oricât de urâte păcate aţi săvârşit, dacă vă căiţi veţi dobândi iertarea. Fie ca nicio ruşine lumească să nu vă împiedice. Domnul e stăpânul milostiv care nu-i doreşte păcătosului moarte eternă, ci izbăvire şi viaţă.

Vă cheamă la El. Sunteţi ai Lui. El v-a creat din nimic. El v-a iubit aşa cum numai un Dumnezeu poate iubi. Îşi deschide braţele să vă primească, chiar dacă aţi păcătuit împotriva Lui. Vino la El, biet păcătos, biet

păcătos, biet rătăcitor în deşertăciune. Acum e timpul potrivit. Acum e ceasul.

Preotul s-a ridicat şi s-a îndreptat spre altar, a îngenuncheat pe treapta din faţa tabernacululului în obscuritatea înserării. A aşteptat până ce a îngenuncheat toată lumea şi au amuţit toate zgomotele. Pe urmă şi-a înălţat capul şi a rostit rugăciunea pocăinţei, frază cu frază, plin de fervoare. Băieţii repetau după el, frază cu frază. Stephen, cu limba năclăită, lipită de cerul gurii, se ruga în inimă.

— *O, Dumnezeul meu!*
— *O, Dumnezeul meu!*
— *Mă căiesc din toată inima*
— *Mă căiesc din toată inima*
— *pentru că Te-am insultat*
— *pentru că Te-am insultat*
— *şi îmi urăsc păcatele*
— *şi îmi urăsc păcatele*
— *mai presus decât orice alt rău*
— *mai presus decât orice alt rău*
— *pentru că ele Te supără pe Tine, Dumnezeul meu,*
— *pentru că ele Te supără pe Tine, Dumnezeul meu,*
— *Care eşti atât de vrednic*
— *Care eşti atât de vrednic*
— *de întreaga mea iubire*
— *de întreaga mea iubire*
— *şi năzuiesc cu toată hotărârea*
— *şi năzuiesc cu toată hotărârea*
— *să nu Te mai insult nicicând*
— *să nu Te mai insult nicicând*
— *şi să-mi îndrept viaţa*
— *şi să-mi îndrept viaţa…*

* * *

După cină, a urcat în camera lui, ca să poată fi singur cu sufletul său; şi, la fiecare pas, sufletul părea să scoată

un suspin; sufletul urca fiecare treaptă, odată cu picioarele, oftând la urcuş, printr-o zonă de întuneric cleios.

S-a oprit pe palierul din faţa uşii şi pe urmă, înşfăcând mânerul de porţelan, a deschis-o cu repeziciune. O clipă a aşteptat speriat, cu sufletul zvâcnind în el, rugându-se în gând ca moartea să nu-i încleşteze fruntea când va păşi peste prag, ca duhurile rele care populează întunericul să nu se înstăpânească pe el. A aşteptat nemişcat în prag, ca în faţa unei caverne întunecoase. I se perindau chipuri înaintea ochilor, ochi care aşteptau şi pândeau.

— Ştiam noi foarte bine, eram încredinţaţi că, deşi trebuia să scoată totul la iveală, o să întâmpine mari greutăţi să se străduiască să încerce, să se convingă să încerce, să se străduiască să-şi găsească deplina putere spirituală, da, ştiam noi foarte bine…

Chipurile şoptitoare aşteptau şi pândeau, glasuri murmurate umpleau căuşul negru al cavernei. Spaima îi pătrunsese sufletul şi carnea, totuşi, înălţându-şi cutezător capul, a păşit ferm în încăpere. O uşă, o cameră, aceeaşi cameră, aceeaşi fereastră. Şi-a spus liniştit că toate cuvintele acelea articulate de întuneric n-au nicio noimă. Şi-a repetat că asta era camera lui cu uşa deschisă.

A închis uşa şi, îndreptându-se cu iuţeală spre pat, a îngenuncheat şi şi-a acoperit faţa cu palmele. Mâinile îi erau reci şi umede şi picioarele îl înţepau din pricina frigului. Neastâmpărul trupesc şi înfrigurarea şi oboseala l-au năpădit, încleindu-i gândurile. De ce îngenunchease acolo, ca un copil care-şi spune rugăciunea de seară? Ca să fie singur cu sufletul lui, ca să-şi cerceteze conştiinţa, ca să-şi înfrunte păcatele, ca să-şi aducă aminte când s-au petrecut şi cum s-au petrecut şi în ce împrejurări, şi ca să le deplângă. Însă nu putea plânge. Nu şi le putea aduna în memorie. Simţea doar un junghi în suflet şi în trup, dar întreaga lui făptură, memoria, voinţa, înţelegerea, îi erau

amorţite şi vlăguite.

Asta era opera diavolilor, îi împărţiseră gândurile şi-i înneguraseră conştiinţa, îi asaltaseră porţile cărnii laşe şi corupte de păcate; şi, rugându-L timid pe Dumnezeu să-i ierte slăbiciunile, s-a căţărat în pat, s-a înfăşurat strâns în pături şi şi-a acoperit din nou faţa cu mâinile. Păcătuise. Păcătuise atât de adânc împotriva cerurilor şi în faţa Domnului, încât nu mai era demn să se considere copilul lui Dumnezeu.

Era cu putinţă ca el, Stephen Dedalus, să fi înfăptuit toate acele lucruri? Conştiinţa i-a răspuns cu un oftat. Da, el le făcuse, în taină, murdar, prilej după prilej, şi, oţelit de neruşinarea păcătosului, cutezase să îmbrace masca sfinţeniei în faţa tabernaculului, în timp ce sufletul din el era o masă de putreziciune vie. Cum de nu l-a trăsnit Dumnezeu? Îngrămădeala leproasă a păcatelor lui îl încătuşase, răsufla asupră-i, îl asediase din toate colţurile. Se străduia acum să le uite printr-o rugă, strângându-şi picioarele unul în celălalt şi închizând pleoapele; dar simţurile nu se lăsau legate şi, cu toate că ţinea ochii strâns închişi, i se arătau locurile pe unde păcătuise şi, cu toate că-şi acoperise urechile, auzea. Tânjea din inimă să nu audă şi să nu vadă. Dorea cu atâta ardoare, până când trupul a început să-i tremure sub impulsul dorinţei şi până ce simţurile i se astâmpărară. Se domoliră pentru o clipă, apoi iar se deşteptară. Vedea. Un câmp acoperit cu buruieni ţepoase, cu mărăcini şi hăţişuri de urzici. Printre hăţişurile ghimpoase zăceau presărate bidoane de tablă stâlcite şi ghemotoace şi colaci de excremente solidificate. O lumină leşioasă răzbea din toată scârboşenia şi îşi croia loc printre bălăriile verzi-cenuşii. Un miros respingător, leşinat şi împuţit ca şi lumina, se ridica din bidoane şi din cocoloaşele de bălegar scorţos. Pe câmp mişunau creaturi: una, trei, şase; creaturi care se vânzoleau de colo-colo. Creaturi ca nişte ţapi, cu chip omenesc, cu coarne ţâşnind din frunte, bărbi ascuţite, cenuşii, de culoarea cauciucului.

În ochii lor nemiloşi scânteia cruzimea, în timp ce se învârteau de colo-colo, trăgându-şi după ei cozile lungi. Feţele osoase, bătrânicioase purtau licărirea cenuşie a unei grimase de crudă răutate. Unul îşi înfăşurase coapsele într-o vestă zdrenţuită, de lână, altul se văita monoton că barba i se încâlcise printre ţepii buruienilor. Şoapte libidinoase le scăpau de pe buzele uscate, în timp ce se roteau în cerc de jur împrejurul câmpului, strecurându-se printre bălării, trăgându-şi lungile cozi dintre bidoanele care zăngăneau. Se învârteau în rotocoale lente, încercuindu-l din ce în ce mai strâns, cuvintele ademenitoare scăpându-le de pe buze, cu cozile lungi, şfichiuitoare, mânjite cu scârnă stătută, şi înălţându-şi feţele înfricoşătoare.

Ajutor!

Şi-a smuls nebuneşte păturile de pe el, pentru a-şi elibera faţa şi gâtul. Asta era iadul lui. Dumnezeu îi îngăduise să întrezărească iadul care i se pregătea pentru păcatele lui: împuţit, bestial, tiranic, un iad al unor făpturi duşmănoase, al unor ţapi desfrânaţi. Pentru el! Pentru el!

A sărit din pat, cu nările inundate de o miasmă greţoasă care i se scurgea în gât, închircindu-i şi răscolindu-i măruntaiele. Aer! Aerul cerurilor! S-a împleticit până la fereastră, gemând şi aproape leşinând de greaţă. Când a ajuns la chiuvetă, un spasm i-a contractat intestinele şi, prinzându-şi fruntea în mâini, a vomitat scuturat de consulvii chinuitoare.

După ce criza s-a potolit, s-a îndreptat, slăbit, spre fereastră, a ridicat-o, s-a aşezat într-un colţ şi şi-a rezemat cotul de pervaz. Ploaia contenise şi printre aburii care pluteau de la un felinar la altul, oraşul îşi ţesea un cocon moale de ceaţă gălbuie. Cerul era încremenit şi vag luminos, aerul reavăn, ca într-un crâng spălat de ploi scurte şi, învăluit de seninătate şi de pâlpâirea luminilor şi de miresmele proaspete, a făcut un legământ cu inima lui.

S-a rugat:

— El a voit cândva să pogoare pe pământ în slava-i cerească, dar noi am căzut în păcat şi atunci nu ne-a mai putut vizita în siguranţă, drept care şi-a învăluit măreţia şi şi-a domolit strălucirea pentru că El era Dumnezeu. Aşa încât a venit El însuşi în slăbiciune, şi nu în putere şi te-a trimis pe tine în locul Lui, o făptură armonioasă, cu o strălucire pe măsura simţurilor noastre. Şi acum, maică scumpă, însuşi chipul şi înfăţişarea ta ne grăiesc despre Cel Veşnic, nu asemenea frumuseţii pământene, primejdioasă privirii, ci ca luceafărul de dimineaţă care e simbolul tău, luminos şi melodios, respirând puritate, vorbindu-ne despre ceruri şi insuflându-ne seninătate. O, crainic al zilei! O, lumină a pelerinilor! Călăuzeşte-ne aşa cum ne-ai călăuzit. În bezna nopţii, prin pustietăţile sălbăticiei, călăuzindu-ne către Domnul nostru Isus, călăuzeşte-ne spre casa noastră.51 Ochii îi erau înceţoşaţi de lacrimi şi, ridicând cu umilinţă privirea spre ceruri, a început să-şi plângă inocenţa pierdută.

Când s-a înserat, a ieşit din casă şi primul contact cu aerul umed, vesperal, ca şi bufnitura uşii care se închisese în urma lui, i-au trezit din nou înţepăturile conştiinţei, pe care lacrimile şi rugăciunile le mai adormiseră. Spovedeşte-te! Spovedeşte-te! Nu-i de ajuns să-ţi amorţeşti conştiinţa cu o lacrimă şi o rugăciune! Trebuia să cadă în genunchi în fraţa slujitorului Sfântului Duh şi să-i mărturisească toate păcatele lui, cu deplină sinceritate şi căinţă. Înainte de a auzi din nou hârşâitul uşii de acasă frecându-se de lemnul pragului, când o va deschide la întoarcere, înainte ca ochii să-i cadă pe masa din bucătărie pregătită pentru cină, o să îngenuncheze şi o să-şi mărturisească păcatele. Era simplu de tot.

Junghiurile conştiinţei s-au domolit şi el şi-a iuţit paşii, străbătând în continuare străzile întunecate. Ce de mai pietre de caldarâm erau pe strada asta, şi ce de mai străzi erau în oraşul ăsta, şi ce de mai oraşe erau pe lume! Şi totuşi eternitatea nu avea margini. El căzuse în păcat de

moarte. Chiar dac-ar fi făcut-o numai o dată, şi tot era păcat de moarte. Se putea întâmpla într-o singură clipă. Dar cum de se putea produce atât de repede? Văzând sau închipuindu-ţi că vezi. Ochii văd, fără să fi vrut să vadă. Şi pe urmă, într-o clipă, se întâmplă. Dar partea aceea a corpului percepe, sau cum altfel? Şarpele, cea mai vicleană vietate de pe câmp. Desigur că percepe când îţi strecoară dorinţa într-o clipă şi apoi îşi prelungeşte propria-i dorinţă, clipă după clipă, făcându-te să cazi în păcat. Simte şi înţelege şi doreşte. Ce oribil! Cine a creat-o în felul ăsta, o parte animalică a corpului, care înţelege animalic şi doreşte animalic? Să fi fost el, sau din el sau era ceva neomenesc, impulsionat de un suflet mai josnic decât sufletul lui? Sufletul lui era scârbit la gândul unei existenţe de inerţie perfidă, care să se nutrească din însăşi măduva gingaşă a vieţii lui şi să se îngraşe din osânza poftelor lui. Ah, de ce se întâmpla aşa? De ce oare?

S-a ghemuit în umbra acestui gând, smerindu-se plin de veneraţie în faţa lui Dumnezeu care a creat toate lucrurile şi întreaga omenire. Nebunie! Cine ar fi putut gândi asemenea gând? Şi, închircindu-se în întuneric, copleşit de propria-i abjecţie, s-a rugat muţeşte de îngerul lui păzitor să alunge, cu sabia lui, demonul care-i murmura în creier.

Murmurul a încetat şi în clipa aceea a ştiut limpede că sufletul lui păcătuise în gând, în vorbă şi în faptă, cu bună-ştiinţă, şi cu propriul său trup. Să se spovedească! Trebuia să-şi mărturisească păcat cu păcat. Dar cum ar fi putut să toarne în cuvinte, în faţa unui preot, tot ce săvârşise el? Totuşi trebuia s-o facă, trebuia! Dar cum să explice fără să moară de ruşine? Şi cum putuse să facă asemenea lucruri fără să moară de ruşine? A fost nebun, un nebun respingător. Să se spovedească! Ah, atunci ar putea fi din nou liber şi izbăvit de păcate. Poate că preotul ar înţelege. Ah, Doamne sfinte!

Continua să străbată străduţele slab luminate,

temându-se să se oprească locului măcar pentru o clipă, ca să nu pară că dă înapoi în faţa a ceea ce îl aştepta, şi temându-se să ajungă acolo unde ţinea să ajungă. Ce minunat trebuie să fie un suflet în stare de graţie, la care Dumnezeu priveşte cu iubire!

Fete şleampete stăteau la marginea trotuarului în faţa unor coşuri. Laţe de păr ud le atârnau pe frunte. Ofereau o privelişte dizgraţioasă, aşa cum se cincheau în mâzga străzii. Dar Dumnezeu le vedea sufletele, şi dacă sufletele lor erau curate, atunci ofereau o privelişte radioasă, şi Dumnezeu le iubea, se bucura să le vadă. Un val de umilinţă îi pustia sufletul când se gândea cum decăzuse, cum ajunsese ca sufletele fetelor acelora să-i fie mai dragi lui Dumnezeu decât sufletul lui. Îl şfichiuia vântul şi trecea pe lângă miriade şi miriade de alte suflete pe care bunăvoinţa Domnului le învăluia mai mult sau mai puţin, stele când mai luminoase, când mai întunecate, susţinute sau căzătoare. Şi toate sufletele licăritoare treceau pe lângă el, susţinute sau căzătoare, amestecate în freamătul serii. Un singur suflet era pierdut: sufletul lui. Licărise şi el cândva şi se stinsese, dat uitării, pierdut. Sfârşitul: întuneric rece, vid, pustietate.

Conştiinţa locului în care se afla îi reveni în minte ca un flux, după o lungă scurgere de timp neluminat, nereceptat, netrăit. Peisajul sordid se realcătui: jargonul grosolan, lămpile de gaz din dughene, mirosurile de peşte şi de alcool, de rumeguş ud, bărbaţi şi femei în mişcare. O bătrână dădea să traverseze, cu un bidon de benzină în mână. S-a aplecat spre ea şi a întrebat-o unde se găseşte vreo capelă prin apropiere.

— O capelă, domnule? Da, domnule. Capela din Church Street.

— Church?52

Bătrâna şi-a mutat bidonul în cealaltă mână şi i-a arătat direcţia; cum îşi scosese de sub franjurii şalului mâna dreaptă, ofilită şi rău-mirositoare, Stephen s-a

aplecat şi mai mult spre ea, întristat şi mângâiat de glasul ofilit.

— Mulţumesc.

— Cu plăcere, domnule.

Lumânările de pe altarul înalt se stinseseră, dar mireasma de tămâie plutea încă în naos, cufundată în semiobscuritate. Nişte muncitori bărboşi, cu chipuri pioase, împingeau un baldachin pe o uşă laterală, şi sacristanul îi ajuta cu sfaturi şi gesturi liniştite. Câţiva enoriaşi cucernici mai zăboveau închinându-se în faţa altarelor laterale sau îngenunchind în băncile de lângă confesional. Stephen s-a apropiat cu sfială şi a îngenuncheat în ultima bancă, recunoscător pentru seninătatea şi tăcerea şi obscuritatea înmiresmată care-l învăluiau în biserică. Scândura pe care îngenunchease era îngustă şi tocită şi credincioşii îngenuncheaţi lângă el erau umili slujitori ai lui Isus. Şi Isus trăise în sărăcie şi muncise în atelierul unui dulgher, tăind scânduri şi răzuindu-le, şi la început le vorbise unor pescari sărmani despre împărăţia Domnului şi-i învăţase pe oameni să fie blânzi şi smeriţi în cuget.

Şi-a îngropat capul în mâini şi s-a rugat în inimă să fie blând şi umil, să se poată asemui celor îngenuncheaţi lângă el, şi ruga lui să fie primită asemeni rugăciunilor lor. Se ruga alături de ei, dar îi venea greu. Sufletul lui era îngreunat de păcate şi nu îndrăznea să ceară iertare cu încrederea simplă a celor pe care Isus, prin necunoscutele căi ale Domnului, îi chemase de la început alături de el: dulgherii, pescarii, oameni săraci şi simpli cu meşteşuguri mărunte, care mânuiau şi ciopleau lemnul copacilor şi îşi cârpăceau cu migală plasele de pescuit.

O siluetă înaltă a înaintat printre bănci şi credincioşii au tresărit; în ultimul moment, înălţându-şi privirea, Stephen a zărit o barbă lungă, căruntă, şi sutana cafenie a unui capucin. Clericul a intrat în boxa confesionalului şi a rămas ascuns vederii. Doi dintre penitenţi s-au ridicat şi au

intrat în câte o latură a confesionalului. Uşa de lemn glisantă a fost trasă într-o parte şi un murmur slab de glasuri a tulburat tăcerea.

Şi sângele lui a pornit să-i murmure în vene, să zumzăie ca un oraş al pierzaniei deşteptat din somn ca să-şi audă osânda. Fulgi de foc şi pulbere de cenuşă cădeau încet, iluminând casele oamenilor. Şi oamenii se deşteptau din somn, tresărind, sufocaţi de aerul înfierbântat.

Uşa glisantă s-a închis la loc. Penitentul a ieşit din boxa laterală. S-a deschis şi cealaltă uşă. A intrat o femeie, cu paşi calmi şi sprinteni, şi a luat locul penitentului care îngenunchease. Din nou murmur de voci.

Încă ar fi putut să plece din capelă. Să se ridice, să pună un picior înaintea celuilalt, şi aşa mai departe, să iasă tiptil din biserică, apoi s-o ia la fugă, să fugă, să fugă de-a lungul străzilor întunecate. Încă putea să-şi evite ruşinea. Dac-ar fi săvârşit o crimă fioroasă… dar nu, păcatul lui era mai grav. Dac-ar fi fost vorba doar de un omor! Fulgi de foc cădeau asupră-i şi-i atingeau fiecare părticică a trupului: gânduri ruşinoase, vorbe ruşinoase, fapte ruşinoase. Ruşinea îi îngropa toată făptura ca o cenuşă fierbinte care se presăra necontenit. Cum să prefacă totul în cuvinte! Sufletul lui, sufocat şi neputincios o să piară cu totul.

Uşa glisantă s-a deschis din nou. Un penitent a ieşit din boxa laterală. Şi apoi iar s-a închis, un alt penitent a intrat în locul celui care ieşise. Şoapte înăbuşite pluteau ca nişte norişori vaporoşi. Era femeia, norişori ca un şopot lin, susurând molcom, evaporându-se.

S-a bătut cu pumnul în piept; umil, în taină, pe sub rezemătoarea de lemn a băncii. O să se alăture celorlalţi şi lui Dumnezeu. O să-şi iubească aproapele. O să-L iubească pe Dumnezeu care l-a creat şi l-a iubit. O să îngenuncheze şi o să se roage alături de ceilalţi şi o să fie fericit. Dumnezeu o să-şi coboare privirea asupra lui şi a celorlalţi şi o să-i iubească pe toţi.

Era uşor să fii bun. Căci jugul lui Dumnezeu este

lesne de purtat, iar povara Lui este uşoară.53 Ce bine ar fi fost să nu fi păcătuit, să fi rămas toată viaţa copil, pentru că Dumnezeu iubea copiii şi-i lăsase să vină la El. Ce cumplit şi amarnic e să păcătuieşti! Dar Dumnezeu e milostiv cu bieţii păcătoşi care se căiesc din inimă. Cât era de adevărat! Asta însemna într-adevăr bunătate.

Uşa s-a deschis brusc. Penitentul a ieşit. Urma el. S-a ridicat îngrozit şi s-a îndreptat orbeşte către boxă.

În sfârşit, sosise momentul. A îngenuncheat în tăcerea întunericului şi şi-a înălţat ochii către crucifixul alb atârnat deasupra lui. Dumnezeu o să vadă cât de cuprins de regrete era. O să-şi mărturisească toate păcatele. Spovedania lui o să fie lungă, lungă. Toţi cei aflaţi în capelă vor şti cât era el de păcătos. N-au decât să ştie. Era un adevăr. Dar Dumnezeu făgăduise să-l ierte dacă se căia. Şi se căia. Şi-a împreunat mâinile şi le-a înălţat spre conturul alb, rugându-se cu ochii lui împâcliţi, rugându-se cu întreg trupul lui tremurând, legănându-şi capul ca o vietate pierdută, rugându-se cu buze scâncitoare.

— Îmi pare rău! Îmi pare rău! O, ce rău îmi pare!

Uşa glisantă s-a închis şi inima i-a sărit din piept. Faţa unui preot bătrân s-a ivit pe după grilaj, întoarsă dinspre el, rezemată într-o mână. Şi-a făcut semnul crucii şi l-a rugat pe preot să-l binecuvânteze întrucât păcătuise. Pe urmă, cu capul în piept, a repetat, înspăimântat, rugăciunea de penitenţă *Confiteor*. La cuvintele *cea mai gravă abatere a mea* s-a oprit, cu răsuflarea tăiată.

— De când nu te-ai mai spovedit, copilul meu?

— De mult timp, părinte.

— De o lună, copile?

— De mai mult, părinte.

— De trei luni, copilul meu?

— De mai mult, părinte.

— De şase luni?

— De opt luni, părinte.

Îşi dăduse drumul. Preotul l-a întrebat:

— Şi ce-ţi aduci aminte din tot acest timp?

A început să-şi destăinuie păcatele: absenţe de la slujbele religioase, rugăciuni nerostite, minciuni…

— Şi altceva, copilul meu?

— Păcate de mânie, de invidie, de lăcomie, de deşertăciune, de nesupunere.

— Şi altceva, copile?

— Lenevie.

— Şi altceva, copilul meu?

Nu mai putea ocoli. A murmurat:

— Am… am săvârşit păcatul impur, părinte.

Preotul nu a întors capul.

— Cu tine însuţi, copile?

— Şi… şi cu alţii.

— Cu femei, copile?

— Da, părinte.

— Erau femei căsătorite, copile?

Nu ştia. Păcatele i se desprindeau de pe buze, unul câte unul, i se prelingeau din suflet, în picuri ruşinoşi, purulenţi şi supurând ca o rană, o scurgere de viciu infectat. Cele din urmă dintre păcate se prelingeau libidinos, scârbos. Spusese tot ce avea de spus. Şi-a aplecat capul, copleşit.

Preotul a rămas tăcut. După un timp a întrebat:

— Câţi ani ai, copilul meu?

— Şaisprezece, părinte.

Preotul şi-a trecut de câteva ori mâna peste faţă. Pe urmă, rezemându-şi fruntea în palmă s-a aplecat spre grilaj şi, continuând să-şi ferească privirile, i-a vorbit rar. Avea un glas obosit şi bătrân.

— Eşti foarte tânăr, copile, şi vreau să te implor să renunţi la păcatul ăsta. E un păcat îngrozitor. Îţi ucide şi trupul, şi sufletul. E pricina multor crime şi nenorociri. Leapădă-te de el, copile, din dragoste pentru Dumnezeu. E un păcat care te dezonorează şi te dezumanizează. Nu poţi să ştii unde te va duce deprinderea asta nefericită sau

când se va întoarce împotriva ta. Atâta timp cât stărui în păcatul ăsta, copile, vei fi un gunoi în ochii lui Dumnezeu. Roagă-te sfintei noastre maici Maria să te ajute. Ea îţi va veni în ajutor, copile. Roagă-te Maicii Binecuvântate ori de câte ori îţi mai încolţeşte păcatul ăsta în minte. Sunt sigur că vei face lucrul ăsta, nu-i aşa? Te vei căi de toate păcatele. Sunt sigur că o vei face. Şi făgăduieşte-i Domnului că dacă te ajută cu harul Său sfânt nu ai să-L mai insulţi niciodată prin păcatul ăsta îngrozitor. Îi vei face Domnului această făgăduinţă solemnă, sunt convins, nu-i aşa?

— Da, părinte.

Glasul acela bătrân şi obosit cădea ca o ploaie proaspătă, răcoroasă peste inima lui închircită şi zvâcnitoare. Cât de alinător şi cât de trist!

— Aşa să faci, copile. Diavolul te-a târât pe calea rătăcirii. Împinge-l îndărăt în iad când mai încearcă să-ţi necinstească trupul în felul ăsta – e duhul rău care-L urăşte pe Domnul nostru. Făgăduieşte-I acum lui Dumnezeu că te vei lepăda de păcatul ăsta, de acest păcat atât de josnic.

Orbit de lacrimi şi de lumina milei divine, şi-a lăsat capul în piept şi a ascultat cuvintele solemne de dezlegare de păcate şi a văzut mâna preotului înălţată deasupra capului său în semn de iertare.

— Domnul să te binecuvânteze, copilul meu. Roagă-te pentru mine.

A îngenuncheat într-un colţ al navei ca să rostească rugăciunea de pocăinţă, şi rugile i s-au înălţat la ceruri, din inima lui purificată, asemenea miresmei parfumate care se revarsă din inima unui trandafir alb.

Străzile noroioase erau acum vesele. S-a îndreptat spre casă, conştient de un flux invizibil care-l pătrunsese şi dădea avânt picioarelor lui. În pofida a tot ce săvârşise până atunci. Îşi mărturisise păcatele şi Dumnezeu îl iertase. Sufletul lui era din nou curat şi sfânt, sfânt şi

fericit.

Ar fi fost frumos să moară acum, dacă asta era voia Domnului. Era frumos şi să trăiască, dacă asta era voia Domnului, să trăiască în armonia unei vieţi de virtute şi toleranţă faţă de ceilalţi. S-a aşezat lângă focul din bucătărie, neîndrăznind să deschidă gura de atâta fericire. Până în clipa aceasta nu ştiuse cât de frumoasă şi de paşnică poate fi viaţa. Prin pătratul de hârtie verde prins în jurul lămpii se cernea o lumină difuză. Pe bufet se găsea o farfurie cu cârnaţi, şi plăcinte pufoase albe, iar pe raft aşteptau ouăle. Pentru micul dejun de a doua zi dimineaţa, după împărtăşania din capela colegiului. Plăcinte albe şi ouă şi cârnaţi şi căni cu ceai. Cât de simplă şi de frumoasă era în fond viaţa! Şi viaţa i se aşternea în faţă.

A adormit ca în vis. Ca într-un vis s-a deşteptat şi a văzut că se luminase de zi. Ca într-un vis cu ochii deschişi a plecat în dimineaţa liniştită la colegiu. Băieţii se adunaseră şi îngenuncheaseră pe locurile lor. A îngenuncheat şi el, fericit şi sfios. Altarul era încărcat cu maldăre de flori albe, parfumate şi, în lumina dimineţii, flăcările lumânărilor de pe altar ardeau palid printre florile albe, cu o strălucire clară şi senină ca sufletul lui.

A îngenuncheat alături de colegi în faţa altarului, ţinând între ei pânza de pe altar, întinsă ca peste o îngrăditură de mâini alăturate. Lui îi tremurau mâinile şi i-a tremurat şi sufletul când l-a auzit pe preot trecând potirul de împărtăşanie de la un băiat la altul.

— *Corpus Domini nostri.*54

Aşa să fi fost? A îngenuncheat acolo, timid şi curăţat de păcate, şi o să ţină în gură ostia şi Dumnezeu o să pătrundă în trupul lui purificat.

— *In vitam aeternam. Amen.55*

O viaţă nouă! O viaţă de graţie divină şi virtute şi fericire. Aşa era! Nu era un vis din care avea să se trezească. Nu! Trecutul era trecut.

— *Corpus Domini nostri.*

Potirul ajunsese la el.

Note 40 „Ca un cedru în Liban m-am înălţat şi ca un chiparos în munţii Ermonului. Ca un finic la ţărmuri m-am înălţat şi ca răsadurile trandafirului în Ierihon. Ca un măslin frumos în câmp şi m-am înălţat ca un paltin. Ca scorţişoara şi balsamul mirositor am dat miros şi ca smirna cea aleasă am dat mireasmă.” (lat.) Ecleziasticul 24:4-17.

41 Citat din *Laudă Mariei* de cardinalul Newman.

42 Joyce se referă, de fapt, la Ecleziasticul.

43 Evanghelia după Matei, 25:41.

44 Alexander Pope (1688-1744), *Creştinul muribund către sufletul său*.

45 Ieremia, 2:20.

46 Geneza, 3:5.

47 Evanghelia după Matei, 16:18.

48 *Îndreptar de exerciţii spirituale*, tratat al Sfântului Ignaţiu de Loyola.

49 Sf. Toma d’Aquino (1225–1274), teolog şi filosof scolastic al catolicismului, numit, începând din secolul al XV-lea, *Doctor angelicus*.

50 Păcatul care poate fi iertat.

51 *Gloriile Fecioarei Maria întru slava Fiului Ei*, de cardinalul Newman (1849).

52 Biserică (engl.).

53 Evanghelia după Matei, 11:30.

54 „Trupul Domnului nostru” (lat.).

55 „Întru viaţă eternă. Amin” (lat.).

IV

Duminica era închinată tainei Sfintei Treimi, lunea era dedicată Sfântului Duh, marţea Îngerilor Păzitori, miercurea Sfântului Iosif, joia Preasfintei şi Binecuvântatei taine a Altarului, vinerea Patimilor lui Isus, sâmbăta Binecuvântatei Fecioare Maria.

Dimineaţă de dimineaţă venera şi îşi înălţa sufletul în prezenţa câte unei imagini sau taine sfinte. Ziua începea

cu câte o eroică ofrandă, o închinare a fiecărei clipe de viaţă, de gând sau de faptă acţiunilor suveranului pontif şi cu o slujbă matinală. Aerul proaspăt al dimineţii îi stimula eterna pietate; adeseori când îngenunchea, printre puţinii alţi credincioşi în faţa altarului lateral, cu cartea lui de rugăciuni, plină de foi albe puse ca semn între pagini, şi urmărea murmurul preotului, îşi ridica o clipă ochii către silueta crucifixului, învăluită de penumbră, între cele două lumânări care reprezentau Vechiul şi Noul Testament, şi îşi imagina că îngenunchease la o slujbă în catacombele romane.

Viaţa lui de zi cu zi se desfăşura în etape de cucernicie. Prin rugi spontane sau implorări prelungi cerea, cu generozitate, suspendări de pedepse şi răgazuri de sute de zile şi de ani pentru sufletele din purgatoriu, şi totuşi, triumful spiritual pe care-l resimţea adunând cu uşurinţă veacuri de penitenţe canonice nu-i satisfăcea întru totul zelul de habotnicie, pentru că nu ştia ce perioadă de pedeapsă reuşise să suspende prin insistentele lui rugi în favoarea nefericitelor suflete chinuite, şi temându-se că, în focul din purgatoriu, care se deosebea de cel din infern numai prin faptul că nu era veşnic, penitenţa lui s-ar putea să nu aibă mai multă valoare decât un strop de rouă, drept care se silea zilnic să se depăşească în cucernicie, să facă mai mult decât i se cerea.

Fiecare parte a zilei, divizată în ceea ce socotea el că ar fi îndatoririle noii sale atitudini faţă de viaţă, evolua în jurul propriului ei focar de energie spirituală. S-ar fi zis că viaţa lui tindea spre veşnicie; fiecare gând, fiecare cuvânt sau gest al lui, fiecare manifestare a conştiinţei, ar fi putut să se reverbereze radios în ceruri; uneori, acest simţ al repercusiunii imediate era atât de acut, încât avea senzaţia că sufletul lui exaltat de credinţă atinge, asemenea unor degete, clapele unei uriaşe maşini de calculat şi că vede totalul rezultatelor dobândite de el în ceruri, nu sub forma

unei cifre, ci a unei fragile coloane de tămâie sau ca o floare mlădioasă.

Şi rozariile pe care le rostea întruna – pentru că purta neîncetat mătăniile la el, în buzunarele pantalonilor, ca să poată recita rugăciunile în timp ce mergea pe stradă – se prefăceau în ghirlande de flori, atât de vaporoase şi de nepământene, încât păreau lipsite de culoare şi de parfum, ca şi de nume. Rostea fiecare dintre cele trei capitole de rugăciuni cotidiene, pentru ca sufletul lui să se poată căli în fiecare dintre cele trei virtuţi teologice: credinţa în Tatăl Ceresc care l-a creat, speranţa în Fiul care l-a mântuit, şi dragostea pentru Sfântul Duh care l-a sfinţit; şi oferea celor Trei Persoane aceste întreite rugăciuni prin bunăvoinţa sfintei Fecioare Maria, în numele fericitelor şi dureroaselor şi glorioaselor ei taine.

În fiecare dintre cele şapte zile ale săptămânii se ruga să pogoare asupra sufletului său unul dintre cele şapte haruri ale Sfântului Duh şi să izgonească din el, în fiecare zi, cele şapte păcate de moarte care-l pervertiseră în trecut; şi se ruga pentru fiecare har al zilei respective, încredinţat că o să pogoare asupră-i, deşi uneori i se părea ciudat că înţelepciunea şi înţelegerea şi cunoaşterea erau atât de distincte în structura lor, încât pentru fiecare dintre ele trebuia să se roage separat. Totuşi era încredinţat că într-un anumit viitor stadiu al progresului său spiritual, când sufletul lui păcătos avea să-şi biruie slăbiciunea şi se va ilumina prin cea de a treia Persoană a Binecuvântatei Sfintei Treimi, nedumerirea lui se va spulbera. Credea cu atâta forţă şi exaltare datorită divinei obscurităţi şi tăceri în care e învăluit nevăzutul Paraclet56, ale cărui simboluri sunt un porumbel şi un vânt vijelios, Duhul împotriva căruia orice păcat e de neiertat, veşnica, misterioasa făptură tainică, în cinstea căreia preoţii oficiază o slujbă o dată pe an, înveşmântaţi în roşul limbilor de foc.

Imagistica prin care erau înfăţişate natura şi

înrudirea celor trei componenţi ai Sfintei Treimi apărea cam tulbure şi umbrită în cărţile de rugăciuni pe care le citea el – Tatăl contemplând ca într-o oglindă, din străfundurile eternităţii, perfecţiunea divină a creaţiei sale şi astfel, zămislindu-şi în eternitate Eternul Fiu, şi Sfântul Duh ivindu-se în eternitate din Tată şi din Fiu –, îi era mai uşor să-i accepte în mintea lui datorită augustei lor incomprehensibilităţi, decât să accepte simplul fapt că Dumnezeu îi iubise sufletul lui din eternitatea eternităţii, cu veacuri şi veacuri înainte de a fi venit el pe lume, cu veacuri înainte de a fi existat însăşi lumea.

Auzise numele pasiunilor dragoste şi ură rostite solemn pe scenă şi de la amvon, le găsise înscrise solemn în cărţi, şi nu putea înţelege de ce sufletul lui nu era în stare să le adăpostească sau să-i silească buzele să le repete numele cu convingere. Câte o scurtă răbufnire de mânie îl năpădise de multe ori, dar niciodată nu fusese în stare să se manifeste pătimaş, şi de fiecare dată se scuturase de ea de parcă însuşi trupul lui îşi lepădase o piele sau o coajă. Simţise câte o prezenţă subtilă, întunecoasă şi insidioasă pătrunzându-i fiinţa şi deşteptându-i o trecătoare poftă infamă, dar şi aceasta scăpase accepţiei lui şi se strecurase lăsându-i mintea lucidă şi indiferentă. Se părea că acestea erau singurele simţiri de dragoste şi de ură pe care le putea adăposti sufletul lui.

Dar nu mai putea să se îndoiască de realitatea iubirii din moment ce însuşi Dumnezeu îi iubise sufletul lui individual din eternitatea eternităţii. Treptat, pe măsură ce sufletul i se îmbogăţea în cunoaşterea spirituală, a început să vadă întregul univers ca pe o vastă expresie simetrică a puterii şi a iubirii divine. Viaţa a devenit un dar divin şi pentru fiecare clipă şi fiecare senzaţie aducea slavă şi îi mulţumea Creatorului – fie chiar şi pentru priveliştea unei frunze singuratice aninate de creanga unui copac. Lumea pământeană, cu toată materialitatea substanţei ei şi cu

toată complexitatea ei, nu mai exista pentru sufletul lui decât ca o teoremă a puterii, a iubirii şi a universalităţii divine. Atât de plenar şi de incontestabil se statornicise în sufletul lui acest simţ al sensului divin care penetrează întreaga natură, încât ajunsese să se întrebe de ce mai era necesar să continue a trăi. Dar şi aceasta constituia o parte a finalităţii divine şi nu cuteza să-i pună la îndoială utilitatea, chiar când era vorba de el, care păcătuise atât de grav şi atât de josnic împotriva finalităţii divine. Umil şi copleşit de această conştiinţă a unei prezenţe unice, eterne, omniprezente şi desăvârşite, sufletul lui şi-a reluat povara cucerniciei, a multitudinii de rugăciuni, slujbe şi sacrificii, şi numai atunci, pentru prima dată de când începuse să cugete la marea taină a iubirii, a perceput în adâncul lui o caldă tresărire, asemuitoare cu o viaţă nou născută sau cu o virtute a sufletului însuşi. Gestica extazului în arta sacră, mâinile înălţate şi îndepărtate, buzele întredeschise şi ochii daţi peste cap ca într-un leşin au devenit pentru el imaginea sufletului cufundat în rugă, smerit şi pierit în faţa Creatorului său.

Dar fusese prevenit asupra primejdiilor fanatismului spiritual şi nu îşi îngăduia să renunţe nici la cea mai măruntă sau neînsemnată dovadă de devoţiune, străduindu-se, totodată, printr-o constantă mortificare fizică, să-şi anihileze trecutul murdar, mai curând decât să dobândească o sfinţenie expusă primejdiilor. Îşi impusese o riguroasă disciplină a fiecărui simţ în parte. Pentru a-şi mortifica simţul văzului, se deprinsese să meargă pe stradă cu privirile plecate în pământ, ferindu-se să se uite în dreapta sau în stânga şi, mai cu seamă, îndărăt.

Ochii lui se fereau să întâlnească vreodată ochii unei femei. Uneori îşi dezamăgea propriii ochi, impunându-şi să-i ridice brusc în mijlocul unei fraze pe care nu o terminase de citit şi închizând deliberat cartea. Pentru a-şi mortifica auzul, nu-şi controla vocea, care era pe atunci în schimbare, evita să cânte sau să fluiere şi nu ocolea

zgomotele care, de obicei, îl iritau, ca, de pildă, ţăcănitul cuţitelor pe fundul de tocat carne, râcâitul cenuşii scoase cu lopăţica din sobă şi adunate pe făraş sau bătutul covoarelor. Mai greu îi venea să-şi mortifice simţul mirosului, pentru că niciun fel de mirosuri nu-i repugnau, nici cele din afară, ca, de pildă mirosul de baligă sau de smoală, nici cele emanate de propriul său organism; făcuse numeroase comparaţii şi experienţe curioase cu mirosurile. Până la urmă, constatase că unica împuţenie pe care o respingea simţul lui de miros era o duhoare de peşte stricat, care aducea cu aceea de urină stătută şi, ori de câte ori îi era posibil, inspira acest iz neplăcut. În scopul mortificării gustului îşi însuşise anumite deprinderi severe la masă; respecta cu stricteţe toate zilele de post indicate de biserică şi se silea să-şi abată gândurile când era nevoit să guste vreo mâncare apetisantă. I-a fost necesar un înalt grad de ingeniozitate şi de inventivitate pentru a-şi mortifica simţul tactil. Se forţa să nu-şi schimbe niciodată, în mod conştient, poziţia în care dormea în pat, îşi impunea poziţiile cele mai inconfortabile, îndura răbdător durerile membrelor sau mâncărimile, stătea cât mai departe de căldura focului din sobă, la slujbe rămânea tot timpul în genunchi, cu excepţia citirii versetelor din Evanghelie; ieşea afară cu gâtul sau obrajii uzi, ca să-l înţepe şfichiuirea aerului rece şi, când nu-şi rostea rugile cu mătănii, îşi ţinea braţele ţepene, lipite de trup, asemenea unui alergător, fără să-şi vâre vreodată mâinile în buzunare sau să şi le ţină la spate. Nu-l ispitea niciun păcat mortal. Şi era totuşi surprins să constate că, în pofida tuturor acestor complicate exerciţii de pietate şi de autoînfrânare, cădea cu uşurinţă în greşeli copilăreşti, lipsite de demnitate. Rugăciunile şi zilele de post nu-l ajutau să-şi înăbuşe enervarea când o auzea pe maică-sa strănutând, sau când era întrerupt din devoţiunile lui. Îi era necesar un imens efort de voinţă ca să-şi înfrâneze impulsul de a da drumul unei crize de nervi. Îi reveneau în

minte imagini ale unor izbucniri mărunte observate adeseori la profesorii lui: zvâcniri ale gurii, buze încleştate şi obraji congestionaţi, comparaţii care-l descurajau în fermitatea cu care ţinea să-şi practice smerenia. Încercarea de a-şi integra viaţa în circuitul comun al celorlalte vieţi i se părea mai dificilă decât toate rugăciunile şi zilele de post, şi constanta lui neputinţă de a satisface asemenea deziderat îi pricinuia o senzaţie de uscăciune spirituală şi, totodată, o intensificare a îndoielilor şi a scrupulelor care-l măcinau. Sufletul lui traversa o perioadă de depresie în care până şi sfintele taine păreau să se fi prefăcut în izvoare secate. Spovedaniile lui se transformaseră într-un canal de scurgere a unor greşeli care-i stârneau scrupule, dar de care nu se căia. Împărtăşania nu-l mai făcea să trăiască înălţătoarele momente de exaltare virginală, de comuniune spirituală care-l făcuseră să vibreze la sfârşitul unor slujbe de venerare a Sfântului Tabernacul. La acele acte de pietate folosise o carte veche, scrisă de Sfântul Alfons Liguori, o carte uitată de toţi, cu litere şterse de vreme şi file decolorate. Din paginile acelea în care imaginile din cântări se îmbinau cu rugile celui care se cuminecă, se degaja savoarea unei lumi apuse, o lume de iubire şi fervoare şi de răspunsuri virginale care-i umpleau inima. Un glas inaudibil părea să-i mângâie sufletul, şoptindu-i cuvinte de alintare şi de preţuire, implorându-l să se înalţe în îmbrăţişarea cununiei, să vină, mireasă, să coboare din Amana, din munţi cu leoparzi57, şi sufletul lui părea să răspundă cu acelaşi glas inaudibil, abandonându-se: *Inter ubera mea commorabitur*.58

Ideea aceasta de abandon exercita o atracţie primejdioasă pentru spiritul lui, acum când îşi simţea din nou sufletul asediat de vocile stăruitoare ale cărnii, voci care începuseră din nou să murmure printre cuvintele rugăciunilor şi prin ceasurile de meditaţie. Încerca o senzaţie de forţă la gândul că printr-un simplu act de

acceptare, într-o singură clipă de decizie, ar fi putut nărui tot ce clădise până atunci. Avea impresia că simte un val năvalnic înaintând lent către picioarele lui goale şi că aştepta ca prima undă sfielnică, tăcută, să-i atingă pielea înfierbântată. Şi atunci, chiar în clipa atingerii valului, chiar pe muchea acceptării păcatului, se pomenea brusc la mare depărtare de fluxul năvalnic, înfipt ferm în ţărmul uscat, salvat printr-un subit act de voinţă, sau printr-o bruscă invocare şi, observând dunga argintie a valului la mare depărtare, gata să pornească într-o nouă lentă înaintare către picioarele lui, încerca o nouă senzaţie de forţă şi de satisfacţie străbătându-i sufletul la gândul că nu se abandonase şi nu năruise ceea ce clădise.

După numeroase asemenea încercări de respingere a fluxului de ispite, a început să se neliniştească şi să se întrebe dacă nu cumva harul, pe care se străduise să nu-l piardă, se retrăgea din el, încetul cu încetul. Certitudinea netă a propriei sale imunităţi începu să se clatine şi percepea încolţind o teamă vagă că, de fapt, sufletul lui cedase, pe nesimţite. Cu mare dificultate a izbutit să-şi redobândească vechea convingere a stării lui de graţie, spunându-şi că-L implorase pe Dumnezeu la fiecare ispită şi că harul pe care-l apărase îi fusese hărăzit întrucât Dumnezeu era obligat să i-l dăruiască. Frecvenţa şi violenţa ispitelor îi confirmau adevărul celor auzite despre încercările la care fuseseră supuşi sfinţii. Ispitele frecvente şi violente constituiau dovada că cetatea sufletului asediat nu capitulase şi că diavolul mânios turba să-i biruie rezistenţa.

Adeseori, când îşi destăinuia îndoielile şi scrupulele – o momentană scăpare a atenţiei în timpul rugăciunii, un impuls de furie zvâcnindu-i în suflet sau o uşoară înclinaţie spre autoritate în vorbă ori în faptă –, duhovnicul lui îi cerea să-i dezvăluie un păcat din trecut, de înainte de a i se fi acordat absolvirea. Şi îl dezvăluia cu umilinţă şi ruşine, căindu-se o dată în plus. Îl umilea şi îl umplea de

ruşine gândul că niciodată nu va fi pe deplin eliberat de păcat, oricât de cucernică i-ar fi viaţa de acum şi oricâte virtuţi sau perfecţiuni s-ar strădui să atingă. Un răscolitor sentiment de culpabilitate va pulsa veşnic în el; se va destăinui, se va căi, va fi iertat, din nou se va destăinui, din nou se va căi, din nou va fi iertat, zadarnic. Poate că acea primă spovedanie pripită, smulsă din el de frica iadului, poate că n-a fost ceea ce trebuia să fie? Poate că, stăpânit doar de teama inevitabilei lui osânde, nu a fost destul de sincer îndurerat de păcatul săvârşit? Dar semnul cel mai grăitor că spovedania lui a fost ceea ce trebuia să fie şi că el fusese sincer îndurerat de păcatul săvârşit consta – ştia bine – în faptul că-şi îndreptase viaţa.

„Mi-am îndreptat viaţa, nu-i aşa?” se întreba.

* * *

Directorul şedea pe pervazul ferestrei, cu spatele spre lumină, cu un cot rezemat de oblonul cafeniu şi, în timp ce vorbea şi zâmbea, se juca şi bălăngănea cablul celuilalt oblon. Stephen stătea în picioare în faţa lui, urmărind ba scăpătarea lentă, deasupra acoperişurilor, a luminii unei lungi zile de vară, ba mişcările încete, îndemânatice, ale degetelor preoţeşti. Faţa preotului era învăluită în umbră, dar lumina asfinţitului pe care se profila îi atingea tâmplele adânc scobite şi curbele craniului. În acelaşi timp, urechile lui Stephen urmăreau accentele şi pauzele din vocea directorului, care vorbea cu gravitate, dar şi cu cordialitate, despre diverse mărunţişuri lipsite de importanţă, despre vacanţa care tocmai luase sfârşit, despre colegiile ordinului lor din străinătate, despre transferarea unor profesori. Glasul grav şi cordial depăna cu uşurinţă feluritele subiecte şi, în pauzele de vorbire, Stephen se simţea obligat să intervină cu unele întrebări respectuoase. Ştia bine că toată vorbăria aceea era un preludiu şi aştepta să audă ce urma să vină. De când primise mesajul că e chemat de director, mintea lui

se frământase să ghicească ce anume ascundea asemenea mesaj, şi în lungul răstimp de nerăbdare cât aşteptase pe coridor apariţia directorului, privirile îi rătăciseră pe pereţi, de la un portret la altul, şi mintea îi rătăcise de la o presupunere la alta, până când scopul mesajului îi devenise aproape clar. Pe urmă, chiar când începuse să spere că vreo întâmplare neprevăzută o să-l împiedice pe director să vină, a auzit mişcarea mânerului uşii şi foşnetul unei sutane.

Directorul a început să-i vorbească despre ordinele dominican şi franciscan şi despre prietenia dintre Sfântul Toma d'Aquino şi Sfântul Bonaventura. Era de părere că veşmântul capucinilor arăta cam prea…

Faţa lui Stephen a reflectat, la rândul ei, surâsul indulgent al preotului şi, nedorind să-şi exprime vreo părere, a imprimat buzelor o grimasă vag dubitativă.

— Cred, a continuat directorul, că există unele controverse chiar printre capucini; sunt unii care doresc să-şi schimbe îmbrăcămintea şi să urmeze exemplul celorlalţi franciscani.

— Presupun că o vor purta doar în interiorul mânăstirilor, şi-a dat Stephen cu părerea.

— Da, fără îndoială. În mânăstire e potrivită, dar pentru stradă, presupun c-ar trebui schimbată; nu crezi?

— Îmi imaginez că e incomodă.

— Desigur, desigur. Închipuie-ţi, când eram în Belgia, îi vedeam circulând pe biciclete, indiferent de vreme, şi cu chestiile alea suflecate până la genunchi. Era ridicol. *Les jupes*, aşa le numesc în Belgia.

Vocala cuvântului fusese pronunţată atât de modificată, încât suna aproape de neînţeles.

— Cum le numesc?

— *Les jupes*.

— A!

Stephen a zâmbit din nou ca răspuns la zâmbetul pe care nu-l putea desluşi pe faţa umbrită a preotului, dar a

cărui imagine, sau mai curând fantomă, îi traversase fugitiv mintea, la auzul cuvintelor rostite discret, cu voce joasă. A privit calm în faţă, la cerul care se adumbrea, bucuros de răcoarea înserării şi de lumina vag aurie care-i camufla roşeaţa aprinsă în obraji.

Denumirile articolelor de îmbrăcăminte femeiască sau a materialelor moi, gingaşe din care erau confecţionate îi răspândeau în minte un parfum delicat şi vinovat. În copilărie îşi imaginase că hăţurile cailor sunt de fapt nişte fâşii de mătase şi rămăsese şocat când descoperise, la Strabrook, pielea groasă, unsuroasă a hamurilor. Fusese şocat şi când simţise pentru prima oară, sub degetele lui tremurânde, ţesătura aspră a ciorapilor femeieşti, pentru că din tot ce citise el până atunci nu reţinuse decât ceea ce îi sunase ca un ecou sau o presimţire a stării lui zbuciumate; şi cu privire la sufletul şi trupul de femeie nu cuteza să şi le închipuie altfel decât cum erau descrise în cuvinte dulcege, mângâioase; sau înveşmântate în moliciunea petalelor de trandafir, înconjurate de toată tandreţea vieţii. Dar fraza aceea sunase perfid pe buzele preotului; Stephen ştia prea bine că un preot nu-şi poate îngădui să vorbească cu uşurinţă despre asemenea lucruri. Cuvintele fuseseră rostite frivol în mod deliberat, şi simţea că faţa lui era atent cercetată de ochii din umbră. Tot ce auzise sau citise în legătură cu viclenia iezuiţilor fusese dat uitării, ignorat, pentru că acuzele nu fuseseră confirmate de experienţa lui. Profesorii săi, chiar cei pe care nu-i găsise prea atrăgători, fuseseră întotdeauna nişte preoţi inteligenţi şi serioşi, bărbaţi atletici, prefecţi, cu un intelect superior. Îi vedea ca pe nişte bărbaţi care se spălau vioi cu apă rece şi purtau o lenjerie rece şi curată. În toţi anii petrecuţi printre ei la Clongowes şi la Belvedere nu primise decât două pedepse corporale şi, cu toate că acestea îi fuseseră aplicate pe nedrept, ştia că de multe ori scăpase de pedepse meritate. În toţi aceşti ani nu auzise niciodată de

la profesorii lui vreun cuvânt uşuratic; ei au fost aceia care i-au predat doctrina creştină, l-au îndrumat spre o viaţă cuviincioasă şi, când a căzut în negru păcat, ei l-au adus îndărăt pe calea dreaptă. Prezenţa lor îl determinase să nu aibă încredere în sine pe când era proaspăt boboc, şi să se îndoiască de el însuşi când deţinea acea echivocă poziţie la Belvedere. Şi până în ultimul an de şcoală, un constant sentiment de neîncredere i-a dăinuit în suflet. Niciodată nu s-a dovedit neascultător şi niciodată nu le-a îngăduit colegilor turbulenţi să-l îndepărteze de la deprinderile lui de cuminte supunere; şi chiar când i s-a întâmplat vreodată să se îndoaiscă de spusele vreunui profesor, nu şi-a permis să-şi manifeste deschis îndoiala. În ultimii ani, unele dintre judecăţile lor i s-au părut cam puerile, dar nu a resimţit decât regret şi un fel de milă, de parcă părăsea, încet, o lume familiară, şi-i auzea graiul pentru ultima oară. Într-o zi, când câţiva băieţi se adunaseră în jurul unui preot, într-un pavilion de lângă capelă, l-a auzit pe profesor spunând:

— Cred că Lordul Macaulay59 a fost un om care, după toate probabilităţile, nu a săvârşit vreodată, în viaţa lui, vreun păcat de moarte, adică un păcat de moarte comis cu bună-ştiinţă.

Câţiva dintre băieţi l-au întrebat pe preot dacă Victor Hugo e într-adevăr cel mai mare scriitor francez. Preotul a răspuns că Victor Hugo nu a scris nici pe jumătate atât de bine pe vremea când se ridicase împotriva Bisericii, pe cât a scris pe când era un bun catolic.

— Dar mulţi eminenţi critici francezi, a continuat preotul, consideră că până şi Victor Hugo, cât a fost el de mare, nu are puritatea de stil a lui Louis Veuillot60.

Uşoara roşeaţă pe care aluzia făcută de director o aprinsese în obrajii lui Stephen pălise şi ochii lui continuau să scruteze calm cerul decolorat.

Dar o îndoială sâcâitoare îi flutura prin minte. Amintiri eclipsate i se perindau rapid prin faţa ochilor:

recunoştea scene şi persoane, dar era conştient că nu izbutise să perceapă în ele vreo circumstanţă vitală. Se vedea foindu-se pe terenurile din Clongowes, urmărind jocurile sportive şi hăpăind caramele din şapca lui de cricket. Câţiva iezuiţi se plimbau pe lângă pista de ciclism în compania unor doamne. Ecourile anumitor expresii folosite la Clongowes îi răsunau prin grotele îndepărtate ale minţii.

Urechile lui prindeau încă acele îndepărtate ecouri spărgând tăcerea sălii, când îşi dădu seama că preotul i se adresa acum pe un ton cu totul diferit.

— Stephen, te-am chemat azi pentru că doresc să discut cu tine un lucru deosebit de important.

— Da, domnule.

— Ai simţit vreodată că ai avea o vocaţie?

Buzele lui Stephen s-au întredeschis ca să răspundă „da”, însă a reţinut cuvântul pe loc. Preotul îi aştepta răspunsul şi a adăugat:

— Te întreb dacă ai simţit vreodată în tine, în sufletul tău, dorinţa de a te alătura ordinului nostru. Gândeşte-te.

— Mi-a venit uneori asemenea gând, a răspuns Stephen.

Preotul a lăsat din mână şnurul storului şi, împreunându-şi degetele, şi-a rezemat grav bărbia în mâini, comunicând parcă cu sine însuşi.

— Într-un colegiu ca acesta al nostru, a spus în cele din urmă, există întotdeauna câte un băiat, sau poate doi, trei băieţi pe care Domnul i-a ales pentru viaţa religioasă. Un asemenea băiat se deosebeşte de colegii săi prin pietatea lui, prin exemplul bun pe care-l oferă celorlalţi. Şi ceilalţi băieţi îl privesc cu respect; e ales de ei ca şef al frăţiei. Şi tu, Stephen, ai fost un asemenea băiat în acest colegiu, ai fost prefect al frăţiei Binecuvântatei noastre Fecioare Maria. Poate că tu eşti băiatul din acest colegiu ales de Dumnezeu să-I urmeze calea.

O puternică notă de mândrie a accentuat

solemnitatea glasului preoţesc, şi inima lui Stephen i-a răspuns prin bătăi accelerate.

— Stephen, a urmat preotul, o asemenea chemare este onoarea cea mai înaltă pe care Dumnezeu Atotputernicul i-o poate acorda unui om. Niciun rege, niciun împărat de pe acest pământ nu deţine puterea unui preot al Domnului. Niciun înger sau arhanghel din ceruri, niciun sfânt, nici măcar Binecuvântata Fecioară nu deţin puterea unui preot al Domnului; este puterea de a izgoni din creaturile Domnului duhurile rele care pun stăpânire pe sufletele lor, puterea, autoritatea de a-L face pe Dumnezeu din ceruri să pogoare asupra altarului şi să ia forma pâinii şi vinului. Ce putere cumplită, Stephen!

În obrajii lui Stephen porni să pâlpâie o nouă flacără la auzul acestei semeţe adresări, în care pulsa un ecou al propriilor sale semeţe aspiraţii. De câte ori nu se visase în chip de preot, mânuind calm şi umil acea formidabilă putere în faţa căreia se smereau şi îngerii, şi sfinţii! Sufletul lui se desfătase să mediteze în taină asupra acestui vis. Se văzuse, un preot tânăr şi liniştit, intrând grăbit în confesional, urcând treptele altarului, legănând cădelniţa, executând genuflexiuni, îndeplinind tainicele acţiuni ale preoţiei, care-i plăceau pentru că se asemuiau cu realitatea şi pentru că erau atât de îndepărtate de realitate. În viaţa tainică a visărilor şi meditaţiilor lui, îşi însuşise timbrul vocii şi gesturile pe care le observase la diferiţi preoţi. Îşi îndoise lateral genunchiul, aşa cum făcea unul dintre ei, scutura uşor cădelniţa, aşa cum făcea altul, sfita i se deschidea când se întorcea la altar, după ce-i binecuvântase pe enoriaşi, aşa cum văzuse la un al treilea. Dar, mai presus de toate, în aceste scene estompate, încolţite în imaginaţia lui, îi plăcea să ocupe locul al doilea. Se retrăgea de la demnitatea oficiantului pentru că îi displăcea să-şi imagineze că întreaga ceremonie pompoasă avea să se încheie în propria-i persoană sau că ritualul avea să-i atribuie o oficiere atât de fermă şi de finală.

Prefera sacrele oficieri minore, înveşmântat fiind, la slujba cea mare, în tunica de subdiacon, stând la depărtare de altar, uitat de asistenţă, cu umerii acoperiţi de şalul humeral, în faldurile căruia să ţină patenul61 sau, după celebrarea jertfei, să stea ca diacon, într-o dalmatică62 ţesută cu fir de aur, pe treapta de sub cea a oficiantului, cu mâinile împreunate şi faţa întoarsă spre asistenţă, cântând cântarea *Ite, missa est63*.

Dacă vreodată se vedea oficiant, scena reproducea pozele din cartea de liturghie din copilăria lui, adică o biserică goală, fără credincioşi veniţi să se închine, în afară de îngerul sacrificiului, în faţa unui altar golaş, şi asistat de un acolit la fel de adolescent ca şi el. Doar imaginarele acte sacrificiale ori sacramentale îl atrăgeau, îl determinau să vrea să întâmpine realitatea; lipsa unui ritual bine stabilit îl împinsese mereu spre inacţiune, în sensul că fie îngăduise tăcerii să-i stingă mânia ori mândria, fie acceptase o favoare pe care ar fi râvnit să o ofere el.

Acum, asculta într-o tăcere reverenţioasă apelul preotului şi intuia, printre cuvinte, sau chiar desluşea clar o voce care-l îndemna să se apropie, oferindu-i cunoaşteri tainice şi o tainică putere. Avea să afle şi el care fusese păcatul lui Simon Magul şi care era păcatul împotriva Sfântului Duh pentru care nu putea exista iertare64. I se vor revela taine obscure, ascunse altora, celor concepuţi şi născuţi ca fii ai mâniei. Va cunoaşte păcatele şi poftele vinovate şi gândurile vinovate şi faptele vinovate ale altora, murmurate urechilor lui în confesional, în capela întunecată, cu ruşine, de către buzele femeilor şi ale fetelor; purificate, în chip misterios, la comanda lui, prin înălţarea mâinilor sale, iar sufletul lui va rămâne din nou necontaminat, în pacea albă a altarului. Nicio urmă de păcat nu se va prelinge pe mâinile cu care avea să ridice şi să rupă azima de împărtăşanie; nicio urmă de păcat nu se va prelinge pe buzele lui în timpul rostirii rugăciunii,

pentru a-l face să înghită şi să bea în trupul lui osânda, nedeosebind-o de trupul Domnului. Îşi va păstra cunoaşterea tainică şi forţa tainică, rămânând la fel de nepătat ca şi inocenţii: şi va rămâne preot în veci după rânduiala lui Melchisedec65.

— Mâine-dimineaţă, la slujbă, a continuat preotul, mă voi ruga Atotputernicului să-ţi dezvăluie sfânta Sa voinţă. Iar tu, Stephen, închină o novenă66 sfântului tău patron, primul dintre martirii creştini, care are mare putere pe lângă Dumnezeu, şi roagă-te ca Domnul să-ţi lumineze mintea. Dar, Stephen, trebuie să fii într-adevăr convins că ai o vocaţie, altminteri ar fi cumplit pentru tine să constaţi mai târziu că nu ai. Adu-ţi aminte că un preot rămâne pe veci preot. Catehismul îţi spune că sfânta hirotonisire în sfântul Ordin nu poate fi primită decât o singură dată, pentru că îţi imprimă în suflet o amprentă spirituală indelebilă, care nu mai poate fi nicicând ştearsă. Trebuie să chibzuieşti adânc înainte, şi nu după. E o chestiune solemnă, Stephen, de care depinde mântuirea sufletului tău nemuritor. Dar haide să ne rugăm Domnului împreună.

A deschis uşa grea a sălii şi i-a întins mâna, de parcă îl şi considera un tovarăş de viaţă spirituală. Stephen a urcat pe terasa lată de deasupra treptelor, conştient de mângâierea catifelată a aerului serii. Prin faţa bisericii Findlater treceau patru tineri, braţ la braţ, bâţâindu-şi capetele şi păşind în ritmul melodiei cântate la concertină de conducătorul lor. Muzica s-a volatilizat într-o clipă – aşa cum se întâmpla mereu cu primele acorduri ale unei muzici neaşteptate –, dizolvându-se în fantastica ţesătură a minţii lui, fără zgomot şi fără durere, precum valul mării care înghite castelele de nisip clădite de copii pe ţărm. Zâmbind la auzul cântecului uşurel, Stephen şi-a înălţat ochii spre faţa preotului şi, văzând pe chipul lui reflexia posomorâtă a zilei muribunde, şi-a desprins, încet, mâna care acceptase, fără vlagă, strângerea celeilalte.

În timp ce cobora scările, imaginea care a făcut să se

destrame tulburata comuniune cu sine însuşi a fost aceea a unei măşti înnegurate, în pragul colegiului, care oglindea sfârşitul unei zile. Umbra vieţii de colegiu i-a traversat, grav, conştiinţa. O viaţă sumbră, ordonată, anostă i se deschidea în faţă, o viaţă scutită de orice grijă materială. Se întreba cum o să petreacă prima noapte de noviciat şi cu câtă amărăciune avea să se trezească prima dimineaţă în dormitorul comun. Mirosul apăsător al coridoarelor nesfârşite de la Clongowes i-a revenit în nări şi i s-a părut că aude susurul discret al flăcărilor de gaz. Brusc, neliniştea i-a ţâşnit din toate fibrele fiinţei, urmată de o febrilă accelerare a pulsului şi de un şuvoi de cuvinte lipsite de noimă care i s-au încâlcit printre gândurile raţionale, învălmăşindu-le confuz. Plămânii părură să i se dilate şi să se înfunde de parcă ar fi inhalat un curent de aer cald şi umed, irespirabil, şi nările i-au fost din nou invadate de mirosul jilav, călduţ, al băii din Clongowes, cu apa ei stătută, de culoarea turbei.

Un anumit instinct, zgândărit de aducerile aminte, un instinct mai puternic decât educaţia sau cucernicia, se răzvrătea în el la fiecare evocare a acelei vieţi, un instinct subtil şi ostil, care-l înarma împotriva acceptării. Răceala şi ordinea desăvârşită a vieţii de colegiu îl respingeau. Se vedea deşteptându-se în frigul zorilor, aliniindu-se în şirul celorlalţi în drum spre slujba de dimineaţă, luptându-se zadarnic să-şi potolească prin rugăciune revolta stomacului gol. Se vedea stând la masa comună a colegiului. Ce se alesese din sfiala lui adânc înrădăcinată care-l făcea să deteste mâncatul şi băutul sub un acoperiş străin? Ce se alesese din orgoliul spiritului său care-l făcuse întotdeauna să se considere o persoană deosebită din toate punctele de vedere?

Reverendul Stephen Dedalus, S.J.67

Numele lui din noua viaţă îi sărea, cu litere mari, în faţa ochilor, urmat de imaginea mintală a unui chip nedesluşit sau mai curând de culoarea unui chip. Culoarea

se ştergea şi apărea o radiaţie puternică, o explozie de nuanţe schimbătoare de roşu cărămiziu. Să fi fost roşeaţa vie pe care o observase atât de des, în dimineţile friguroase de iarnă, pe guşile bine rase ale preoţilor? Chipul era lipsit de ochi, avea o expresie acră şi habotnică, injectată de pete roşietice şi de furie înfrânată. Nu era cumva fantoma mentală a unuia dintre iezuiţi, pe care unii băieţi îl porecliseră „Mutră de Felinar”, iar alţii îi spuneau Campbell Vulpoiul?

În clipa aceea trecea prin faţa casei iezuiţilor din Gardiner Street şi s-a întrebat vag oare care dintre ferestre ar fi fost a lui dacă s-ar fi înregimentat vreodată în ordin? Pe urmă s-a mirat de confuzia propriei sale mirări, de distanţarea sufletului său faţă de tot ce-şi închipuise până atunci că ar fi sanctuarul lui sufletesc; s-a mirat de fragilitatea influenţei pe care o avuseseră asupra lui toţi acei ani de ordine şi obedienţă, acum când un singur act ferm şi irevocabil de-al lui ameninţa să pună capăt libertăţii sale pentru totdeauna, pentru eternitate. Glasul directorului, înşirându-i înaltele cerinţe ale bisericii şi misterul şi forţa carierei preoţeşti, îi răsuna vag în memorie. Dar sufletul lui nu era de faţă ca să-l audă şi să-l întâmpine, şi Stephen ştia prea bine că predica pe care o ascultase se şi prefăcuse într-o poveste searbădă şi formală. Nu o să legene niciodată în calitate de preot cădelniţa în faţa tabernacululului. Destinul lui îi impunea să evite ordinea socială sau religioasă. Înţelepciunea îndemnurilor preotului nu-i mersese la inimă. Lui îi era sortit să-şi făurească de unul singur propria înţelepciune, sau să-şi însuşească înţelepciunea altora, pribegind printre capcanele lumii.

Capcanele lumii erau căile spre păcat. Şi el avea să cadă. Încă nu căzuse, dar în scurt timp avea să cadă, în tăcere. A nu cădea era prea greu, mult prea greu; şi simţea alunecarea tăcută a sufletului său, aşa cum avea să se întâmple într-o anumită clipă viitoare; cădere, cădere, dar

încă nu căzuse, încă necăzut, dar pe cale să cadă.

A traversat podul de peste râul Tolka şi, o clipă, şi-a întors cu răceală privirile spre monumentul albastru al Sfintei Fecioare, care stătea cocoţat ca o pasăre pe un stâlp, în centrul unei aglomerări de case sărăcăcioase. Pe urmă, cotind la stânga, a pornit pe aleea care ducea la locuinţa lor. Din grădinile de zarzavat din spatele caselor căţărate pe ridicăturile de pe malul apei, se răspândea un miros slab de varză putredă. Stephen a zâmbit gândind că lui i se potrivea tocmai această dezordine, această dezorganizare şi harababură care domnea în casa tatălui său, stagnarea vieţii vegetale; acestea aveau să iasă învingătoare în sufletul lui. Un râs scurt i-a scăpat de pe buze când şi-a adus aminte de ţăranul singuratic pe care-l angajaseră ca ajutor pentru grădina de zarzavat din spatele casei lor şi pe care-l botezaseră „omul cu pălăria”. După o scurtă pauză a izbucnit şi un al doilea râs, fără voie, când a revăzut în minte cum lucra omul cu pălărie: cerceta, pe rând, cu atenţie, cele patru puncte cardinale, şi numai după aceea se îndura, cu regret, să-şi înfigă sapa în pământ.

A împins uşa neîncuiată a verandei, a străbătut holul golaş şi a intrat în bucătărie. Fraţii şi surorile lui erau grupaţi în jurul mesei. Ora ceaiului era pe terminate, doar resturile de apă fierbinte adăugată peste rămăşiţele de ceai se mai clătinau pe fundul recipientelor de sticlă şi borcănaşelor de gem care serveau drept căni. Pe masă zăceau împrăştiate coji şi bucăţi de pâine muiate în zahăr, maronii de la ceaiul turnat peste ele. Mai încolo, pe scândură, mici bălţi de ceai, şi un cuţit cu mânerul de fildeş spart zăcea înfipt în miezul unei rulade ciupite şi ciopârţite.

Lumina melancolică, siniliu-cenuşie, a zilei muribunde pătrundea prin ferestre şi prin uşa deschisă, învăluind şi domolind o bruscă ţâşnire de remuşcare din inima lui Stephen. Tot ce le fusese refuzat celor de acolo îi

fusese oferit cu largheţe lui, celui mai mare dintre ei, totuşi, în calmul reflex al luminii vesperale, feţele lor nu trădau nicio urmă de resentiment.

S-a aşezat la masă, alături de toţi, şi a întrebat unde erau tatăl şi mama lui. Cineva i-a răspuns:

— S-au dusără să vadără o casără nouără.

Altă mutare! Un băiat de la Belvedere, unul Fallon, l-a întrebat de multe ori, râzând tembel, de ce se mutau ei atât de des. O aprigă încruntare i-a brăzdat fruntea când şi-a amintit de râsul celui care-l tachina.

A întrebat:

— Dar de ce trebuie să ne mutăm din nou, dacă mi-e permis să întreb?

Răspunsul a venit de la aceeaşi soră:

— Pentrucără proprietarură neră dără afarără.

Glasul frăţiorului mezin, aşezat în capătul cel mai îndepărtat de sobă, a început să cânte melodia *Adeseori în noaptea liniştită*. Unul câte unul, copiii au preluat cântecul, până când s-a înjghebat un adevărat cor. Erau în stare să cânte ceasuri întregi, melodie după melodie, veselie după veselie, până când se stingea ultima rază la orizont, până când se ivea primul nor întunecat şi se lăsa noaptea.

A aşteptat câteva clipe, ascultând, înainte de a se integra şi el în cor, alături de ei. Asculta cu strângere de inimă substratul de oboseală care răzbea în glăscioarele gingaşe, inocente. Chiar înainte de a porni în marea călătorie a vieţii, păreau deja istoviţi de drum.

Auzea corul din bucătărie reverberat şi multiplicat într-un nesfârşit şir de coruri ale unor nesfârşite generaţii de copii; şi prin toate aceste ecouri răzbătea ecoul unei recurente note de oboseală şi de suferinţă. Toţi păreau obosiţi de viaţă chiar înainte de a păşi în ea. Şi şi-a amintit de cardinalul Newman, care sesizase această notă în versurile frânte ale lui Vergiliu „dând glas, asemenea vocii Naturii înseşi, acelei suferinţe şi oboseli dar şi speranţei în

mai bine, pe care le-au încercat copiii ei în toate timpurile”68.

* * *

Nu mai avea răbdare să aştepte.

Făcea naveta între cafeneaua Byron şi poarta capelei Clontarf, între poarta capelei Clontarf şi uşa cafenelei Byron, şi apoi iar până la capelă şi îndărăt la cafenea; la început pornise cu paşi rari, plantându-şi atent tălpile în spaţiile dintre dalele trotuarului; pe urmă cadenţându-şi paşii după ritmul unor versuri. Trecuse un ceas de când tatăl lui, însoţit de instructorul Dan Crosby, intrase să ceară unele informaţii pentru el, în legătură cu universitatea. De un ceas întreg se tot învârtea în sus şi în jos, aşteptându-i; acum îl părăsise răbdarea.

S-a îndreptat cu bruscheţe către Bull69, mergând în viteză, ca nu cumva un şuierat al tatălui său să-l cheme înapoi; în câteva momente a cotit după baraca poliţiei, aşa că nu mai avea de ce să se teamă.

Da, mama lui se împotrivea ideii de universitate, lucru pe care îl înţelesese din tăcerile ei îmbufnate. Dar ostilitatea ei îl stimulase mai vârtos decât mândria tatălui său şi observase cu răceală cum credinţa care se ofilise în sufletul lui înflorea şi devenea tot mai puternică în ochii ei.

Un antagonism nedesluşit încolţise în el, înnegurându-i ca un nor mintea, un antagonism iscat de trădarea ei, şi în clipele când animozitatea se risipea, tot ca un nor, redevenea senin şi ascultător faţă de ea, dar vag conştient, fără părere de rău, de apariţia unei fisuri în relaţiile lor.

Universitatea! Aşadar biruise provocarea lansată de santinelele care-i străjuiseră adolescenţa şi încercaseră să-l păstreze printre ei, pentru a li se supune şi a le sluji interesele. Gustase întâi satisfacţia şi pe urmă mândria, care-l înălţase ca pe o creastă de val. Ţelul pentru a cărui slujire fusese creat el şi care îi era încă necunoscut îl

călăuzise însă pe căi nevăzute spre o eliberare, şi acum îi făcea din nou semn să se apropie de o nouă aventură gata să i se deschidă. Avea impresia că aude acordurile unei muzici intermitente, ba avântându-se cu un ton acut, ba coborând cu o cvartă diminuată, ba săltându-şi din nou tonul, ba coborând cu o terţă majoră, asemenea flăcărilor cu trei limbi care izbucnesc sporadic, flacără după flacără, dintr-o pădure în miez de noapte. Era ca un preludiu de fantasme, fără de sfârşit şi fără de formă; şi, pe măsură ce devenea mai nestăvilit şi mai precipitat, flăcările săltând când şi când, la întâmplare, i se părea că aude de sub tufişuri şi hăţişuri vietăţi sălbatice fojgăind, labe lipăind ca ploaia pe frunziş. Picioarele creaturilor alergau într-un tumult ropotitor peste creierul lui, labe de iepuri mari şi mici, copite de cerbi şi de ciute şi de antilope, până când tropotul s-a mistuit, a amuţit şi i-a venit în minte doar o cadenţă măreaţă din Newman: *Cei ale căror picioare sunt ca picioarele de cerb, dar dedesubt au veşnicele braţe70*.

Fala acestei imagini confuze i-a amintit din nou de demnitatea poziţiei pe care o refuzase. De-a lungul întregii lui adolescenţe visase ceea ce mereu i se păruse a fi destinul său şi, când sosise momentul să răspundă chemării, îi întorsese spatele, supunându-se unui instinct refractar. Acum trecuse timpul; nicicând mirul hirotonisirii nu-i va mai atinge trupul. Îl refuzase. De ce?

Pe drumul din Dollymount a cotit spre mare şi când a traversat podeţul şubred, a simţit lemnul trepidând sub călcătura unor picioare cu încălţăminte greoaie. Un convoi de călugări din ordinul Fraţii Creştini venise dinspre Bull; începuseră să traverseze, doi câte doi, pe pod. În scurt timp, întreaga structură de lemn tremura şi bocănea. Feţele butucănoase defilau pe lângă el, două câte două, pătate de mare, gălbejite sau încinse ori livide şi, în timp ce se silea să-i privească cu inima uşoară şi cu indiferenţă, s-a aşternut şi pe faţa lui o roşeaţă iscată de o ruşine personală şi de compasiune. Furios pe el însuşi, a încercat

să-şi ascundă faţa, lăsându-şi privirea să alunece în jos, lateral, spre râul lipsit de adâncime care se zbenguia pe sub pod, dar şi în apă a văzut reflectarea pălăriilor lor înalte, de mătase, a gulerelor înguste ca nişte panglici sărăcăcioase şi a veşmintelor clericale care atârnau pe ei, lăbărţate.

— Frate Hickey.

Frate Quaid.

Frate MacArdle.

Frate Keogh.

Pioşenia lor semăna, probabil, cu mutrele lor, cu hainele lor, şi degeaba îşi spunea că inimile lor umile şi cucernice oferă, poate, un mai bogat tribut de devoţiune decât a putut el să dăruiască vreodată, o dăruire spontană de zeci de ori mai acceptabilă decât adoraţia lui elaborată. Degeaba încerca să-i privească cu mărinimie, să-şi spună că dacă s-ar înfăţişa vreodată la poarta lor despuiat de orgoliu, înfrânt, înveşmântat în zdrenţe de cerşetor, ei l-ar întâmpina cu generozitate şi l-ar iubi ca pe ei înşişi. Era zadarnic şi, până la urmă, jalnic să încerce să se convingă, în pofida propriei sale certitudini obiective, că porunca de a-ţi iubi aproapele nu îţi cere să-ţi iubeşti aproapele cu aceeaşi cantitate şi intensitate de dragoste ca pe tine însuţi, ci doar să-l iubeşti aşa cum te iubeşti şi el pe tine.

A apelat la o frază din tezaurul lui de citate şi şi-a murmurat-o încetişor:

— *O zi cu nori bălţaţi născuţi din mare.*71

Versul şi ziua şi decorul se armonizau perfect. Cuvinte. Oare culorile îl influenţau? Le lăsa să scânteieze şi să pălească, nuanţă după nuanţă; aurul răsăritului de soare, arămiul şi verdele livezilor de meri, azurul valurilor, cenuşiul norilor lânoşi. Nu, nu erau culorile, ci echilibrul, seninătatea frazei înseşi. Oare se simţea mai atras de salturile şi balansurile ritmice ale cuvintelor decât de îmbinarea lor în sens şi culoare? Sau poate pentru că vederea lui era la fel de slabă pe cât îi era de sfielnică

gândirea, gusta în mai mică măsură reflexele strălucitoarei lumi materiale, transmise prin prisma unui limbaj multicolor, bogat narativ, şi prefera contemplaţia unei lumi lăuntrice, o lume de emoţii individuale perfect reproduse într-o proză cu fraze suple, lucide?

A păşit de pe podul tremurător din nou pe pământ sigur. În clipa aceea a avut senzaţia unui curent care răcise aerul şi, întorcându-şi privirile spre apă, a văzut un brusc vârtej zburător care întuneca şi învolbura marea. Un uşor palpit al inimii, un uşor zvâcnet în gât i-au amintit o dată în plus cât de mult se speria carnea lui de mirosul rece, infrauman al mării; totuşi nu s-a îndreptat spre văiugile din stânga lui, ci a înaintat ferm, pe crestele stâncilor care duceau la gura râului.

Un soare voalat lumina slab gura de apă cenuşie care înghiţea râul. În depărtare, de-a lungul cursului lenevos al râului Liffey, catarge zvelte înţepau cerul, şi mai încolo, ţesătura încâlcită a oraşului se tolănea în ceaţă. Ca într-o scenă decupată dintr-o tapiserie ofilită, veche precum toropeala omului, imaginea celei de a şaptea cetăţi a creştinătăţii i se nălucea în văzduhul fără de timp, nici mai antică, nici mai vlăguită nici mai puţin răbdătoare şi supusă decât în zilele de *thingmote*72.

Întristat, şi-a înălţat privirile spre norii care lopătau alene, bălţaţi, purtaţi de mare. Pribegeau prin deşerturile cerului, o oaste nomadă în mişcare, pluteau în înălţimi, deasupra Irlandei, îndreptându-se spre apus. Europa din care veniseră se întindea dincolo de Marea Irlandei, Europa cea în care se vorbeau limbi stranii, ciuntită de văi şi încercuită de păduri, împestriţată de oraşe, de felurite popoare şi conduceri fortificate. Auzea o muzică nedesluşită înlăuntrul lui, o muzică a unor amintiri şi nume de care era aproape conştient, dar pe care nu le putea capta nici măcar pentru o frântură de clipă; pe urmă muzica păru să se îndepărteze, să se îndepărteze, să se îndepărteze şi din fiecare undă de muzică nebuloasă care

se îndepărta, răzbea mereu câte o prelungă notă de chemare, străpungând ca o stea întunericul tăcerii. Din nou! Din nou! Din nou! îi striga un glas de dincolo de lume.

— Bună, Stephanos!

— Uite-l pe Dedalus!

— Au!... Încetează odată, Dwyer... Să nu zici că nu ţi-am spus... Dacă nu te opreşti, îţi ard una în mutră, de nu te vezi!

— Bravo, Towser! Bagă-l la apă.

— Vino-ncoa, Dedalus. Bous Stephanoumenos! Bous Stephaneforos!73

— Bagă-l în apă! Ghiftuieşte-l cu apă, să se sature, Towser.

— Ajutor! Ajutor!

Le-a recunoscut limbajul înainte de a le vedea feţele. Simpla privelişte a forfotei de goliciuni l-a făcut să se înfioare. Trupurile lor, unele de un alb cadaveric, altele poleite de o lumină aurie şi altele pârlite sau înroşite de soare, licăreau stropite de mare. Bolovanul de pe care săreau în apă, înfipt în rădăcinile lui colţuroase şi clătinându-se sub salturile lor, şi pietroaiele grosolan retezate din digul povârnit pe care se căţărau în zbenguiala lor luceau lustruite de mare. Prosoapele cu care îşi plesneau trupurile erau îmbibate de apa rece a mării, şi părul lor zbârlit era îmbâcsit de sare.

S-a oprit politicos la chemările lor şi le-a contracarat glumeţ zeflemelile. Cât de banali şi lipsiţi de personalitate arătau: Shuley fără gulerul lui larg deschis, Ennis fără cureaua lui purpurie cu cataramă în formă de şarpe, Connolly fără sacoul lui Norfolk cu buzunare lipsite de clape. Erau penibili şi Stephen a simţit înţepătura unui junghi la descoperirea semnelor de adolescenţă care făceau ca jalnica lor goliciune să arate respingător. Poate că spaima secretă din inimile lor îi determinase să caute refugiu în număr şi în zarvă. Îşi amintea cum şi el, care era atât de deosebit de ei, încercase, în tăcere, aceeaşi spaimă

în faţa misterelor propriului său corp.

— Stephanos Dedalus! Bous Stephanoumenos! Bous Stephaneforos!

Ridiculizările lor nu constituiau o noutate pentru el şi acum chiar îi flatau orgoliul slabei lui superiorităţi. Pentru prima oară vedea în numele lui ciudat o profeţie.74

Văzduhul cald, cenuşiu, părea atât de atemporal, starea lui de spirit era atât de fluidă şi de impersonală, încât în mintea lui toate veacurile se contopiseră în unul singur. Cu o clipă în urmă, fantoma anticului Regat al Danilor se întrezărise prin veşmântul de ceaţă al oraşului. Şi acum, numele fabulosului meşter grec îi aducea în auz clipocit de valuri şi i se părea că desluşeşte o siluetă înaripată care zbura peste talazuri, înălţându-se, lent, în văzduh. Ce să însemne toate astea? Să fie un truc ciudat prin care se deschide o pagină dintr-o carte medievală de preziceri şi simboluri, un om cu înfăţişare de şoim, care zboară spre soare, plutind peste mări, o previziune a scopului pentru slujirea căruia fusese el creat şi pe care-l urmărise prin aburii copilăriei şi adolescenţei, un simbol al artistului care în atelierul lui făureşte din materia inertă a pământului o nouă făptură, care se avântă în înălţimi, impalpabilă şi imperisabilă?

Inima îi trepida, răsuflarea i se iuţise şi o înfiorare sălbatică îi cuprinsese picioarele, de parcă se avânta în înălţimi. Inima îi fremăta într-un extaz al spaimei, şi sufletul îi prinsese aripi. Se avânta într-un văzduh de dincolo de lume, iar trupul pe care şi-l cunoştea se purificase printr-un suflu, se eliberase de incertitudine şi se contopise radios cu elementele spiritului. Extazul zborului scânteia în ochii lui, îi învolbura sălbatic răsuflarea, făcea să-i tresalte, sălbatic, membrele bătute de vânt.

— Un! Doi! Fii atent!

— Stai, fire-ai să fii! Mă înec!

— Un, doi, trei şi gata!

— Urmez eu! Urmez eu!

— Un!… Uf!

— Stephaneforos!

Gâtlejul îi ardea de dorinţa să strige în gura mare, strigătul unui şoim sau al unui vultur în tăriile cerului, să-şi strige eliberarea în cele patru vânturi. Era chemarea vieţii adresată sufletului său, şi nu vocea seacă, anostă a lumii îndatoririlor şi a deznădejdii, nu glasul inuman care-l îmbiase spre livida slujire a altarului. O clipă de zbor sălbatic îl descătuşase, şi strigătul de triumf pe care-l înfrânau buzele lui îi străpungea acum creierul.

— Stephaneforos!

Ce erau acum toate astea decât giulgiuri lugubre căzute de pe trupul morţii – teama care-l bântuise zi şi noapte, incertitudinea care-l muşcase, ruşinea care-l înjosise pe dinăuntru şi pe din afară –, giulgiuri, pânzele mormântului.

Sufletul lui se înălţase din mormântul adolescenţei, deşirând pânzele. Da! Da! Da! O să creeze falnic, din libertatea şi din puterea sufletului său, asemenea marelui meşter al cărui nume îl purta, o să creeze un lucru viu, nou şi-avântat şi frumos, impalpabil, imperisabil.

S-a ridicat nervos de pe stâncă, pentru că nu mai putea stinge flacăra care-i dogorea în sânge. Îşi simţea obrajii învăpăiaţi, iar gâtul îi pulsa de cântec. Picioarele îi păreau însufleţite de un dor de ducă, gata să-l poarte până la capătul pământului. „Înainte! Înainte!” părea să strige inima lui. Seara avea să se adune pe mare, noaptea o să întunece câmpiile, zorii aveau să licărească în faţa pribeagului, dezvăluindu-i plaiuri şi dealuri şi chipuri ciudate. Unde?

Şi-a îndreptat privirile spre miazănoapte, spre Howth. În partea mai puţin adâncă a digului, marea se retrăsese mai jos de masa algelor, iar refluxul sugea grăbit apa de-a lungul ţărmului. Un banc de nisip, lung şi oval, ieşise la iveală din ape şi zăcea cald şi uscat, gâdilat de

vălurele. Ici-colo, insuliţe calde de nisip sclipeau deasupra apei joase şi, în jurul insuliţelor şi a bancului oval, printre curenţii slabi care măturau plaja, roiau siluete în costume sumare, vesel colorate, bălăcindu-se sau plonjând în apă.

În câteva clipe s-a descălţat şi el, şi-a rulat ciorapii şi i-a băgat în buzunar, iar pantofii de pânză, legaţi între ei de şireturi, i se bălăbăneau pe umăr; a cules dintre reziduurile zvârlite de mare, printre stânci un băţ ascuţit, mâncat de sare, şi a pornit să coboare, printre bolovani, digul povârnit.

Ţărmul era străbătut de un râuleţ lung şi, călcându-l cu tălpile goale, se minuna de continua avalanşă a algelor. Smaraldine, brune, arămii, măslinii, se scurgeau pe sub şuvoiul apei, unduindu-se şi răsucindu-se. Apele râului erau întunecate de zaţul lor în continuă scurgere, şi reflectau norii cei plutitori în înalturi. Norii pluteau tăcut deasupra lui, ierburile de mare pluteau tăcut sub tălpile lui, iar văzduhul cald, cenuşiu părea nemişcat; şi în venele lui cânta o viaţă nouă, dezlănţuită.

Unde era acum copilăria lui? Unde era sufletul care se dăduse îndărăt din faţa destinului său, ca să mediteze singur asupra ruşinii rănilor care-l vătămaseră şi, în lăcaşul lui de mizerie şi de subterfugii, să se fălească cu giulgiuri mortuare ofilite şi cununi care se veştejeau de cum le atingeai? Şi unde era el?

Era singur. Neluat în seamă, fericit, şi aproape de inima dezlănţuită a vieţii. Era singur şi tânăr şi însufleţit de voinţă şi dezlănţuit, singur într-un deşert de aer liber şi de ape sărate şi de scoici şi de ierburi încâlcite şi de lumină voalată cenuşiu-aurie şi de siluete în costume sumare, vesel colorate, între copii şi fete şi glasuri copilăreşti şi feciorelnice, umplând aerul.

O fată stătea în faţa lui, în mijlocul apei, singură şi nemişcată, privind marea. S-ar fi zis că o mână fermecată o făcuse să semene cu o pasăre de mare stranie şi frumoasă. Gambele goale, lungi şi zvelte erau delicate ca

picioruşele unui cocor, imaculate, în afară de urma ca de smarald a unei alge care-i lăsase o pată pe piele. Pulpele, mai pline, de culoarea catifelată a fildeşului, erau dezgolite până aproape de şolduri, unde franjurile albe ale chiloţilor păreau a fi un penaj de puf alb. Fustele de albastrul ardeziei, suflecate şi înnodate în jurul taliei arătau în spate ca o coadă de porumbel.

Avea sâni delicaţi şi firavi ca pieptul unei păsări, delicaţi şi firavi ca pieptul de porumbel cu pene negre. Dar pletele lungi şi blonde erau feciorelnice, ca şi chipul, atins de miracolul frumuseţii pământene, pieritoare.

Era singură şi nemişcată, privind în largul mării, şi când a simţit prezenţa şi admiraţia din ochii lui, privirile i s-au întors către el acceptându-i liniştit privirea, fără sfială şi fără aţâţare. I-a răbdat un timp lung, lung, privirea, apoi şi-a întors ochii dinspre el şi s-a aplecat spre mare împroşcând uşor apa cu piciorul. Tăcerea a fost ştirbită de plescăitul slab al apei răscolite, un sunet slab, lin, susurat, asemenea clopoţeilor somnului; undele mişcate de ici-colo, de ici-colo, şi pe faţa ei o undă de flăcări.

— Dumnezeule mare! a strigat sufletul lui Stephen, într-o izbucnire de bucurie profană.

S-a întors abrupt şi a pornit spre ţărm. Obrajii îi erau înfierbântaţi, trupul îl ardea, picioarele îi tremurau. Departe, departe, departe mergea întruna, departe peste întinderi de nisip, cântându-i sălbatic mării, strigând în întâmpinarea vieţii care-i adresase strigătul ei.

Imaginea fetei i se imprimase în suflet pe vecie şi niciun cuvânt nu spărsese sacra tăcere a extazului. Ochii ei îl chemaseră şi el răspunsese chemării. Să trăieşti, să greşeşti, să cazi, să birui, să recreezi viaţă din viaţă. I se ivise un înger sălbatic, îngerul tinereţii şi frumuseţii pieritoare, simbol al fascinantelor adâncuri ale vieţii, menit să-i deschidă, într-o clipă de extaz, porţile tuturor căilor spre greşeală şi spre glorie. Înainte, înainte, tot înainte, tot înainte!

S-a oprit brusc şi, în miezul tăcerii, şi-a auzit inima. Cât de departe mersese? Cât să fi fost ceasul?

Nu era ţipenie de om în preajmă şi în aer nu se desluşea niciun sunet. Dar mareea era gata să se reverse iar şi ziua începea să scapete. S-a întors în direcţia uscatului şi a pornit în fugă spre ţărm şi a alergat pe panta înclinată a plajei, fără să se sinchisească de pietrele ascuţite ca nişte aşchii, până când a nimerit un culcuş de nisip, adăpostit de un cerc de moviliţe nisipoase, împănate de bălării, şi s-a trântit pe el, nădăjduind că pacea şi liniştea serii o să-i domolească răzmeriţa din sânge. Simţea deasupra lui imensitatea boltei indiferente şi mişcarea calmă a corpurilor cereşti, iar dedesubtul lui ţărâna, ţărâna din care fusese plămădit şi care-l strânsese la pieptul ei.

A închis ochii toropiţi de somn. Pleoapele îi tremurau de parc-ar fi simţit vasta mişcare ciclică a pământului şi a străjuitorilor lui, tremurau de parc-ar fi fost atinse de strania lumină a unei lumi noi. Sufletul i se dizolva într-o lume nouă, fantastică, vagă, confuză, întrezărită parcă prin apele mării, populată de forme şi făpturi vaporoase. O lume, o licărire sau o floare? Scânteind şi vibrând, vibrând şi despăturindu-se, o izbucnire de lumină, o floare deschizându-şi petalele, se derula într-o nesfârşită succesiune de sine însăşi, răbufnind într-o aprindere de purpură, adunându-se, şi pălind în cea mai străvezie nuanţă de trandafiriu, frunză cu frunză şi undă de lumină după undă de lumină, inundând cerurile cu reflexele ei lascive, cu învăpăieri, una mai aprinsă decât cealaltă.

S-a deşteptat în plină seară, iar nisipul şi ierburile ţepoase din jurul culcuşului său nu mai sclipeau. S-a ridicat încet şi, aducându-şi aminte de încântările visului, a oftat după bucuria trăită.

S-a căţărat pe creasta movilei de nisip şi şi-a rotit privirea în jur. Scară învăluitoare. O muchie rotundă de lună nouă spărgea palida vastitate a cerului, ca un cerc de

argint îngropat în nisipul sur; şi fluxul gonea către uscat, cu freamăt de valuri, izolând cele câteva siluete întârziate prin bălţile îndepărtate.

Note 56 Apărător, ocrotitor, denumire bisericească pentru Sfântul Duh, care apare în Evanghelia după Ioan.

57 Versete din *Cântarea Cântărilor*, 4:8.

58 „Care se ascunde între sânii mei” (*Cântarea Cântărilor*, 1:12).

59 Thomas Babington Macaulay (1800-1859), istoric, eseist şi politician englez.

60 Louis Veuillot (1813-1883), jurnalist francez, aprig apărător al papalităţii.

61 Farfurioară plată de metal pe care stă împărtăşania.

62 Odăjdii ale diaconilor catolici.

63 „Plecaţi, slujba s-a încheiat” (lat.).

64 Simon Magul a oferit bani, încercând să cumpere forţa spirituală. Păcatul împotriva Sfântului Duh consta în refuzul de a recunoaşte existenţa unei forţe spirituale.

65 Epistola lui Pavel către Evrei, 5:6.

66 Rugăciune repetată nouă zile.

67 Society of Jesus – Societatea lui Isus, numele iniţial al Ordinului Iezuiţilor.

68 Citat din *Eseu în ajutorul Manualului de acceptare* al cardinalului Newman (1881).

69 Zid pe ţărm, care are un capăt în Clontarf şi se întinde până în Golful Dublinului.

70 Newman, *Ideea de universitate definită şi ilustrată. Discurs* (1873).

71 Citat modificat din lucrarea *Mărturie despre stânci* de Hugh Miller (1805-1856).

72 Thingmote – uriaşă colină fortificată din Dublin, pe care se ţinea sfatul judecătoresc scandinav. Distrusă în secolul al XVII-lea.

73 Bou încununat! Bou purtător de cunună (gr.). Aluzie la Sf. Ştefan, primul martir creştin, şi la numele său

în limba greacă, însemnând „cunună”.

74 În mitologia greacă, Dedal a construit labirintul din Creta. Închis în labirint, din ordinul regelui Minos, a evadat, împreună cu fiul său

Icar, confecţionându-şi aripi din ceară. Icar s-a apropiat prea mult de soare, aripile i s-au topit şi el s-a prăbuşit.

V

A golit cea de a treia cană de ceai apoşit până a ajuns la zaţul de firicele de pe fund, după care a început să ronţăie cojile de pâine prăjită împrăştiate pe masă, privind ţintă la mica baltă întunecată din borcănaş. Terciul galben, care arăta acum ca o mlaştină secată, lăsase în urmă-i o mică băltoacă vâscoasă care-i evoca apa stătută, de culoarea turbei, din baia de la Clongowes. Lângă cotul lui se găsea cutia cu chitanţe de obiecte amanetate, pe care tocmai le răsfoise, şi acum începuse să le scoată, alene, una câte una, prinzându-le între degetele unsuroase: fişele albastre şi albe, mâzgălite, pătate de nisip, boţite, pe care erau înscrise nume false ale datornicului, ca de pildă Daly sau MacEvoy.

1. Pereche pantofi.

2. Pardesiu cul. închisă.

3. Articole şi rufe albe.

4. Pantaloni bărbăteşti.

Le-a pus la loc şi s-a uitat, îngândurat, la capacul cutiei, pătat de urme de ploşniţe, după care a întrebat distrat:

— Cu cât mai merge înainte ceasul?

Maică-sa a ridicat deşteptătorul ramolit care zăcea într-o rână pe poliţa din bucătărie, până ce i-a putut vedea cadranul, care arăta orele douăsprezece fără un sfert; după aceea l-a culcat din nou în poziţia răsturnată:

— Merge înainte cu o oră şi douăzeci şi cinci de minute. Înseamnă că acum e zece douăzeci. Dumnezeu ştie

că ai putea să ajungi încă la timp pentru cursuri.

— Fă-mi loc să mă spăl, i-a cerut Stephen.

— Katey, fă-i loc lui Stephen să se spele.

— Boody, fă-i loc lui Stephen să se spele.

— Nu pot, mă duc să iau albastru de rufe, Maggie, pregăteşte-i tu.

Când ligheanul smălţuit a fost aşezat în gaura lavoarului şi mănuşa veche de baie aruncată lângă lighean, Stephen a lăsat-o pe mama lui să-l frece pe gât, în labirintul urechilor şi în aripile nărilor.

— Zău aşa, e scandalos ca un student la universitate să fie atât de murdar încât să trebuiască să-l spele maică-sa.

— Dar îţi face plăcere, i-a răspuns Stephen, cu calm.

De sus, de la etaj, s-a auzit o şuierătură care-ţi spărgea timpanul şi maică-sa i-a aruncat repede un şorţ umed, spunându-i:

— Şterge-te şi grăbeşte-te, pentru numele lui Dumnezeu.

Un al doilea şuierat strident, prelungit cu furie, a adus-o pe una dintre fete la piciorul scării.

— Da, tată?

— Putoarea aia de frate-tu n-a plecat încă?

— Ba da, tată.

— Sigur?

— Da, tată.

— Hm!

Fata s-a întors făcându-i lui Stephen semn să se grăbească şi să iasă tiptil din casă, pe uşa din spate. Stephen i-a răspuns râzând:

— Habar n-are de genuri dacă crede că „putoare” e masculin.

— Stephen, e scandalos, eşti un neruşinat, a intervenit maică-sa. O să vină ziua când o să-ţi muşti degetele că ai pus piciorul în locul acela. Numai eu ştiu cum te-a schimbat.

— Bună ziua la toată lumea, a răspuns Stephen zâmbind şi trimiţându-le o sărutare de rămas-bun din vârful degetelor.

Aleea din spatele teraselor era îmbibată de ploaie şi, în timp ce cobora prudent, ferindu-se să calce în grămezile de gunoaie ude, a auzit o călugăriţă dementă ţipând din ospiciul pentru călugăriţele nebune, aflat după zid.

— Isuse! O, Isuse! Isuse!

A scuturat furios din cap, ca să-şi alunge ţipătul din urechi, şi şi-a iuţit paşii, împleticindu-se printre maldărele de resturi putrezite, simţind un val de scârbă şi de amărăciune care-i inunda inima. Şuierăturile tatălui său, bombănelile mamei, ţipătul unei demente nevăzute erau tot atâtea voci care-i insultau şi ameninţau să-i umilească mândria tinereţii. Şi-a şters ecourile din inimă, blestemând; dar, pe măsură ce cobora aleea şi se lăsa scăldat în lumina cenuşie a dimineţii, care se cernea printre ramurile perlate de stropi, şi pe măsură ce nările i se umpleau de mirosul reavăn al frunzelor ude şi al scoarţei de copaci uzi, sufletul i se elibera de tristeţe.

Copacii de pe alee, încărcaţi de ploaie, îi evocau, ca de obicei, imagini ale fetelor şi femeilor din piesele lui Gerhardt Hauptmann, iar amintirea melancoliei lor, îmbinată cu mireasma crengilor ude, îi dădea o senzaţie de calmă bucurie. Plimbarea lui de dimineaţă prin oraş începuse şi ştia dinainte că atunci când va trece pe lângă terenurile nămoloase din Fairview se va gândi la proza monahală brăzdată cu fire de argint a lui Newman, că atunci când va străbate Calea North Strand, privindu-i în treacăt vitrinele încărcate cu bunătăţi, se va gândi la umorul amar al lui Guido Cavalcanti75 şi va zâmbi, şi că atunci când va ajunge la atelierele pietrarilor şi sculptorilor din Talbot Place, va simţi suflul spiritului lui Ibsen, înfiorându-l ca o rafală de vânt, un spirit de o refractară frumuseţe adolescentină; şi apoi, trecând pe lângă o prăvălioară soioasă cu articole marinăreşti,

dindărătul râului Liffey, va repeta în minte cântecul lui Ben Jonson76 care începe aşa:

Nicicând nu am zăcut mai istovit. Mintea lui, când ostenea să caute esenţa frumosului în cuvintele spectrale ale lui Aristotel şi Toma d'Aquino, se întorcea adeseori cu plăcere spre elegantele cântece elisabetane. Spiritul lui, travestit în veşmântul unui călugăr frământat de îndoieli, se furişa adeseori în umbra ferestrelor acelei epoci, ca să asculte muzica gravă şi zeflemitoare a cântăreţilor din lăută şi râsul vesel al prostituatelor vremii, până când un hohot prea vulgar, un crâmpei de frază zbârcită de timp, un cuvânt obscen sau un gest de împăunare îi răneau mândria monahală şi-l făceau să renunţe la pânda lui.

Comoara de ştiinţă din care se presupunea că se nutreşte zi de zi şi care-l rupsese de tovărăşia altor tineri nu era decât o culegere de citate subţiratice din poetica şi din tratatele de psihologie ale lui Aristotel şi un *Synopsis Philosophiae Scholasticae ad mentem divi Thomae77*. Gândirea lui era un amestec obscur de îndoieli şi de lipsă de încredere în sine, iluminat, sporadic, de străfulgerări ale intuiţiei, însă străfulgerări de o asemenea clară splendoare, încât în acele momente lumea pierea de sub picioarele lui de parcă ar fi fost mistuită de flăcări; după care limba îi devenea greoaie şi ochii îi deveneau complet nereceptivi la ochii celorlalţi, întrucât simţea că spiritul frumosului îl înfăşurase ca o mantie şi că, măcar, în reveria lui, cunoscuse măreţia. Dar când aceste fugitive accese de orgoliu ale tăcerii se spulberau, era bucuros să se regăsească în mijlocul vieţilor obişnuite, urmându-şi drumul prin mizeria şi gălăgia şi murdăria oraşului, fără teamă şi cu inima uşoară.

Pe lângă îngrăditurile din jurul canalului, i-a ieşit în faţă tuberculosul cu faţă de păpuşă şi pălărie fără boruri; venea spre el, coborând cu paşi mărunţi podul înclinat, în pardesiul lui de culoarea ciocolatei, încheiat până la gât, ţinându-şi umbrela închisă la oarecare depărtare de corp,

ca pe o baghetă magică. Trebuie să fi fost orele unsprezece, şi-a spus Stephen şi s-a uitat pe fereastra unei lăptării să vadă ce oră e. Ceasul din lăptărie i-a indicat ora cinci fără cinci dar, de cum s-a întors, a auzit de undeva prin apropiere, un orologiu nevăzut bătând de unsprezece ori, cu o precisă rapiditate. A râs la auzul sunetelor, pentru că l-au făcut să se gândească la MacCann şi parcă l-a şi văzut, un tip îndesat, într-un veston de vânătoare şi pantaloni bufanţi, cu bărbuţa lui blondă ca de ţap, stând în colţ la Hopkins, în bătaia vântului, şi spunându-i:

— Dedalus, tu eşti un specimen antisocial, interesat numai de tine însuţi. Eu nu sunt aşa. Eu sunt un democrat şi o să activez şi o să lupt pentru libertatea socială şi pentru egalitatea claselor şi a sexelor în Statele Unite ale Europei viitorului.

Era unsprezece! Deci întârziase şi la cursul ăsta! Şi ce zi era azi? S-a oprit în faţa unei agenţii de publicitate ca să citească titlul unui anunţ. Era joi. De la zece la unsprezece avea engleza; de la unsprezece la douăsprezece, franceza; de la douăsprezece la unu, fizica. S-a gândit la cursul de engleză şi s-a simţit, chiar de la distanţa aceea, neliniştit şi neputincios. Vedea capetele colegilor lui, disciplinat aplecate în timp ce-şi notau în caiete datele pe care erau obligaţi să le noteze, definiţii nominale, definiţii esenţiale, exemple, ani de naştere şi de moarte, opere importante, critici favorabile şi defavorabile, unele lângă altele. El nu-şi ţinea capul aplecat, pentru că gândurile lui o luau razna, şi fie că privea înăuntru, la mica adunare de studenţi, fie că privea pe fereastră afară, la grădinile posomorâte, pustiite de verdeaţă, se simţea asaltat de o miasmă neplăcută de umezeală şi putreziciune. Pe lângă capul său se mai înălţa şi capul altui coleg, din primele bănci, chiar în faţa lui, răsărind deasupra capetelor înclinate ale celorlalţi, asemenea unui cap de preot care s-ar fi rugat, în faţa tabernacolului, fără smerenie, pentru umilii credincioşi din jurul lui. De ce oare

de câte ori se gândea la Cranly nu izbutea niciodată să reconstituie imaginea lui în întregime şi nu-i vedea decât capul şi faţa? Chiar şi acum, pe fundalul cenuşiu al dimineţii, îi apărea în faţa ochilor, ca o fantomă dintr-un vis, numai faţa unui cap retezat sau o mască mortuară, cu fruntea încununată de un păr negru, drept şi ţepos ca o coroană de oţel. Era o faţă preoţească, de o paloare preoţească, preoţească prin nasul cu nări lătăreţe, prin umbrele încercănate de sub ochi şi de-a lungul fălcilor, prin buzele lungi şi palide care schiţau o urmă de zâmbet; şi Stephen, amintindu-şi cum i-a vorbit lui Cranly despre tumultul şi tulburarea şi nostalgiile din sufletul său, care-l măcinau zi de zi şi noapte de noapte, mărturisiri la care prietenul lui răspunsese doar printr-o tăcere atentă, ar fi putut gândi că era faţa unui preot vinovat, care asculta confesiunile unor oameni pe care nu avea puterea să-i absolve, dacă nu i s-ar fi ivit în minte privirea ochilor acelora negri, femeieşti.

Imagine care l-a făcut să întrezărească o stranie grotă întunecată deschisă speculaţiilor, dar şi-a întors pe loc gândul de la ea, simţind că încă nu venise timpul să o exploreze. Otrava nepăsării prietenului său părea să exale în atmosferă o boare subtilă, letală, şi Stephen s-a pomenit privind în dreapta şi în stânga de la un cuvânt întâmplător la altul şi constatând cu o apatică uimire că toate cuvintele fuseseră instantaneu golite de sens; până şi banalele texte ale firmelor de prăvălii îi prinseră mintea ca într-o vrajă şi-şi simţi sufletul închircindu-se, suspinând sub povara bătrâneţii, în timp ce el îşi croia drum printre maldăre de cuvinte moarte. Propria lui conştiinţă a limbajului se retrăgea în reflux din creier şi se scurgea direct în cuvinte care începură să se îmbine şi să se dezbine în ritmuri aiurite:

Iedera scânceşte pe zidScânceşte şi se împleteşte pe zidIedera scânceşte pe zidIedera galbenă pe zidIedera, iedera urcă pe zid. Cine a mai auzit asemenea aiureală?

Dumnezeule mare! Cine a auzit vreodată de iederă care să scâncească pe zid? Iederă galbenă – asta mai merge. Şi ivoriu-galben. Dar iederă ivorie?

Cuvântul îi scânteia acum în creier, mai clar şi mai luminos decât orice ivoriu extras din colţi bălţaţi de elefant. *Ivoriu, ivoire, ivorio, ebur.*78 Unul dintre primele exemple pe care le învăţase în latină era *India mittit ebur79* şi îşi aduse aminte de figura de nordic viclean a rectorului care-i învăţase să interpreteze *Metamorfozele* lui Ovidiu într-o engleză elegantă, în care sunau ciudat unele cuvinte ca: porcari, hârburi sau hălci de slănină. Puţinul pe care-l ştia despre regulile versurilor latine le învăţase dintr-o carte zdrenţuită, scrisă de un preot portughez:

Contrahit orator, variant in carmine vates80. Crizele şi victoriile şi luptele interne din istoria romanilor i-au fost transmise în cuvintele răsuflate *in tanto discrimine81*, şi Stephen a încercat să întrevadă viaţa socială a cetăţii cetăţilor prin expresia *implere ollam denariorum*, pe care rectorul a interpretat-o sonor prin umplerea unei oale cu dinari. Dar paginile din cartea lui Horaţiu, roasă de vreme, nu i se păreau niciodată reci la atingere, chiar când degetele lui erau îngheţate: erau pagini omeneşti şi fuseseră răsfoite, în urmă cu cincizeci de ani, de degetele omeneşti ale lui John Duncan Inverarity şi de ale fratelui acestuia, William Malcolm Inverarity. Da, acestea erau numele nobile semnate pe prima pagină, încărunţită din carte şi, chiar pentru un latinist prăpădit cum era el, versurile încărunţite păstrau o mireasmă de parcă în toţi aceşti ani zăcuseră îngropate în mirt, lavandă şi verbină; şi totuşi îl durea gândul că el nu va fi vreodată altceva decât un oaspete modest la festinul culturii universale şi că educaţia lui călugărească, în condiţiile căreia se străduia să-şi făurească o filosofie estetică, nu avea mai multă valoare, în epoca actuală, decât subtilul şi bizarul limbaj heraldic sau cel al nobililor vânători cu şoimi.

Blocul cenuşiu al colegiului Trinity, din stânga lui, înfipt solid în ignoranţa oraşului, ca un bolovan apăsător plasat într-un cerc stânjenitor, i-a înnegurat gândurile; şi, tot încercând în fel şi chip să-şi elibereze picioarele din lanţurile conştiinţei reformate, a ajuns la statuia ridicolă a poetului naţional al Irlandei.

A contemplat-o fără mânie; căci, deşi apatia trupului şi a sufletului se târa ca o vermină invizibilă peste picioarele gata să se târşâie şi prin faldurile mantiei şi în jurul capului slugarnic, omul părea totuşi umil conştient de lipsa lui de demnitate. Era un *firbolg82* care împrumutase mantia unui *milesian83* şi gândul lui Stephen a alunecat la prietenul său Davin, studentul ţăran. Era o poreclă glumeaţă, dar tânărul ţăran nu părea deloc afectat şi-i spunea:

— Zi aşa, Stevie, vrei să spui că sunt greu de cap. Numeşte-mă cum îţi place.

Diminutivul familiar al numelui său de botez, pe buzele prietenului, l-a impresionat plăcut pe Stephen când l-a auzit prima oară, întrucât el se adresa formal celorlalţi colegi, aşa cum i se adresau şi ei.

Adeseori, în timp ce şedea în camera lui Davin din Grantham Street, admirând ghetele frumoase ale prietenului său, înşirate perechi, perechi la perete, şi repetând pentru urechea lui primitivă versurile şi ritmurile altora, care îi camuflau propriile doruri şi deprimări, mintea de *firbolg* necioplit a ascultătorului îl atrăsese şi apoi îl îndepărtase iarăşi; îl atrăgea prin calma politeţe înnăscută cu care-l asculta sau, uneori, printr-o nostimă întorsătură de frază în engleza veche; sau prin încântarea pe care i-o provocau durele exerciţii fizice – pentru că Davin era un adorator al lui Michael Cusak, Galul84; şi îl îndepărta spontan şi rapid printr-o prostie grosolană sau printr-o lipsă de sensibilitate ori printr-o expresie îngrozită a ochilor, panica locuitorului muritor de foame dintr-un sat irlandez terorizat încă de alarmele nocturne pentru

stingerea focurilor.

Pe lângă amintirea pe care o purta succeselor şi isprăvilor extraordinare ale unchiului său Mat Davin85, atletul, tânărul ţăran, venera trista legendă a Irlandei. Colegii de universitate care ţineau cu orice preţ să dea un lustru de importanţă banalei vieţi de colegiu îl bârfeau, amuzându-se să-l considere un tânăr fenian. Dădaca lui îl învăţase irlandeza şi-i sădise în cruda lui imaginaţie luminile frânte ale mitului irlandez. Afişa faţă de acest mit, căruia nicio minte individuală nu i-a adăugat vreodată un dram de frumuseţe, şi faţă de poveştile neatrăgătoare care s-au divizat singure în cicluri, aceeaşi atitudine ca şi faţă de religia romano-catolică, anume atitudinea unui serv loial, care nu gândeşte. Orice frântură de gând sau de simţământ care îi parvenea vreodată din Anglia ori pe calea culturii englezeşti era respinsă de mintea lui înarmată cu obedienţa faţă de o lozincă; şi din lumea care exista dincolo de Anglia nu auzise decât de Legiunea Străină din Franţa, în care se gândea să se înroleze.

Confruntând această ambiţie cu felul de a fi al prietenului său, Stephen îi spunea adeseori că e o gâscă domestică, şi uneori îl califica astfel chiar cu o undă de iritare, pricinuită de împotrivirea tânărului de a vorbi şi de a acţiona, fapt care se interpunea între spiritul lui Stephen, avid de speculaţii, şi căile ascunse ale firii irlandeze.

Într-o seară, tânărul ţăran, stimulat de limbajul violent şi luxuriant prin care Stephen evada din tăcuta răceală a revoltei intelectuale, a proiectat în mintea acestuia o viziune stranie.

Veneau împreună spre camera lui Davin, străbătând străduţele strâmte şi întunecoase din cartierul evreilor săraci.

— Stevie, spre sfârşitul toamnei trecute, în prag de iarnă, mi s-a întâmplat ceva ce n-am povestit nimănui şi tu eşti primul om căruia îi povestesc. Nu mai ţin bine minte

dacă era octombrie sau noiembrie. Cred că era octombrie, pentru că s-a întâmplat înainte de am venit aici să mă înscriu la universitate.

Stephen şi-a întors privirea surâzătoare către prietenul său, flatat de confidenţa pe care i-o făcea şi cucerit de simplitatea tonului acestuia.

— Întreaga zi m-am găsit departe de casa mea din Buttevant – nu ştiu dacă tu ştii pe unde vine – pentru că m-am dus la un meci de hurling86 între băieţii din Croke şi Neînfricaţii Thurles şi, zău aşa Stevie, a fost o luptă pe cinste. Vărul meu primar, Fonsy Davin, s-a dezbrăcat gol-goluţ până la brâu, era portar la cei din Limerick, dar jumate din zi a ţinut cu înaintaşii şi zbiera ca un nebun. Cât oi trăi n-o să uit ziua aceea. Un jucător din Croke l-a lovit zdravăn cu crosa şi era cât pe-aci să-l nimerească în tâmplă, zău dacă nu. Şi dacă ăla din Croke îl lovea în tâmplă, dădea ortu' popii.

— Mă bucur că a scăpat cu bine, l-a întrerupt Stephen râzând, dar desigur că nu ăsta e lucrul curios care ţi s-a întâmplat ţie.

— Mă rog, bănuiesc că pe tine nu te interesează toate astea, dar după meci a fost o asemenea hărmălaie, că am pierdut trenul de întoarcere şi n-am putut găsi niciun fel de vehicul, de căruţă care să mă ducă, pentru că, spre ghinionul meu, în ziua aceea era o mare întrunire în Castletownroche şi toate căruţele erau duse acolo. Aşa că n-aveam de ales decât să-mi petrec noaptea acolo sau să pornesc pe jos. Am pornit-o la drum, dar când am ajuns la dealurile Ballyhoura m-a prins noaptea; eram la mai bine de zece mile de Kilmallock, şi de acolo se deschide un drum lung şi pustiu. Şi nu se vedea urmă de casă omenească şi nu se auzea un sunet. Şi o beznă de tăiat cu cuţitul. O dată sau de vreo două ori m-am oprit pe sub câte un tufiş să mai trag o pipă, şi dacă n-ar fi căzut o brumă deasă, m-aş fi culcat acolo şi aş fi dormit în câmp. În cele din urmă, după o cotitură a drumului, am zărit o căsuţă, cu

o lampă aprinsă în fereastră. M-am dus acolo şi am bătut la uşă. Un glas a întrebat cine e şi am răspuns că am fost la meciul din Buttevant şi că mă întorceam pe jos acasă şi că aş fi foarte recunoscător dacă mi s-ar da un pahar cu apă. După un timp, o femeie tânără a deschis uşa şi mi-a oferit o cană mare cu lapte. Femeia era pe jumătate dezbrăcată, ca şi cum în momentul când am bătut s-ar fi pregătit să meargă la culcare, părul îi atârna desfăcut pe umeri şi corpul şi ceva din ochii ei m-au făcut să gândesc că era însărcinată. M-a ţinut mult de vorbă, acolo în uşă, şi mi s-a părut curios, pentru că pieptul şi umerii îi erau dezgoliţi. M-a întrebat dacă eram obosit şi dacă n-aş vrea să-mi petrec noaptea acolo. M-a asigurat că era complet singură în casă, pentru că soţul ei plecase în dimineaţa aceea la Queenstown, să-şi conducă sora. Şi nu-i mai tăcea gura, Stevie, şi nu-şi mai lua ochii de la faţa mea; stătea atât de aproape de mine că puteam să-i aud răsuflarea. Când, în cele din urmă, i-am dat înapoi cana, mi-a luat mâna şi m-a tras peste prag. Mi-a zis: *Intră înăuntru şi dormi noaptea asta aici. N-ai de ce să te temi. Nu mai e nimeni în casă în afară de noi doi...* Şi n-am intrat, Stevie. I-am mulţumit şi mi-am văzut mai departe de drum, dar ardeam tot. La prima cotitură a drumului am întors capul şi am privit îndărăt: stătea încă în uşă.

Ultimele cuvinte din povestea lui Davin îi cântau în memorie şi figura femeii despre care-i vorbise i se înfăţişa net, reflectată în alte chipuri de ţărănci, pe care le văzuse stând în prag la Clane, când trecea pe acolo în trăsurile şcolii. Era emblema rasei ei şi a rasei lui, un suflet ca un liliac orb care se trezeşte la conştiinţa de sine, în întuneric şi în taină şi în singurătate şi care, prin ochii şi glasul şi gesturile unei femei lipsite de orice ipocrizie, cheamă un străin în patul său.

O mână i s-a lăsat pe braţ, şi o voce tânără l-a îmbiat:

— Hai, barosane, ia pentru iubita dumitale. Fă-mi safteaua pe ziua de azi, barosane. Cumpără buchetul ăsta

frumos! Haide, domnule!

Florile albastre pe care le-a înălţat spre el şi ochii ei albaştri, tinereşti i-au apărut, în clipa aceea, ca o emblemă a candorii şi s-a oprit din mers până ce imaginea s-a volatilizat, lăsând în locu-i, la vedere, doar rochia zdrenţăroasă a fetei, părul unsuros, lăţos şi faţa băieţoasă.

— Haide, barosane, ia pentru drăguţa dumitale, domnule.

— Nu am bani, a răspuns Stephen.

— Cumpără-le, că-s tare frumoase. Numai un penny buchetul.

— N-ai auzit ce ţi-am spus? a întrebat-o Stephen, aplecându-se spre ea. Ţi-am spus că n-am bani. Şi ţi-o spun din nou.

— Mă rog, da-ntr-o bună zi tot o să ai, barosane, dac-o vrea Dumnezeu, i-a răspuns fata după o clipă.

— Posibil, a răspuns Stephen, dar nu prea cred.

S-a îndepărtat repede, temându-se ca intimitatea ei să n-o ia razna şi nedorind să fie de faţă când fata o să-şi ofere marfa altora: vreunui turist din Anglia sau vreunui student de la Trinity. Grafton Street, pe care o străbătea în momentul acela, i-a prelungit senzaţia de sărăcie descurajată. În capul străzii fusese instalată o placă comemorativă a lui Wolfe Tone87 şi Stephen îşi amintea că participase alături de tatăl lui la dezvelirea plăcii. Îşi aducea aminte cu amărăciune de acel ceremonial strident. Luaseră parte patru delegaţi francezi, veniţi într-un camion, şi unul dintre ei, un tânăr rotofei, zâmbăreţ, ţinea înfiptă într-un băţ o pancartă pe care scria *Vive l'Irlande*.

Dar copacii din Stephen's Green răspândeau mireasma ploii, şi pământul îmbibat de ploaie exala un iz mortuar, un uşor miros de tămâie răzbătea prin mormanele de frunze moarte, venind parcă dintr-o sumedenie de inimi. Sufletul oraşului cutezător, venal, despre care îi povestiseră bătrânii lui, se uscase cu timpul şi se prefăcuse într-un vag miros mortuar care se ridica din pământ; ştia

că peste un minut, când avea să intre în sumbrul colegiu, va cunoaşte o corupţie diferită de cea a lui Buck Egan şi Burnchapel Whaley88.

Era prea târziu ca să mai urce la cursul de franceză. A traversat holul şi a luat-o pe coridorul din stânga, care ducea la amfiteatrul de fizică. Coridorul era cufundat în întuneric şi în tăcere, totuşi dădea impresia că era supravegheat. De ce simţea că e pândit? Poate pentru că auzise că pe vremea lui Buck Whaley existase acolo o scară secretă? Sau poate că era o casă extrateritorială a iezuiţilor şi el călca acum pe un teritoriu străin? Irlanda lui Tone şi a lui Parnell părea să fi dispărut în spaţiu.

A deschis uşa amfiteatrului şi s-a oprit o clipă în lumina cenuşie, răcoroasă, care se încăpăţâna să pătrundă prin ferestrele acoperite de praf. În faţa grătarului mare al căminului, se vedea o mogâldeaţă cinchită, şi după înfăţişarea slăbănoagă şi căruntă, l-a recunoscut pe decanul de studii, care aprindea focul. Stephen a închis, fără zgomot, uşa şi s-a apropiat de cămin.

— Bună dimineaţa, domnule. Îmi daţi voie să vă ajut?

Preotul a ridicat privirea şi a răspuns:

— Aşteaptă o clipă, domnule Dedalus, şi ai să vezi. Există o artă a aprinderii focului. Artele se împart în liberale şi utile. Asta-i una dintre artele utile.

— Voi încerca s-o învăţ, a replicat Stephen.

— Să nu pui prea mult cărbune, a continuat decanul, urmându-şi vioi misiunea, ăsta-i unul dintre secrete.

A scos din buzunarele sutanei patru cioturi de lumânare şi le-a plasat cu îndemânare printre cărbuni şi cocoloşi de hârtie. Stephen îl urmărea în tăcere. Aşa cum stătea îngenuncheat pe dala de piatră încercând să aţâţe focul, preocupat să aranjeze fâşiile de hârtie şi cioturile de lumânare, părea, mai mult ca oricând, un slujitor umil, care pregătea locul de sacrificiu într-un templu pustiu, un levit89 al Domnului. O robă levită, din pânză simplă, părea a fi şi sutana veche şi uzată, drapată în jurul siluetei

îngenuncheate a unui om pe care veşmintele canonice sau efodul90 tivit cu clopoţei l-ar fi iritat şi stânjenit. Până şi trupul său îmbătrânit în munci mărunte întru slujirile Domnului – întreţinerea focului la altar, transmiterea de mesaje secrete, supravegherea tinerilor cu deprinderi lumeşti, lovirea când i se cerea să lovească –, da, până şi trupul său rămăsese nepătruns de vreun dram de sfinţenie sau de frumuseţe a prelaţilor. Da, până şi sufletul îi îmbătrânise în măruntele lui servicii, fără să se înalţe spre lumină şi frumos, fără să răspândească în jur mireasma dulce a sanctităţii – doar o voinţă mortificată, la fel de opacă, de nereceptivă în faţa emoţiei obedienţei, precum era în faţa emoţiei iubirii şi a zvârcolirilor trupul bătrân, osos şi vânos, încărunţit de un puf alb, argintiu. Decanul şi-a îndreptat spinarea, odihnindu-se pe coapse, şi a urmărit cum se aprindeau surcelele. Ca să spargă tăcerea, Stephen a rostit:

— Sunt convins că eu n-am să pot aprinde un foc.

— Dumneata eşti un artist, domnule Dedalus, nu-i aşa? a răspuns decanul, privindu-l cu ochii lui spălăciţi. Obiectivul unui artist este să creeze frumosul. Ce înseamnă frumosul e o altă problemă.

Şi-a frecat mâinile, lent şi indiferent, în faţa dificultăţii.

— Toma d’Aquino spune: *Pulchra sunt quae visa placent91*, a răspuns Stephen.

— Focul ăsta, din faţa noastră, o să fie foarte plăcut ochiului. Va fi deci frumos?

— În măsura în care va fi perceput de ochi, ceea ce, presupun că în cazul de faţă înseamnă percepţie estetică, va fi frumos. Dar Toma d’Aquino mai spune: *Bonum est in quod tendit appetitus92*. În măsura în care satisface nevoia animalică de căldură, focul e bun. Totuşi, în infern e rău.

— Întocmai, l-a aprobat decanul, ai pus punctul pe i.

S-a ridicat sprinten, s-a dus la uşă şi a întredeschis-o spunând:

— Puţin curent face bine în chestia asta.

Când a revenit lângă cămin, cu un pas vioi, deşi şchiopăta uşor, Stephen a văzut în el sufletul închis al unui iezuit, care-l privea cu ochi palizi, secaţi de dragoste. Asemeni lui Ignaţiu de Loyola, era şchiop, dar în ochii lui nu ardea nicio scânteie din entuziasmul lui Ignaţiu. Nici măcar legendara perfidie a ordinului, o perfidie mai subtilă şi mai ascunsă decât renumitele-i cărţi de înţelepciune subtilă şi ascunsă, nu-i aprinsese în suflet flacăra apostolatului. Părea că folosea subterfugiile, cunoaşterile şi vicleniile omeneşti, aşa cum era de datoria lui, doar spre mai marea glorie a lui Dumnezeu; le mânuia fără să încerce vreo bucurie sau vreo repulsie faţă de răul din ele, mulţumindu-se să le ia aşa cum erau, printr-un ferm gest de obedienţă; şi în pofida acestor servicii mute, părea să nu-şi iubească deloc stăpânul, şi să preţuiască prea puţin – dacă măcar le preţuia – scopurile pe care le slujea. Era *similiter atque senis baculus*, cum l-ar fi calificat întemeietorul ordinului său, adică asemenea unui toiag în mâna unui om bătrân, bun de uitat într-un colţ, sau bun să te sprijini pe el la drum, când se lasă noaptea, ori când se strică vremea, bun să zacă pe o bancă, într-o grădină, alături de buchetul unei doamne, dar şi să fie ridicat într-un gest de ameninţare.

Decanul s-a întors lângă sobă şi a început să-şi mângâie bărbia.

— Şi când ne putem aştepta din partea dumitale la o scriere pe problema estetică? a întrebat.

— Din partea mea? a răspuns Stephen cu mirare. Mie, dacă am noroc, îmi încolţeşte câte o idee o dată la două săptămâni.

— Chestiunile astea sunt foarte profunde, domnule Dedalus. E ca şi cum ai privi în jos, în adâncuri, de pe înălţimile stâncilor Mother. Mulţi coboară în adâncuri şi nu mai ies la suprafaţă. Numai scufundătorul antrenat poate coborî în adâncuri, şi le poate explora, revenind apoi la

suprafaţă.

— Dacă vă referiţi la gândirea speculativă, domnule, şi eu sunt convins că nu există o gândire liberă, întrucât orice gen de gândire trebuie să fie legat de propriile legi.

— Da!

— În ce mă priveşte, acum mi-e suficient să lucrez în lumina uneia sau a două idei din Aristotel şi Toma d'Aquino.

— Înţeleg. Îţi înţeleg punctul de vedere.

— Am nevoie de ele atât pentru uz propriu, cât şi ca punct de orientare până când voi izbuti să-mi făuresc, în lumina lor, o idee personală. Dacă lampa fumegă sau miroase, o să încerc să-i ajustez fitilul. Dacă nu-mi dă destulă lumină, o s-o vând şi o să-mi cumpăr alta.

— Şi Epictet a avut o lampă, care, se spune, ar fi fost vândută, după moartea lui, la un preţ fabulos. A fost lampa la care şi-a scris disertaţiile filosofice. L-ai citit pe Epictet?

— Un domn bătrân care spunea că sufletul seamănă cu o găleată cu apă, a răspuns Stephen cu duritate.

— În felul său simplu, ne istoriseşte că a aşezat o lampă de fier în faţa statuii nu ştiu cărui zeu şi un hoţ i-a furat lampa. Ce-a făcut atunci filosoful? A reflectat că unui hoţ îi stă în caracter să fure, şi a doua zi a cumpărat o lampă de lut în locul celei de metal.

Un miros de seu topit se ridica din cămin, de la cioturile de lumânare ale decanului, şi se amesteca, în conştiinţa lui Stephen, cu sonoritatea cuvintelor, găleată şi lampă, lampă şi găleată. Şi glasul preotului avea o rezonanţă dură. Gândurile lui Stephen s-au oprit din instinct, frânate de tonul bizar, de imagistica invocată şi de faţa preotului, care-i evoca o lampă neaprinsă sau un felinar atârnând cu un focar fals. Oare ce se afla îndărătul ei sau în interiorul ei? O inertă torpoare a sufletului sau acalmia prevestitoare de furtună, încărcată de cunoaştere şi capabilă de mânia divină?

— Eu mă refeream la alt gen de lampă, domnule.

— Fără îndoială, a confirmat decanul.

— Una dintre dificultăţile discuţiilor estetice, începu Stephen, constă în a şti dacă cuvintele sunt folosite în accepţia lor literară sau în accepţia comună a pieţei. Îmi amintesc de o frază a lui Newman în care spunea că Sfânta Fecioară a fost „reţinută” în mijlocul adunării sfinţilor. Înţelesul acestui cuvânt e diferit în accepţia comună a pieţei: *Sper că nu vă reţin.*

— Nu, nu, absolut deloc, a răspuns decanul, politicos.

— Nu, a intervenit Stephen, zâmbind, vreau să spun…

— Da, da, înţeleg, s-a corectat decanul cu repeziciune, ţi-am înţeles ideea: *a reţine*.

Şi-a proiectat bărbia în faţă şi a tuşit scurt şi rece.

— Ca să ne întoarcem la lampă, a continuat, şi întreţinerea unei lămpi e o adevărată problemă. Trebuie să alegi uleiul cel mai pur şi trebuie să îl torni cu mare grijă ca să nu se reverse, şi să nu torni mai mult decât intră în pâlnie.

— Ce-i pâlnia?

— Cea prin care torni uleiul în lampă.

— Pâlnie se cheamă? Nu burlan93?

— Ce-i burlanul?

— Chestia aia… pâlnia.

— Aşa i se spune în Irlanda? N-am ştiut..

— Aşa i se spune în Lower Drumcondra94, a răspuns Stephen râzând, unde se vorbeşte cea mai curată engleză. Interesant.

— Burlan, a repetat decanul îngândurat. Trebuie să caut cuvântul ăsta în dicţionar, să-l cercetez. Zău aşa.

Amabilitatea lui avea o notă falsă, şi Stephen l-a măsurat pe englezul convertit cu aceeaşi privire cu care fratele mai mare s-o fi uitat la fiul risipitor. Un umil continuator în trena unor faimoase convertiri, un biet englez în Irlanda; părea să fi intrat în scena istoriei iezuite în momentul în care această stranie piesă de teatru,

colcăind de intrigi, suferinţe, invidii, lupte şi meschinării se apropia de final, – un nou-venit tardiv, un spirit retardat. Dar de unde pornise? Poate că se născuse şi crescuse printre nişte disidenţi convinşi, care vedeau mântuirea numai în Isus, şi detestau fastul şi deşertăciunile bisericii oficiale. Poate că simţise nevoia unei credinţe implicite, în vălmăşagul sectarismului, în turbulenţa schismelor, în jargonul adepţilor celor şase principii, oameni bizari, baptişti cu credinţa în sămânţă şi în şarpe, supralapsarieni dogmatici95? Oare a descoperit adevărata biserică aşa, dintr-odată, după ce a depănat până la capăt, ca pe o bobină de aţă, vreun fir de raţionament asupra teoriilor baptiste a insuflării96, a poziţionării mâinilor97 sau a procesiunii Sfântului Duh?98

Sau poate că l-a atins Domnul Isus Christos şi i-a cerut să-l urmeze, pe când el şedea în pragul unei capele sectante, cu acoperiş de zinc, căscând şi numărând alene pomenile primite, aşa cum făcuse Domnul şi cu discipolul acela care şedea la primirea vămilor?99

— Burlan! Zău că-i interesant! a repetat decanul.

— Mie mi se pare mai interesantă întrebarea pe care mi-aţi pus-o înainte. Ce anume este acel frumos pe care artistul se străduieşte să-l exprime din bulgări de ţărână, a replicat Stephen cu răceală.

Cuvântul acela banal pe care-l dezbătuseră părea să-i fi zădărât sensibilitatea împotriva acelui oponent mieros şi prudent. Simţea cu o urmă de mâhnire că omul acela cu care discuta era un compatriot al lui Ben Jonson. Îşi spunea: „Limba în care vorbim a fost a lui înainte de a fi a mea”. Cât de diferit sună cuvinte ca *acasă*, *Christos*, *bere*, *profesor* pe buzele lui faţă de cum sună pe buzele mele. Eu nu pot rosti sau scrie aceste cuvinte fără să resimt o nelinişte spirituală. Limba lui, atât de familiară şi totodată atât de străină, va fi pentru mine, întotdeauna, o limbă dobândită. Nu i-am formulat şi nu i-am acceptat cuvintele. Glasul meu li se împotriveşte. Sufletul meu se zbate în

umbra acestei limbi.

— Şi trebuie să facem o distincţie între frumos şi sublim, a adăugat decanul. O distincţie între frumuseţea morală şi cea materială. Trebuie să studiem ce gen de frumuseţe este caracteristic fiecăreia dintre arte. Acestea sunt câteva subiecte interesante care ar trebui să ne preocupe.

Stephen, brusc demoralizat de tonul ferm şi rece al decanului, a rămas tăcut. Şi decanul a păstrat tăcerea, dar prin tăcerea lor a răzbit un zgomot îndepărtat de bocăneli şi de glasuri amestecate, care urcau scara.

— Dacă te pierzi în urmărirea unor asemenea speculaţii, a rostit decanul în chip de concluzie, există pericolul să mori de inaniţie. În primul rând trebuie să-ţi iei licenţa. Ăsta trebuie să fie primul ţel. Pe urmă, încetul cu încetul, ai să-ţi descoperi drumul de urmat. De urmat din toate punctele de vedere, în viaţă şi în gândire. La început o să-ţi fie greu să pedalezi la deal. Dar uită-te la domnul Moonan. I-a trebuit mult timp până să ajungă în vârf. Dar a ajuns.

— S-ar putea ca eu să nu fiu înzestrat cu talentul lui, a replicat Stephen, calm.

— Nu se ştie niciodată, a răspuns decanul, optimist. Nu ştim niciodată ce zace în noi. Eu, în locul dumitale, nu m-aş amărî. *Per aspera ad astra*.100

S-a îndepărtat grăbit de sobă şi a ieşit pe palier, să întâmpine sosirea clasei întâi de literatură.

Stephen, sprijinit de cămin, îl auzea salutând scurt şi neutru pe fiecare elev în parte şi aproape că vedea zâmbetele directe ale elevilor mai puţin rafinaţi. Un val de milă dezolantă s-a lăsat ca o brumă peste inima lui atât de lesne copleşită de amărăciune; milă de acest servitor fidel al aristocraticului Loyola, acest convertit frate vitreg al clerului, mai puţin scrupulos decât ceilalţi în vorbire, mai neclintit în suflet decât ei, un om pe care nu l-ar fi putut numi niciodată părinte spiritual, şi se întreba cum de un

personaj ca acesta şi alţii din ordinul lui erau consideraţi drept preoţi preocupaţi de problemele lumeşti; şi nu numai de către cei străini de cele lumeşti, dar şi de oamenii de lume, pentru că de-a lungul întregii lor istorii pledaseră la bara justiţiei divine în apărarea sufletelor celor molatici şi nehotărâţi şi precauţi. Intrarea profesorului a fost semnalată prin câteva bocăneli de ghete greoaie ale studenţilor cocoţaţi în rândurile de sus ale amfiteatrului întunecos, sub ferestrele cenuşii drapate în pânze de păianjen. A început strigarea catalogului şi răspunsurile la fiecare nume, date pe tonurile cele mai diferite, până s-a ajuns la numele Peter Byrne.

— Aici!

S-a auzit o voce de bas, venind din rândul cel mai de sus, urmată de scurte accese de tuse de protest din celelalte şiruri de bănci.

Profesorul a făcut o pauză în citirea numelor, apoi a trecut la următorul:

— Cranly!

Niciun răspuns.

— Domnul Cranly!

Un zâmbet a traversat faţa lui Stephen, când s-a gândit la colegul lui.

— Căutaţi-l la cursele de cai de la Leopardstown, s-a auzit o voce din rândul din spate.

Stephen a întors imediat capul, dar faţa botoasă a lui Moynihan, profilată pe lumina cenuşie, arăta impasibilă.

Profesorul a enunţat o formulă.

În fâşâitul caietelor care se deschideau, Stephen s-a întors din nou în spate şi a cerut:

— Dă-mi o foaie de hârtie, pentru numele lui Dumnezeu.

— Te-a apucat pântecăria? a întrebat Moynihan rânjind cu gura până la urechi.

A rupt o filă din maculator şi i-a dat-o pe sub bancă, continuându-şi gluma în şoaptă:

— În caz de forţă majoră te poate ajuta oricine – un laic sau o femeie.

Formula pe care a transcris-o disciplinat pe foaia de hârtie, calculele încifrate şi descifrate de profesor, simbolurile spectrale ale forţei şi vitezei îi fascinau şi îi frământau mintea lui Stephen. Auzise pe unii spunând că bătrânul profesor ar fi fost un francmason ateu. O, ziua asta cenuşie şi posomorâtă! Părea un limb de conştiinţe călite în răbdare şi scutite de dureri, prin care ar putea pluti sufletele matematicienilor, proiectând din plan în plan fâşii lungi şi subţiri dintr-un amurg tot mai vag şi mai palid, emiţând învolburări ameţitoare până la cele din urmă margini ale unui univers tot mai vast, mai îndepărtat şi mai impalpabil.

— Aşadar, trebuie să facem o deosebire între eliptic şi elipsoid. Poate că unii dintre dumneavoastră, domnilor, sunteţi familiarizaţi cu operele lui W.S. Gilbert.101 Într-unul din cântece ni se vorbeşte despre un şmecher care trişa la biliard şi a fost condamnat să joace:

Pe-o masă de chitCu un tac răsucitŞi bile de biliard eliptice. Adică mingi de biliard cu formă elipsoidă, despre ale căror axe principale v-am vorbit adineauri.

Moynihan s-a aplecat spre Stephen şi i-a şoptit la ureche:

— Ce grozave trebuie să fie „biluţele” elipsoidale! Daţi năvală, cucoanelor, sunt cavalerist!

Gluma grosolană a colegului său a fluturat ca o adiere de vânt prin mintea claustrată a lui Stephen, făcând inertele mantale preoţeşti care atârnau la perete să fâlfâie însufleţit, să se legene şi să salte într-un sabat vrăjitoresc.

Şi din mantalele scuturate de vânt apăreau figurile comunităţii: decanul de studii, trezorierul corpolent, îmbujorat, cu tichia lui de păr alb, preşedintele, preotul ăla scund cu păr vâlvoi, care scria versuri pioase, silueta îndesată, de ţărănoi, a profesorului de studii economice, forma înaltă a tânărului profesor de psihologie, discutând

un caz de conştiinţă cu studenţii săi, pe palier, ca o girafă care muşcă frunzişul de pe ramuri înalte, înconjurată de o turmă de antilope, prefectul din confrerie, obsedat de teama morţii, dolofanul profesor de italiană, cu capul lui sferic şi ochii de şarlatan. Veneau grăbit şi împleticit, făcând tumbe şi sărituri, suflecându-şi robele ca să sară capra, punându-şi piedică unul altuia, scuturându-se în hohote de râs baritonal, trăgându-şi unul altuia şuturi în fund şi prăpădindu-se de râs în faţa propriilor năzbâtii şi pozne, strigându-se unul pe celălalt cu porecle familiare, protestând cu subită demnitate în faţa vreunei atitudini aspre, şuşotindu-şi secrete, doi câte doi, cu mâna la gură.

Profesorul s-a dus la dulăpioarele de sticlă prinse în peretele lateral, a scos de pe un raft câţiva colaci de metal, a suflat praful depus în diverse locuri pe ei şi, aşezându-i cu grijă pe masă, şi-a apăsat un deget pe ele, în timp ce continua lecţia. Le-a explicat că firele din bobinele moderne sunt confecţionate dintr-un aliaj numit platinoid, descoperit de curând de F.W. Martino.

A rostit răspicat iniţialele şi numele descoperitorului. Moynihan a murmurat din spate:

— Fătălăul virgin Martin.

— Întreabă-l, i-a şoptit Stephan, cu un umor plictisit, dacă n-are nevoie de o victimă pentru electrocutare. Mă ofer eu.

Moynihan, văzându-l pe profesor aplecat deasupra colacilor de sârmă, s-a ridicat în picioare şi, pocnind fără zgomot din degetele mâinii drepte, a început să strige cu un glas de puşti plângăreţ:

— Dom’ profesor, vă rog! Dom’ profesor vă rog! Băiatul ăsta vorbeşte urât, dom’ profesor.

— Platinoidul, a continuat cu solemnitate profesorul, e preferabil aliajului numit alpaca pentru că deţine un coeficient mai jos de rezistenţă la variaţiile de temperatură. Sârma de platinoid e izolată, fiind acoperită de un strat de mătase izolatoare, înfăşurată în jurul

bobinelor de ebonită, exact unde e degetul meu acum. Dacă n-ar fi izolate, s-ar produce un curent suplimentar în firele de sârmă. Bobinele sunt îmbibate de parafină fierbinte…

O voce aspră cu accent de Ulster a ţâşnit din banca de sub cea a lui Stephen:

— O să ni se pună întrebări de ştiinţă aplicată?

Profesorul a început să jongleze grav cu termenii de ştiinţă pură şi ştiinţă aplicată. Un student solid, cu ochelari cu rame de aur i-a aruncat o privire mirată celui care pusese întrebarea. Din spate, Moynihan a bombănit cu vocea lui naturală.

— MacAlister ăsta e dat dracului, cu toate că nu-i decât piele şi oase de el.

Stephen a privit cu răceală ţeasta lunguiaţă din faţa lui, acoperită de o coamă încâlcită de păr bălăior. Glasul, accentul, gândirea celui ce pusese întrebarea îl jigniseră şi a îngăduit jignirii să-l împingă spre maliţie, spunându-şi că tatăl acestui student ar fi procedat mai bine dacă şi-ar fi trimis fiul să studieze la Belfast, şi în felul ăsta l-ar fi costat şi trenul mai ieftin.

Ţeasta lunguiaţă din faţa lui nu s-a întors să primească săgeata acestui gând şi totuşi săgeata a revenit la arcaş, pentru că, o clipă mai târziu, Stephen a văzut faţa studentului, gălbuie ca zerul.

„Gândul ăsta nu-mi aparţine”, s-a grăbit să-şi spună în sinea lui. Mi l-a transmis irlandezul ridicol din banca din spatele meu. Răbdare! poţi afirma cu certitudine care dintre cei doi a vândut sufletul neamului tău şi i-a trădat caracterul ales – cel care a pus întrebarea sau cel care l-a batjocorit? Răbdare. Adu-ţi aminte de Epictet. Celui care a întrebat îi stă probabil în caracter să pună o asemenea întrebare, într-un asemenea moment şi pe un asemenea ton şi să pronunţe *ştinţă* în loc de ştiinţă.

Vocea tărăgănată a profesorului continua să se depene lent în jurul bobinelor despre care vorbea,

înfăţişându-şi de două ori, de trei, de patru ori energia somnolentă, după cum îşi multiplica şi bobina ohmii de rezistenţă.

Vocea lui Moynihan a exclamat în urma ecoului unui clopoţel îndepărtat:

— Cetăţeni, ora de închidere!

Holul de la intrare era înţesat şi zbârnâia de glasuri. Pe o masă de lângă uşă erau două fotografii înrămate102 şi între ele se desfăşura un sul lung de hârtie pe care se înşiruia o coadă de semnături dezordonate. MacCann se foia încoace şi încolo printre studenţi, vorbind cu repeziciune, răspunzând la provocări şi conducând la masă semnatarii, unul după celălalt. În holul interior, decanul de studii stătea de vorbă cu un profesor tânăr, mângâindu-şi cu gravitate bărbia şi dând din cap.

Stephen, oprit de mulţimea din uşă, stătea nehotărât. De sub borul lat, pleoştit, al unei pălării moi, îl urmăreau ochii negri ai lui Cranly.

— Ai semnat? l-a întrebat Stephen.

Cranly şi-a încleştat buzele lungi şi subţiri, s-a consultat o clipă cu el însuşi, apoi a răspuns:

— *Ego habeo*.103

— Pentru ce-i asta?

— *Quod?104*

— Pentru ce-i asta?

Cranly şi-a întors spre Stephen faţa palidă şi a răspuns cu o blândă politeţe:

— *Per pax universalis*.105

Stephen a arătat spre faţa ţarului:

— Are o mutră de Christ beţiv.

Furia şi dispreţul care-i răsunau în glas l-au făcut pe Cranly să-şi întoarcă privirile de la calma cercetare a pereţilor.

— Eşti supărat? a întrebat.

— Nu.

— Eşti prost dispus?

— Nu.

— *Credo ut vos sanguinarius mendax estis, quia facies vostra monstrat ut vos in damno malo humore estis.*106

Moynihan, îndreptându-se spre masă, i-a şoptit lui Stephen în ureche:

— MacCann e în mare formă. Gata să sece alcoolul până la ultima picătură. Jos cu băutura şi sus cu voturile pentru fâţe.107

Formularea acestei confidenţe l-a făcut pe Stephen să zâmbească şi, după ce Moynihan a trecut de el, şi-a întors din nou privirile spre Cranly.

— Poate că-mi explici tu de ce ţine să-şi verse năduful în urechea mea. Poţi să-mi spui?

Pe fruntea lui Cranly s-a ivit o încruntare urâtă. A privit spre masa peste care se aplecase Moynihan ca să-şi scrie numele pe sul, după care a rostit fără ocolişuri:

— E un nimic!

— *Quis est in malo humore, ego aut vos?108* a întrebat Stephen.

Cranly a ignorat zeflemeaua. A continuat să-şi rumege supărat calificativul şi l-a repetat cu aceeaşi vehemenţă.

— Un nimic al naibii de plin de sine, asta e!

Era epitaful lui la moartea unei prietenii şi Stephen s-a întrebat dacă o să vorbească vreodată în felul ăsta şi când îşi va aminti de el. Fraza, căzută ca un bulgăre greu, s-a pierdut în tăcere, asemenea unei pietre aruncate într-o baltă. Stephen a văzut-o scufundându-se, aşa cum văzuse multe altele, dar îi simţea greutatea apăsătoare în inimă. Discursurile lui Cranly, spre deosebire de cele ale Davin, nu erau presărate nici cu expresii rare din engleza elisabetană, nici cu ciudate întorsături de frază din dialectele irlandeze. Felul lui tărăgănat de a vorbi era un ecou al cheiurilor din Dublin, strecurat printr-un port maritim sordid, decăzut, şi energia expresiilor lui era un

ecou al elocvenţei sacre din Dublin, strecurată banal printr-un amvon din Wicklow.

Încruntarea urâtă s-a şters de pe fruntea lui Cranly când l-a văzut pe MacCann îndreptându-se în viteză spre ei din cealaltă parte a încăperii.

— Iată-te! i s-a adresat MacCann jovial.

— Iată-mă! i-a răspuns Stephen.

— Întârziat, ca de obicei. Nu poţi îmbina dorinţa de progres cu respectul faţă de punctualitate?

— Nici nu se pune asemenea problemă, a răspuns Stephen. Chestiunea următoare!

Ochii lui zâmbitori erau fixaţi pe un baton de ciocolată cu lapte, ambalat în staniol, care se ivea din buzunarul de la piept al propagandistului. În jurul lor se adunase un mic cerc de ascultători, doritori să asiste la bătălia spiritelor. Un student slăbănog, cu piele măslinie şi păr negru, lins, şi-a vârât faţa între cei doi, uitându-se, la fiecare frază, când la unul, când la celălalt, părând că încearcă să înghită fiecare propoziţie volantă în gura lui umedă, deschisă. Cranly a scos din buzunar o minge mică cenuşie şi a început să o examineze cu atenţie, întorcând-o pe toate părţile.

— Chestiunea următoare? a repetat MacCann. Hm!

A scos un hohot de râs zgomotos ca un acces de tuse, a zâmbit larg şi s-a tras de două ori de bărbuţa blondă, ca de ţap, care-i atârna din bărbia turtită.

— Chestiunea următoare e semnarea declaraţiei.

— Cât îmi plăteşti dacă o semnez? a întrebat Stephen.

— Credeam că eşti un idealist.

Studentul cu înfăţişare de ţigan a privit în jur şi s-a adresat asistenţei, cu o voce neclară, behăită:

— Ce idee trăsnită, fir-ar a dracului! Eu consider că e o idee mercenară.

Vocea i s-a stins în tăcere. Nimeni nu i-a luat în seamă cuvintele. Şi-a întors spre Stephen faţa măslinie,

cabalină, şi i-a cerut să continue.

MacCann a început să peroreze, cu însufleţită fluenţă, despre proclamaţia ţarului, despre Stead109, despre dezarmarea generală, arbitrajele în cazuri de conflicte internaţionale, despre semnele timpurilor, despre noua umanitate şi noua evanghelie a vieţii care va determina societatea să asigure, la cel mai ieftin cost posibil, cea mai mare fericire posibilă pentru cei mai numeroşi oameni posibili.

La sfârşitul peroraţiei, studentul ţigan a strigat:

— De trei ori ura pentru frăţia universală!

— Trage-i înainte, Temple! l-a încurajat un student rumen şi corpolent de lângă el. Ai o bere de la mine, după aia.

— Eu, unul, cred în fraternitatea universală, a continuat Temple, privind în jur cu ochii lui negri, migdalaţi. Marx nu-i decât un măscărici afurisit.

Cranly l-a strâns puternic de braţ, ca să-l facă să tacă, şi i-a repetat, zâmbind stânjenit:

— Ia-o mai uşor, mai uşor, mai uşor!

Temple s-a zbătut să-şi elibereze braţul şi a continuat, cu spume la gură:

— Socialismul a fost întemeiat de un irlandez şi primul european care a apărat libertatea de gândire a fost Collins110. Acum două sute de ani! El a denunţat duplicitatea preoţimii, filosoful ăsta din Middlesex. De trei ori ura pentru John Anthony Collins!

O voce subţirică de pe margine a exclamat:

— Cip-cirip!

Moynihan i-a murmurat lui Stephen în ureche:

— Şi ce ne facem cu surioara lui John Anthony111:

Lottie Collins şi-a pierdut pantalonaşiiN-ai vrea să-i împrumuţi pe ai tăi? Stephen a râs şi Moynihan, mulţumit de rezultatul glumei lui, a continuat:

— Hai să pariem fiecare câte cinci bănuţi pe John Anthony Collins.

— Îţi aştept răspunsul! a anunţat scurt MacCann.

— Problema asta nu mă interesează câtuşi de puţin, i-a răspuns Stephen plictisit. Ştii foarte bine. De ce faci atâta tărăboi?

— Bine! a replicat MacCann, plescăind din buze. Deci eşti un reacţionar?

— Îţi închipui că mă impresionezi când îţi vânturi sabia de lemn? l-a întrebat Stephen.

— Metafore! a ripostat MacCann cu duritate. Treci la fapte!

Stephen a roşit şi s-a tras într-o parte. MacCann a rămas ferm pe poziţie şi a continuat pe un ton ostil:

— Presupun că poeţii minori se consideră deasupra unor chestiuni atât de triviale cum ar fi problema păcii universale.

Cranly şi-a înălţat capul şi a împins mica minge între cei doi studenţi ca pe o ofertă de pace, spunând:

— *Pax super totum sanguinarium globum.112*

Stephen, dându-i la o parte pe cei din jur, a ridicat furios din umeri în dreptul fotografiei ţarului şi a rostit:

— Ţine-ţi icoana! Dacă trebuie să avem un Isus, măcar să avem un Isus legitim.

— Asta-i bună, al naibii să fiu dacă nu! a exclamat studentul ţigan către cei de lângă el. Straşnică expresie! Îmi place la nebunie.

A înghiţit saliva din gâtlej de parcă ar fi dat fraza pe gât şi, scărpinându-se în creştetul şepcii lui de tweed, s-a întors spre Stephen şi l-a întrebat:

— Scuză-mă, domnule, ce-ai vrut să spui cu fraza pe care tocmai ai rostit-o?

Simţindu-se încurajat de studenţii din jur, le-a explicat:

— Sunt curios să ştiu ce-a vrut să spună.

S-a întors din nou spre Stephen şi l-a întrebat în şoaptă:

— Crezi în Isus? Eu cred în om. Desigur, nu ştiu dacă

şi dumneata crezi în om. Te admir, domnule. Admir mintea unui om care se simte independent de orice religie. Care-i părerea dumitale despre spiritul lui Isus?

— Trage-i înainte, Temple, l-a îndemnat studentul rumen şi corpolent, revenind, după cum obişnuia, la prima lui idee; berea aia te aşteaptă.

— Mă consideră imbecil, i-a explicat Temple lui Stephen, pentru că eu cred în forţa spiritului.

Cranly i-a luat de braţ şi pe Stephen, şi pe admiratorul lui şi a declarat:

— *Nos ad manum ballum iocabimus.113*

Stephen, gata să se lase îndepărtat de acolo, a zărit faţa congestionată şi turtită a lui MacCann.

— Semnătura mea e lipsită de orice importanţă, i-a spus politicos. Tu ai dreptate să mergi pe calea ta. Lasă-mă şi pe mine să merg pe a mea.

— Dedalus, i-a răspuns MacCann, crispat. Eu te socotesc un băiat de treabă, dar trebuie să mai înveţi ce înseamnă demnitatea altruismului şi responsabilitatea individului uman.

A intervenit o voce:

— Intelectualii ăştia mofturoşi ar face mai bine să se ţină departe de mişcarea noastră decât să intre în ea.

Stephen, recunoscând tonul aspru al lui MacAlister, nu s-a întors în direcţia vocii. Cranly şi-a croit drum prin puhoiul de studenţi, înlănţuindu-i la braţ pe Stephen şi pe Temple, solemn, ca un oficiant condus la altar de asistenţii săi.

Temple s-a aplecat spre Stephen, peste pieptul lui Cranly, şi a întrebat:

— Ai auzit ce-a spus MacAlister? Ăsta-i gelos pe dumneata. Ţi-ai dat seama? Pun rămăşag că Cranly n-a observat. Să fiu al naibii dacă eu nu mi-am dat seama pe dată.

Când au traversat holul interior, decanul de studii tocmai se elibera de studentul care-l ţinuse de vorbă.

Stătea la capătul scării, cu un picior pe ultima treaptă, strângându-şi cu grijă, ca o femeie, sutana roasă în jurul picioarelor, ca să poată urca, şi dădea din cap repetând:

— Nicio îndoială, domnule Hackett! Foarte frumos. Nicio urmă de îndoială!

În mijlocul holului, prefectul ales de frăţia colegiului discuta serios, cu o voce scăzută dar iritată, cu un student intern. În timp ce vorbea îşi încrunta uşor fruntea pistruiată şi, în pauzele dintre fraze, muşca un creion subţire din os.

— Sper că cei înscrişi o să vină cu toţii. Cei din anul întâi de la ştiinţe umaniste vin cu siguranţă. Şi cei din anul doi. Trebuie să ne-ngrijim de nou-veniţi.

În timp ce păşeau peste prag, Temple s-a aplecat din nou peste pieptul lui Cranly, ca să-i şoptească lui Stephen:

— Ştii că ăsta-i însurat? Era însurat înainte de s-a convertit. Are pe undeva o nevastă şi copii. Al naibii să fiu dacă nu-i cea mai trăsnită chestie pe care am auzit-o vreodată. Ce zici?

Şoaptele lui s-au prelungit într-un râs şmecheresc, cotcodăcit. După ce au trecut de prag, Cranly l-a înşfăcat zdravăn de ceafă şi l-a scuturat, strigându-i:

— Idiot înfumurat şi puturos ce eşti! Pot să jur cu mâna pe Biblie că nu există maimuţoi mai împuţit ca tine în toată împuţita şi blestemata asta de lume!

Temple s-a zbătut să scape din strânsoarea lui, continuând să râdă şmechereşte, cu satisfacţie, în timp ce Cranly îl scutura de zor, repetând monoton la fiecare zgâlţâire:

— Idiot înfumurat şi puturos!

Au străbătut împreună grădina inundată de bălării. Preşedintele, înfăşurat într-o manta grea, largă, venea pe o cărare, în direcţia lor, citindu-şi rugăciunile prescrise pentru ora respectivă. S-a oprit în capătul aleii şi înainte de a se întoarce şi-a înălţat privirile. Studenţii l-au salutat, Temple ciupindu-şi uşor creştetul şepcii. Pe urmă au

înaintat în tăcere. Pe măsură ce se apropiau de alee, Stephen putea desluşi plescăielile mâinilor jucătorilor şi plesnetele mingii umede, precum şi glasul lui Davin, strigând excitat la fiecare lovitură.

Cei trei studenţi s-au oprit în jurul lăzii pe care se cocoţase Davin ca să urmărească jocul. După câteva momente, Temple s-a apropiat de Stephen şi l-a întrebat:

— Scuză-mă, ţineam să te întreb dacă crezi că Jean Jacques Rousseau a fost un om sincer.

Stephen a izbucnit într-un râs spontan. Cranly, ridicând din iarbă o doagă de butoi ruptă, s-a întors cu repeziciune şi cu severitate spre Temple:

— Temple, jur pe Dumnezeu din ceruri că dacă mai adresezi vreun cuvânt oricui, despre orice subiect, te omor *super spottum114*.

— Bănuiesc că Rousseau era ca tine, a răspuns Stephen, un tip emoţional.

— Dă-l naibii! Afuriseşte-l! a strigat Cranly în gura mare. Nu mai vorbi cu el! Dac-ai vorbi cu o oală de noapte ar fi la fel cum ai vorbi cu Temple! Du-te acasă, Temple! Pentru numele lui Dumnezeu, pleacă acasă!

— Nu mă sinchisesc nici cât negru sub unghie de tine, Cranly! a răspuns Temple, îndepărtându-se din raza doagei de butoi ridicate şi arătând spre Stephen. El e singurul om din instituţia asta care are un spirit individual.

— Instituţie! Individual! a urlat Cranly. Pleacă acasă, afurisitule! Eşti un ticălos irecuperabil.

— Eu sunt un tip emoţional, s-a împăunat Temple. M-a definit exact. Şi sunt mândru că sunt un tip emoţional.

S-a îndepărtat pe alee, zâmbind şmechereşte. Cranly l-a urmărit cu o faţă total inexpresivă.

— Uită-te la el! a spus în cele din urmă. Ai mai văzut vreodată asemenea trândav de reazămă-zid?

Exprimarea i-a fost salutată cu un râs ciudat, emis de un student care trândăvea rezemat de un zid, cu şapca trasă peste ochi. Râsul subţirel, ascuţit, scăpat dintr-o

carcasă greoaie, muşchiuloasă, părea ca un scâncet scos de un elefant. Corpul studentului se zguduia de râs şi, ca să-şi mai reverse din veselie, îşi freca, încântat, cu ambele mâini, vintrele.

— S-a deşteptat Lynch, a comentat Stephen.

În chip de răspuns, Lynch şi-a îndreptat spinarea şi şi-a umflat pieptul.

— Lynch îşi dilată pieptul în semn de critică la adresa vieţii, a continuat Stephen.

Lynch şi-a lovit sonor pieptul cu mâinile şi a spus:

— Are cineva ceva de spus în legătură cu statura mea?

Cranly l-a luat în serios şi cei doi au început să se încaiere. Când obrajii li s-au înroşit de la trântă, s-au despărţit, gâfâind. Stephen s-a aplecat spre Davin, care, absorbit de joc, nu dăduse nicio atenţie ciocnirii celor doi.

— Şi cum o mai duce mica mea gâscă domestică? a întrebat Stephen. Ai semnat şi tu?

Davin a confirmat din cap şi a adăugat:

— Şi tu, Stevie?

Stephen a clătinat din cap.

— Tu eşti un tip teribil, Stevie, i-a spus Davin, scoţându-şi pipa scurtă din gură. Întotdeauna singur.

— Ei, acum c-ai semnat petiţia pentru pacea universală, a continuat Stephen, presupun că ai să pui pe foc carneţelul acela pe care l-am văzut în camera ta.

Cum Davin nu i-a răspuns nimic, Stephen a început să citeze:

— Un pas mare, *fianna115*! Cu dreapta, *fianna*! Cu toţii, *fianna* salutaţi, un, doi!

— Asta-i altă poveste, a replicat Davin. Eu sunt un naţionalist irlandez, în primul rând şi mai presus de orice. Dar ăsta eşti tu – iei totul în derâdere, Stevie.

— Când o să organizaţi următoarea rebeliune, cu crose de hurling şi o să vă lipsească indispensabilul vostru turnător, apelează la mine. Vă pot furniza câţiva din

colegiul ăsta.

— Eu nu te înţeleg, i-a declarat Davin. Ba te aud vorbind împotriva literaturii engleze, ba protestezi împotriva informatorilor irlandezi. Cu numele tău şi cu ideile tale… eşti irlandez?

— Vino cu mine la arhiva din castel şi-ţi arăt arborele meu genealogic.

— Atunci fii şi tu unul de-ai noştri. De ce nu înveţi irlandeza? De ce-ai renunţat la cursurile ligii, după prima lecţie?

— Cunoşti unul dintre motive.

Davin a scuturat din cap râzând.

— Haide, haide! Din cauza acelei anumite domnişoare, şi a părintelui Moran? Povestea a fost numai în capul tău, Stevie. Nu făceau decât să stea de vorbă şi să râdă.

Stephen a tăcut şi şi-a lăsat, prieteneşte, mâna pe umărul lui Davin.

— Îţi aduci aminte, l-a întrebat, cum ne-am cunoscut? În prima dimineaţă când ne-am întâlnit mi-ai cerut să-ţi arăt drumul spre cancelaria de înmatriculare, şi accentuai foarte puternic prima silabă. Ţii minte? Pe urmă obişnuiai să te adresezi iezuiţilor spunându-le părinte116. Mă întrebam în legătură cu tine: *E oare chiar atât de inocent precum vorbeşte?*

— Eu sunt un om simplu, a răspuns Davin. Ştii bine. Când mi-ai povestit în seara aceea, în Harcourt Street, toate lucrurile alea despre viaţa ta intimă, îţi jur pe Dumnezeu, Stevie, n-am putut să mai mănânc la cină. Mi-era rău. Şi în noaptea aceea am zăcut mult timp cu ochii deschişi. De ce mi-ai povestit toate lucrurile acelea?

— Mulţumesc, a răspuns Stephen. Vrei să spui că sunt un monstru.

— Nu, dar aş fi preferat să nu-mi fi povestit.

Sub faţada calmei prietenii, în Stephen a început să se agite un val de furie.

— Sunt produsul acestui neam şi al acestei ţări şi al acestei vieţi. Şi mă exprim aşa cum sunt.

— Încearcă să fii unul de-ai noştri, a repetat Davin. În inima ta eşti irlandez, dar ai o mândrie prea puternică.

— Strămoşii mei au renunţat la limba lor şi au adoptat o altă limbă. Au îngăduit unui pumn de străini să-i subjuge. Crezi că am de gând să plătesc cu viaţa mea şi cu persoana mea datoriile făcute de ei? Pentru ce?

— Pentru libertatea noastră, a replicat Davin.

— Din vremea lui Tone şi până la Parnell nu a mai existat vreun om sincer şi respectabil care să-şi jertfească viaţa şi tinereţea şi sentimentele; în schimb, voi l-aţi vândut vrăjmaşilor sau l-aţi trădat când era la greu, sau l-aţi calomniat şi l-aţi părăsit pentru un altul. Şi mă mai îmbii să fiu unul de-al vostru? Mai curând v-aş blestema.

— Au murit pentru idealurile lor, Stevie. Va veni şi ziua noastră, crede-mă.

Stephen a rămas o clipă tăcut, urmărindu-şi şirul gândurilor.

— Sufletul, a reluat el, vag, se naşte mai întâi în momentele acelea despre care ţi-am vorbit. E o naştere lentă şi-ntunecată, mai misterioasă decât naşterea trupului. În ţara asta, sufletul unui om, de îndată ce se naşte, e prins în nişte mreje, pentru a-l frâna, să nu-şi ia zborul. Tu îmi vorbeşti de naţionalitate, de limbă, de religie. Din aceste mreje încerc eu să-mi iau zborul.

Davin a scuturat scrumul din pipă.

— Astea-s lucruri prea profunde pentru mine, Stevie. Dar pentru un om în primul rând vine patria. Irlanda e pe primul loc, Stevie. După aceea poţi să fii poet sau mistic.

— Tu ştii ce-i Irlanda? a întrebat Stephen cu o rece violenţă în glas. Irlanda e o scroafă bătrână care-şi mănâncă purceii pe care-i fată.

Davin s-a ridicat de pe ladă şi s-a îndreptat spre jucători, clătinând din cap cu amărăciune. O clipă mai târziu a uitat de supărare şi a început să se ciondănească

cu Cranly şi cu cei doi jucători care terminaseră partida. Au pus la cale un joc în patru, Cranly insistând să fie folosită mingea lui. A bătut de două, trei ori mingea pe pământ, după care a aruncat-o cu putere şi viteză spre capătul terenului, exclamând când a auzit-o bufnind:

— Mama ta!

Stephen a rămas alături de Lynch până când a început să crească scorul. Pe urmă l-a tras de mânecă să plece de acolo. Lynch s-a supus:

— Hai s-o-ntindem, cum ar spune Cranly.

Stephen a zâmbit la această înţepătură indirectă. Au străbătut iarăşi grădina şi apoi holul unde portarul care se bâţâia pe picioare fixa un anunţ pe avizier. S-au oprit la capătul scării şi Stephen a scos din buzunar un pachet de ţigări şi i-a oferit colegului său.

— Ştiu că eşti sărac, i-a spus.

— Fi-ţi-ar să-ţi fie a dracului galbena[117] ta insolenţă, a răspuns Lynch.

Această a doua dovadă a culturii lui Lynch îl făcu pe Stephen să zâmbească din nou.

— În cultura europeană a fost o sărbătoare ziua în care ai luat hotărârea să înjuri în galben, i-a spus Stephen.

Şi-au aprins ţigările şi s-au îndreptat spre dreapta. După o pauză, Stephen s-a pornit:

— Aristotel nu a definit mila şi groaza. Eu le-am definit. Spun că…

Lynch s-a oprit şi i-a trântit de la obraz:

— Stop! N-am chef să te ascult. Mi-e rău. Noaptea trecută am tras o galbenă beţie cu Horan şi Goggins.

Stephen a continuat:

— Mila este sentimentul care-ţi opreşte sufletul în faţa a tot ce este grav şi constant în suferinţele omeneşti şi-l face să fuzioneze cu omul care suferă. Groaza este sentimentul care-ţi opreşte sufletul în faţa a tot ce este grav şi constant în suferinţele omeneşti şi-l face să fuzioneze cu cauza secretă a acestora.

— Repetă! i-a cerut Lynch.

Stephen i-a repetat definiţiile, rostind rar cuvintele.

— Acum câteva zile, o fată din Londra s-a urcat într-un cupeu, a continuat el. Se ducea să-şi întâlnească mama, pe care nu o mai văzuse de mulţi ani. La un colţ de stradă, botul unui camion a intrat în fereastra cupeului făcându-i o spărtură în formă de stea. Un ciob de sticlă spartă, lung şi subţire, a străpuns inima fetei. A murit pe loc. Reporterul unui ziar a numit-o moarte tragică. Ei bine, nu e. Conform termenilor definiţiilor mele, e departe şi de groază, şi de milă. Emoţia tragică are un chip care priveşte în două direcţii: spre groază şi spre milă, ambele fiind fazele emoţiei. Ai văzut, folosesc cuvântul *opreşte*. Prin el vreau să spun că emoţia tragică e statică. Sau, mai bine zis, emoţia dramatică e statică. Pe când sentimentele generate de fapte improprii sunt cinetice: dorinţa, aversiunea. Dorinţa te împinge spre posesiune, te îndeamnă către ceva; aversiunea te împinge spre respingere, te îndeamnă să te depărtezi de ceva. Acestea sunt emoţii cinetice. De aceea artele care le generează, pornografice sau didactice, sunt improprii. Emoţia estetică (folosesc termenul general) este statică. Spiritul e oprit şi înălţat deasupra dorinţei şi aversiunii.

— Spui că arta n-ar trebui să stârnească dorinţa, a intervenit Lynch. Am să-ţi mărturisesc că într-o zi mi-am scris numele, cu creionul, pe dosul statuii lui Venus de Praxiteles, la muzeu. Asta nu înseamnă dorinţă?

— Eu vorbesc de naturi normale. Tu mi-ai mai povestit că în copilărie, când erai la acea fermecătoare şcoală carmelită, ai mâncat bălegar uscat.

Lynch a izbucnit din nou într-un râs plângăcios şi a pornit iar să-şi frece vintrele cu ambele mâini, fără să le scoată însă din buzunare.

— Da, aşa am făcut! Aşa am făcut! a strigat.

Stephen s-a întors spre el şi l-a privit o clipă drept în ochi. Lynch, încetând să râdă, i-a răspuns privirii lui cu o

expresie umilă. Ţeasta lui lunguiaţă, îngustă şi turtită, pe sub şapca lungă, ţuguiată, i-a evocat lui Stephen imaginea unei reptile cu glugă. Şi ochii lui aveau o lucire şi o privire de reptilă. Totuşi, în clipa aceea, în pofida expresiei lor umile şi prudente, sclipea în ochii lui o scânteie de simţire umană, o fereastră către un suflet dureros frământat şi nemulţumit de sine.

— În privinţa asta, a adăugat Stephen într-o paranteză politicoasă, suntem cu toţii nişte animale. Şi eu sunt un animal.

— Eşti, l-a asigurat Lynch.

— Dar noi ne găsim acum într-o lume spirituală, a urmat Stephen. Dorinţa şi aversiunea stârnite de mijloace estetice improprii sunt, de fapt, emoţii inestetice, nu numai pentru că au un caracter cinetic, ci şi din pricină că sunt doar de natură fizică. Carnea noastră respinge ceea ce îi repugnă, şi la stimulii care îi trezesc dorinţa reacţionează printr-o acţiune pur reflexă a sistemului nervos. Pleoapa ni se închide înainte să ne dăm seama că musculiţa ne intră în ochi.

— Nu întotdeauna, a comentat Lynch critic.

— În acelaşi fel a reacţionat carnea ta la stimulul goliciunii unei statui, dar, îţi repet, a fost o simplă acţiune reflexă a nervilor. Frumosul exprimat de artist nu poate trezi în noi o emoţie cinetică sau o senzaţie pur fizică. Trezeşte, ori ar trebui să trezească sau ne induce, ori ar trebui să inducă o stază estetică, o milă ideală sau o groază ideală, o stază aperceptivă, prelungită şi, în cele din urmă, dizolvată de ceea ce numesc eu ritmul frumosului.

— Ce mai e şi ăsta? a întrebat Lynch.

— Ritmul este prima relaţie estetică formală de la parte la parte în orice întreg estetic sau între un întreg estetic şi părţile sale sau una dintre părţi, sau între oricare dintre părţi şi întregul estetic din care face parte.

— Dacă ăsta e ritmul, a răspuns Lynch, atunci

explică-mi ce numeşti tu frumosul, şi, te rog, ţine seama că, deşi am mâncat odată o turtă de bălegar, eu admir numai frumosul.

Stephen şi-a scos şapca, parcă în semn de salut. Pe urmă, roşind uşor, şi-a lăsat mâna pe mâneca de tweed gros a lui Lynch.

— Noi avem dreptate, şi nu ceilalţi, a început el. A discuta despre asemenea lucruri, a încerca să le înţelegem natura şi, după ce am înţeles-o, a ne strădui încet şi umil şi constant să exprimăm, să extragem din pământul primitiv sau din ce poate oferi el, din sunet, formă, culoare, care constituie porţile închisorii sufletului nostru, să extragem, spuneam, o imagine a frumuseţii pe care am ajuns să o înţelegem – asta înseamnă arta.

Au ajuns la Canal Bridge, au cotit şi au pornit pe sub copaci. O lumină cenuşie, crudă, reflectată de apa stătută, şi mirosul ramurilor ude de deasupra capetelor lor păreau să se împotrivească şirului de gânduri ale lui Stephen.

— Dar nu mi-ai răspuns la întrebare, a protestat Lynch. Ce e arta? Ce e frumosul pe care îl exprimă?

— Asta a fost prima definiţie pe care ţi-am dat-o, minte adormită ce eşti, atunci când am încercat să-mi lămuresc mie însumi problema. Îţi aminteşti de seara aceea? Când Cranly şi-a ieşit din fire şi a început să vorbească despre jambonul din Wicklow?

— Îmi amintesc. Ne-a povestit despre blestemaţii ăia de porci ai naibii de graşi.

— Arta, a continuat Stephen, este felul în care omul dispune materia sensibilă şi inteligibilă într-un scop estetic. Ţi-ai adus aminte de porci, dar ai uitat chestia asta. Ce mai pereche sunteţi tu şi Cranly!

Lynch a adresat o strâmbătură cerului tern, cenuşiu, şi a ripostat:

— Dacă trebuie să-ţi ascult filosofia estetică, măcar mai dă-mi o ţigară. Nu mă interesează filosofia ta. Nu mă interesează nici măcar femeile. Du-te naibii şi ducă-se totul

naibii. Eu vreau o slujbă cu cinci sute pe an. Aşa ceva nu-mi poţi da tu.

Stephen i-a oferit din nou pachetul de ţigări. Lynch a luat ultima ţigară rămasă şi i-a spus simplu:

— Dă-i înainte!

— Toma d'Aquino, a continuat Stephen, spune că-i frumos ceea ce place văzului.

Lynch a confirmat din cap

— Îmi aminesc, a spus el. *Pulchra sunt quae visa placent*.

— Foloseşte cuvântul *visa* pentru a acoperi toate genurile de percepţii estetice, şi cele vizuale, şi cele auditive, sau receptate pe alte căi. Cuvântul acesta, deşi e vag, e suficient de clar pentru a ţine la distanţă binele şi răul care aţâţă dorinţa sau aversiunea. Defineşte, categoric, o stază şi nu o reacţie cinetică. Dar cum stăm cu adevărul? Şi el produce o stază a spiritului. Nu-ţi vine să-ţi scrii numele cu creionul pe ipotenuza unui triunghi drept.

— Nu, prefer ipotenuza lui Venus de Praxiteles.

— Deci e static, a conchis Stephen. Platon, cred, a spus că frumosul e splendoarea adevărului. Nu cred că are alt sens decât că adevărul şi frumosul sunt înrudite. Adevărul este perceput de intelect pe care-l satisfac cele mai evidente relaţii ale inteligibilului; frumosul este perceput de imaginaţia pe care o satisfac cele mai evidente relaţii ale sensibilului. Primul pas spre adevăr constă în înţelegerea alcătuirii şi capacităţii intelectului în sine, adică să înţelegem însuşi procesul intelectual. Întregul sistem filosofic al lui Aristotel se bazează pe cartea lui de psihologie, care, la rândul ei, se bazează, cred, pe afirmaţia lui că acelaşi atribut nu poate să aparţină şi să nu aparţină aceluiaşi subiect în acelaşi timp şi în aceeaşi conexiune. Şi primul pas în direcţia frumosului constă în înţelegerea alcătuirii şi capacităţii imaginaţiei, pentru a putea pătrunde procesul percepţiei estetice în sine. E clar?

— Dar ce e frumosul? a întrebat Lynch, iritat. Scoate

repede altă definiţie. E ceva ce vedem şi ne place. Asta-i tot ce ne puteţi da mai bun tu şi Toma d'Aquino?

— Haide să luăm femeia, a propus Stephen.

— Hai s-o luăm! a răspuns Lynch cu ardoare.

— Grecii, turcii, chinezii, copţii, hotentoţii, fiecare neam admiră alt gen de frumuseţe feminină. S-ar spune că e un labirint fără nicio cale de ieşire. Eu totuşi văd două căi. Să pornim de la următoarea ipoteză: anume că fiecare trăsătură fizică admirată de bărbaţi la femei e în directă relaţie cu multiplele funcţii ale femeii pentru perpetuarea speciei. S-ar putea să fie aşa. Se pare că lumea e mai anostă chiar decât ţi-o închipui tu, Lynch. În ce mă priveşte, nu-mi place teoria asta. Te duce mai curând la eugenie decât la estetică. Te scoate din labirint şi te conduce într-o sală de curs nouă şi ostentativă, unde MacCann, ţinându-şi o mână pe *Originea speciilor* şi cealaltă mână pe Noul Testament te lămureşte că tu ai admirat şoldurile planturoase ale lui Venus pentru că ai simţit că vor purta progeniturile tale robuste şi i-ai admirat sânii generoşi pentru că ai simţit că vor da lapte bun copiilor voştri.

— În cazul ăsta MacCann e un mincinos galben ca pucioasa, a ripostat Lynch, energic.

— Dar mai rămâne o cale de ieşire, a adăugat Stephen râzând.

— Anume?

— Ipoteza aceasta… a început Stephen.

În clipa aceea, un car încărcat cu fier vechi a apărut de după colţul spitalului *Sir Patrick Dunn*, acoperind cuvintele lui Stephen cu un huruit asurzitor de metale zăngănitoare şi zornăitoare. Lynch şi-a astupat urechile şi a emis înjurătură după înjurătură până ce carul a dispărut. Pe urmă s-a răsucit pe călcâie cu spatele la Stephen. Acesta a aşteptat câteva clipe să se risipească furia însoţitorului său.

— Ipoteza aceasta, a reluat Stephen, reprezintă a

doua cale de ieşire: anume, deşi acelaşi obiect pentru unii e frumos şi pentru alţii nu, toţi oamenii care admiră un obiect frumos găsesc în el anumite relaţii care îi satisfac şi care coincid cu înseşi stadiile percepţiilor estetice. Aceste relaţii ale perceptibilului, vizibile pentru tine sub o anumită formă şi pentru mine sub o alta, trebuie deci să fie calităţi necesare ale frumosului. Şi acum, ne putem întoarce la bătrânul nostru prieten, Sfântul Toma, să-i cerem să ne dea de doi bani înţelepciune.

Lynch a râs.

— Grozav mă amuză când te aud mereu citându-l ca pe un simpatic călugăr rotofei. Râzi şi tu pe sub mustaţă?

— MacAlister ar califica teoria mea drept „Toma d'Aquino aplicat”. În prezent, pe parcursul acestei laturi a filosofiei estetice, Toma d'Aquino îmi va fi de folos în menţinerea liniei. Când voi ajunge la fenomenele concepţiei artistice, gestaţiei artistice şi reproducerii artistice, voi avea nevoie de o nouă terminologie şi de o nouă experienţă personală.

— Fireşte, l-a aprobat Lynch. În fond, Toma d'Aquino, în ciuda intelectului său, a fost întocmai un călugăr simpatic, rotofei. Dar ai să-mi povesteşti într-o altă zi despre noua experienţă personală şi noua terminologie. Acum dă-i zor şi termină cu prima parte.

— Cine ştie? a răspuns Stephen zâmbind. Poate că Toma d'Aquino m-ar putea înţelege mai bine decât tine. Şi el a fost poet. A scris un imn pentru Joia Mare. Începe cu cuvintele *Pange lingua gloriosi118*. Se spune că ar fi cel mai glorios dintre imnuri. E un imn complex şi liniştitor. Îmi place. Dar niciun imn nu poate fi comparat cu acel cânt de procesiune, trist şi maiestuos: *Vexilla Regis119* al lui Venantius Fortunatus120.

Lynch a început să cânte încetişor şi solemn, cu o voce profundă de bas:

Impleta sunt quae concinitDavid fideli carmineDicendo nationibusRegnavit a ligno Deus121.

— Măreţ! a exclamat, satisfăcut. Măreaţă muzică!

Au luat-o pe Lower Mount Street. Îndată ce au trecut de colţ, un tânăr grăsuliu, cu un fular de mătase la gât, i-a salutat şi i-a oprit.

— Aţi aflat rezultatele examenelor? i-a întrebat. Griffin a picat. Halpin şi O'Flynn se vor prezenta la examinări pentru slujbe civile în ţară, Moonan e pe locul cinci pentru slujbe în India. O'Shaughnessy a ieşit al paisprezecelea. Irlandezii de la Colegiul Clarke le-au oferit aseară un festin. S-au îndopat toţi cu *curry*.

Faţa lui palidă şi puhavă exprima o ironie binevoitoare şi, pe măsură ce înşira noutăţile succeselor, ochii mici, înfundaţi în grăsime, se făceau nevăzuţi, şi vocea subţirică, şuierată, se făcea neauzită.

Ca răspuns la o întrebare a lui Stephen, şi ochii, şi vocea au reapărut din vizuinile lor.

— Da, i-a răspuns, MacCullagh şi cu mine. El a ales matematicile pure, şi eu istoria constituţională. Au fost douăzeci de subiecte. Eu iau şi botanica. Ştiţi, eu sunt membru al clubului de activităţi câmpeneşti.

S-a tras puţin mai în spate, cu o atitudine trufaşă, şi şi-a dus mâna grăsulie, înfăşată într-o mânuşă de lână, la pieptul din care s-a auzit un râs şuierat.

— Dacă-i pe aşa, i-a spus Stephen cu răceală, când te mai duci pe la ţară, adună câteva gulii şi câteva cepe să punem de o tocăniţă.

Studentul grăsuliu a râs îngăduitor şi a răspuns:

— Noi, membrii clubului, suntem cu toţii foarte respectabili. Sâmbăta trecută, şapte dintre noi am plecat la Glenmalure.

— Cu câteva dame, Donovan? a întrebat Lynch.

Donovan şi-a dus din nou mâna la piept şi a declarat:

— Obiectivul nostru este dobândirea cunoaşterii.

După care, a adăugat cu iuţeală:

— Am auzit că scrii un eseu despre estetică.

Stephen i-a răspuns cu un gest vag de dezminţire.

— Şi Goethe, şi Lessing au scris mult pe tema asta, l-a informat Donovan, despre şcoala clasică şi şcoala romantică şi chestii din astea. Am citit *Laocoon* cu mare interes. Bineînţeles că e idealist, german, ultraprofund.

Cei doi n-au scos niciun cuvânt. Donovan s-a despărţit politicos de ei:

— Trebuie să plec, le-a spus suav şi plin de bunăvoinţă. Am o bănuială, care se apropie de o convingere, anume că sora mea va pregăti în seara asta clătite pentru cina familiei Donovan.

— La revedere, a strigat Stephen în urma lui. Nu uita de gulii pentru mine şi prietenul meu.

Lynch s-a uitat după el, răsfrângându-şi, dispreţuitor, buza de jos, până când faţa lui a ajuns să arate ca o mască drăcească.

— Când te gândeşti că excrementul ăsta galben mâncător de clătite o să capete o slujbă bună, şi eu sunt nevoit să fumez mahorcă ieftină, a spus în cele din urmă.

S-au întors în direcţia Merrion Square şi au înaintat câtva timp în tăcere.

— Ca să închei cele ce-ţi spuneam despre frumos, a reluat Stephen, relaţiile cele mai satisfăcătoare ale sensibilului trebuie deci să corespundă fazelor necesare ale percepţiei artistice. Descoperă-le pe acestea şi ai să descoperi caracteristicile frumosului universal. Toma d'Aquino spune: *Ad pulchritudinem tria requiruntur, integritas, consonantia, claritas.* Îţi traduc: *Frumosul are nevoie de trei lucruri: integritate, armonie şi claritate*. Corespund acestea fazelor percepţiei? Mă urmăreşti?

— Sigur că te urmăresc. Da' ce, crezi că am o inteligenţă excrementală? N-ai decât, fugi după Donovan şi cere-i lui să te asculte.

Stephen i-a arătat cu degetul un coş pe care un băiat de la măcelărie şi-l aşezase pe cap, răsturnat cu susul în jos.

— Uită-te la coşul acela.

— Îl văd, a confirmat Lynch.

— Ca să-l poţi vedea, în primul rând mintea ta separă coşul ăsta de restul întregului univers vizibil care nu e coş. Prima fază a percepţiei este o linie despărţitoare care înconjoară ca un hotar obiectul ce urmează a fi perceput. Imaginea estetică ni se prezintă fie în spaţiu, fie în timp. Ceea ce e audibil se prezintă în timp, ceea ce e vizibil se prezintă în spaţiu. Dar, temporală sau spaţială, imaginea estetică este luminos percepută, în primul rând, ca o entitate autodelimitată, care se conţine pe sine, proiectată pe incomensurabilul fundal al restului de spaţiu sau de timp care există în afara ei. Tu o percepi ca pe un lucru *anume*. O vezi ca pe un întreg. Îi percepi întregimea. Asta este *integritas*.

— Apă de ploaie! i-a răspuns Lynch, râzând. Dă-i mai departe!

— După aceea, treci de la un punct la altul, urmărind liniile formale ale obiectului; îi percepi echilibrul părţilor, adică fiecare parte echilibrată de altă parte, în cadrul limitelor spaţiale; îi simţi ritmul structurii. Cu alte cuvinte, sinteza percepţiei imediate e urmată de analiza perceperii. După ce mai întâi l-ai perceput ca pe *un* obiect, într-un soi de unicitate, acum îl percepi ca *obiect*. Percepi că e complex, multiplu, divizibil, separabil, alcătuit din părţi, rezultatul părţilor sale, suma lor, armonios. Asta e *consonantia*.

— Tot apă de ploaie, a apreciat Lynch, glumeţ. Spune-mi şi ce e *claritas*, şi atunci îţi câştigi un trabuc.

— Conotaţiile acestui cuvânt sunt cam vagi. Toma d’Aquino foloseşte un termen care pare a fi inexact. M-a nedumerit multă vreme. Îţi dă impresia că s-ar fi gândit la simbolism sau la idealism, suprema calitate a frumosului fiind – după el – o lumină venită din altă lume, precum şi ideea conform căreia materia n-ar fi decât o umbră, şi realitatea ei doar un simbol. M-am gândit că sugerează, poate, că *claritas* este revelaţia artistică şi reprezentarea

scopului divin în tot ce există sau, poate, o forţă de generalizare care ar face din imaginea estetică o imagine universală, şi ar face ca strălucirea ei să transcendă propriile-i condiţii. Dar asta nu-i decât literatură. Eu înţeleg în felul următor: după ce ai perceput coşul acela ca pe *un* obiect şi după aceea l-ai analizat în raport cu forma lui şi l-ai perceput ca obiect, treci la singura sinteză permisibilă din punct de vedere logic şi estetic: constaţi că e obiectul care e şi nu un alt obiect. Strălucirea, lumina despre care vorbeşte Toma d'Aquino este scolasticul *quidditas*, anume *ce*-ul unui lucru, care-l deosebeşte de orice alt lucru. Această calitate supremă este intuită de artist în clipa când imaginaţia lui concepe prima imagine estetică. Shelley a comparat sugestiv acea clipă misterioasă cu licărirea unui cărbune încins înainte de a se stinge. Aşadar clipa în care această supremă calitate a frumosului, strălucirea radioasă a imaginii estetice, e percepută luminos de spiritul care s-a oprit în faţa integrităţii ei şi a fost fascinat de armonia ei, se produce o stază tăcut luminoasă a plăcerii estetice, o stare spirituală foarte asemănătoare cu acea condiţie cardiacă pe care fiziologul italian Luigi Galvani122, folosind o sintagmă aproape la fel de frumoasă ca aceea a lui Shelley, o numeşte „vrăjirea inimii".

Stephen a făcut o pauză şi, cu toate că partenerul lui nu i-a spus nimic, a simţit că vorbele sale ţesuseră în jurul lor o tăcere de gânduri vrăjite.

— Ceea ce am spus, a reluat el, se referă la frumosul în sensul larg al cuvântului, în sensul pe care-l are cuvântul în tradiţia literară. Pe piaţă, cuvântul are alt sens. Când vorbim despre frumos în cel de-al doilea sens al termenului, judecata noastră e influenţată, în primul rând, de arta însăşi şi de forma acelei arte. E clar că imaginea trebuie plasată între spiritul sau simţurile artistului însuşi şi spiritul sau simţurile celorlalţi. Dacă ţii seama de lucrul ăsta, ai să constaţi că arta se divide, în mod necesar, în trei

forme care provin una din cealaltă. Acestea sunt: forma lirică, adică forma în care artistul îşi prezintă imaginea într-o relaţie imediată cu el însuşi; forma epică, în care artistul îşi prezintă imaginea în imediată relaţie cu el însuşi şi cu ceilalţi; şi forma dramatică, în care artistul îşi prezintă imaginea în imediată relaţie cu ceilalţi.

— Asta mi-ai spus cu câteva seri în urmă, l-a întrerupt Lynch, când am început faimoasa noastră discuţie.

— Am acasă un caiet, a continuat Stephen, în care mi-am notat nişte întrebări mult mai amuzante decât ale tale. Şi căutându-le răspunsul, am găsit teoria estetică pe care încerc să ţi-o explic. Uite câteva din întrebările pe care mi le-am pus: *Un scaun frumos confecţionat e tragic sau comic? Portretul Monei Lisa e bun dacă eu doresc să-l văd? Bustul lui Sir Philip Crampton123 e liric, epic sau dramatic? S-ar putea ca un excrement sau un copil sau un păduche să fie o operă de artă? Dacă nu, de ce nu?*

— Într-adevăr, de ce nu? a întrebat Lynch râzând.

— *Dacă un om care despică furios o buturugă imprimă în ea, fără să vrea, imaginea unei vaci, este imaginea aceea o operă de artă? Dacă nu, de ce nu?*

— Asta-mi place, a spus Lynch, râzând din nou. Asta chiar că pute a scolastică.

— Lessing n-ar fi trebuit să scrie despre un grup de statui.124 Arta aceasta fiind inferioară, formele despre care am vorbit nu sunt prezentate clar, distincte una de cealaltă. Chiar şi în literatură, care e cea mai elevată şi mai spiritualizată dintre arte, deosebirile dintre forme sunt adeseori confuze. Forma lirică este, de fapt, veşmântul verbal al unei clipe de emoţie, un strigăt ritmic ca acel hăulit, scos cu veacuri în urmă, de omul care trăgea la vâsle sau căra bolovani în sus, pe o colină povârnită. Cel care emite strigătul e mai conştient de clipa de emoţie decât de el, cel care trăieşte emoţia. Cea mai simplă formă epică răsare din literatura lirică atunci când artistul

temporizează şi meditează asupra lui însuşi văzându-se centrul unui eveniment epic, şi această formă progresează până când centrul de greutate emoţională se găseşte la distanţă egală atât de artist, cât şi de ceilalţi. Naraţiunea încetează să fie pur personală. Personalitatea artistului penetrează însăşi naraţiunea, strecurându-se în jurul personajelor şi al acţiunii, scăldându-le ca o mare vitală. Acest proces progresiv se recunoaşte uşor, de pildă, în vechea baladă englezească *Turpion Hero*, care începe la persoana întâi şi se termină la persoana a treia. Forma dramatică este atinsă atunci când vitalitatea care s-a revărsat şi a inundat fiecare personaj însufleţeşte aceste personaje cu asemenea forţă vitală, încât el sau ea îşi asumă o viaţă estetică proprie şi intangibilă. Personalitatea artistului, care la început s-a manifestat ca un strigăt, o cadenţă sau o stare de spirit, apoi ca o naraţiune fluentă şi radioasă, în cele din urmă se rarefiază până ce e anihilată cu totul, se depersonalizează, ca să spunem aşa. În forma dramatică, imaginea estetică este viaţa purificată prin imaginaţia umană şi reproiectată de către aceasta. Astfel, misterul creaţiei esteticii, ca şi acel al creaţiei materiale, a fost împlinit. Artistul, ca şi Dumnezeul creaţiei, rămâne înăuntrul sau îndărătul sau dincolo sau deasupra operei sale, invizibil, rarefiat până la inexistenţă, indiferent, curăţându-şi unghiile.

— Încercând să le rarefieze şi pe ele până la inexistenţă, a adăugat Lynch.

O ploaie fină a început să se pulverizeze din cerul înalt, voalat, şi cei doi s-au îndreptat spre Duke's Lawn, ca să ajungă la biblioteca naţională înainte de a se porni rafalele puternice.

— Ce-i în capul tău când te apuci să pălăvrăgeşti despre frumos şi despre imaginaţie în insula asta prăpădită, uitată de Dumnezeu? a întrebat Lynch, ursuz. Nu-i de mirare că artistul se retrage înăuntrul sau îndărătul operei sale când te gândeşti la crimele înfăptuite

de ţara asta, a continuat Lynch.

Ploaia s-a înteţit. Când au traversat pasajul de lângă Royal Irish Academy, au dat peste o sumedenie de studenţi care se adăposteau sub arcadele bibliotecii. Cranly, rezemat de o coloană, se scobea în dinţi cu un chibrit ascuţit, ascultând vorbăria unor colegi. Lângă uşa de intrare în bibliotecă se strânseseră câteva fete.

Lynch i-a şoptit lui Stephen:

— Şi muza ta venerată e aici.

Stephen s-a instalat liniştit pe treapta de sub arcada care adăpostea grupul de studenţi, fără să-i pese de ploaia care curgea gârlă; din când în când îşi întorcea privirile spre ea. Şi ea stătea tăcută printre prietenele ei. „Nu-i pe aici niciun preot cu care să cocheteze”, şi-a spus în gând Stephen, cu conştientă amărăciune, amintindu-şi de împrejurarea în care o văzuse ultima oară. Avea dreptate Lynch. Mintea lui, golită de teorie şi de cutezanţă, se retrăgea din nou într-o liniştită indolenţă.

Îi asculta pe studenţi trăncănind. Vorbeau despre doi amici care trecuseră examenul final la medicină, despre şansele lor de a fi angajaţi pe nişte transatlantice, despre clientele bogate şi sărace.

— Astea-s gogoşi. O clientelă la ţară, în Irlanda, e mai sigură.

— Hyness a lucrat doi ani la Liverpool şi spune acelaşi lucru. Cică acolo e o groapă îngrozitoare. Niciun caz ca lumea, doar treburi de moaşă. Cazuri de doi bani jumate.

— Vrei să spui că e mai bine să lucrezi la ţară în Irlanda decât într-un oraş prosper ca Liverpool? Cunosc pe cineva…

— Hyness e un dobitoc. A trecut examenele numai pentru că era tocilar. A tocit şi a tot tocit.

— Nu te lua după el. Într-un mare oraş comercial ca ăla poţi să faci bani căcălău.

— Depinde de clientelă.

— *Ego credo ut vita pauperum est simpliciter atrox, simpliciter sanguinarius atrox, in Liverpoolio125*.

Glasurile lor îi ajungeau la ureche în pulsaţii intermitente, ca de la mare distanţă. Ea se pregătea să plece, împreună cu celelalte fete.

Ploaia scurtă se oprise, lăsând în urmă-i mănunchiuri de diamante în tufişurile din curtea pătrată, unde pământul îmbibat exala un suflu umed. Ghetele elegante ale fetelor flecăreau parcă, în timp ce ele sporovăiau vesele pe treptele colonadelor, examinând norii, ţinându-şi umbrelele în poziţii defensive împotriva ultimilor câţiva stropi de ploaie, închizându-le din nou, strângându-şi cu grijă fustele, să nu se ude.

Şi dacă o judecase prea aspru? Dacă viaţa ei era doar un şirag de mătănii ale orelor, o viaţă simplă şi stranie ca viaţa unei păsări, vioaie dimineaţa, neastâmpărată peste zi, ostenită la asfinţit? Dacă inima ei era simplă şi dârză ca o inimă de pasăre?

* * *

S-a deşteptat odată cu ivirea zorilor. Ah, ce dulce muzică! Sufletul îi era perlat de rouă. Unde pale de lumină răcoroasă adiaseră în somn peste membrele lui. Stătea nemişcat, de parcă sufletul i se cufundase în prospeţimea unor ape reci, şi era conştient de fundalul unei muzici dulci, de-abia auzite. Mintea i se deştepta treptat la cunoaşterea vibrantă a unei dimineţi, dimineaţa inspiraţiei. Se simţea pătruns de un suflu, pur precum cea mai pură dintre ape, dulce ca mărgăritarele de rouă, mişcător ca o muzică. Dar cât de slab se lăsa inspirat suflul, cât de distant, de parcă serafimii înşişi ar fi respirat asupra lui. Şi sufletul i se deştepta treptat, ca şi cum s-ar fi temut să se deştepte cu totul. Era acel ceas al zorilor în care vântul amuţeşte, când nebunia încolţeşte şi flori bizare îşi deschid cupele spre lumină, iar fluturii de noapte îşi iau zborul tăcut.

O vrajă a inimii! Noaptea fusese vrăjită. În vis sau într-o revelaţie cunoscuse extazul vieţii serafice. Să fi fost doar o clipă de vrajă sau ceasuri lungi şi zile şi ani şi veacuri?

Clipa de inspiraţie părea acum reflectată din toate părţile, în acelaşi timp, dintr-o multitudine de faţete nebuloase a ceea ce se întâmplase sau a ceea ce s-ar fi putut întâmpla... Clipa ţâşnea ba ca o străfulgerare de lumină vie, ba se stingea uşor, ca o geană de lumină dăinuind pe cerul asfinţitului, o formă confuză răzbind prin maldăre de nori întrepătrunşi. O! În pântecele virgin al imaginaţiei cuvântul prinde carne. Serafimul Gabriel a venit cu buna veste în cămara fecioarei. În spiritul lui, în care flacăra albă se stinsese, o geană de lumină târzie se înteţea prefăcându-se într-o strălucire trandafirie, arzătoare. Acea lumină trandafirie şi arzătoare era inima ei stranie şi îndărătnică, pe care niciun bărbat nu a cunoscut-o şi nu o va cunoaşte vreodată, voluntară, îndărătnică încă înainte de începutul lumii; şi, ademenite de acea strălucire arzătoare ca un trandafir, corurile serafimilor se lăsau din ceruri.

N-ai ostenit de-atâtea căi învăluite, Ademenire a serafimului căzut? Nu-mi mai vorbi de zilele vrăjite. Versurile îi alunecau din minte pe buze şi, murmurându-le, a simţit mişcarea ritmică a unei vilanele126 trecând în poem. Strălucirea trandafirie îşi trimitea razele în rime, *învăluite, vrăjite, strivite, slăvite*. Razele ardeau, dădeau foc lumii, mistuiau inimile bărbaţilor şi ale îngerilor; razele rozei care era inima ei îndărătnică.

Ochii tăi ard suflete strivite Şi ai făcut din ele tot ce-ai vrutN-ai ostenit de-atâtea căi învăluite? Şi mai departe? Ritmul s-a destrămat, a încetat, apoi a reînceput să mişte şi să pulseze. Şi mai departe? Fum, fum de tămâie înălţându-se din altarul omenirii.

Din flacără se-nalţă fum de cuvinte slăviteCare străpung al oceanului scut. Nu-mi mai vorbi de zilele

vrăjite. Fumul se înălţa din întreg globul pământului, din oceanele aburite, fum de tămâie întru slava ei. Pământul era ca o cădelniţă fumegândă, legănată, clătinată, un ghemotoc de tămâie, o minge elipsoidă.

Ritmul a expirat brusc, strigătul inimii s-a frânt. Buzele au pornit să murmure primele versuri, iar şi iar; după care a continuat să se poticnească prin jumătăţi de vers, bâlbâit, dezorientat; în cele din urmă s-a oprit. Strigătul inimii se frânsese.

Ceasul în care vântul amuţeşte trecuse şi dincolo de sticla ferestrelor fără perdele se aduna lumina dimineţii. Un clopot a răsunat slab în depărtare. O pasăre a ciripit; două păsări, trei. Şi clopotul şi pasărea au tăcut; şi lumina albă, monotonă, s-a răspândit de la răsărit la apus, acoperind lumea, acoperind raza trandafirie din inima lui.

Temându-se să nu se volatilizeze totul, s-a proptit într-un cot, căutând o hârtie şi un creion. Pe masă n-a găsit decât farfuria de supă din care mâncase orez cu o seară înainte, sfeşnicul cu broboanele lui de ceară topită şi apărătoarea de hârtie pârlită de ultima flacără. Plictisit, şi-a întins braţul spre piciorul patului, bâjbâind cu mâna prin buzunarul hainei care atârna acolo. Degetele lui au dat peste un creion şi peste un pachet de ţigări. S-a întins din nou pe spate, a deschis pachetul rupându-l, a scos ultima ţigară şi a aşezat-o pe poliţa de sub fereastră, după care a început să noteze strofele vilanelei, scriind cu litere mici, ordonate, pe suprafaţa aspră a cartonului.

După ce le-a notat, şi-a culcat capul pe perna cu ghemotoace şi a murmurat din nou versurile. Ghemotoacele din umplutura pernei de sub cap îi aduceau aminte de cocoloşii învelitorii din păr de cal de pe canapeaua din salonul ei, pe care se aşeza el de obicei, zâmbind sau luându-şi o mină serioasă, întrebându-se singur de ce venise, nemulţumit şi de ea, şi de el însuşi, stânjenit de litografia Inimii Sfinte, atârnată deasupra bufetului gol. O revedea apropiindu-se de el într-o pauză

de discuţii şi rugându-l să-i cânte unul din curioasele lui cântece. Apoi se revedea pe el, aşezându-se la pianul vechi, făcând corzile să vibreze prin apăsarea clapelor pătate, şi cântând, în mijlocul discuţiilor care se reînsufleţiseră în salon, cântând doar pentru ea, privind-o cum stătea rezemată de poliţa căminului, cântându-i o melodie delicată elisabetană, o duioasă şi dulce baladă de despărţire; sau cântecul victoriei de la Azincourt, ori aria veselă a Mânecilor Verzi127. În timp ce cânta şi ea îl asculta, sau se prefăcea că-l ascultă, inima lui era calmă, dar de îndată ce termina cu cântecele vechi şi ciudate şi auzea din nou larma glasurilor din încăpere, îşi amintea de propriile lui gânduri sarcastice; de casa în care tinerii sunt strigaţi cam prea repede pe numele de botez.

În anumite momente, ochii ei păreau să-l privească cu încredere, dar de astă dată aştepta în zadar. Plutea prin memoria lui, dansând, uşoară ca un fulg, aşa cum o văzuse în seara aceea la balul carnavalului, în rochia albă, vag suflecată, cu o spumă de dantelă albă care i se clătina în păr. Dansa vaporos, rondul cadrilului. Se îndrepta spre el şi, când s-a apropiat, şi-a ferit puţin privirile şi o uşoară roşeaţă i-a cuprins obrajii. În pauza din lanţul mâinilor, mâna ei a poposit o clipă în mâna lui, o atingere de catifea.

— Te-ai înstrăinat mult.

— Da. Sunt născut să fiu călugăr.

— Mă tem că un călugăr eretic.

— Te temi tare?

Drept răspuns, s-a îndepărtat de el, dansând de-a lungul lanţului de mâini, dansând vaporos şi discret, neabandonându-se nimănui. Spuma albă din păr se clătina în ritmul dansului şi, când aluneca în umbră, roşeaţa din obraji se înteţea.

Călugăr! Propria lui imagine i s-a conturat în minte ca un profanator al ordinului mânăstiresc, un franciscan eretic, dorind din răsputeri să nu se supună, ţesând asemeni lui Gherardino da Borgo San Donnino128 un

păienjeniş de sofisme, şi susurând dulce în urechea ei.

Nu, nu aceasta era imaginea lui. Era mai curând imaginea tânărului preot în a cărui tovărăşie o văzuse ultima oară, făcându-i ochi dulci, în timp ce răsfoia manualul ei de limbă irlandeză.

— Da, da, doamnele au început să se apropie de noi. Constat zilnic lucrul ăsta. Doamnele ţin cu noi. Cele mai bune ajutoare în sprijinul limbii noastre.

— Şi biserica, părinte Moran?

— La fel şi biserica. Ni se alătură. Şi acolo se face treabă bună. Nu-ţi face griji în privinţa bisericii.

Pfff! A procedat bine că s-a ridicat dispreţuitor şi a plecat din cameră. Şi a procedat bine când n-a salutat-o pe treptele bibliotecii. Foarte bine că a lăsat-o să flirteze cu preotul ei, să se joace cu o biserică demnă a fi doar slujnica creştinismului. Un val de mânie violentă, brutală, a spălat ultima urmă de extaz din sufletul lui, a spart vehement delicata imagine şi a împrăştiat cioburile în toate direcţiile.

Şi din toate direcţiile au ţâşnit în memoria lui reflectări distorsionate ale imaginii ei: o vedea sub chipul florăresei ţigănci, în rochia zdrenţăroasă, cu laţele de păr grosolan, jilav, şi faţa băieţoasă, cea care se legase de el şi-l implorase să-i facă safteaua; sau al bucătăresei din casa vecină, care cânta, acompaniată la zăngănitul farfuriilor, tărăgănat cum cântă fetele de la ţară, primele acorduri din *Lacurile şi dealurile din Killarney*; sub chipul unei fete care izbucnise într-un râs insolent când îl văzuse împiedicându-se, pentru că talpa ruptă a pantofului i se agăţase într-un grilaj de fier de pe trotuar, lângă Cork Hill; sau al unei fete pe care o fixase când trecuse pe lângă fabrica de biscuiţi Jacobs, atras de gura ei mică şi cărnoasă ca un fruct copt şi care-i strigase peste umăr:

— Îţi place ce vezi la mine, păr lins şi sprâncene creţe?

Şi totuşi simţea că oricât i-ar urâţi şi i-ar înjosi

imaginea, prin însăşi furia lui îi aducea un fel de omagiu. Plecase din clasă cu un dispreţ nu pe de-a-ntregul sincer, gândind că, poate, taina speciei ei zăcea dincolo de ochii aceia negri, peste care genele lungi aruncau o umbră fugară. Şi-a spus cu amărăciune, în timp ce hoinărea pe străzi, că ea era prototipul femeii din ţara ei, un suflet ca de liliac, nocturn, în care se trezeşte conştiinţa de sine în plină beznă şi mister şi singurătate, poposind o clipă, fără iubire şi fără păcat, alături de candidul ei iubit, apoi părăsindu-l ca să-şi murmure inocentele abateri în urechea unui preot de dincolo de zăbrelele confesionalului. Mânia împotriva ei s-a revărsat, în termeni grosolani, asupra amorezului, care-i jignea mândria dezumflată prin simplul său nume, prin glasul, prin trăsăturile lui: un ţăranoi devenit popă, cu un frate poliţist în Dublin şi un alt frate ucenic de cârciumar în Moycullen. Unuia ca el o să-şi dezvăluie sfioasa goliciune a sufletului ei, unuia ca el, învăţat să execute doar ritualuri automate, pe el o să-l prefere, şi nu pe cineva de talia lui, un preot al eternei imaginaţii, care preface pâinea cea de toate zilele în trupul celui cu viaţă veşnică. Imaginea radioasă a euharistiei i-a concentrat din nou, pentru o clipă, gândurile amare şi deznădăjduite, şi strigătele acestora s-au înălţat, neînfrânte, într-un imn de recunoştinţă:

Strigăte frânte, speranţe zdrobiteSe-adună într-un euharistic imn de început. N-ai ostenit de-atâtea căi învăluite? Se-mbină inimi cu doruri jertfite, Potirul se revarsă de suferinţe umplut. Nu-mi mai vorbi de zilele vrăjite. A repetat versurile cu glas tare, de la început la sfârşit, până ce muzica şi ritmul i-au învăluit mintea, domolind-o într-o calmă îngăduinţă; după aceea a copiat versurile, cu efort, pentru ca văzându-le scrise să le simtă mai bine. Pe urmă s-a lăsat din nou pe pernă.

Lumina deplină a dimineţii se înstăpânise peste tot. Nu se auzea niciun sunet, dar ştia prea bine că tot ce era viaţă în jur se deştepta cu zgomotele obişnuite: voci

răguşite, rugăciuni somnoroase. Pentru a se apăra de toată această izbucnire de viaţă, s-a întors cu faţa la perete, şi-a tras pătura pe cap, ca o glugă, şi s-a uitat fix la florile mari, roşii, risipite pe tapetul jerpelit. A încercat să-şi mai învioreze bucuria care era gata să se evapore, privind la strălucirea lor roşie, închipuindu-şi o cale de trandafiri care ar porni de acolo de unde era el, urcând până la ceruri, presărată toată cu flori roşii. Obosit! Obosit! Ostenise şi el de-atâtea căi învăluite. Un val de căldură treptată, o oboseală lascivă s-a răspândit în el, coborând de-a lungul şirei spinării, iscându-se din capul înfăşurat… A simţit cum îl inundă şi, văzându-se cum zăcea aşa în pat, a zâmbit. Curând avea să adoarmă.

Deci a scris din nou versuri pentru ea, după o întrerupere de zece ani. Trecuseră zece ani de când şi ea îşi înfăşurase capul în şal ca într-o glugă, de când răsuflarea ei caldă se pulverizase în aerul noptatic, de când ţăcănise cu piciorul în caldarâmul îngheţat. Luaseră ultimul tramvai şi caii roibi, scheletici, ştiau acest lucru şi îşi scuturau zurgălăii, ca un avertisment în noaptea cristalină. Controlorul tăifăsuia cu vizitiul, şi amândoi dădeau mereu din cap în lumina verde a felinarului. Ei doi stăteau în tramvai, el sus, ea jos. Şi ea venea mereu sus la el, ca să discute, apoi cobora din nou, dar o dată sau de două ori a uitat să mai coboare şi a rămas lângă el; după aceea tot a coborât. Las' să fie! Las' să fie!

Zece ani se scurseseră de la înţelepciunea lor de copii până la nebunia lui de acum. Şi dacă i-ar fi trimis versurile? Le-ar fi citit cu glas tare la micul dejun, în pârâitul cojilor de ouă fierte, ciocănite. Curată nebunie, într-adevăr! Fraţii ei s-ar fi prăpădit de râs şi ar fi încercat să-şi smulgă unul altuia paginile, cu degetele lor robuste. Şi preotul mieros, unchiul ei, tolănit în fotoliu, ar fi ţinut paginile la distanţă de ochi, le-ar fi citit zâmbind şi ar fi aprobat forma lor literară.

Nu, nu! Asta era într-adevăr nebunie curată. Dacă i-

ar fi trimis versurile, ea nu le-ar fi arătat nimănui. Nu, nu, n-ar fi fost în stare!

A început să-şi spună că o nedreptăţise. Un simţ al nevinovăţiei ei l-a mişcat aproape până la milă; avea ea o inocenţă pe care el nu o înţelesese niciodată până când nu ajunsese s-o descopere pe calea păcatului; o inocenţă pe care nici ea nu o înţelesese, cât timp fusese într-adevăr inocentă sau înainte de a se fi abătut asupra ei, pentru prima oară, acea stranie umilinţă pe care o suferă trupurile femeilor.

Unde fusese ea când sufletul lui trecuse de la extaz la lascivitate? Ar fi fost posibil oare, prin misterioasele căi ale vieţii spirituale, ca în chiar aceste momente, sufletul ei să fie conştient de omagiul lui? Ar fi fost posibil.

O undă de dorinţă i-a zvâcnit din nou în suflet, i-a aprins şi i-a înfiorat tot trupul. Conştientă de dorinţa lui, ea se trezea din parfumul somnului, ea, care-l ispitise să scrie vilanela. Ochii ei negri se deschideau ochilor lui, cu o privire languroasă. Goliciunea ei i se abandona, radioasă, caldă, înmiresmată, molatică, îl învăluia ca un nor pufos, îl învăluia ca o apă cu viaţă lichidă şi ca un nor vaporos sau ca apele care se îmbină în spaţiu, literele fluide ale cuvintelor, simboluri ale elementului de mister, i se revărsau în creier:

N-ai ostenit de-atâtea căi învăluite, Ademenire a serafimului căzut? Nu-mi mai vorbi de zilele vrăjite. Ochii tăi ard suflete striviteŞi ai făcut din ele tot ce-ai vrut. N-ai ostenit de-atâtea căi învăluite? Din flacără se-nalţă fum de cuvinte slăviteCare străpung al oceanului scut. Nu-mi mai vorbi de zilele vrăjite. Strigăte frânte, speranţe zdrobiteSe-adună într-un euharistic imn de început. N-ai ostenit de-atâtea căi învăluite? Se-mbină inimi cu doruri jertfitePotirul se revarsă de suferinţe-umplut. Nu-mi mai vorbi de zilele vrăjite. Încă-mi stârneşti dorinţi nestăvilitedCu voluptatea unui trup necunoscut. N-ai ostenit de-atâtea căi învăluite? Nu-mi mai vorbi de zilele vrăjite. *

* *

Ce păsări să fi fost? Sătea pe treptele bibliotecii şi le privea, sprijinindu-se alene în bastonul lui din lemn de frasin. Zburau de jur împrejurul umărului proeminent al unei clădiri din Molesworth Street. În lumina unei seri de sfârşit de martie, zborul lor se contura clar, trupurile lor negre, fremătânde, săgetătoare, pluteau distinct profilate pe cer, ca pe pânza unui ecran moale, albastru fumuriu.

Le urmărea zborul: pasăre după pasăre, o săgetare neagră, un viraj, din nou o săgeată, o ţâşnire laterală, o volută, un fâlfâit de aripi. Încerca să le numere înainte ca trupurile săgetătoare, fremătânde să se piardă în zbor: şase, zece, unsprezece, se întreba dacă erau în număr fără soţ sau cu soţ. Douăsprezece, treisprezece, pentru că două veniseră navigând din tăriile cerului. Zburau şi înalt, şi jos, dar întruna rotindu-se, în linii când drepte, când curbe, mereu de la stânga la dreapta, încercuind parcă un templu aerian.

Le asculta ţipetele: asemănătoare cu chiţcăitul şoarecilor pe după lambriuri: o notă stridentă, dublă. Dar notele erau prelungi, acute, şi vibrante, nu ca ţârâitul insectelor, cădeau cu o terţă sau o cvartă şi se îmbinau în triluri pe măsură ce pliscurile zburătoare despicau văzduhul. Ţipetele lor erau ascuţite şi limpezi şi subţiri şi se împleteau ca nişte fire de lumină mătăsoasă depănate din bobine rotitoare.

Larma aceasta neomenească îi liniştea urechile în care răsunau stăruitor sughiţurile de plâns şi mustrările mamei lui, şi trupuşoarele negre, tremurătoare şi fâlfâitoare şi rotitoare în jurul unui templu aerian pe cerul străveziu îi linişteau ochii în care stăruia imaginea chipului mamei lui.

De ce stătea pe treptele portalului, cu privirile înălţate, ascultând ţipetele duble, ascuţite şi urmărindu-le zborul? Aştepta o prevestire fastă sau nefastă? O frază a

lui Cornelius Agrippa[129] îi trecea prin minte, urmată de gânduri fără de formă, rătăcite pe ici, pe colo, gânduri din Swedenborg, în legătură cu corespondenţa dintre păsări şi fenomenele intelectuale, şi cu faptul că făpturile aerului posedă o cunoaştere proprie, se orientează în timp şi în anotimpuri, pentru că, spre deosebire de om, urmează ordinea vieţii, care nu le-a fost pervertită de raţiune.

De veacuri întregi oamenii au privit în sus, aşa cum privea el acum la păsările în zbor. Colonadele portalului îi sugerau vag un templu antic şi bastonul de frasin pe care se rezema, ostenit, îi evoca toiagul curbat al unui augur[130].

În inima istovirii lui încolţea o vagă teamă de necunoscut, o teamă de simboluri şi semne, de omul-şoim al cărui nume îl purta, cel care îşi luase zborul din captivitate cu aripi împletite din răchită; teama de Toth[131], zeul scriitorilor, scriind cu o trestie pe o placă şi purtând pe capul lui îngust de ibis cornul lunii.

A zâmbit la amintirea imaginii zeului pentru că-i evoca un judecător cu nas borcănat şi cu perucă, care introducea virgule într-un document ţinut la distanţă de ochi; şi ştia bine că nu şi-ar fi adus aminte de numele zeului dacă n-ar fi semănat cu cuvântul irlandez care înseamnă jurământ. Era o nebunie. Dar din cauza acestei nebunii era el pe cale să părăsească pentru totdeauna casa rugilor şi precauţiilor în care se născuse şi modul de viaţă care-l modelase?

Se întorceau mereu, cu ţipete stridente, la umărul clădirii şi zburau întunecat în văzduhul care pălea.

Ce păsări să fi fost? Şi-a spus că, probabil, erau rândunele care se întorseseră din ţările sudice. Deci trebuia să plece, pentru că şi ele erau păsări care mereu plecau şi reveneau, clădindu-şi întruna un cămin vremelnic sub streşinile caselor oamenilor, şi părăsindu-şi mereu căminul clădit, pentru a pleca în pribegie.

Plecaţi-vă feţele, Oona şi Aleel, Îi privesc cum

priveşte rândunicaLa cuibul de sub streaşinăÂnainte de a pribegi peste mări.132 O bucurie dulce, fluidă, ca şopotul multor ape, i-a inundat memoria şi în inimă a simţit calmul lin al spaţiilor tăcute, al cerului străveziu în amurg, deasupra apelor, al tăcerii oceanelor, al rândunelelor plutind prin înserarea sinilie, deasupra apelor unduitoare.

O bucurie dulce, fluidă, plutea prin cuvintele în care vocalele lungi, armonioase, se ciocneau fără zgomot şi se îndepărtau încolăcindu-se, prelingându-se şi clincănind din clopoţeii albi ai unduirilor un dangăt mut, un zăngănit mut şi un strigăt înfundat, blând, stins; şi a simţit că semnul prevestitor pe care-l căutase în zborul săgetat, rotitor al păsărilor şi în spaţiul palid al cerului de deasupra, ţâşnise chiar din inima lui, ca o pasăre dintr-un turn, în zbor liniştit şi sprinten.

Simbol al despărţirii sau al singurătăţii? Versurile care-i murmuraseră în urechea memoriei au reconstituit lent, în faţa ochilor memoriei scena din hol din seara inaugurării teatrului naţional133. Era singur într-o parte laterală a balconului, privind cu ochi surmenaţi oamenii de cultură din Dublin, instalaţi în fotolii, decorurile de prost gust şi păpuşile omeneşti încadrate de luminile ţipătoare ale scenei. Un poliţist ursuz asuda în spatele lui şi părea gata să intre dintr-o clipă în alta în acţiune. Din sală răzbeau în rafale miorlăielile, fluierăturile şi strigătele zeflemitoare ale colegilor lui studenţi, împrăştiaţi peste tot.

— O calomnie la adresa Irlandei!

— Scornită de nemţi!

— Blasfemie!

— Noi nu ne-am vândut niciodată credinţa!

— Nicio femeie irlandeză n-ar face aşa ceva!

— N-avem nevoie de atei amatori!

— N-avem nevoie de budişti *buduroşi*!134

S-a auzit un fâsâit brusc răzbind prin fereastra de deasupra lui şi şi-a dat seama că în sala de lectură fuseseră

aprinse luminile electrice. A intrat în holul cu coloane, acum calm iluminat, a urcat scara şi a trecut prin păcănitul uşii rulante.

Cranly şedea lângă raftul de dicţionare. În faţa lui, pe pupitrul de lemn zăcea o carte groasă, deschisă la pagina de titlu. Se lăsase pe speteaza scaunului şi îşi ţinea urechea înclinată, ca un duhovnic în faţa unui student la medicină care îi citea o problemă din pagina de şah a unui ziar. Stephen s-a aşezat în dreapta lui şi preotul de la celălalt capăt al mesei a închis cu un pocnet furios exemplarul din *The Tablet* şi s-a ridicat.

Cranly s-a uitat după el cu o privire blajină, vagă. Studentul la medicină a continuat:

— Pion la al patrulea câmp al regelui.

— Dixon, mai bine am pleca de aici, l-a avertizat Stephen. Ăla s-a dus să se plângă.

Dixon a împăturit jurnalul şi s-a ridicat demn, spunând:

— Oamenii noştri s-au retras în perfectă ordine.

— Cu armele şi dobitoacele, a adăugat Stephen arătând spre titlul cărţii din faţa lui Cranly: *Bolile bovinelor*.

În timp ce străbăteau culoarul dintre mese, Stephen a spus:

— Cranly, trebuie să stau de vorbă cu tine.

Cranly nu i-a răspuns, nici nu s-a întors. A depus cartea pe masa bibliotecarului şi a trecut mai departe, picioarele lui elegant încălţate bocănind uşor pe podea. Când au ajuns la scară, s-a oprit şi, privindu-l pe Dixon, a rostit:

— Pion la blestematul de al patrulea câmp de rege.

— Spune-i şi aşa, dacă-ţi face plăcere, i-a răspuns Dixon.

Avea o voce domoală, monotonă şi maniere foarte civilizate şi, uneori, pe un deget al mâinii lui grăsune, curate, apărea un inel cu sigiliu.

Când au traversat holul, un bărbat cu o statură de pitic s-a îndreptat spre ei. De sub borul micuţei lui pălării, o faţă nebărbierită le zâmbea bucuros, iar buzele lui murmurau ceva. Avea ochi melancolici ca ochii de maimuţă.

— Bună seara, căpitane, i s-a adresat Cranly, oprindu-se în loc.

— Bună seara domnilor, le-a răspuns faţa ţepoasă, de maimuţă.

— Ce vreme caldă pentru luna martie, a comentat Cranly. La etajul de sus au deschis toate ferestrele.

Dixon a zâmbit şi şi-a răsucit inelul în deget. Faţa pungită a maimuţei şi-a ţuguiat buzele omeneşti cu vădită plăcere şi a susurat:

— Da, e o vreme încântătoare pentru luna martie. Efectiv încântătoare.

— Căpitane, sus sunt două domnişoare frumoase care au obosit de când vă tot aşteaptă, i-a spus Dixon.

Cranly a zâmbit şi a adăugat cu amabilitate:

— Căpitanul nu cunoaşte decât o singură dragoste: *Mireasa din Lammermoor135*.

— Îl ador pe bătrânul Scott, au declarat buzele flexibile. Consider că scrie frumos. Niciun alt scriitor nu se poate compara cu Sir Walter Scott.

Şi-a însoţit elogiul cu un gest al mâinii stângi, zbârcită şi negricioasă, ridicată în aer, şi cu o coborâre bruscă a pleoapelor peste ochii trişti.

Dar mai trist îi suna lui Stephen felul lui de a vorbi, cu accent elegant, pe un glas gros şi muced, degradat de greşeli de exprimare. Ascultându-l, se întreba dac-o fi fost adevărată povestea care circula în legătură cu el, anume că sângele vătămat care curgea în trupul acela chircit şi nobil ar fi provenit dintr-un amor incestuos.

Copacii din parc erau încărcaţi de ploaie, o ploaie care continua să picure peste locul care se întindea, cenuşiu, ca un scut. Un stol de lebede pluteau pe lac, iar

apa şi ţărmul erau îmbâcsite de mâzga lor alb-verzuie. Cei doi de pe marginea lacului se îmbrăţişau tandru, stârniţi de lumina cenuşiu-ploioasă, de copacii uzi şi muţi, de prezenţa lacului ca un scut, de stolul de lebede. Se îmbrăţişau fără pasiune sau bucurie, braţul lui încercuind spatele surorii sale. O pelerină de stofă cenuşie o înfăşura oblic, de la umeri până la mijloc, şi capul ei blond era înclinat într-o atitudine de ruşinoasă acceptare. El avea un păr castaniu roşcat care-i cădea în voie şi mâini puternice, pistruiate. Faţa. Nu-i putea vedea faţa. Faţa fratelui era îngropată în părul ei blond, înmiresmat de ploaie. Mâna puternică, pistruiată, frumoasă şi mângâietoare era mâna lui Davin.

Stephen s-a încruntat furios pe viziunea lui şi pe homunculul chircit care i-o provocase. I-au venit în minte cuvintele batjocoritoare ale tatălui său la adresa bandei din Bantry[136]. Nu s-a lăsat însă cotropit de amintiri, ci a continuat să-şi rumege, stingherit, gândul lui. De ce, oare, nu apăruseră în viziunea lui mâinile lui Cranly? Să-l fi impresionat oare mai puternic simplitatea şi inocenţa lui Davin?

A străbătut holul alături de Dixon, lăsându-l pe Cranly să se despartă discursiv de pitic.

Sub colonade, Temple stătea în mijlocul unui grup de studenţi.

— Dixon, vino aici şi ascultă! Temple e în mare formă, a strigat unul dintre studenţi.

Temple şi-a întors spre el ochii negri de ţigan.

— Eşti un ipocrit, O'Keeffe, şi Dixon e un zâmbăreţ. Să mă ia naiba dacă n-am nimerit peste o foarte plastică expresie literară.

A râs şăgalnic şi l-a privit pe Stephen în faţă, spunând:

— Zău aşa, sunt încântat de calificativul ăsta: un zâmbăreţ.

Un student voinic, care stătea pe trepte în spatele lor,

a vorbit:

— Temple, întoarce-te la subiectul amantei. Asta vrem să auzim.

— Ăla era un tip credincios, a continuat Temple. Şi era şi însurat pe deasupra. Şi toţi preoţii obişnuiau să ia masa acolo. Al naibii să fiu, părerea mea e că toţi se cam dădeau la ea.

— Călăreau mârţoaga ca să cruţe calul de vânătoare, a precizat Dixon.

— Temple, ia spune, a intervenit O’Keeffe, câte halbe de bere ai băgat azi în tine?

— O’Keeffe, toată suflarea ta intelectuală s-a concentrat în fraza asta, i-a răspuns Temple cu făţiş dispreţ.

S-a deplasat cu un mers târşâit, dând ocol grupului, şi i s-a adresat lui Stephen:

— Ştiai că cei din familia Forster sunt regi ai Belgiei? l-a întrebat.

În clipa aceea a apărut în uşa de la intrare Cranly, cu pălăria împinsă pe ceafă şi scobindu-se, preocupat, în dinţi.

— A, uite-l şi pe atotştiutorul nostru, a spus Temple. Tu ştiai chestia asta despre cei din familia Forster?

S-a oprit aşteptând un răspuns. Cranly şi-a dislocat dintre dinţi o sământă de smochină, pe care a ţinut-o în vârful scobitorii lui rudimentare şi a studiat-o intens.

— Familia Forster, a continuat Temple, descinde din regele Flandrei, Baldwin Întâi. El a fost poreclit *The Forester137*. Forester şi Forster sunt unul şi acelaşi nume. Un urmaş al lui Baldwin Întâi, căpitanul Francis Forster, s-a stabilit în Irlanda şi s-a căsătorit cu fiica ultimei căpetenii din Clanbrassil. Mai există şi familia Blake Forster. Asta-i altă ramură.

— Deci se trag din Baldhead138, regele Flandrei, a repetat Cranly, săpând din nou, cu încetineală, în dinţii lui strălucitori, dezveliţi în surâs.

— De unde ai mai scos şi trăsnaia asta? a întrebat O’Keeffe.

— Eu cunosc şi istoria familiei tale, a afirmat Temple, întorcându-se spre Stephen. Ştii ce a spus Giraldus Cambrensis139 despre familia ta?

— Şi el se trage din Baldwin? a întrebat un student lung şi ofticos, cu ochi negri.

— Din Baldhead, l-a corectat Cranly, sugându-şi spaţiul dintre dinţi.

— *Pernobilis et pervetusta familia140*, i-a spus Temple lui Stephen.

Studentul voinic, care stătea pe trepte în spatele lor, a tras un vânt scurt. Dixon s-a întors spre el, spunându-i cu o voce suavă:

— A vorbit oare un înger?

S-a întors spre el şi Cranly, care i-a declarat vehement, dar fără mânie:

— Goggins, eşti cel mai nesuferit scârbos împuţit pe care l-am întâlnit vreodată.

— Tocmai îmi stătea pe limbă să spun şi eu lucrul ăsta, a răspuns Goggins cu fermitate. Dar n-am făcut nimănui niciun rău, nu-i aşa?

— Să sperăm, a reluat Dixon, cu aceeaşi suavitate, că nu face parte din ceea ce ştiinţa numeşte un *paulo post futurum141*.

— Nu v-am spus eu că e un zâmbăreţ? a întrebat Temple, întorcându-se dintr-o parte în cealaltă. Nu i-am dat acest calificativ?

— I l-ai dat. Nu suntem surzi, l-a repezit lunganul ofticos.

Cranly continua să se uite încruntat la studentul voinic de pe treapta din spatele lui. Pe urmă, cu un sforăit de dezgust, l-a îmbrâncit violent, împingându-l dincolo de scări.

— Pleacă de aici! i-a strigat furios. Pleacă de aici, oală de noapte împuţită! Eşti o oală de noapte.

Goggins a aterizat pe prundiş şi imediat şi-a reluat locul pe trepte, binedispus. Temple s-a întors iar spre Stephen şi l-a întrebat:

— Crezi în legea eredităţii?

— Eşti beat sau ce-i cu tine, sau ce încerci să spui? l-a întrebat Cranly, întorcându-se mirat spre el.

— Cea mai profundă frază care s-a scris vreodată, a urmat Temple cu entuziasm, este fraza de la sfârşitul zoologiei: Reproducerea este începutul morţii.

A atins, timid, cotul lui Stephen şi l-a întrebat cu fervoare:

— Tu îţi dai seama cât e de profundă, pentru că tu eşti poet.

Cranly şi-a întins spre el degetul arătător, lung.

— Uitaţi-vă la el! s-a adresat plin de dispreţ celorlalţi. Uitaţi-vă la această speranţă a Irlandei!

Tinerii au râs, amuzaţi de vorbele şi de gesturile lui. Temple s-a întors sfidător spre el şi i-a spus:

— Cranly, tu mă iei mereu peste picior. Cunosc lucrul ăsta. Dar să ştii că nu eşti cu nimic mai bun decât mine. Ştii ce gândesc eu despre tine în comparaţie cu mine?

— Dragul meu, i-a răspuns Cranly, politicos, consider că eşti incapabil, ştii, absolut incapabil să gândeşti.

— Totuşi ştii ce gândesc despre tine în comparaţie cu mine? a stăruit Temple.

— Spune-i, Temple, l-a îndemnat studentul voinic de pe scări. Spune-i cuvânt cu cuvânt.

Temple s-a răsucit spre dreapta şi spre stânga, executând mici gesturi în timp ce vorbea:

— Eu, unul, sunt un coi, a declarat, dând, dezolat, din cap. Asta sunt. Şi ştiu că sunt. Recunosc că asta sunt.

— Ceea ce îţi face cinste, Temple, l-a consolat Dixon cu blândeţe, bătându-l uşor pe umăr.

— Dar el, a continuat Temple arătând spre Cranly, şi el e un coi, o boaşă ca şi mine. Numai că el nu ştie. Asta-i singura deosebire dintre noi doi.

O izbucnire de râsete i-a acoperit cuvintele. Temple s-a întors din nou spre Stephen şi i s-a adresat cu vioiciune:

— Cuvântul ăsta e foarte interesant. E singurul cuvânt din limba engleză care defineşte o dualitate. Ştiai?

— Da? a răspuns Stephen, indiferent.

Urmărea faţa cu trăsături bine conturate a lui Cranly, care oglindea acum o suferinţă mascată sub un surâs de falsă răbdare. Cuvântul grosolan trecuse parcă peste ea ca nişte zoaie turnate peste o veche efigie săpată în piatră, impasibilă în faţa injuriilor. Şi în timp ce-l privea, l-a văzut scoţându-şi pălăria şi descoperindu-şi, în semn de salut, părul negru care i se ridica ţeapăn din frunte, ca o coroană de fier.

Trecuse ea, ieşind din bibliotecă şi înclinându-se ca răspuns la salutul lui Cranly, fără să se uite la Stephen. Cum, şi el? Oare nu apăruse o îmbujorare pe obrajii lui Cranly? Sau poate că era un efect al cuvintelor lui Temple? Lumina scăzuse. Nu-l putea vedea bine.

Dar aşa s-ar fi explicat tăcerile apatice ale prietenului său ori comentariile lui acide, neaşteptatele erupţii de vorbe urâte cu care înfrunta atât de des confesiunile arzătoare ale lui Stephen. El i le ierta cu uşurinţă, pentru că, în sinea lui, se mustra şi el la fel de aspru… Şi şi-a adus aminte de o seară când a descălecat de pe o bicicletă scârţâitoare, împrumutată, pentru a se ruga lui Dumnezeu într-o pădure, lângă Malahide. Îşi înălţase braţele şi murmurase în extaz, în sumbra navă a copacilor, cu convingerea că se găseşte pe un pământ sfânt, la un ceas sfânt. Şi când de după cotitura drumului întunecat s-au ivit doi poliţişti, şi-a întrerupt brusc rugăciunea şi a început să fluiere tare o arie dintr-o pantomimă la modă.

A pornit să lovească uşor, cu capătul bastonului, într-o coloană. Oare Cranly nu auzise ce-i spusese? Totuşi, putea să-l mai aştepte. Zarva din jur se potolise o clipă şi, prin fereastra de deasupra lui a răzbit din nou un fâsâit.

Dar niciun alt sunet nu ştirbea tăcerea, iar rândunelele al căror zbor îl urmărise cu priviri lenevoase se duseseră la culcare.

Ea despicase întunericul. Prin urmare, văzduhul era cufundat în tăcere, străpuns doar de un slab fâsâit. Prin urmare şi gurile care sporovăiau în jurul lui îşi curmaseră trăncăneala. Se lăsase întunericul.

Bezna cade prin aer.142 O bucurie vibrantă, scânteietoare ca o lumină, dansa în jurul lui ca o horă de zâne. De ce oare? O iscase trecerea ei prin aerul înserării sau versul cu negrele lui vocale şi sunetul de început sonor ca un acord de lăută?

S-a îndreptat cu paşi înceţi spre partea umbroasă din capătul colonadelor, izbind uşor cu bastonul în piatră, pentru a-şi ascunde reveria de ceilalţi studenţi de care se îndepărtase; apoi a îngăduit imaginaţiei lui să invoce epoca lui Dowland, a lui Byrd şi Nash143.

Ochi ivindu-se din tenebrele dorinţei, ochi care violau răsăritul zorilor. Ce era graţia lor languroasă, ce altceva decât moliciunea împerecherii trupeşti? Şi ce era strălucirea lor decât luciul de mâzgă care acoperă scursorile de la curtea unui Stuart libidinos? Şi simţea, în limbajul memoriei, gustul vinurilor chihlimbarii, şi auzea tristeţea letală a muzicilor dulci, şi semeţii dansatori de pavane, şi vedea cu ochii memoriei nobilele doamne din Covent Garden, gungurind îmbietor din balcoane şi ţuguindu-şi buzele, şi femeile uşoare, cu obraji ciupiţi de vărsat, din cârciumi, şi nevestele tinere, cedând vesel seducătorilor şi dăruindu-se iar şi iar.

Imaginile pe care le invocase nu-i făceau plăcere. Erau secrete şi excitante, dar imaginea ei nu se lăsa deteriorată de ele. Nu ăsta era felul potrivit de a se gândi la ea. Nu era nici măcar felul în care o vedea. Oare mintea lui nu avea încredere în gândurile ei? Fraze răsuflate, de o dulceaţă superficială, ca dulceaţa smochinelor ale căror seminţe şi le dezgropa Cranly dintre dinţii strălucitori.

Nu fusese un gând şi nici viziune, deşi ştia că făptura ei străbătea oraşul în drum spre casă. Simţea mirosul trupului ei, întâi vag, apoi din ce în ce mai puternic. Un neastâmpăr conştient îi zvâcnea în sânge. Da, simţea mireasma trupului ei; un miros sălbatic şi lasciv în acelaşi timp; coapsele ei calde asupra cărora se revărsase muzica dorinţei lui, şi pânzele tainice, moi, pe care carnea ei îşi distila parfumul şi roua.

Un păduche i se plimba pe ceafă şi, introducându-şi, cu dexteritate, degetul mare şi arătătorul sub gulerul larg desfăcut, l-a prins. I-a examinat trupul, neted şi totuşi fragil ca un bob de orez, şi l-a ţinut o clipă între cele două degete, înainte de a-l arunca, întrebându-se dacă o să trăiască sau o să moară. I-a venit în minte un citat curios din Cornelius a Lapide144 care spunea că păduchii născuţi din sudoarea omului nu au fost creaţi de Dumnezeu, în cea de a şasea zi, împreună cu celelalte vieţuitoare. Dar mâncărimea de pe pielea gâtului îl sâcâia şi-l enerva. Viaţa din trupul său prost îmbrăcat, prost hrănit, pişcat de păduchi l-a determinat să închidă ochii, într-un spasm de disperare: şi în întunericul pleoapelor a văzut sumedenii de trupuşoare de păduchi, lucioase şi fragile, căzând din văzduh şi răsucindu-se cu faţa în jos. Da; nu bezna cădea prin aer. Ci lumina.

Lumina cade prin aer. Nici măcar nu şi-a amintit ca lumea versul lui Nash. Toate imaginile pe care i le evocase erau false. Mintea lui cultiva vermină. Gândurile lui erau păduchi născuţi din sudoarea puturoşeniei.

S-a întors grăbit, pe lângă coloane, îndărăt la grupul de studenţi. Bine, n-are decât să dispară şi fir-ar să fie blestemată. N-are decât să iubească un sportiv curat, care se spală în fiecare dimineaţă, gol până la brâu, şi căruia îi creşte păr negru pe piept. N-are decât.

Cranly scosese o altă smochină uscată din provizia din buzunar şi o molfăia lent şi plescăit. Temple şedea pe postamentul unei coloane, cu spatele rezemat de ea şi

şapca trasă peste ochii somnoroşi. Un tânăr scurt şi îndesat a ieşit din bibliotecă, ţinând o mapă din piele sub braţ. S-a îndreptat spre grup, păcănind în lespezile de piatră cu tocurile ghetelor şi cu vârful de metal al umbrelei grele. Pe urmă, ridicându-şi umbrela în semn de salut, le-a spus tuturor:

— Bună seara, domnilor.

A ciocănit din nou cu umbrela în lespezi şi a chicotit, în timp ce capul îi tremura nervos. Studentul lung şi ofticos discuta în irlandeză cu Dixon şi cu O'Keeffe, şi niciunul nu i-a răspuns. Drept care s-a întors spre Cranly şi i s-a adresat:

— Bună seara, ţie în mod special.

Şi-a mişcat umbrela spre el, indicându-l, şi a chicotit din nou. Cranly, care-şi sugea încă smochina, i-a răspuns, mişcându-şi sonor fălcile.

— Bună seara? Da, e o seară bună.

Studentul scurt şi îndesat l-a privit cu seriozitate şi şi-a clătinat uşor umbrela, cu un gest de reproş.

— Văd că eşti pornit să observi lucruri evidente.

— Hm! a făcut Cranly, întinzând spre el ce-i mai rămăsese din smochina pe jumătate mâncată, şi împingându-i-o spre gură, invitându-l parcă s-o muşte.

Studentul îndesat nu a muşcat-o, dar, receptiv la umorul celuilalt, i-a spus grav, continuând să chicotească şi punctându-şi vorbele cu umbrela:

— Ai intenţia să…

Şi-a curmat vorba, a arătat direct spre smochina muşcată şi a adăugat cu glas tare:

— Mă refer la asta.

— Hm! a făcut din nou Cranly.

— Intenţionezi s-o consideri *ipso facto145*, cum se spune, sau vrei să sugerezi ceva?

Dixon s-a separat de grup şi s-a apropiat de el:

— Glynn, te aşteaptă Goggins. S-a dus până la Adelphi să vă caute pe tine şi pe Moynihan. Ce ai acolo? l-a

întrebat, lovind cu degetul în mapa de piele de sub braţul lui Glynn.

— Lucrări de examen ale elevilor. Îi examinez lunar să văd în ce măsură şi-au însuşit învăţătura mea.

Şi-a pipăit şi el mapa, a tuşit cu bunăvoinţă şi a zâmbit.

— Învăţătura ta! a izbucnit Cranly cu bădărănie. Bănuiesc că te referi la puştii desculţi cărora le predă o scârbă de maimuţoi ca tine. Dumnezeu să aibă milă de ei!

A muşcat restul de smochină şi a scuipat codiţa.

— Eu las copiii să vină la mine, a răspuns Glynn prietenos.

— O scârbă de maimuţoi, a repetat Cranly cu emfază, ba chiar o scârbă de maimuţoi blasfemator.

Temple s-a ridicat în picioare şi, trecând pe lângă Cranly, i s-a adresat lui Glynn:

— Cuvintele astea pe care le-ai rostit acum sunt din Noul Testament, chestia aia cu „Lăsaţi copiii să vină la mine”.

— Du-te şi te culcă la loc, măi Temple! l-a sfătuit O’Keeffe.

— E în regulă, a adăugat Temple, adresându-se în continuare lui Glynn, şi dacă Isus a lăsat copiii să vină la El, de ce, mă rog, biserica îi trimite în iad pe cei care mor nebotezaţi? De ce, mă rog?

— Temple, tu ai fost botezat? l-a întrebat studentul ofticos.

— Dar de ce să-i trimită în iad dacă Isus i-a lăsat pe toţi să vină la El? a întrebat Temple uitându-se fix în ochii lui Glynn.

Glynn a tuşit şi a răspuns calm, înfrânându-şi cu dificultate chicotitul nervos din voce şi punctându-şi fiecare cuvânt cu mişcări ale umbrelei:

— Şi, în legătură cu remarca ta, dacă-i pe aşa, te întreb cu tărie, de unde crezi tu că vine chestia asta?

— De la faptul că biserica e crudă, ca orice bătrân

păcătos, a răspuns Temple.

— Temple, crezi că din punctul ăsta de vedere eşti drept-credincios? a comentat suav Dixon.

— Sfântul Augustin a afirmat că toţi copiii nebotezaţi merg în iad, pentru că şi el n-a fost decât un bătrân păcătos, l-a lămurit Temple.

— Mă înclin în faţa părerii tale, a urmat Dixon, dar am impresia că pentru cazurile de asemenea natură există un limb special.

— Nu mai sta la discuţii cu el, Dixon! a intervenit brutal Cranly. Nu parlamenta cu el şi nici nu te uita la el. Du-l acasă legat cu o sfoară de gât, ca pe o capră râioasă!

— Limb! a strigat Temple. Asta-i altă invenţie grozavă. Alt infern!

— Da, dar fără chinuri, a precizat Dixon.

S-a întors zâmbind spre ceilalţi şi a spus:

— Cred că din punctul ăsta de vedere sunt în asentimentul tuturor celor de faţă.

— Eşti, l-a asigurat Glynn cu o voce fermă. Din punctul ăsta de vedere Irlanda e unită.

Glynn a izbit cu vârful de metal al umbrelei în podeaua de piatră a colonadei.

— Infernul! a continuat Temple. Pot să accept născocirea cu soţia cenuşie a Satanei, adică a păcatului. Infernul e roman şi, asemenea tuturor zidurilor romanilor, e puternic şi urât. Dar limbul ce este?

— Cranly, bagă-l înapoi în căruţ, a strigat O'Keeffe.

Cranly a făcut un pas în direcţia lui Temple, apoi s-a oprit, a bătut din picior şi a strigat de parcă fugărea nişte orătănii:

— Huuş!

Temple s-a îndepărtat prompt.

— Ştii ce-i limbul? a strigat el… Ştii cum numim noi în Boscommon o năzbâtie ca asta?

— Huuşş! Du-te naibii, a strigat Cranly, plesnindu-şi palmele.

— Nu-i nici curul, nici cotul meu, a răcnit dispreţuitor Temple. Asta-i ce numesc eu limb.

— Dă-mi băţul ăla! a strigat Cranly.

A smuls violent bastonul de lemn de frasin din mâna lui Stephen şi a sărit jos de pe scări, dar Temple, auzindu-l, s-a topit în întuneric, sprinten şi iute ca o sălbăticiune. Ghetele solide ale lui Cranly se făceau auzite, alergând prin curtea pătrată şi, după un timp, întorcându-se greoi, răscolind la fiecare pas prundişul.

Paşii lui trădau furie şi, cu un gest abrupt, mânios, a împins îndărăt bastonul în mâna lui Stephen. Stephen a simţit că furia lui avea o altă cauză, dar, prefăcându-se a fi plin de răbdare, l-a atins pe braţ şi i-a spus liniştit:

— Cranly, ţi-am zis că vreau să stau de vorbă cu tine. Vino!

Cranly l-a privit fix câteva clipe şi l-a întrebat:

— Acum?

— Da, acum. Dar nu putem vorbi aici. Hai să plecăm.

Au străbătut împreună patrulaterul curţii, fără să-şi vorbească. Cântecul păsării din *Siegfried146*, fluierat încet, i-a urmărit de pe treptele portalului. Cranly a întors capul şi Dixon, cel care fluierase aria, i-a strigat:

— Unde plecaţi, fraţilor? Ce facem cu partida aia, Cranly?

Au discutat, deşteptând văzduhul adormit, despre o partidă de biliard pe care urmau să o joace la hotelul Adelphi. Stephen şi-a continuat singur drumul pe liniştita stradă Kildare. Peste drum de hotelul Maple s-a oprit să aştepte, din nou plin de răbdare. Denumirea hotelului147, nume de lemn incolor, polisat, şi faţada lui liniştită, incoloră, l-au săgetat ca o privire de dispreţ politicos. S-a uitat urâcios la fereastra plăcut iluminată a salonului hotelului, în care îşi imagina că se lăfăie calm vieţile de catifea ale patricienilor Irlandei. Indivizi care se gândeau la comenzi din partea armatei, şi la administratori de proprietăţi funciare; ţăranii îi salutau când îi întâlneau pe

drumurile ţării; cunoşteau denumirile unor mâncăruri franţuzeşti şi dădeau ordine vizitiilor pe un ton piţigăiat, provincial, care se făcea simţit în spatele accentului lor afectat elegant.

Cum ar fi putut el vreodată să le trezească conştiinţa şi cum ar fi putut să-şi arunce umbra asupra imaginaţiei fiicelor lor, înainte ca acestea să fie cotropite de prinţişorii din tagma lor, pentru a le determina să aducă pe lume progenituri mai puţin meschine decât dânşii? Şi în înserarea tot mai deasă, simţea gândurile şi dorinţele celor din neamul căruia îi aparţinea şi el fâlfâind ca liliecii prin câmpiile întunecate, pe sub copaci, pe malurile apelor, pe lângă mlaştini brăzdate de gârle. O femeie îl aşteptase în prag pe Davin, care trecuse pe lângă ea, noaptea, şi, oferindu-i un urcior cu lapte, îl invitase în patul ei, pentru că Davin avea ochii blânzi ai celui care ştie să păstreze o taină. Dar pe el ochii nici unei femei nu-l invitaseră vreodată.

Şi-a simţit braţul strâns cu putere şi glasul lui Cranly l-a îndemnat:

— Hai s-o luăm din loc.

Au pornit în tăcere spre sud. La un moment dat, Cranly a izbucnit:

— Idiotul ăsta caraghios de Temple! Jur pe Moise că odată tot o să-l omor.

Dar în glasul lui nu mai clocotea mânia şi Stephen s-a întrebat dacă se gândea la ea, cea care-i răspunsese la salut, pe sub portal.

Au luat-o la stânga şi au mers înainte. După o bucată de timp, Stephen i-a spus:

— Cranly, astă seară am avut o ceartă neplăcută.

— Cu familia ta?

— Cu mama.

— În legătură cu religia?

— Da.

După o pauză, Cranly a întrebat:

— Câţi ani are mama ta?

— Nu-i bătrână. Dar ţine morţiş să îndeplinesc toate ritualurile de Paşti.

— Şi tu?

— N-am să le fac.

— De ce?

— Nu vreau să slujesc.

— Vorbele astea au mai fost grăite148, a replicat calm Cranly.

— Şi le repet şi eu acum, a răspuns Stephen cu fervoare.

Cranly l-a strâns de braţ:

— Ia-o mai uşor, dragul meu. Eşti un tip al naibii de impulsiv, ştii?

A râs nervos şi l-a privit pe Stephen în faţă, cu ochi tandri şi prietenoşi.

— Ştii că eşti un tip impulsiv?

— Îndrăznesc să spun că aşa sunt, a răspuns Stephen râzând.

Sufletele lor, cam înstrăinate în ultima vreme, păreau să se fi reapropiat brusc, să fi revenit unul la celălalt.

— Tu crezi în adevărul euharistiei?

— Nu, a răspuns Stephen.

— Deci îl negi?

— Nici nu cred şi nici nu-l neg.

— Mulţi oameni au îndoieli, chiar şi printre slujitorii religiei, dar le biruie sau, pur şi simplu, le ignoră. Tu ai puternice îndoieli din punctul ăsta de vedere?

— Nu vreau să le birui, a răspus Stephen.

Cranly, încurcat o clipă, a scos o smochină din buzunar şi a dat s-o vâre în gură, când Stephen l-a oprit:

— Renunţă, te rog. Nu poţi discuta asemenea probleme cu gura plină de terci de smochine.

Cranly a examinat smochina la lumina unui felinar sub care se opriseră. Pe urmă a dus-o la nări şi a mirosit-o; a muşcat din ea o bucăţică infinitezimală, a scuipat-o şi a

aruncat brutal întreaga smochină în rigolă, adresându-i-se:

— Pleacă departe de mine, blestemato, în focul veşnic al iadului.

L-a luat pe Stephen de braţ, au pornit mai departe şi l-a întrebat:

— Nu te temi că s-ar putea să ţi se adreseze şi ţie aceste cuvinte în ziua Judecăţii de Apoi?

— Şi care ar fi alternativa? O eternitate de fericire în compania decanului de studii?

— Ia aminte, el va fi sanctificat.

— Ah, da, a răspuns Stephen cu oarecare amărăciune, sclipitor, agil, impasibil şi, mai presus de orice, subtil.149

— Ştii, se întâmplă un lucru foarte curios, a observat Cranly cu indiferenţă, mintea ta e îmbibată de religia în care pretinzi că nu crezi. Când erai la şcoală credeai? Pun rămăşag că erai evlavios.

— Credeam a răspuns Stephen.

— Şi erai fericit pe atunci? De pildă, nu erai mai fericit decât acum?

— De multe ori eram fericit, de multe ori eram nefericit. Pe atunci eram altcineva.

— Cum erai adică altcineva? Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că nu eram eu însumi, aşa cum sunt acum, aşa cum va trebui să devin.

— Adică nu erai cum eşti acum, sau cum va trebui să devii, a repetat Cranly. Dă-mi voie să-ţi pun o întrebare. O iubeşti pe mama ta?

Stephen a clătinat uşor din cap.

— Nu înţeleg ce vor să spună cuvintele tale.

— Ai iubit vreodată pe cineva? a întrebat Cranly.

— Te referi la femei?

— Nu despre asta e vorba, a răspuns Cranly cu răceală. Te întreb dacă ai simţit vreodată dragoste faţă de cineva sau de ceva.

Stephen mergea alături de prietenul său, urmărindu-

şi, melancolic, paşii.

— M-am străduit să-l iubesc pe Dumnezeu, a vorbit în cele din urmă. Se pare că am dat greş. E foarte greu. Am încercat, clipă de clipă, să-mi unesc voinţa mea cu voinţa lui Dumnezeu. Din punctul ăsta de vedere nu am ratat total. Posibil că aş mai putea s-o fac…

Cranly i-a tăiat vorba întrebându-l:

— Mama ta a avut o viaţă fericită?

— De unde să ştiu eu?

— Câţi copii a avut?

— Nouă sau zece. Au mai murit dintre ei.

— Taică-tu a fost… Cranly s-a întrerupt o clipă, apoi a urmat. Nu vreau să iscodesc în problemele familiei tale. Dar tatăl tău era ceea ce se cheamă un om înstărit când te-ai format tu?

— Da, a răspuns Stephen.

— Ce era el? a întrebat Cranly după o pauză.

Stephen a început să enumere cu repeziciune toate atributele tatălui său:

— Student la medicină, campion la canotaj, tenor, actor amator, politician gălăgios, mic proprietar de terenuri, mărunt investitor, băutor, tip jovial, bun povestitor, secretarul nu-ştiu-cui, ceva într-o distilerie, încasator de impozite, falit şi, în prezent, mare lăudător al propriului său trecut.

Cranly a râs, strângându-l mai puternic pe Stephen de braţ, şi-a comentat:

— Chestia cu distileria e straşnică.

— Vrei să mai afli şi altele?

— Actualmente trăieşti în condiţii bune?

— Aşa ţi se pare ţie că arăt?

— Deci, a urmat Cranly îngândurat, te-ai născut cu căiţa în cap.

A rostit cuvintele rar şi tare, aşa cum obişnuia când folosea expresii tehnice, ca şi când ar fi dorit ca ascultătorul lui să înţeleagă că le folosea fără nicio

convingere.

— Maică-ta trebuie să fi trecut prin multe necazuri, a urmat apoi. N-ai vrea s-o mai cruţi de alte suferinţe, chiar dacă… sau ai vrea?

— Dacă aş putea. N-ar fi un preţ prea mare.

— Atunci fă-o! Fă ceea ce vrea ea să faci. Ce mare lucru înseamnă pentru tine? Tu nu crezi în lucrurile astea. Deci e o simplă formalitate, nimic mai mult. Şi ai să-i linişteşti ei inima.

A pus punct şi, cum Stephen nu i-a răspuns, a rămas tăcut. Pe urmă, de parcă ar fi dat glas propriului său proces de gândire, a spus:

— Pe lumea asta de rahat împuţit, nimic nu e sigur în afară de iubirea unei mame. Mama ta te-a adus pe lume, şi te-a purtat în trupul ei. Cum putem noi şti ce simte? Dar orice ar simţi, cel puţin e un lucru real. Trebuie să fie. Ce sunt ideile şi ambiţiile noastre? Un joc. Idei! Blestemata aia de capră behăitoare care e Temple are idei. Şi MacCann are idei. Orice nătărău care-ţi iese în drum are idei.

Stephen, care sesizase şi cuvintele nerostite dindărătul celor rostite, a răspuns cu afectată nepăsare:

— Dacă nu mă înşel, Pascal nu suporta ca mama lui să-l sărute, de teama contactului cu sexul feminin.

— Pascal a fost un porc.

— Cred că şi Aloysius Gonzaga150 avea aceleaşi temeri.

— Atunci şi el a fost un porc.

— Biserica îl consideră un sfânt, a obiectat Stephen.

— Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie de cum îl consideră, a răspuns Cranly brutal şi ferm. Eu îl consider un porc.

Stephen, formulându-şi cu grijă replica în minte, a continuat:

— Se pare că şi Isus îşi trata mama, în public, cu foarte puţină amabilitate; Suarez, un teolog iezuit şi nobil

spaniol, a cerut scuze în numele lui.

— Te-ai gândit vreodată, l-a întrebat Cranly, că poate Isus nu era ceea ce pretindea el că este?

— Prima persoană care a gândit aşa ceva a fost chiar Isus.

— Vreau să te întreb, a stăruit Cranly susţinându-şi ideea, dacă ţi-a trecut vreodată prin minte că însuşi Isus era un făţarnic conştient, aşa cum îi numea el pe evreii din vremea lui, un mormânt văruit151? Sau, ca să vorbim pe şleau, un impostor?

— Niciodată nu mi-a dat aşa ceva prin cap, s-a apărat Stephen. Dar sunt curios să ştiu dacă tu încerci să mă converteşti sau să mă perverteşti.

Şi-a întors privirea spre faţa prietenului său şi a văzut un zâmbet forţat, căruia puterea voinţei încerca să-i dea o semnificaţie subtilă.

Brusc, Cranly l-a întrebat direct şi rezonabil:

— Spune-mi adevărul. Te-au şocat cuvintele mele?

— Oarecum.

— Atunci, a insistat Cranly pe acelaşi ton, cum de-ai fost şocat dacă tu eşti convins că religia noastră e falsă şi că Isus nu e fiul lui Dumnezeu?

— Nu sunt sigur de lucrul ăsta. E mai mult fiul lui Dumnezeu decât fiul Mariei.

— Şi de asta nu vrei tu să te împărtăşeşti, pentru că nu eşti sigur nici de asta, pentru că ai impresia că şi cuminecătura ar putea să fie într-adevăr trupul şi sângele fiului lui Dumnezeu şi nu doar o bucăţică de pâine? Pentru că te temi că s-ar putea să fie aşa?

— Da. Aşa simt şi mi-e teamă.

— Înţeleg.

Stephen, neplăcut impresionat de tonul lui final, a redeschis discuţia spunând:

— Eu mă tem de o sumedenie de lucruri: de câini, de cai, de arme de foc, de mări, de furtuni cu tunete, de maşinării, de drumurile de ţară, noaptea.

— Dar de ce să te temi de o bucăţică de pâine?

— Îmi imaginez că îndărătul acestor lucruri de care mă tem există o realitate malefică.

— Te temi că Dumnezeul romano-catolicilor, te-ar trăsni şi te-ar osândi dacă ai săvârşi sacrilegiul unei false împărtăşanii?

— Dumnezeul romano-catolicilor ar putea s-o facă şi în clipa asta. Mă tem mai mult de declanşarea unei reacţii chimice în sufletul meu, din pricina unui fals omagiu pe care l-aş aduce unui simbol în spatele căruia s-au acumulat douăzeci de secole de autoritate şi veneraţie.

— Într-o primejdie extremă, să spunem, ai fi în stare să săvârşeşti asemenea sacrilegiu? De pildă, dacă ai trăi în zilele sancţiunilor penale152?

— Nu pot să răspund pentru trecut. Poate că nu…

— Aşadar nu intenţionezi să devii protestant?

— Am afirmat că mi-am pierdut credinţa, dar nu şi respectul faţă de mine însumi. Ce fel de eliberare ar fi dacă aş abandona o absurditate logică şi coerentă, pentru a îmbrăţişa una ilogică şi incoerentă?

Se îndreptaseră spre suburbia Pembroke şi acum porniseră încet să străbată bulevardele; copacii şi luminile răzleţe din vile le calmau spiritele. Atmosfera de bunăstare şi de tihnă care răzbea de pretutindeni părea să-i consoleze pentru necazurile şi lipsurile în care se zbăteau ei. În spatele unui gard viu, licărea o lumină în fereastra unei bucătării şi ajungea până la ei vocea unei slujnice care cânta în timp ce ascuţea cuţitele. Cânta, cu scurte răbufniri intermitente, melodia *Rosie O'Grady*.

Cranly s-a oprit să asculte, rostind:

— *Mulier cantat.153*

Dulcea muzicalitate a cuvintelor latine a infuzat amurgului un soi de vrajă, o tuşă mai gingaşă şi mai pătrunzătoare decât atingerea unei muzici sau a unei mâini de femeie. Ciocnirea spiritelor încetase. Şi silueta unei femei, aşa cum apare în liturghia bisericii, s-a

materializat tăcută din întuneric, o siluetă înveşmântată în alb, micuţă şi zveltă ca un băiat, încinsă cu un cordon care i se lăsa în jos. Glasul ei, plăpând şi înalt ca de băiat, s-a auzit ca dintr-un cor îndepărtat, intonând primele cuvinte ale femeii care străpung întunericul şi larma celei dintâi cântări a patimilor:

Et tu cum Jesu Galileo eras.154 Şi toate inimile erau mişcate şi se întorceau spre glasul ei, care strălucea precum o stea nou-răsărită, şi strălucea mai puternic când glasul intona proparoxitonul155 şi mai slab, pe măsură ce cadenţa murea.

Cântecul s-a oprit. Au pornit împreună mai departe şi Cranly repeta, cu un ritm sacadat, strofa din sfârşitul refrenului:

Şi când ne vom căsătoriO să fie atât de bine, Căci eu o iubesc pe Rosie O'GradyŞi ea mă iubeşte pe mine.

— Poftim, ai parte de poezie reală. De iubirea reală.

Cranly i-a aruncat o privire piezişă lui Stephen, însoţită de un zâmbet ciudat şi i-a spus:

— Găseşti că asta-i poezie? Şi simţi înţelesul cuvintelor?

— Aş vrea s-o cunosc mai întâi pe Rosie, a răspuns Stephen.

— E uşor de găsit.

Lui Cranly îi căzuse pălăria pe frunte. A împins-o pe ceafă şi, în umbra copacilor, Stephen i-a zărit faţa palidă, încadrată de întuneric, şi ochii mari, negri. Da. Avea o faţă atrăgătoare şi un trup vânjos, robust. Îi vorbise despre iubirea de mamă. Însemna că înţelege suferinţele femeilor şi slăbiciunile trupurilor şi sufletelor lor; şi mai însemna că avea să le ocrotească cu un braţ puternic şi ferm, şi o să-şi încline mintea în faţa lor.

Deci, gata, venise timpul să plece. Un glas şuşotea în urechea singuratică a lui Stephen, îndemnându-l şi spunându-i că prietenia lor era pe sfârşite. Da, o să plece. Nu putea rivaliza cu altcineva. Îşi cunoştea rolul:

— Probabil că o să plec, l-a anunţat.

— Unde?

— Unde o să pot.

— Da, a comentat Cranly. S-ar putea să fie dificil pentru tine să continui acum să locuieşti aici. Dar ăsta-i motivul pentru care pleci?

— Trebuie să plec.

— Dar nu-i nevoie să consideri că ai fost izgonit, şi nici eretic sau proscris. Există mulţi oameni de bună-credinţă care gândesc ca tine. Te surprinde lucrul ăsta? Biserica nu înseamnă clădirea de piatră şi nici măcar clerul şi dogmele lui. Biserica e întreaga masă a celor născuţi în sânul ei. Nu ştiu ce ai tu de gând să faci în viaţă. Doreşti ceea ce mi-ai mărturisit în seara aceea când am stat la taclale în faţa gării Harcourt Street?

— Da, a răspuns Stephen, zâmbind fără să vrea de felul lui Cranly de a-şi aminti de schimburile de păreri doar în legătură cu locurile unde s-au petrecut. În seara în care ai pierdut o jumătate de oră încăierându-te cu Doherty pe tema care-i drumul cel mai scurt între Sellygap şi Larras?

— Cap pătrat! a exclamat Cranly cu calm dispreţ. Ce ştie el despre distanţa dintre Sellygap şi Larras? În general ce ştie despre orice altceva? Cu bostanul ăla băţos de cap al lui mare cât un cazan.

A izbucnit într-un lung hohot de râs.

— Ei? l-a întrebat Stephen, îţi mai aminteşti şi restul?

— Adică ce mi-ai spus tu? Îmi amintesc. Că vrei să descoperi modul despre viaţă sau de artă prin care spiritul tău să se poată exprima descătuşat, în totală libertate.

Stephen şi-a ridicat pălăria, în semn de recunoaştere.

— Libertate! a repetat Cranly. Dar încă nu eşti destul de liber ca să comiţi un sacrilegiu. Spune-mi, ai fi în stare să furi?

— Mai întâi aş cerşi.

— Şi dacă n-ai căpăta nimic ai fura?

— Vrei să mă determini să spun că drepturile de

proprietate sunt vremelnice şi că, în anumite împrejurări, a fura nu înseamnă o încălcare a legii? Conform acestei convingeri, oricine ar putea acţiona. Ei bine, n-am să-ţi dau asemenea răspuns. Pune întrebarea asta teologului Juan Mariana de Talavera156, care o să-ţi explice în ce circumstanţe anume ai voie să-ţi ucizi regele şi dacă e preferabil să-i torni otrava într-o cupă sau să i-o ungi pe hlamidă sau pe şaua calului. Pe mine întreabă-mă, mai curând, dacă m-aş lăsa jefuit şi dacă în asemenea caz i-aş da pe hoţi pe mâna a ceea ce se numeşte „pedeapsa braţelor seculare”.

— Ai face-o?

— Cred că ar fi la fel de dureros pentru mine ca faptul de a fi fost jefuit.

— Înţeleg.

Cranly şi-a scos chibritul ascuţit şi a început să-şi scobească spaţiile dintre dinţi. După aceea a întrebat pe un ton indiferent:

— Spune-mi, ai deflora o virgină?

— Scuză-mă, a răspuns Stephen politicos, asta nu constituie ambiţia celor mai mulţi dintre tineri?

— Dar care-i punctul tău de vedere?

Această din urmă întrebare, descurajantă, cu miros acru ca fumul de cărbuni, i-a incitat creierul lui Stephen, asupra căruia părea să se fi răspândit fumul.

— Uite ce-i, Cranly. M-ai întrebat ce-aş putea să fac şi ce n-aş putea să fac. Am să-ţi spun ce-o să fac şi ce n-o să fac. Nu am să slujesc unui lucru în care nu mai cred, fie că se numeşte căminul meu, patria mea sau biserica mea şi am să mă străduiesc să mă exprim prin mijlocirea unui mod de viaţă şi de artă pe cât de liber îmi va fi cu putinţă şi pe cât de deplin îmi va fi cu putinţă, folosind în apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc: tăcerea, exilarea şi viclenia.

Cranly l-a prins de braţ şi l-a răsucit din nou cu faţa spre Leeson Park. A râs aproape ştrengăreşte şi a strâns

braţul lui Stephen cu o afecţiune de prieten mai matur.

— Viclenie, zău? Tu eşti ăla? Tu, sărman poet, tu?

— Şi tu m-ai determinat să mă confesez, a răspuns Stephen, emoţionat de gestul lui, şi m-ai făcut să-ţi mărturisesc o mulţime de lucruri, nu-i aşa?

— Da, copilul meu, a răspuns Cranly cu veselie.

— M-ai determinat să-ţi mărturisesc toate temerile mele. Dar am să-ţi dezvălui şi lucrurile de care nu mă tem. Nu mă tem să fiu singur, sau să fiu înlăturat de dragul altuia, sau să părăsesc ceea ce trebuie să părăsesc. Şi nu mă tem să săvârşesc o greşeală, chiar o mare greşeală, o greşeală de-o viaţă, ba chiar de o eternitate.

Cranly, devenit din nou grav, şi-a încetinit pasul şi i-a răspuns:

— Singur, absolut singur. Nu te temi de singurătate. Dar cunoşti înţelesul acestui cuvânt? Înseamnă nu numai să fii separat de toţi ceilalţi, dar şi să nu ai niciun prieten.

— Îmi asum acest risc.

— Şi să nu ai nicio persoană care să însemne chiar mai mult decât un prieten, mai mult chiar decât cel mai nobil şi mai sincer prieten pe care l-a avut vreodată cineva.

Cuvintele lui păreau să fi atins o coardă adâncă din propria sa natură. Vorbise oare despre el însuşi, despre el însuşi aşa cum era sau cum ar fi vrut să fie? Stephen i-a urmărit câteva clipe faţa în tăcere. O tristeţe rece i se aşternuse pe chip. Vorbise despre el însuşi, despre propria singurătate de care se temea.

— Despre cine ai vorbit? l-a întrebat Stephen în cele din urmă.

Cranly nu i-a răspuns.

* * *

20 martie. Discuţie lungă cu Cranly pe tema revoltei mele. El dându-şi mari aere. Eu, suplu şi suav. M-a atacat pe chestia iubirii faţă de mamă. Am încercat să mi-o imaginez pe mama lui: n-am reuşit. Mi-a povestit odată,

într-un moment de scăpare de sub control, că atunci când s-a născut el, taică-său avea şaizeci şi unu de ani. Reuşesc să-l vizualizez. Tipul fermierului dur. Costum din stofă sare şi piper. Picioare vânjoase. Barbă zbârlită, căruntă. Probabil ia parte la vânători de iepuri cu ogari. Îşi plăteşte regulat, dar cu oarecare avariţie, contribuţiile la părintele Dwyer din Larras. Uneori, seara, mai stă de vorbă cu fetele. Dar mama lui Cranly? Foarte tânără sau foarte bătrână? Nu prea înclin spre prima variantă. Dac-ar fi fost aşa, Cranly n-ar fi vorbit cum a vorbit. Deci e bătrână. Şi, probabil, neglijată. De aici deprimarea lui Cranly: e vlăstarul unor vintre sleite.

21 martie, *dimineaţa*. M-am gândit la toate astea azi-noapte în pat, dar am fost prea leneş şi prea liber ca să mai adaug ceva. Liber, da. Vintrele sleite sunt ale Elisabetei şi ale lui Zaharia157. Aşadar, el e precursorul. Aviz: se hrăneşte de predilecţie cu jambon şi cu smochine uscate. A se citi: lăcuste şi miere sălbatică. Când mă gândesc la el, văd întotdeauna un cap retezat sau o mască mortuară, imprimată parcă pe un giulgiu cenuşiu sau pe o veronică158. Credincioşii îi spun tăierea capului. Ce văd eu? Un precursor decapitat, încercând să spargă un lacăt.

21 martie, seara. Suflet liber şi imaginaţie liberă. Morţii cu morţii. Şi morţii n-au decât să se căsătorească cu morţii.

22 martie. Am urmărit, împreună cu Lynch, o infirmieră planturoasă de la spital. Ideea lui Lynch mi-a displăcut. Doi dulăi slabi şi lihniţi după o juncă.

23 martie. N-am mai văzut-o din seara aceea. Nu s-o fi simţind bine? Şade oare în faţa focului cu umerii înfăşuraţi în şalul mamei? Dar nu-i morocănoasă. O farfurie bună cu terci de ovăz? Vrei?

24 martie. A început printr-o discuţie cu mama; subiectul: B.F.M.159 Handicapat de sex şi de vârsta mea. Ca să scap, am început să vorbesc despre relaţiile dintre Isus şi Papa, în comparaţie cu cele dintre Maria şi fiul ei. I-

am declarat că religia nu-i o naştere într-un spital. Mama îngăduitoare. Mi-a spus că am o minte ciudată şi că am citit prea mult. Nu-i adevărat. Am citit puţin şi am înţeles şi mai puţin. Pe urmă mi-a mai spus că o să mă întorc la religie pentru că am o fire schimbăcioasă. Asta ar însemna să părăseşti biserica pe uşa din spate a păcatului şi să te întorci prin luminatorul căinţei. Nu pot să mă căiesc. I-am spus lucrul ăsta şi i-am cerut să-mi dea şase pence. Mi-a dat trei.

După aceea m-am dus la colegiu. Altă ciondăneală cu preotul Ghezzi – cap rotund şi ochi-de-lichea. De astă dată pe chestia lui Bruno din Nola160. Cearta a început în italiană şi s-a terminat în engleza de mahala. El susţine că Bruno a fost un eretic înfiorător. Eu am afirmat că a fost ars înfiorător. Cu asta a fost de acord, dar cu oarecare regret. Pe urmă mi-a dat o reţetă de *risotto alla bergamasca*. Când pronunţă litera *o* moale, îşi rotunjeşte buzele pline, cărnoase, de parcă sărută vocala. Oare? Şi te pomeneşti că după aceea se şi căieşte. Da, ar fi în stare: şi să verse două lacrimi rotunde de lichea, câte una din fiecare ochi.

Când am trecut prin parcul Stephen, adică al meu, mi-am adus aminte că, de fapt, compatrioţii lui Ghezzi, şi nu ai mei, au inventat ceea ce Cranly numea aseară religia noastră. O patrulă din ai lor, ostaşi din regimentul de infanterie nouăzeci şi şapte, au stat la picioarele crucii şi au aruncat zaruri ca să câştige cămaşa răstignitului.

Fost la bibliotecă. Încercat să citesc trei recenzii. Inutil. Ea n-a ieşit încă din casă. Sunt alarmat? De ce-aş fi? Că n-o să mai iasă niciodată din casă?

Blake a scris:

Mă-ntreb dacă William Bond o să moarăPentru că, fără îndoială, e foarte bolnav.161 Sărmanul William!

Am fost o dată la o dioramă în sala Rotunda. La sfârşit s-au proiectat pozele unor mari ştabi. Printre ei şi William Ewart Gladstone162, care tocmai murise. Şi

orchestra cânta melodia *O, Willie, ce dor ne-a fost de tine*.

Neam de bădărani slugarnici!

25 martie, dimineaţa. Noapte tulburată de visuri. Vreau să le izgonesc din sufletul meu.

O galerie lungă, curbă. Din duşumea se înalţă coloana de aburi negri. Populată de imaginile, cioplite în piatră, ale unor regi fabuloşi. Cu mâinile încrucişate pe genunchi; în semn de istovire, şi ochii înneguraţi, pentru că greşelile oamenilor se înalţă întruna în faţa lor sub forma aburilor negri. Feţele le sunt fosforescente şi vărgate cu dungi negre. Se uită fix la mine şi ochii lor par să mă întrebe ceva. Nu vorbesc.

30 martie. În seara asta Cranly stătea sub portalul bibliotecii şi le punea o problemă lui Dixon şi fratelui ei. O mamă a lăsat să-i scape copilul în Nil. Tot îl mai obsedează mamele. Un crocodil înşfacă pruncul. Mama îl cere înapoi. Crocodilul îi spune că i-l dă dacă-i răspunde la întrebarea ce are el de gând cu copilul: să-l mănânce sau nu.

Mentalitatea asta, ar spune Lepidus, s-a născut într-adevăr din mitul vostru, prefăcut de soarele vostru.163

Şi mentalitatea mea? Nu-i aceeaşi? Atunci în mâlul Nilului cu ea!

1 aprilie. Dezaprob această ultimă frază.

2 aprilie. Am văzut-o bând ceai şi mâncând prăjituri la Johnston, Mooney şi O'Brien. De fapt, ochii de linx ai lui Lynch au zărit-o, când am trecut pe stradă. Mi-a atras atenţia că fratele ei l-a invitat acolo pe Cranly. Şi-o fi adus şi crocodilul? El e acum steaua luminoasă? Mă rog, eu l-am descoperit. Susţin sus şi tare că eu l-am descoperit. Strălucea liniştit în spatele unei baniţe cu tărâţe din Wicklow.

3 aprilie. Întâlnit pe Davin la tutungeria de peste drum de biserica Findlater. Purta un pulover negru şi avea o crosă de hurling. M-a întrebat dacă-i adevărat că plec şi de ce. Răspuns că cel mai scurt drum spre Tara e *via Holyhead164*. Chiar în clipa aceea a apărut taică-meu.

Făcut prezentările. Tata, politicos şi atent. L-a întrebat pe Davin dacă-i poate oferi un aperitiv. Davin a refuzat, se ducea la o întrunire. Când a plecat, tata mi-a spus că Davin pare să fie un băiat onest şi apoi m-a întrebat de ce nu mă înscriu la un club de canotaj. I-am promis că o să mă mai gândesc. Pe urmă mi-a povestit cum i-a frânt el inima lui Pennyfeather. Doreşte să studiez dreptul. Zice că-s făcut pentru profesiunea asta. Alt mâl, alţi crocodili.

5 aprilie. Primăvară dezlănţuită. Nori zburdalnici. Ah, viaţă! Băltoace de apă negricioasă, înfiorată de vânt, peste care merii înfloriţi îşi presară gingaşele petale. Ochi de fete prin frunziş. Fete cuminţi, fete zglobii. Toate blonde sau cu păr arămiu – nicio brunetă. Acestea din urmă roşesc mai uşor. Hop-la!

6 aprilie. În mod sigur îşi aminteşte trecutul. Lynch pretinde că toate femeile şi-l amintesc. Aşadar îşi aduce aminte de vremurile copilăriei – şi ale copilăriei mele, dacă am fost vreodată copil. Trecutul e consumat de prezent şi singura misiune a prezentului e să pregătească viitorul. După părerea lui Lynch, statuile de femei ar trebui să fie complet drapate în mantii, cu o mână a femeii pipăind cu regret părţile stânjenitoare.

6 aprilie, mai târziu. Michael Robartes îşi aminteşte frumuseţea uitată şi când braţele lui o încolăcesc, strânge de fapt la piept drăgălăşenia care s-a ofilit de mult şi s-a şters de pe lume[165]. Nu vreau aşa ceva. Chiar deloc. Vreau să strâng la piept frumuseţea care încă nu s-a născut pe lume.

10 aprilie. Abia audibil, în noaptea grea, prin tăcerea oraşului alunecat de la vise la somnul fără vise, ca un amant vlăguit pe care nu-l mai înviorează mângâierile, răsună ropot de copite pe caldarâm. Ceva mai audibil acum, când se apropie de pod; şi când trec pe lângă ferestrele întunecate, tăcerea e străpunsă de spaimă, ca de o săgeată. Acum se aud tot mai departe, copite clincănind în noaptea grea ca nişte pietre preţioase, gonind dincolo

de câmpurile adormite, către sfârşitul cărei călătorii? – către ce inimă? – purtând ce veşti?

11 aprilie. Citit ce am scris aseară. Cuvinte vagi, trădând emoţii vagi. Oare ei i-ar plăcea? Cred că da. Şi atunci va trebui să-mi placă şi mie.

13 aprilie. „Burlanul” acela îmi sâcâie de multă vreme mintea. L-am găsit în engleză şi în nişte dicţionare de limbă veche, arhaică. Să-l ia naiba pe decanul de studii, cu pâlnia lui cu tot. De ce-o fi venit aici, ca să ne înveţe pe noi limba lui sau ca să înveţe el de la noi? Să-l ia naiba şi într-un caz, şi în altul.

14 aprilie. John Alphonsius Mulrennan s-a întors de curând dintr-o călătorie în vestul Irlandei. (Ziare din Europa şi din Asia, anunţaţi, vă rog, vestea!) Ne-a povestit că a cunoscut acolo un bătrân care locuia într-o văgăună de munte. Un bătrân cu ochii roşii şi o pipă scurtă. Bătrânul şi Mulrennan au vorbit englezeşte. Mulrennan îi vorbea despre univers şi despre stele. Bătrânul şedea, asculta, fuma şi scuipa. După aceea s-a exprimat:

— Văleu, ce creaturi grozav de ciudate or fi existând la celălalt capăt al lumii!

Mă tem de el. Mă tem de ochii lui zgrunţuroşi cu marginile roşii. Cu el va trebui să mă lupt toată noaptea asta, până se va crăpa de ziuă, până când unul din noi doi, el sau eu, o să cadă mort; o să-l strâng de gâtul vânos, până… Până ce? Până o să capituleze în faţa mea? Nu. Nu vreau să-i fac niciun rău.

15 aprilie. Am întâlnit-o ieri pe neaşteptate, pe Graham Street. Aglomeraţia străzii ne-a adus faţă-n faţă. Ne-am oprit amândoi. M-a întrebat de ce nu m-am mai arătat şi mi-a spus că a auzit tot felul de poveşti despre mine. Asta doar ca să tragă de timp. Întrebat dacă scriu poeme. Despre cine? am întrebat-o eu drept răspuns. Ceea ce a pus-o într-o situaţie şi mai jenantă, iar mie mi-a părut rău şi m-am simţit meschin. Am închis pe dată supapa şi am deschis aparatul refrigerator spiritual-eroic inventat de

Dante Alighieri şi patentat în toate ţările.166 Început să vorbesc cu repeziciune despre mine şi despre planurile mele. Din nefericire, în mijlocul pledoariei, am făcut un gest brusc de natură revoluţionară. Probabil că am arătat ca un individ care aruncă un pumn de mazăre în aer. Lumea a căscat gura la noi. Un moment mai târziu, ea mi-a dat mâna şi, îndepărtându-se, mi-a spus că speră să realizez ceea ce mi-am propus.

Eu zic că a fost un gest prietenos, nu credeţi?

Da, azi mi-a plăcut. Puţin sau mult? Nu ştiu. Mi-a plăcut, ceea ce înseamnă o senzaţie nouă pentru mine. În cazul ăsta, tot restul, tot ce-am gândit că am gândit şi tot ce am simţit că am simţit, adică tot ce a fost până acum, de fapt… ah, las-o baltă, bătrâne! Du-te să te culci şi uită în somn.

16 aprilie. Departe! Departe!

Vraja braţelor şi a glasurilor: braţele albe ale drumurilor, făgăduinţa lor de calde îmbrăţişări şi braţele negre ale vapoarelor înalte, profilate pe lună, povestea lor despre popoare îndepărtate: întind braţele spre mine spunând: Suntem singure. Vino! Şi glasurile le însoţesc. Suntem semenii tăi. Şi văzduhul freamătă de însufleţirea cu care mă cheamă pe mine, seamănul lor gata de plecare, scuturându-şi aripile exultantei şi teribilei lor tinereţi.

26 aprilie. Mama îmi strânge noile mele haine cumpărate de ocazie. Îmi spune că acum se roagă să învăţ şi eu, în propria-mi viaţă, departe de casă şi de prieteni, ce înseamnă să ai o inimă şi ce simte ea. Amin. Aşa să fie! Bun sosit, viaţă! Plec să întâmpin pentru a milioana oară realitatea experienţei şi să forjez în fierăria sufletului meu conştiinţa încă necreată a neamului meu.

27 aprilie. Bătrâne tată, bătrâne meşter, fii alături de mine şi dăruieşte-mi sprijinul tău acum şi întotdeauna.

Dublin 1904

Trieste 1914

Note 75 Guido Cavalcanti (1259-1300), poet italian, prieten al lui Dante, faimos pentru stilul poeziilor sale, care au diminuat influenţa Bisericii Catolice.

76 Ben Jonson (1572-1637), poet şi dramaturg englez elisabetan.

77 *Sinopsis al filosofiei scolastice pentru înţelegerea Sfântului Toma* (lat.).

78 Ivoriu, fildeş, în limbile franceză, italiană şi latină.

79 India trimite fildeş.

80 Oratorul rezumă, poeţii îmbogăţesc în versurile lor (lat.).

81 Într-un moment atât de critic (lat.).

82 Firbolg, în mitologia celtică, primii locuitori ai Irlandei.

83 Milesienii, în mitologia celtică, strămoşi ai locuitorilor Irlandei.

84 Michael Cusak-Galul (1847-1907), fondatorul Asociaţiei Atletice Gaelice.

85 Maurice Davin (1864-1917), atlet şi cofondator, alături de Michael Cusak, al Asociaţiei Atletice Gaelice.

86 Hochei pe iarbă specific irlandez.

87 Wolfe Tone (1763-1798), conducător al organizaţiei United Irishmen.

88 John (Buck) Egan (1750-1820), politician corupt. Richard Whaley, vânător de preoţi catolici; poreclit Burnchapel (Incendiator de biserici) pentru că dădea foc bisericilor catolice.

89 Membru al tribului mozaic al lui Levi, menit să-i asiste şi să-i ajute pe preoţii evrei.

90 Tunică fastuoasă purtată la evrei de Marele Preot, la ceremoniile speciale.

91 „Sunt frumoase cele ce plac ochiului” (lat.).

92 „E bun în măsura în care tinde să-ţi satisfacă dorinţele” (lat.).

93 *Tundish*, în engl. în original.

94 Suburbie a oraşului Dublin.

95 Adepţi ai doctrinei după care Dumnezeu şi-a făcut alegerile şi repudierile nu în urma căderii omului, ci mai înainte de aceasta şi de preştiinţa lui despre ea.

96 Teoria baptistă a insuflării vieţii spirituale într-o persoană.

97 Poziţionarea mâinilor semnifică începutul unei noi vieţi şi exorcizarea duhurilor rele.

98 Doctrina conform căreia Sfântul Duh e o emanaţie a Tatălui şi a Fiului.

99 E vorba despre Apostolul Matei.

100 Prin greutăţi ajungi la stele (lat.).

101 William S. Gilbert (1836-1911), autorul libretelor pentru operetele lui Arthur Sullivan (1844-1900).

102 Fotografiile ţarului Nicolae al II-lea şi a ţarinei, care lansaseră în 1898 un Manifest de Pace.

103 Eu am (lat.).

104 Ce? (lat.)

105 Pentru pacea universală (lat.).

106 Cred că eşti al naibii de mincinos, pentru că mutra ta arată că eşti într-o dispoziţie a naibii de proastă (lat.). (Studentul traduce în latină expresii argotice englezeşti.)

107 MacCann lupta împotriva alcoolismului şi pentru dreptul la vot al femeilor.

108 Cine e prost dispus, eu sau tu? (lat.)

109 William Thomas Stead (1849-1912), ziarist englez care a susţinut necesitatea înfiinţării Statelor Unite ale Europei.

110 John Anthony Collins (1676-1729), filosof liber-cugetător, autor al tratatului *Discurs despre libera gândire* (1713).

111 Lottie Collins a fost o vedetă de music-hall pe la 1890.

112 Pace pe întregul blestemat de glob (lat.).

113 Haideţi să ne jucăm cu mingea (lat.).

114 Pe loc. (Traducere ironică în latină a idiomurilor englezeşti.)

115 Denumirea *fenian* a naţionaliştilor extremişti irlandezi vine de la cuvântul irlandez *fianna*, care înseamnă războinic. Carneţelul lui Davin conţinea instrucţiuni militare din manualul fenian.

116 Preoţilor iezuiţi li se spune „domnule”.

117 În limbajul lui Lynch, cuvântul „galben” e un substitut pentru adjectivul peiorativ *bloody* – literal, sângeros –, folosit în sensul de „blestemat, afurisit”.

118 „Povesteşte, gură, despre slăvitul trup” (lat.).

119 *Flamurile regelui* (lat.).

120 Venantius Fortunatus (530-600), episcop şi poet, autor de imnuri.

121 „S-a împlinit tot ce David a profeţit / În credincioasa lui cântare / Spunând popoarelor / Că Dumnezeu a domnit de pe lemn” (în sensul „de pe cruce”) (lat.).

122 Luigi Galvani (1737-1798), fizician şi fiziolog italian.

123 Sir Philip Crampton (1777-1858), chirurg celebru din Dublin al cărui bust împodobea un izvor de lângă Colegiul Trinity.

124 Referire la eseul Laocoon, în care Lessing porneşte de la celebrul grup statuar dezgropat la Roma în secolul al XVI-lea.

125 Eu cred că viaţa oamenilor săraci e pur şi simplu îngrozitoare, pur şi simplu a naibii de îngrozitoare în Liverpool (lat. – în traducerea mecanică, ironică a studenţilor).

126 Formă fixă de poezie alcătuită din cinci terţete, încheiate de un catren (în total nouăsprezece versuri), cu doar două rime care se repetă după acelaşi tipar.

127 O baladă populară despre o femeie frivolă.

128 Gherardino da Borgo San Donnino (m. 1276), conducătorul grupării „Spiritualilor”, o facţiune a

franciscanilor. A fost condamnat ca eretic şi a murit în închisoare.

129 Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486-1535), filosof german, om de ştiinţă şi magician, autor al tratatului *De occulta philosophia*.

130 Preot roman despre care se credea că poate prezice viitorul după zborul şi cântecul păsărilor.

131 Zeul egiptean al învăţării, reprezentat cu un cap de pasăre ibis şi încoronat cu cornul lunii.

132 Versuri din discursul de adio al contesei din piesa lui William Butler Yeats *Contesa Cathleen* (1892).

133 Inaugurarea teatrului naţional irlandez cu premiera piesei *Contesa Cathleen* a lui Yeats a provocat o furtună de proteste în teatru şi în presă.

134 Referire la moda filosofiilor orientale răspândită pe atunci printre scriitori şi artişti.

135 Roman de Walter Scott, publicat în 1819.

136 Referire la o ceată de jurnalişti care-l atacaseră nemilos pe Parnell.

137 Pădurarul (engl.).

138 Joc de cuvinte: *Baldhead* înseamnă Chelbosul.

139 Giraldus Cambrensis (cca 1146-cca 1223), cleric şi cronicar, apologet al invaziei anglo-normande.

140 O familie foarte nobilă şi foarte veche (lat.).

141 Un lucru care urmează să se întâmple în viitorul cel mai apropiat (lat.).

142 Citat deformat dintr-un poem al poetului englez Thomas Nash (1567-1601). Versul corect e „Lumina cade prin aer”.

143 John Dowland (1563-1626), cunoscut compozitor şi cântăreţ din lăută; William Byrd (1540-1623), compozitor, părintele muzicii elisabetane; Thomas Nash, poetul mai sus citat.

144 Cornelius a Lapide (1567-1637), iezuit flamand care afirma că paraziţii nu au fost creaţi de Dumnezeu, ci au apărut prin generaţie spontană.

145 Prin însuşi faptul (lat.).

146 Referire la opera *Siegfried* din tetralogia lui Richard Wagner.

147 În engleză *maple* înseamnă arţar.

148 Sunt cuvintele lui Lucifer, îngerul care s-a revoltat.

149 Cele patru însuşiri transcendentale, caracteristice sfinţilor.

150 Aloysius Gonzaga (1568-1591), faimos iezuit despre care se spune că evita să se uite până şi la mama lui.

151 Evanghelia după Matei, 23:27.

152 Perioada din istoria Irlandei, între 1697 şi 1828, în care funcţionau legi penale drastice împotriva catolicismului.

153 Cântă femeia (lat.).

154 „Şi tu erai cu Isus Galileeanul” (lat.) – Evanghelia după Matei 26:29. În prima duminică înainte de Paşti, un glas de femeie provoacă prima dintre cele trei lepădări ale lui Petru.

155 Accentuarea penultimei silabe ca în greaca veche.

156 Juan de Mariana de Talavera (1536-1624), iezuit spaniol care afirma că, în anumite împrejurări, uciderea unui rege e legală.

157 Părinţii Sfântului Ioan Botezătorul, care erau amândoi bătrâni.

158 Capul tăiat al lui Ioan Botezătorul la cererea Salomeei. În timpul anilor de pustnicie, Ioan Botezătorul s-a hrănit cu lăcuste şi miere. Imaginea lui Isus a rămas imprimată pe marama cu care Veronica i-a şters faţa pe drumul calvarului.

159 Binecuvântata Fecioară Maria.

160 Referire la Giordano Bruno (1548-1600), ars pe rug de Inchiziţie.

161 Citat din poemul *William Bond* de William Blake

(1757-1827).

162 William Ewart Gladstone (1809-1898), om politic englez, considerat de Joyce vinovat de căderea lui Parnell.

163 Aluzie la o replică a personajului Lepidus din piesa *Antoniu şi Cleopatra* de Shakespeare.

164 Tara era anticul sediu al Marilor Regi ai Irlandei: Holyhead e portul din care plecau vapoarele din Dublin. Sensul frazei: doar părăsind Dublinul poţi atinge ceva din gloria asociată cu Tara.

165 Parafrază după câteva versuri din poemul *Michael Robartes îşi aminteşte frumuseţea uitată* de W.B. Yeats.

166 Joyce ironizează iubirea spirituală, serafică, platonică, în care Dante o cântă şi o exaltă pe Beatrice în *Vita Nuova*.

Table of Contents